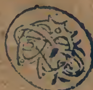
#

MARCELLI PALINGENII STELLATI POETAE DOCTISSIMI ZODIACUS VITAE, HOC EST, DE HOMINIS VITA, studio, ac moribus optime instituendis Libri XII. ad Illustriss. Ferrariae Ducem Herculem secũdum.

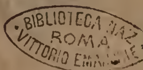
opus mire eruditum, planeq; Philosophicum: nunc denuo longe quàm antea cum emendatius, tum diligentius excusum.

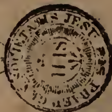
Cui supra priorem editionem accessit Rerũ ac uerborum toto opere memorabilium instructissimus INDEX.

BASILEAE.

1537.

AD ILLVSTRISSIMVM OMNIQVE LAVDE DIGNISSIMVM FERrariæ Ducem HERCVLEM secundum, Marcelli Palingenij Stellati PRAEFATIO.

COnsueuerunt scriptores, tum antiquũ tum recentiores, Illustrissime atque inuictissime Dux HERCVLES, Estensis familiæ summum decus, splendor, & gloria, postquã libros suos, immò liberos, quos ingenio suo pepererunt, ad calcem perduxere, illisque ultimã manũ imposuere, uirum quempiã amplissima dignitate ac potestate conspicuũ quærere, cui labores suos dedicẽt, nũcupent, atque cõmendẽt, ut eius fauore ac patrocinio muniti, pestilentissima inuidorum spicula, Criticorumque temeritatẽ nõ reformident. Quandoquidem in hac uitæ tragicocomœdia contingere plerunque solet, ut ignaui homines uoluptatibus addicti, eos contemnant, quos uirtute præstare uident. Diuina tamen Prouidentia fieri semper solet,

ut in tanto humanæ uitæ errore, aliquis
Princeps reperiatur, qui uirtutē diligat,
suoq́; patrocinio tueatur: ne studiosis ui
ris præsidium desit, & locus ad quem cō
fugere ualeant. Cæterum ut antiquos re
ges atq; imperatores silentio prętercam,
qui uiros ingenio præcellentes amplexi
sunt: tu unus es tempestate nostra, Dux
excellentissime: cui Deus talem tribuit
mentem, ut nil pulchrius, nil honestius,
nil diuini⁹ uirtute ipsa existimes: ideoq́;
uirtutem habentibus præsto esse con-
sueuisti. Minime mirum igitur uideri de
bet, si ad Celsitudinem tuam confugi: li
brosq́; meos tibi dedicare constitui. Nã
quem alium patronum in tota Italia in-
uenire possum, cui Musæ cordi sint? qui
carmen sibi oblatum aut intelligat, aut
examine recto expendere sciat? O corru
ptissima tempora. Quid mihi cum Prin
cipe, qui alienis oculis uidet, ore loqui-
tur alieno? Illum uolo, qui per se possit
curuum discernere recto. cui non ausint
maligni homines dicere; Candida de ni

gris

gris, & de candentibus atra. Talem igitur cum te esse omnes prędicent, Dux illustrissime, audacter ad te profect⁹ sum, eo maxime, quod Antonius Musa Brasauolus, uir singulari doctrina integritateq; conspicuus; qui excellentiam tuam fidelissime colit: mihi de te spem optimā attulit. Quippe qui doctrinam, prudentiam, humanitatem, liberalitatem q; tuam, mirifice apud me commendauit. Cuius uerbis tantum habeo fidei, quantū dici possit. Eo igitᷣ suadente, opus nostrū, cui titulus est ZODIACVS VITAE, in duodecim libros digestum, multosq; per annos elaboratū, Celsitudini tuę donamus, dicamus, nūcupamus: ut apud posteros nomen tuū clarū ac memorabile fiat. Sed quanquam longe preciosiori munere dignus es, tamen hoc exiguum nostrū accipere tua Celsitudo ne dedignetur: magisq; donantis animū, quàm donū ipsum aspicere uelit. Spero tamē fore, si opus hoc tuis auspicijs semel in lucē eruperit, ut apud uiros bonos ac uere

doctos, laudem haud spernendam sit habiturũ. præsertim apud posteros. Quandoquidem posteritas ipsa solet absq; inuidia iudicare. iuxta illud: Pascitur in uiuis liuor, post fata quiescit. Non'ne sua etiã sæcula Mœoniden risere? Accipe igitur Dux Illustrissime, exiguũ pauperis clientis munus: tuoq; fauore, quasi Palladis ægide, ab inuidorum maledictis defende. Si tamen in tanto opere aliquid forte reperitur, q̃d à nostra religione aliquantum dissentire uideatur: mihi minime imputandum censeo. Nam dum aliquando de rebus philosophicis loquor, diuersorum philosophorũ opiniones refero, præsertim Platonicorum. Quæ si falsæ sunt, non ego, sed ipsi reprændi debent. Cũ mea sit intentio: à catholica fide nunquam declinare. Quocirca in omnibus quæ scripsi, orthodoxæ Ecclesiæ me humiliter subijcio: eiusq; censuram, ut uirum Christianũ decet, libenter accipio. Vale Princeps optime: Dij te nobis diutissime seruent.

THOMAS SCAVRANVS
ad lectorem

Prælia grandiloquo scribunt mauortia uersu,
Pugnacesq; solent tollere ad astra uiros,
Aut mœstos referunt alterno carmine casus,
Aut lyricis celebrant te Cytherea modis,
Multi atq; egregij uates: Oenotria tellus
Quos tulit, aut graij quælibet ora soli.
Hæc uia iam cunctis nota est, hæc trita poëtis
Materia, hanc omnis tractat ubiq; Liber.
Sed pauci, heu nimium pauci, tentare seueras
Conantur docto carmine Pieridas.
Pauci audent ueri cæcas aperire latebras:
Quisq; iocos sequitur, seria quisq; fugit.
Quàm facile est chartas nugis implere canoris,
Quàm facile in calamum fabula blanda uenit;
Ausonios inter uates Lucretius unus,
Scrutator ueri sedulus ipse fuit;
Abdita naturæ cupiens irrumpere claustra,
Et superos acie mentis adire Deos.
Sæpe tamen recto deflexit tramite, & errat,
Deceptus dictis o Epicure tuis.
At nunc Marcellus meliori numine ductus
Vera magis, necnon utiliora canit.
De dijs, deq; anima ostendit, quid credere sit fas,
Dum sequitur nostræ relligionis iter:

Crimine complexus, Phœbo Musisq; secundis,
Quæ intra se, & quæ extrà maximus orbis habet.
Viue igitur fœlix, Vates dignißime. donec
Suspendet mundi pondera uterq; polus,
Tu Marcellus eris: nunquam tua fama peribit,
Et tua laus nullo est interitura die.
Candide Lector habes diuinum carmen: in illo
Inuenies animi grata alimenta tui.
Quæ sint summa bona, & quo pacto ducere uitam
Conueniat, præsens hoc tibi pandit opus.
Hoc tibi dat sophiæ cœlestia munera: per quæ
Te poteris summo conciliare Ioui.
Hoc tibi naturæ mysteria multa recludit:
Deniq; te doctum, te facit esse bonum.
Zodiacus uitæ fertur: quia uita per ipsum
Ducta nitet, ceu sol per sua signa means.
Maioremq; ut sol mundum, sic iste minorem
Illustrat, uegetat, ornat, alitq; Liber.
Quem quicunq; Deo charus cupit esse, tenebit
Sæpe manu, & magna sedulitate leget.

FINIS.

RERVM

RERUM AC VERBORUM toto hoc opere memorabiliũ INDEX.

A

amorem

Anticyra

causa

filiorum

I

P

pinus

poëtarum

an corpo

tempora

uerum

f uirtus

FINIS.

MARCELLI PALIN GENII STELLATI POETAE ZODIACI VITAE.

Liber Primus.

ARIES.

MENS mea nescio quo iamdudum impulsa furore,
A rdet lauriferos Parnasi inuisere colles,
R uraq; Castaliæ Musis celebrata canoris:
C yrrha placet, semperq; uirens nemus. ô ego quantas
E ffugiam tenebras? uideo surgentis Eoõ
L uciferi radios, paulatim albescere cœlo.
L iuor abi, & stygio procul hinc te absconde profundo.
V incit amor Musæ, uincit Deus: ardua quamuis
S it uia, non metuit uirtus inuicta laborem.
P hœbe pater, uatumq; decus, da noscere calles
A mbiguos: auidumq; reple, ambrosia Aganippe:
L ux tua monstret iter, per quod penetralia templi
I ngrediar ueneranda tui, & me subtrahe uulgo.
N on ego, quod ueniam nouus ignotusq; sacerdos,
G ratus ero fortasse minus: si numine dextro
E xcipies, blandoq; sinu tu tollis ab imo,
N obilitasq; uiros: sine te mortale peribit
I ngenium, uox raucescet, nil dulce sonabit

V ana chelis: quod si fueris mihi dexter, adibo
S idera, spectabitq; altos mens enthea diuos.
S is igitur mihi, quæso, fauens Latoe: tuumq;
T ollere humo (nisi fata uetent) dignare clientem.
E t uos Castalides Nymphæ, si pectore puro
L imina uestra adij: si non contagia cæcæ
L uxuriæ, iuuenem potuere auertere uestro
A cultu, nec me uicit uæsana libido,
T radite me famæ, ne prorsus inutilis olim
V ixisse hic uidear, peream q; in funere totus.
S pes famæ solet ad uirtutem impellere multos.
T u uero Dux, Herculeo qui nomine gaudes,
A usonios inter proceres celeberrime nostro
T empore, & Estensis certissima gloria gentis,
Q uem Parnasiacis Pallas nutriuit in antris,
E t sacro à teneris aluerunt lacte Camœnæ:
V nde sibi sperant decus immortale futurum,
C yrrhæasq; iterum per te reuirescere lauros:
Q uanquam obstat Mauors, atq; inuidus in sua quærit
P romissis, alijsq; modis te ducere castra:
C astra, ubi perpetuos merearis uictor honores,
E t tua lauriferis decorentur signa triumphis:
A dsis, & placido uultu dignare poëtam
A spicere, insolitas intentatasq; uolentem
I re uias, uatum quas non ulla orbita signat
H actenus: & timido optatum largire fauorem.

Sic

Sic tua te incolumem uideat Ferraria semper,
Donec post longæ fœlicia tempora uitæ,
Decedens terris, ad cœli sidera migres.
Illa dies olim ueniet (modo stamina nobis
Longa trahat Lachesis) quum te, & tua facta canemus
Uberius, nomenq́; tuum Gangetica tellus,
Et Tartessaici resonabunt littora ponti:
Ibit Hyperboreas passim tua fama per urbes,
Et per me extremis Libyæ nosceris in oris.
Tunc ego maiori Musarum percitus œstro,
Omnibus ostendam, quanto tenearis amore
Iustitiæ, sit quanta tibi pietasq́; fidesq́;,
Quantum consilio ualeas, & fortibus armis:
Quàm sis munificus, quàm clemens: deniq; per me
Ingenium moresq́; tuos mirabitur orbis.
At nunc, ista tibi quæ tradimus, accipe læto
Interea uultu, & præsentibus annue cœptis.
Scribere fert animus multa & diuersa, nec uno
Gurgite uersari semper: quò flamina ducent,
Ibimus, & nunc has, nunc illas nabimus undas:
Ardua nunc ponti, nunc littora tuta petemus.
Et quanq̃ interdum fretus ratione, latentes
Naturæ tentabo uias, atq; abdita pandam:
Præcipuè tamen illa sequar, quæcunq; uidentur
Prodesse, ac sanctos mortalibus addere mores.
Heu penitus (liceat uerum mihi dicere) nostro

Extinctos æuo: quo non obscœnius ullum
Aut fuit, aut posthac erit: & quæcunq; nocentes
Languenti ualeant animo detrudere morbos.
Non melior, non uirginibus magis apta Camœnis
Materies, q̃ quæ tractat de moribus, ulla est.
Hæc hominem reddit sanum, ingenioq; ualentem:
Sit quamuis hebes, & stolidi cognatus aselli,
Impius, & recti contemptor, turpiter & qui
Luxuriam sequitur, uel quem scelerata cupido
Sollicitat, cuius'ue premit præcordia dirum
Inuidiæ uirus: mendax, uafer, atq; bibendi
Consultus: demum uitio quocunq; laborans,
Hac poterit sola, peruersæ crimina mentis
Exuere, atq; uiam uitæ reperire salubrem.
Efficit hæc claros homines, & honoribus aptos,
Qui sibimet, domuiq; suæ, patriæq; decenter
Consulere, ac dubijs rebus succurrere norint.
Non tantum facies roseo niueoq; colore
Mista placet, pulchriq; oculi, pulchriq; capilli,
Singulaq; æthereas imitantia membra figuras:
Quantum compositi mores, & splendor honestæ
Mentis, quam uitio uirtus seclusit ab omni.
Quid quod iustitiæ cultor, morumq; bonorum,
Lætus agit, speratq; Deos sibi prosore semper?
Nec curat, si quis secreta in aure loquatur:
Nec trepidat Regis, uel iudicis ora uocatus.

C ontrà,qui malus est,formidat semper,apertum
N e fiat facinus,quod clam commisit:& ictus
F ulmineos,tonitru audito,sibi conscius horret.
S i quid secum homines mussant,nunc dicitur heheu
D e me,nunc recitant nostræ præconia culpæ:
Q uid faciam?iudex,uel Rex mè accersit:adibon?
A n potius fugiam miseræ discrimina uitæ?
L ege deûm stabili semper metus angit iniquos.
N anq; malus quanq̃ interdum gaudere uidetur,
A estuat ipse tamen,medijs ut strongylos undis,
A ethna ue,cum fabricat flagrantia tela Pyracmon.
N um magis ergo canam mille oppugnata carinis
P ergama,periurum stultè miserata Sinonem?
O gygias'ue domos,infausto Marte petitas?
A n laudabo aliquem dictis mendacibus,ut pars
M agna solet uatum:& coruum Phœnica uocabo?
N um melius,plumis Iunonia regna secantem
D ædalon,Icariosq; ausus & fata gementem,
M utatasq; deûm atq; hominum memorare figuras?
E t uacuas aures nugis mulcere canoris?
N um melius,iuuenum lasciuos dicere amores?
Q uodq; nefas maius,dictis temerare profanis
C œlicolas?quid enim dementia nostra ueretur?
C oncumbunt,rapiunt pueros,uitiantq; puellas:
I n cœlo est meretrix,in cœlo est turpis adulter.
P rò pudor:hæc pietas?hoc fas?hæc debita diuis

Gratia, thura, foci, pecudes, altaria, laudes?
Quid non mentiri, uel quid non protinus audet
Fingere mortale ingenium: ut sibi maior eundi
In præceps pateat uia, liberiorq; potestas
Peccandi detur, minus & peccata pudoris
In se contineant? O stulta, ô putida certe
Scriptorum turba, Anticyris purganda duabus.
Ad uos hic sermo est: alios uexatis & ipsi,
Nec parcit cuiquā uestræ petulantia linguæ:
Quid mirum, si uos eadem quoq; fulmina tangunt?
Dicite, quid tantum noctesq; diesq; laborem
Fertis? duntaxat pro uobis? at nihil inde
Laudis habere licet. nam qui sua commoda solum
Quærit, nec prodesse alijs curat, potius sed
Damna aliena malus ridet, dum quod sibi credit
Vtile, perficiat: sæuissima iure meretur
Bellua, non homo dici. Ergo sic scribere oportet,
Vt quicquam inde boni ualeant haurire legentes,
Ne frustra tempus sese triuisse querantur,
Fallaces nugas & inania monstra legendo.
Atqui scire opus est, triplex genus esse bonorum,
Vtile, delectans, maiusq; ambobus honestum.
Horum aliquod, uel plura ferat quodcunq; poëma:
Sic tamen, ut metæ nunquam frangantur honesti.
Sed quibus est dignus titulis, quali ue corona,
Qui non uana modo, ac nullam præbentia frugem,

Verum quæ potius uitam corrumpere, nec non
Insanis possint maiorem adhibere furorem,
Affigit chartis: diræ monumenta relinquens
Luxuriæ, & populis deliramenta futuris?
Heu quantos urget stimulos, & qualia nequam
Sermo animis aconita propinat. ab auribus audet
Improba uox, imas cordis penetrare latebras:
Ad scelus inde solet, torpentia membra mouere.
Dicet forte aliquis: delectant talia magnum
Sæpe uirum, cuius florente satelles in aula
Plurimus est, & quem rerum iubet esse uerendum
Copia, cui ridet modici fortuna cerebri.
Quid tum? proinde licent, & sunt laudanda, quod ipsis
Diuitibus placeant? Non sic. nam quilibet haud scit,
Quot bipedes aurum, quot purpura uestit asellos.
Sunt ô sunt multi, Sydonia concha superbos
Quos facit, & Seres depexæ frondis honore
Obducunt, quorum digitis nitet aureus ingens
Anulus, & rubro collecta in littore gemma:
Hos tu iurares magnum superare Platona
Ingenio, & sanctis non cedere moribus illi,
Quem solum cecinit Phœbi cortyna beatum.
Nil tamen intus habet species hæc tanta: sed ipsos
Nomine non uano, uentosos dixeris utres.
Magna uoluptatem generat fortuna, uoluptas
Stultitiam, & prorsus lumen rationis obumbrat.

Inde fit,ut raro sapiant. tolerare laborem
Propter uirtutem quis uult,si præmia desint?
Præmia quis quærit,nisi quem dura urget egestas?
Gaudia sectatur diues,dulcemq; quietem:
Dumosos odit calles,cliuosq; uiarum
Difficiles,per quas doctrinæ scandimus arcem.
Non possum tota non excandescere bile:
Quin ego deuoueo uersus,pariterq; poëtas:
Cum uideo pueros,obscœna docente Magistro
Carmina,peiores fieri,primumq; pudorem
Linquere paulatim,& sceleratos discere mores,
Vnde magis possit natiua augerier illis
Nequitia,& citius sub tartara delabantur.
Sed mihi non desunt solatia debita.nam cum
Scribant,ut magnam possint acquirere laudem,
Magnam ignominiam pro laude,& dedecus ingens
Accipiunt:meritò.quis enim non iudicet illos
Flagitio imbutos omni,talesq; fuisse,
Qualia sunt,chartis quæ mandauere nefandis?
Index est animi sermo,morumq; fidelis
Haud dubiè testis;quoniam quisq; illa libenter,
Et crebro loquitur,quibus oblectatur.arator
De bobus,rastris,de uomere:nauita narrat
De uelis,remis,de restibus,atq; carinis:
Miles equos memorat,gladios,hastilia,pugnas:
Sic obscœni homines,plerunq; obscœna loquuntur.

V os moneo,quorum est fidei commissa iuuentus,
E t quorum est teneras puerorum fingere mentes,
C eu molles digito ceras:hæc scripta perosi
D eteriora,alijs incumbite:& illa docete,
A rida quæ non sint,& non indigna referri.
H istoriæ placeant nostrates,ac peregrinæ:
H is se cirrati oblectent,has mente reponant:
N ectareos manant succos,(mihi credite)uitam
I nstituunt,quæ sint fugienda sequendaq; monstrant.
F abula non omnis spernenda est.sæpe legatur
V tile quid moneat puris Comœdia uerbis.
S unt etiam(fateor)complura poëmata,prauis
H aud temerata iocis:sed quæ grauitate uirili
P rocedunt,placidoq; tegunt sub cortice mella.
I sta iuuant,eadem pariter sine crimine prosunt:
I stis discipulos epulis educite uestros.
F irmior at postquam uiuendo accesserit ætas,
L iberius poterunt lato discurrere campo,
E t quascunq; uolent,decerpere tutius herbas.
E st operæprecium post hæc perpendere,maius
V trum opus,atq; utrum potiori in sede locandum,
Q uo probitas,an quo tantum ipsa scientia crescit:
P ræstet utrum,esse bonũ,an doctum. diuina quidẽ res
D octrina est:decorat mites,oditq; superbos:
I psa uoluptatis refugit,somniq; clientes:
N ec nisi per longum tempus,multoq; labore

Percipitur:regit hæc urbes:hæc arma ciere,
Hæc auferre poteſt,terras & ſidera monſtrat,
Morborum expultrix:uarias formare figuras,
Et numerare docet,fidibusq; apponere uocem:
Tecta Dei ſcandit,naturæ arcana recludit:
Qua ſine,nemo poteſt perfectus dicier.hæc nos
Diſsimiles pecudum reddit,ſimilesq; deorum.
Fit tamen exigui precij,perditq; nitorem
Ipſa ſuum,quoties uitiorum fecibus oblita
Induit informes uultus:ceu ſordet Iaſpis,
In putri demerſa luto:ceu Phœbus,ab atra
Obductus nebula,uel quum premit ora ſororis.
Nec modo uileſcit,ſed fit quoq; noxia: quippe
Si malus hanc habeat,poteris conceſſa furenti
Dicere tela,quibus ualeat transfigere plures,
Baccharíq; magis. Quiſquis ſine crimine uitam
Ducere conatur,diuina humanáq; ſeruans
Iura,ſcelusq; cauens,tanquam præuiſa draconis
Guttura,quem ſtimulat paſtus inſana cupido:
Sit licet upilio,uel agaſo,aut mulio,libros
Qui nullos penitus norit,precioſus haberi,
Laudibus ac debet magnis ornarier:illum
Spernere non homines,non cœli numina poſſunt.
Quis,niſi mentis inops,uirtutumq; improbus hoſtis,
Non amet,atq; illum laudet,qui ſacra ueretur,
Iuſtitiamq; colit,cæco non uincitur auro,

Non

N on aliena rapit, miseris succurrit, & arcet
I nfames à se: ast humiles fouet, impia linguæ
M ordacis uitat contagia, lædere quenquam
N on gaudet, potius cunctis prodesse laborat?
Q uodq; decus mirum est, in re quacunq; modestum
O stendit sese? fœlix hic nempe. sed illum
F œlicem magis esse reor, qui pollet utroq;,
Q ui probus atq; idem doctus: diademate talem
Q uis dignum neget? hic alijs præcellit, ut aurum
E st oricalcho nobilius, uitroq; pyropus.
T u tamen inuenies raro peccare peritum,
V el cautè, aut leuius: rudibus uix ulla pudoris
E st ratio, atq; palam uetitos labuntur in actus,
I rridetq; sacras petulans inscitia leges.
V t cæcus nescit scrobibus diuertere ab imis,
I mpinguntq; pedem tenebrosa nocte uagantes,
Q uum silet inferno recubans Proserpina lecto:
S ic mens quæ cæca est, sine lumine doctrinarum,
I n quodcunque nefas facili descendere lapsu
N on dubitat, nisi sit pœnæ compressa timore:
N ec quicquam quod non placeat sibi, iudicat æquum.
S æpe uicem tamen ipsa gerit natura magistri,
I nq; utero ingenium multis largitur: ut illi,
Q uod schola non docuit, cœlesti munere discant.
Q uid prohibet, tales insontem ducere uitam?
M axima ergo illi debetur gratia, cuius

Præstat

Præstat utrunq; liber. Bifidi uos numina montis,
Quæ colui, quibus & reliquos deuouimus annos,
Munera si fas est paruos tam magna rogare,
Tale mihi carmen quæso concedite: uel me
A pipere & scombris saltem defendite, nostros
Tardipedis nec Vulcani uoret ira labores.
Hactenus hæc. Aries, qui nostri limina seruat
Zodiaci, iam uult properanti cedere Tauro,
Meq; noui finire iubet præludia cantus.

LIBER II.

TAVRVS.

TRAXISTI *longam portu mea cimba quietem:*
Iam tempus dare uela notis, & soluere funem.
Cessit hyems, canæq; niues de montibus altis
Distillant, uiret omne solum, lapsasq; reponit
Sylua comas, renouat dulces Philomela querelas:
Floribus ornatæ crines per prata Napeæ
Deducunt choreas, Dryades, Satyriq; petulci,
Carmina muscosis iterant lasciua sub antris:
Aurea nunc uolucer iaculatur tela Cupido,
Et iuuenum placidis incendit pectora flammis.
Iam tutum uastos pelagi proscindere campos:

Vnda

V nda ſilet, Zephyrus redit expectatus ab orbe
O cciduo: quid ſtulta times? eſt lucidus aër,
A tq; ſuo curſum ſuadent Athlantides ortu.
Q uid tibi continget tranquilla per otia laudis?
L aurea deſidiæ præbetur nulla: potenti
E ſto animo, atq; aude: audenti fortuna fauorem
S æpe tulit, pauidoq́; uetat gaudere triumpho,
V t uideo, terrent † frictu te monſtra canino: † rictu
S ed turpe eſt, fœdis uirtutem cedere monſtris.
P erge igitur, iam rumpe moras, altumq́; petamus.
R ex ille omnipotens, uaſto qui præſidet orbi,
A urea qui ſolo moderatur ſidera nutu,
T ot uoluit latas habitare animalia terras,
T ot pontum, & liquidis uitam ſeruare ſub undis:
O rba ſuis ne tanta forent elementa colonis.
E x his tantum homini, quid ſit cognoſcere uerum,
Q uidq́; decens, & poſſe loqui, conceſſit: at ore
Cætera ſunt muto, & tellurem cernua lambunt.
H ic ratione potens, ualidiſſima quæq; ſubegit:
A lipedes tigres, iracundosq́; leones.
E t quamuis diro ſint corpora plena ueneno
S erpentum, tamẽ hunc metuunt: huic maxima cedit
O ceani moles, oris Balena ſupini.
H oc ſine, quid tellus eſſet? denſiſſima certe
S entibus, & nullas ſegetes inculta crearet.
H ic leges, & quæ ſeruantur legibus urbes

Condidit:

Condidit: ornauit cœlestia numina templis,
Repperit innumeras artes, imitantia fulmen
Tormenta: emissum quibus ignis turbine clausi,
Per spacia effertur longe distantia plumbum:
Quo pulsæ turres, & mœnia celsa, trahuntur
In præceps: uastosq; procul quicunq; boatus
Accepit, dubius, se audisse tonitrua credit.
Væ uobis superi, si talia forte Gigantes
Olim Phlegræis habuissent fulmina campis.
Repperit & puppes, uetitum quibus ire per æquor
Posset, & extremum uentis famulantibus orbem
Quærere, quà Titan populus despectat Eoos,
Et Tartessiaca pronus quà mergitur unda,
Qua Cynosura nitet: & quà contrarius axis
Aspicit Antipodas, pendentes uertice: qui iam
Casuri, opponunt pedibus uestigia nostris.
Cum tamen ingenio excellat, mentisq; uigore,
Vt credi poßit diuino ex semine natus:
Nescit adhuc, nec scire studet (res mira, nefasq;,
Et centum tauris, & larga cæde piandum)
Viuere quo pacto, uel quid uitare, sequi'ue
Debeat. ô cæcis mortalia plena tenebris
Pectora, & ô mentes caligine circumseptas
Stultitiæ. incedunt deserta per auia: uix heu,
Vix paucis nouisse datum, quò tendere tutum,
Quà sit iter, per quod uera & bona summa petantur.

Non

Non docet hoc gemini nodosa scientia Iuris,
Non quæ Pæonio sanat medicamine morbos,
Non Rhetor, non Grammaticus. Sapientia sola
Hoc aperit: fida hæc hominum dux, atq; magistra est.
Hanc mihi si dederit Deus, & subtegmina si non
Ante diem triplices truncabunt nostra sorores:
Ipse bonum summum quod sit, quî possit haberi,
Vt spero expediam. quanquã hæc prouincia magna est.
Principio, summum esse bonum pars maxima censet,
Nummorum plenam bene semper habere crumenam,
Atq; auri tantum, quantum uel Lydius amnis,
Vel Tagus, æquoreas splendens eructat in undas:
Iugera tot campi, quot crines uertice: longum
Possedisse agmen seruorum, armenta gregesq;,
Quot non Trinacrijs pauit Polyphemus in aruis,
Quot nec Aristæo fuerant, Tirynthius & quot
Non Eritheeis tulit à præsepibus Heros:
Pulchraq; ut Alcinoi pomaria, & Hesperetusæ:
Nec non marmoreis miranda palatia crustis.
Hæc sunt, quæ cupiunt omnes, quæ quisq; requirit:
Quæ superos genitrix tenero petit anxia nato,
Supplicibus uotis. his qui affluit, esse beatum,
Fœlicemq; putat crassi dementia uulgi.
Sed nescit, quanti lateant sub floribus hydri,
Quotq; rosas inter spinæ nascantur acutæ.
Illum etenim, quisquis fieri uult diues, oportet

Nocte dieq; animo diuersas uoluere curas,
Fortuna uariante uices: nunc cogitat unum,
Nunc aliud: si forte epulis accumbit, iniquæ
Morsus auaritiæ stimulat, uix ulla palato
Esca placet, properatq; ingratas linquere mensas.
Abstrahit inde illum exigui spes dira lucelli.
Vix somnum capiunt nocturno tempore ocelli:
In latus, in faciem iacet, & quandoq; supinus,
Versaturq; thoro: haud aliter quàm saxea moles,
Sysiphia reuoluta manu. quid luce peracta
Gesserit, & quid sit redituro sole gerendum,
Pensitat. en pereunt pecudes, cras pabula quæram.
O brumæ deuota dies, quàm frigora bobus
Hæc nocuere meis: sed dispensator iniquus,
Pastoresq; mali, rapiunt hi, decipit ille:
Inuasere lupi caulas, prædatus & ipsum
Est pecus insanus miles, magalia fregit,
Incendit segetes, desecta est uinea ferro:
Debitor aufugiens, portat cum fœnore sortem:
Nulla fides, nulla est homini reuerentia diuûm:
Omnia plena dolis. prò Iupiter: ille bonus uir
Prorsus habebatur, sed fallax gratia linguæ,
Atq; oris: non est semper uera effigiei
Regula. quid doleam? remeat mea nauis, & affert
Lucrosas, ohe, merces: graue pondus amomi,
Tura, electra, piper, Serum uelamina, uestes
Sidonias.

S idonias,mercesq; alias,quas uexit ab Indis?
Quam si concursu Symplegades infregissent,
S i uel Scylla uorax,dubij uel saxa Caphareï
S oluißent tabulas,muliebri more querelis
I mplessem totas ædes, lachrymisq; maderent
P ectora.non deerunt nummi,nisi uiuere desit.
N il frumenta ualent:quid tum?mercabor oliuum:
E st fodiendus ager,iaciendaq; semina, messes
O ccandæ,fabricanda domus,uitesq; putandæ:
I llud emam,hoc uendam:accipiã,et quod debeo reddã.
N on secus huc illuc impellitur,ac pila,magno
L usorum cœtu solet,aspiciente theatro,
I actari:hinc atque hinc ingenti mißa tumultu
P ellitur,ille ferit pugnis,hic calce retundit.
L ætitia,mœrore,metu,spe,fluctuat æstu
C ontinuo,ueluti uentorum flatibus æquor.
I xion uerus: qui captus imagine nubis,
C oncubitu fœdo prolem genuiße biformem
D icitur: unde eius uoluit sine fine rotari
M embra,colubriferis radijs affixa,deûm rex.
D iuitiæ quid sunt?res nempe simillima nubi,
Quam si Riphæo Boreas demissus ab axe
I ncutiat,uideas unde est concreta,resolui
I n tenues fumos:monstra hinc gignuntur,habentia
H umanam faciem.quid enim speciosius ipso
D iuitis aspectu primo?sed noscere postquam

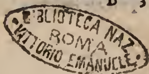
Ipſius uitam licuit,diuerſa uidentur
Partibus à tergo non reſpondentia primis.
Aßiduo motu rotat hunc fortuna,colubri
Agmina curarum ſunt,quæ præcordia rodunt.
Vel ſcit,uel neſcit diues,quæ poßideat.ſi
Neſcit, quid proſunt?quoniam nihil inde boni,uel
Accipit aduerſi:uelut is qui non habet.at ſi
Quæ ſua ſunt nouit,uel amat,uel non amat illa.
Si non:cur tenet hæc? ex his quæ gaudia ſumit?
Qualia,quum potat ſuccos abſtemius uuæ.
Si quidem amat,pariter curat,ſtudet illa tueri,
Proq; his ſeruandis eſt anxius,atq; laborat:
Sollicitatq; illum,quicquid contingere rebus
Poſſe mali credit,quas poßidet:excruciatur,
Si perit inde aliquid:fieri quod ſæpe neceſſe eſt.
Cum nil ſtare diu uideas,incommoda cum ſint
In promptu ſemper:demum,quo plura tenebit,
Hoc plus curarum accedet,ſæuiq; laboris.
Quid memorem,ſubeat quàm crebra pericula ponto,
Ac terris,cenſum cupiens augere paternum?
Syluicolas latrones,ponticolas piratas
Sæpe fugit:capitur tandem,laniandaq; phocis
Viſcera,ſiue lupis præbet.captiuus herili
Collum ſæpe iugo ſummittere cogitur,is qui
Vt dominus fieret,ſe obiecit caſibus audax:
Vix menſa tutus propria,propriô ue cubili,

Exitiale

E xitiale datur sitienti sæpe uenenum,
S tertentem'ue necat cupidi manus impia serui.
P inguior in cædem ut petitur magis hostia, necnon
N obilior potius spoliatur fructibus arbos:
V tq; apibus muscisq; perit, quæ dulcior uua est:
S ic cui plura dedit sors & meliora tenenda,
I nsidias patitur plures, propiorq; periclo est.
N ota Syracusij sollertia mira tyranni:
E uge bone, es fœlix? quid ni? non pocula desunt,
N on epulæ, pueri, sceptrum, diadema, cupitæ
D eliciæ: gemmis, auro (quid cernis?) abundas.
H eu mihi: nanq; tholo seta suspensus equina
E nsis adest, iam iam miseri caput infodictur.
I nuidia uexantur opes: nanq; optima liuor
Q uæq; malus lædens, odit fœlicia semper.
H oc precio, miseri, damnosum quæritis aurum,
V estra Palæstinæ stimulent ut corda sorores
A ssidue, ac nigrum citius tendatis ad orcum.
N on'ne Midæ, fuluo quem Bacchi dona metallo
D itarunt, cunctis ridenda insania? iure
H uic asini auriculas, iratus Phœbe dedisti.
A urum cuncta precor fiant, quæ corpore tangam:
M ox petijt stolidus primis contraria uotis,
Q uum cibus in uacuam nullus descenderet aluum.
T alis auare tibi fortuna est pessime, qui cum
P lus habeas, plus semper eges: ut Tantalon undis

In medijs cruciat sitis arida. si tibi pleno
Effundat cornu, quicquid uis, Copia: nunquid
Quod satis, an nimium, sumes? hoc officit: illud
Quisquis habere uolet, facili mercede parabit.
Nostra etenim minimis rebus contenta quiescit
Natura, in uitium si non delapsa repugnet.
Diuitis in mensam syluæ pelagiq; feruntur
Optima, non desunt lepores, non caprea, ceruus,
Hœdus, aper, uolucrumq; genus, non turdus obœsus,
Perdix, ficedulæ, nec non quas Cochica tellus
Mittit aues, grandes capi, grandesq; columbi:
Portantur rombi, squillæ, murena, locustæ,
Mugilis, & piscis nomen qui traxit ab auro,
Ostrea, cœruleo quæ Cyzicus æquore gignit:
Multa alia, est uersu quæ claudere difficilis res.
Vina dehinc, nigro nunquam cessura falerno,
Ni potius placeant aruisia nectaris instar.
Sed quæro, nunquid cuncta hæc lupus iste uorabit?
Non credo: uel si cupiat, non posse putandum est.
Quod si posse uolet, rumpetur uenter, & ibit
Turgidus ad tumulum, turba comitante rudentum.
Nam qui plus æquo stomachi penetralia replet,
Læditur, & clamat, Medici succurrite: demum
Euomit, & totas putor capit improbus ædes.
Hinc uariæ insurgunt febres, hinc scrupeus humor
Insidias manibus pedibusq; affigit inertes.

C ui non compertum est, multos inducere morbos
I ngluuiem? uexare animos & corpora, Bacchi
H umorem immodicum, sitibunda in uiscera mersum?
E rgo parcus erit, de multis pauca capessens,
Q ui non ante diem uult dulcem abrumpere uitam;
N ec plus quàm pauper, saccum stipabit opimum.
M urice bis tinctos locuples uestitur amictus,
A uratamq; togam, tenuiq; subucula bysso
E nitet: & scythicæ redimitus uellere frondis,
G estat fœmineo preciosa monilia collo.
N um magis ista fugant mordentia frigora, quàm si
M uniat incultæ uilis te penula lanæ?
N um quæ uulgari lino contexitur, æstum
A rcet tela minus, tunc quum per torua leonis
S igna Molorchæi gradiens, calidissimus est sol,
F lauaq; uæsanus discindit Sirius arua:
Q uàm si lena tuum uelet bombycina corpus?
A t dices: Ille in precio est, quem pulchra decorant
V estimenta: caput uenienti inclinat, & omnis
A ssurgit populus, solusq; hic nobilis, atq;
C reditur esse bonus, prudens, ac dignus honore,
D ignus amicitia. pannoso prorsus habetur
N ulla fides, tritamq; irridet turba lacernam:
S is licet Arpinas, cuius facundia toti
P ræfertur Latio: uel fabri filius ille,
A ttica quem tellus mirata est sæpe loquentem:

Carminibus quamuis poßis æquare Maronem,
Mæoniiq; senis diuinos reddere cantus:
Non tamen iccirco speres tibi præmia laudis:
Sperneris, mihi crede, locum proiectus ad imum.
Tu Ganymedæos frustra sectabere uultus:
Optabis frustra teneram tractare puellam,
Si tectus uili pauper gradieris amictu.
Non equidem inficior: magna est nam gratia pulchri
Vestitus. uerum fuerit uirtutibus ipsa
Si mens nuda, malis imbutaq; moribus: omnis
Ecce perit cultus, fies inglorius, ac te
Despiciet quisquis norit, tua terga cachinni
Mordaces ferient, uel cæcæ iurgia sannæ.
Nec seruus, propria quem tu nutrire farina
Consuesti à puero, si te cognouit auarum,
Crudelem, tumidum, uinosum, mentis egentem,
Aestimat: iccirco secum clam murmurat in te,
Huncine herum fortuna mihi non æqua dedisti?
Huncine herum tolerare diu me fata iubebunt?
Laudabunt alij, quem turba domestica temnit?
At fortis, prudens, iustus, pariterq; modestus
Si fueris, si te non parua scientia clarum
Reddiderit, quæuis tribuet tibi uestis honorem,
Nec (modo sit sanus) poterit te spernere quisquam.
In primis, quicunq; cupis uenerabilis esse,
Laudari multum, nec non uæmenter amari,
Virtutem sequere, ac uitij contagia uita:

E t caue committas, quod poßit iure putari
C ensura dignum, atq; autori inferre pudorem.
N am solet egregiam stolidum contemnere uulgus
V irtutem, minima si infectam labe notauit.
S ed quis nam prorsus uiuit sine crimine? nemo est,
Q ui non legitimo quandoq; à calle recedat,
Q ui non à recta interdum declinet amußi.
I lle tamen raro ac minimum qui peccat, haberi
A tq; bonus dici debet. sed gratia linguæ
M axima, quæ docte ac prudenter singula profert.
C ultus habet sermo, & sapiens, mirabile robur:
I mperat affectus uarios, animumq; gubernat.
H æc plus quàm uestes, poterunt te reddere clarum.
N ec tu formosi specie capiaris ephebi:
T alis amor scelus est, quem qui sapit effugiet. nam
E st pueris nec mens, nec amor, ratio' ue, fides' ue.
A h pereat, quisquis puerorum flagrat amore.
S i te delectant formosæ membra puellæ,
I pete coniugium: uel non meretricula deerit.
Q uid mauis demens cupere, & sperare negata:
P ellere cum poßis facili medicamine morbum?
S unt tamen hoc propter cupiendæ forsitan ipsæ
D iuitiæ, ut melius uirtutem acquirere detur.
Q uandoquidem argento loculi si forte uacabunt,
N ullus erit qui te doceat. nam soluere oportet
M ercedem haud paruam doctoribus. est quoq; habenda

 Sumptibus

Sumptibus haud paruis librorum copia: tempus,
Quo ualeas studijs incumbere, plura legendo:
Ne mala pauperies alias te uoluere curas
Cogat, & impediant ingrata negotia mentem.
Heu quàm difficile est, quàm paucis numina præstant,
Ex humili uolitare gradu uirtutis in arcem.
Quàm raro egregios pauper sortitur honores.
Præterea qualis uita est, quàm proxima leto,
Quàm merito spernenda, animum si nulla uoluptas
Mulceat, atq; leuent solatia nulla laborem.
Cum nunquam desint curæ, cum plena dolorum
Omnia sint, præstat stygiam tranare paludem,
Cerberream saturare famem, misceríer umbris:
Si nunquam fas est rebus gaudere secundis,
Gaudia si miserum pectus non ulla serenent.
Ast inopi quid nam dulcedinis, aut solati
Esse potest? cui deest panis uinumq; frequenter;
Nunc lecto, nunc ueste caret: nunc calceus ipsos
Ostendit digitos, ueteri dissutus aluta.
Viuere uix potis est, nedum sectaríer illa,
Iucundum quibus esse solet mortalibus æuum.
Talibus at certe, quicunq; est diues, abundat.
Illud enim assequitur, quicquid desiderat, & uult:
Tantum habet imperij, tantasq; pecunia uires,
Vt sibi nil obstare diu patiatur: ab alto
Deducit montes, & ualles tollit in altum.

Si

Si uult ergo canum pernici prendere cursu
Ceruos, aut capreas, uulpes, lepores'ue fugaces:
Si uolucres captare libet, uel fallere pisces
Retibus aut hamis: Veneris si grata uoluptas,
Si cibus & potus delectant, ocia, ludus,
Si choreæ, cytharæ'ue placent, si plaudere cantu:
Omnia diues habet, nam præstant omnia nummi.
Accipe quid contrà referam, si discere quisquam
Gestiet, id certe dabitur, modo firma uoluntas
Nunquam deficiat: nec terreat aspera cliuis
Angusta, & primo ingressu satis horrida dumis
Semita, uirtutis qua culmina celsa petuntur.
Si non sunt nummi tibi, ueneat ipsa supellex,
Vel domus, aut fundus. quid ni? quo uiuere pacto
Tunc potero? cogar mendicus quærere panem.
Ah miser: est melius mendicum uiuere, dum te
Cœlicolis similem diuina scientia reddat:
Quàm si possideas Persarum, bellua, gazas.
Noli iudicio tenebrosi accedere uulgi,
Haud magis atq; pecus, uerum agnoscentis: at ipse
Si sapis, hæc memori quæ dicam mente teneto.
Præter uirtutem, non est durabile quicquam:
Diuitiæ pereunt, species quoq;, robur, honores,
Cuncta cadunt: uirtus æterna in tempora durat:
Quam fortuna nequit, nec tollere longa uetustas.
Ipse tamen uidi nunquam, & uix credere possum,

Vel perijsse fame, uel mendicasse disertum:
Quem si fortuna interdum conatur iniqua
Obruere, auxilium uirtus festinat. alumnos
Protegit alma suos semper doctrina, diuq;
Non patitur miseris urgeri casibus: affert
Naufragio tabulam, qua tuti littora possunt
Spumosos inter fluctus attingere nando.
Qui pollet uirtute, Arabum deserta, nigrosq;
Aethiopas, rigidosq; Getas lustrabit, & Indos,
Tutus & incolumis. fortunæ sola resistit
Virtus, atq; illi dubio certamine pugnat.
Nullis est igitur parcendum sumptibus: omnem
Ne dubita, ut uirtutem habeas, impendere censum.
At si forte tibi, ualeas quod uendere, nil est:
Esto bonus saltem, si non potes esse peritus.
Cum doctis uersare libens (nam discere multa
Sic poteris) nec non auidè quæcunq; loquuntur
Ausculta, atq; roga interdum: tum cætera diuis
Committe, & patiare animo tua fata sereno.
Gaudia si sequeris, si te insidiosa uoluptas
Implicat, & dulces transmittere lusibus annos
Te iuuat, atq; ideo diues cupis esse: uoluta
Sedulus hæc tecum, ratio quæ prouida dictat.
Nulla uoluptate est res perniciosior: aufert
Consilium, mentemq; premit, uirtutibus obstat:
Corrumpit mores, uitiorum maxima nutrix:

Debilitat

Debilitat corpus,ſenſus obtundit,amaro
Fine nocens,homini multorum cauſa malorum eſt.
Clarius iſta ſequens ſermo,meliusq; docebit.
Si tamen aduertas,habet & ſua gaudia pauper,
Nec forſan leuiora.magis nam dulcia ſunt,quæ
Rarius eueniunt ſolatia.credite,longe
Gratior,ac longe eſt iucundior illa uoluptas,
Quæ dilata diu fuit,ardenterq; cupita.
Sic cibus eſurie ſuauis,requiesq; labore,
Sic potus uexante ſiti,ſic frigore flamma,
Frigora ſic æſtu,ſic intermiſſa diuq;
Suſtentata Venus grata eſt magis:omnia demum
Rebus ab oppoſitis,uires contraria ſumunt.
At locuples tolerare nihil uult,ſemper abundat
Delicijs,adeo ut moueant faſtidia ſæpe,
Et cupiat bulbos,ſiliquas,holus,halia,ſardas,
Solennes epulas & prandia lauta peroſus.
Nil adeo dulce eſt,quod non uideatur amarum,
Et non diſpliceat,ſi plus durauerit æquo.
Delectant alterna magis,uetitisq; potiri
Dulcius eſt,ſordent quæ poſſunt ſemper haberi.
Præterea non res hominem,ſed ſola uoluntas,
Iudiciumq; animi,contentum reddit.amari
Eſt dignum,quodcunq; placet.quid proderit ægro
Concinnas offerre dapes,cui febris ademit
Guſtum?quid uini ſuauem præbere ſaporem

Illi,

I lli,qui gaudet puris abſtemius undis?
H ic hœdum, aſt alius carnes cœnare ſuillas
M auult:hunc cantus iuuat,illum ludus,amorq́;
O mnibus haud idem:hic puerum cupit,ille puellam:
H uic ſcortum placet,aſt illi matrona.beatum
E fficit ergo animus,non res.rationibus iſtis,
N on minus ac diues,lætatur pauper:ab illo
G randia poſcuntur,paruo hic contentus abibit.
I mpenſa diues maiori,at ſæpe minori
L ætitia uiuit, quàm pauper.gratius ouo,
E t cicere,eſt ueſci, atq; famem compeſcere porro,
N autæ aut foſſori:quàm regibus & reginis,
Q uicquid terra ferat lauti,prandere,uel unda.
D ignior illa autem iure eſt dicenda uoluptas,
Q uæ nec ſumpta nocet,nec contradicit honeſto.
N il tamen eſt melius,quàm pauca optare, animumq́;
V incere conſilio:ne ſpes te affligat inanis.
Q ui quod habere nequit deſiderat,excruciatur,
S perando fruſtra,& nequicq̃ tempora perdit.
I d cupias igitur,quod certe poßit haberi,
A ut nihil:atq; animo frenos impone tenaces.
A ſt opibus quiſquis pollet,uult plura,petitq́;,
Quàm licet,& paruo contentus uiuere neſcit:
I ndiget iccirco multis.fœlicior ille eſt,
S ufficiunt cui pauca ſatis.res ampla,ſuperbum,
R iſoremq́; hominum,contemptoremq́; deorum,
Inſanum,

I nsanum,mollemq; facit,uirtutis & hostem.
N am quis uirtutem curat,si census abundat?
O bona paupertas,ô nondum cognita diuûm
M unera:uirtutum custos,& amica pudori,
L uxuriæ frenum,uitæ tutela:procacem
F ortunam tu sola potes,uentiq; furorem
A c pelagi rabiem contemnere:dum uada lintre
T uta tenes paruo,uicinaq; littora seruas.
S æpius æthereos feriunt uaga fulmina montes,
E t quatit excelsas Boreas rapidissimus ornos:
I ma latent ignota malis,humilesq; procella
I uniperos raro infestat,lentæq; miricæ
S tant inter syluas immotæ, ac pace fruuntur.
S preuit Anaxagoras,spreuit Democritus,atq;
C omplures alij(quorum sapientia toti est
N ota orbi)argentum atq; aurum,causasq; malorum
D iuitias.quare?nisi quod non uera putarunt
E sse bona hæc,animum quæ curis impediunt,&
I n mala præcipitant quàm plurima.Fabricius quod,
Q uod Cato,quod Curius,sanctissima pectora,quondã
S enserunt:non quid uulgus,plebsq; inscia dicat,
M ente agita,atq; tibi propone exempla bonorum.
N on'ne olim uictor fœlicia signa Quirinus
S æpe tulit,posito quum sumere consul aratro
A rma iubebatur,requiem factura ligoni?
T um casa parua uiros,& frugi mensa ferebat:

At

At nunc deliciæ, & laqueata palatia, molles
Imbellesq; edunt fœtus, ac lusibus aptos.
Discite mortales tandem, longisq; tenebris
Exuite obsessam mentem, sursumq; leuate
Iam caligantes oculos: quò cæca uoluntas
Vos ducit, ne ferte gradum. ratione deorum
Naturæ similes estis, ratione tenetis
Imperium mundi: ratio uos dirigat ergo,
Non error: finemq; animo perpendite rerum.
Sufficiat cibus ille, famem qui sedat: & illa
Vestis, quæ corpus uelet, frigusq; repellat.
Sit sopor ille satis, reficit qui fessa labore
Membra. etenim tribus his opus est, cũ corpora nostra
Sint fragili contexta luto. sed talibus uti
Sic licet, ut tanquam medicinæ munere cures
Quos tribuit morbos homini natura nouerca.
Ast hic luxuriem dapibus complectitur, ille
Vestibus: hanc alius uitam uix sentit, ab arte
Dum fugit, aßiduoq; premit sua lumina somno.
Fœlix, qui didicit contentus uiuere paruo:
Nec spem ullam in rebus ponit, quas linquere cogit
Parca ferox, tanquam nostri non iuris: & æui
Quàm breue sit spacium reputat, q̃ friuola demum
Omnia, quæ in terris longe lateq; creantur:
Qui minor aduersis non fit, maior ue secundis,
Minoisq; urnam spernit, stygiosq; furores:

Securus quodcunq; ferat fortuna, tenere.
Infœlix, sensu qui ducitur, atq; futuri
Cœcus, ceu pecudes, tantum præsentia cernit:
Qui nescit, quod quanto animus præstantior ipso est
Corpore, tanto animi pluris sunt munera, quàm quæ
Ad corpus spectant. igitur non diuitiæ sunt
Prima bona: hæ quoniam pro corpore conquiruntur,
Quæ possessorem non efficiunt meliorem,
Quis bona summa uocet? multos at sæpe uidemus
Quadrupedum similes, istis qui rebus abundant.
Quantum ergo satis est uitæ, nihil amplius opta.
Nanq; superuacuo stulti lætantur: aceruos
Ingentes frustra, frustra horrea plena requiris:
Cum modio cumerá ue famem propellere poßis.
Cum tibi sufficiant cyathi, cur dolia quæris?
Si te Plutus amat tamen, & tibi Copia ridet,
Diuitiasq; dedit fatorum ignota uoluntas:
Quid facias, operæprecium est didicisse: tenendo
Ne peior fias, ne poßis stultus haberi.
Dic age nunc quæso, quæ nam prudentia, quód nam
Consilium est illi, cui sunt bona multa, sed ipsis
Insipiens nescit quo pacto debeat uti?
Hinc uires persæpe nocent, damnosáq; forma est,
Hac ratione suum autorem facundia perdit,
Hac ratione artes aliæ compluribus obsunt.
Nodus auaritiæ non te constringat, ab ipsa

Heu fuge:nam certe nulla est hac maior Erinnys.
Hanc memorant Acheronte satam,per tristia Ditis
Regna truces agitare faces,centumq; colubris
Colla ueneniferis gestare minacia:fauces
Humano expleri nunquam potuere cruore,
Semper hiant,aliosq; tenent,aliosq; requirunt
Ora cibos:nulli parcit,nec templa deorum
Dedecorare timet,malum & insatiabile monstrum.
Nascuntur uariæ hinc pestes,discordia,cædes,
Proditio,rixæ,fraudes,iactura pudoris,
Contemptus diuûm,periuria,iurgia,bellum,
Atq; aliæ plures,quàm dici carmine poßint.
Hanc igitur uita:nil quippe nocentius,& nil
Quod magis ostendat uile atq; ignobile pectus.
Sic mulier,senior,pueri inueniuntur auari:
Sunt etenim imbelles,fragiles,animiq; pusilli.
Huic alia est uitio labes contraria,sed non
Tam grauis:hanc etiam studeas depellere.nam si
Prodigus es,mensam alterius,pinguemq; culinam
Ieiunus frustra aspicies,patrimonia postquam
Absumpta,& nimio fuerint deperdita luxu.
Inter utrunq; manet uirtus,extrema relinque:
Et cui fas,quantumq; licet,largire:nec ultra
Impensam facias,quàm sit permissa facultas.
Diuitias hic finis habet:prodesse tenemur
Omnibus,at nostris potius.natura creauit

Nos,

N os,non ut ſolum nobis,noſtriſq́; propinquis:
A ſt alijs etiam,quum poſſumus,emolumento
S imus.quid quæſo præclarius,atq; deorum
D ignius eſt ſolio,auxilium quàm ferre ruenti,
T radere pauperibus uictum,miſeriſq́; mederi?
S ic nos turba colit,ſic famam acquirimus:atq;
A d ſuperos multi per talia facta uolarunt.
N aturæ humanæ nil aptius,& nihil ipſo
D ignius eſt homine,ut perhibet ſchola docta ſophorũ:
Q uàm prodeſſe homini,& ſocio ſuccurrere lapſo.
A t nunc ô mores,ô triſtia tempora,prorſus
E xtincta eſt pietas:nulli largitur auarus
D iues,cum teneat quæ tradere plurima poſsit:
N ulliuſq́; ipſum miſeret.ſunt ferrea cunctis
C orda.quis exigua mendici nunc ſtipe caſum
S olatur?lachrymas rident,miſeroſq́; precantes.
S i qua tamen donant,dant ſcurris,dantq́; cynædis,
D ant lenis potius,dant ſcortis callipareis:
N emo dabit uati,Muſæ ſpernuntur ubiq;.
C alculus huic loculos,uel teſſera reddit inanes,
I lle autem pictis ludit patrimonia chartis:
N on'ne hoc turpe magis nummos abſumere pacto,
V nde nec ullus honos,nec gratia quæritur ulla?
M ens oblita Dei,uitiorumq́; oblita cœno,
S ic'ne licet fieri?non'ne olim nudus ab aluo
E xiſti,& nudus terræ es rediturus in aluum?

O demens,non hæc tua sunt:sed Iupiter harum
Est dominus rerum,tu dispensator & hospes.
Non res,sed nobis rerum conceditur usus.
At postquam uetus ille Charon te uexerit,ultra
Quam trepidant superi falso iurare paludem:
Hic miser,hic alijs hæredibus ista relinques.
Ergo his utendum est recte,dum stamina Parcæ
Nostra trahunt,nobis sumendo,aliosq́; iuuando.
Iam patet ex dictis,an sint bona summa putandæ
Diuitiæ.mea cymba redi,satis ardua ponti
Nauimus,ecce auster pluuias iam cogere nubes
Incipit,ecce undas Typhones in aëra portant,
Absorptas pelago:unde ingens promittitur imber.
Amplius hic tutum non est,mihi crede,morari.
Heu metuo fidum male puppibus Oriona:
Dum licet,in portum tendamus.nubila clarum
Reddiderint ubi pulsa diem,reuocabit ab alto
Nos Tryton scopulo,atq; iterum tentabimus æquor.

LIBER III.

GEMINI

Vtea quadrijugo curru surrexerat Eos,
A straq; cedebant euanescentia cœlo:
I am diuisus erat Titan, mediumqúe uidebant
A ntipodes,mediū noster monstrabat horizon
M irabar, quia nam medijs de fluctibus ignis
E xit inextinctus?certè hæc contraria sese
M utuo corrumpunt:quin sol extinguitur undis?
I gneus aut igitur non est,aut tingier ipsum
O ceano uulgus mentitur.talia mecum
V oluebam ,gradior dum propter littora solus.
O buius ecce senex quidam mihi uenit,acerno
I nnixus baculo,nitidoq; indutus amictu,
C ana tenus medio pendebat pectore barba,
P ulchra cutis,læta & facies,uarioq; colore
F lorea candentes decorabant serta capillos.
C omminus ut dedimus citroq; ultroq; salutem:
Q uò pergam,qui sim,quo dicar nomine,quærit.
R espondi,atq; eadem pudibunda uoce rogaui.
A t postquam proprium nomen mihi reddidit (ipse
N anq; Epicurus erat) stupui:ceu rusticus agrum
Q ui fodiens,reperit latitantem obscurius arcam.
A tq; ego tunc:Venerande senex,sic numina semper
C uncta tuis faueant uotis,sapientia quando

Mira tuis habitat fibris: nisi falsa loquuntur
(Vt plærunq; solent) homines: præcepta salutis
Da precor, & iuuenem prudentibus instrue dictis,
Dummodo non te aliò grauiora negotia ducant.
Ille autem contrà: Me nulla negotia ducunt,
Sed quoniam uito curas, fugioq; laborem,
Huc soleo uacuus crebro aduentare, legoq;
Per prata hæc uarios capiti gestamina flores.
Vnde libens & promptus agam, quodcunq; petisti:
Quippe loqui senibus res est gratissima cunctis.
At ne nostra aliquis disturbet uerba uiator,
Hinc diuertamus, densaq; sub ilicis umbra,
Iuxta illas quas cernis aquas, residebimus ambo.
Iuimus, & placida sic tandem uoce profatur:
Nimirum huc aliquod iuuenis te numen adegit,
Vt discas hodie quæ sit Sapientia. nanq;
O superi, quanta rerum caligine totum
Immersum est mortale genus? simulachra uidere
Mille ac mille hominum facile est, sed rarus ubiq;
Verus homo: ut possit non falso nomine dici,
Mundus stultorum cauea, errorumq; taberna.
Quare adhibe puram nostris sermonibus aurem,
Pellere si quæris miseras à mente tenebras.
Principio, uerum atq; bonum cognoscere oportet,
Perspicua ratione quidem, atq; examine recto:
Hinc scatet, hinc magnos ducit sapientia riuos.

At paucis hoc scire datum est.nam maxima turba
Diuitias summum esse bonum,pars altera honores,
Diuersi diuersa putant:mihi sola Voluptas
Optima cunctarum rerum censetur:& istud
(Ni fallor) uera poterit ratione probari.
Omnium enim est finis rerum,atq; nouissima meta:
Ad quam sic hominum facta omnia disponuntur,
Spicula ut in certum signum mittuntur ab arcu.
Nam quis tellurem rastris,quis Nerea tonsis,
Aut quis Gradiuum ualidis tentauerit armis,
Deniq; uirtutem quis'nam quæsiuerit ullam:
Si non hunc præsens mouet,aut sperata uoluptas?
Nempe hæc principium,medium,finisq; laborum est.
Quod magis ut pateat,quæ dicam attentius audi.
Omne opus ob finem,ratio nisi desit agenti,
Sumitur:hic specie prior est in mente,mouetq;
Artificem,sed re post facta nouissimus exit.
Finis item bonus est,igitur placet:atq; uoluntas
Hunc sibi ut acquirat,primis medijsq; libenter
Partibus incumbit,sic delectatur, amœnus
Sic labor efficitur:causa est ergo ipsa uoluptas.
Quippe aliud non est,quàm delectatio quædam.
Sed quia non facile est rudibus,ratione doceri:
Tentabo exemplis melius recludere uerum.
Cur fodit,atq; graui sulcum deducit aratro
Agricolæ callosa manus?non Sirius æstu

Terrificat, non bruma gelu. cur nauita ponti
Insanam rabiem, syrtes, scopulosq; minaces,
Non timet, admoti spernens confinia leti,
Veliuola fretus pinu? cur prælia miles
Insequitur, gaudetq; ferox, ubi classica Martem
Sæua canunt, acuitq; animos hinnitus equorum?
Cur iuuat assiduis alium pallescere chartis,
Et uarios uersare libros noctesq; diesq;?
Nempe, ut post longos lucrum uel fama labores
Iucundum efficiat. nam si non ipsa placeret
Vtilitas & honos, uirtus artesq; perirent.
Est finis per se dulcis: primordia uero
Cum medijs, propter finem. nil deniq; refert,
Turpia, uel potius cuncta hæc uideantur honesta:
Nam ueluti exultat lasciuus turpibus, ipsa
Sic uirtute bonus placidissima gaudia sentit.
Ergo uoluptatem propter, tandem omnia fiunt,
Vel mala declinent homines, uel commoda quærant,
Vel laudanda gerant, uel non laudanda sequantur.
Hac etiam sola superi mercede fruuntur:
Vtile nanq; illis non conuenit, indigeant cum
Nullarum rerum. sed dices forsan, honestis
Numina plena bonis. quid tum? si talia lætos
Non faciunt diuos? tanquam si lignea gemmis
Nobilibus, fuluoq; ornes simulachra metallo.
Adde aliud, quoties perfecta est causa, necesse est

Inde

I nde parem effectum procedere. uis igitur quum
Q uæq; animæ bene dispoſita eſt, atq; optima ſeruat
O biecta, eſſe bonum ſummum nemo hercle negabit,
Q ui ſapiat: uerum tali de fonte uoluptas
C ogitur effluere. auditus ſic lætificatur
H armonia, numeris contexta dulciter aptis:
S ic forma egregia, uiſus: ſic naſus, odore
M irifico: hoc ipſum reliquis de partibus aio.
Quid, quod cuncta Venus terris animalia gignit:
A tq; eadem (niſi uera neges) eſt ſumma uoluptas?
P ræterea, labor atq; dolor mala maxima cum ſint,
A tq; uoluptati contraria: iure uoluptas
E ſſe bonum ſummum cenſebitur. oppoſitorum
O ppoſita eſt etenim ratio. proinde omnia quærunt,
N aturæ inſtinctu, quæ ſunt iucunda: cauentq;
T riſtia. quis uero naturam fallere credat?
E ſt ſummũ ergo bonum, quod amãt animalia quæq;.
S ed quid amant, uel quid niſi dulcia gaudia quærunt?
M ulti autem dicunt: uirtutem acquirere oportet,
S udando, algendo, dum uiuimus: atq; uoluptas
E ſt fugienda, frui tamen hac poſt fata licebit:
G audia quippe Deus iuſtis æterna parauit.
N il rationis habet uox hæc, prorſusq; uidetur
I rrita. nanq; animas poſt funera uiuere, perq;
T artareos uolitare lacus, & pendere dignas
P ro meritis pœnas, uel ſumere præmia facti,

Credere quis debet, nisi cui mens integra non est?
Hæc sunt, ô miseri, uatum commenta furentum,
Mos quibus est semper uarias effingere nugas,
Vt stolidas dictis delectent talibus aures.
Finxerunt Stygij pallentia regna tyranni,
In quibus est Phlegeton, flammis crepitantibus ardēs:
Tergeminus canis, & pictis armata colubris
Tisiphone, extensi per iugera longa Gygantes,
Et sine luce umbræ, & uasti non ulla cremantes
Ligna foci: riget hic hyemis sine tempore frigus,
Roboreq; ex nullo gemit hic compacta phaselus,
Dum senior nimias transuectat portitor umbras:
Aeolides saxo cruciatur, Tantalus unda:
Vasa maritinecæ gestant rimosa sorores,
E quibus unda fluit, uano repetenda labore.
Plura etiam, quæ nec pueris credenda uidentur,
Talibus in regnis cecinerunt esse poëtæ.
O dij, quàm magna est penuria mentis ubiq;,
In nugas quàm prona uia est. quid creditis ista,
Insani? quæ nec possunt ratione probari
Vlla, nec sensu agnosci? quid uana timetis?
Qui facilis credit, facilis quoq; fallitur idem.
Lucra sacerdotum sunt hæc, artesq; dolosæ.
Ast ubi uita semel tenues defecit in auras,
Nil sumus, ut nondum geniti nil prorsus eramus.
O nimium infirma & fragilis, nimiumq; superba

Atq; audax natura hominum, quo freta perennem
Stulta tibi uitam promittis? desine uelle,
Cum sis uile lutum, ætatem sperare deorum.
Quælibet orta cadunt, & finem cœpta uidebunt.
Ingentes urbes, populosq;, ingentia regna,
Supremos montes, & maxima flumina, tandem
Aufert longa dies: at tu uilißima puluis,
Semper eris? tanta est modicæ fiducia mentis?
Nempe laboramus frustra, uirtutis amore,
Somnia sperando, & uanas fingendo Chimæras.
Stulti sunt, qui pro certis incerta sequuntur:
Et qui pro dubijs, quæ sunt manifesta relinquunt.
Dulcia sed remanent longæuæ præmia famæ.
Hoc certe nihil est, cum tu post funera nil sis.
Fama quid est, si nil delectat fama sepultos?
Quid lapis, aut stipes, laudum præconia curant?
Si non lætaris uiuens, lætabere nunquam.
Proinde ætas donec breuis hæc incertaq; durat,
Gaudebit quicunq; sapit, pro uiribus: & non
Frangetur, quoties fortunæ urgebitur ira:
Dulce autem quæret, si quid continget amari.
Ergo ne longis teneam te ambagibus ultra,
O iuuenis, dum fata sinunt, te uiuere lætum
Hortamur, quantumq; potes lugubria pelle.
Talia barbati postquam mihi uerba magistri
Haud paruam fecere fidem: Pater optime, dixi,

Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates
Officijs: uerum donec spirare licebit,
Debebo, ac memori seruabo hæc pectore dicta.
Scrupulus ast unus restat. nam discere oportet
Non solum quid agas, sed quæ uia detur agendi.
Ergo uoluptatem doceas, quo acquirere pacto
Poßim, quà sit iter, per quod tendatur ad illam.
Tum senior: Breuis *& lata, & decliuis eunti*
Est uia, non procul hinc habitat regina Voluptas:
Quæ si forte tibi cordi est, uestigia nostra
Iam sequere, hac per me poteris gaudere reperta.
Portio siderei nondum transmiserat orbis
De tribus una diem, nisu quum surgit anhelo
Grandæuus sapiens: quo præcedente sequebar
Pone simul, gradiens per deuia comminus ibam.
Progreßisq; parum, moles oblata palati
Eximia est, scitorq; ducem: Sublimis, *& auro*
Tam preciosa domus, quo possessore tenetur?
Plutus ait, tenet hanc, indutusq; arma satelles
Seruat iter, prohibetq; ultrà transire uolentes,
Ni prius hunc adeant, & blando munere placent.
Ipse autem celsa residet, quam cernis, in arce.
Tres tantum natæ thalamo uersantur eodem,
Quarum si quæris cognoscere nomina, dicam:
Sordida Luxuries, *tumidisq;* Superbia *buccis,*
Necnon audaci stolida Ignorantia *uultu.*

Tunc

T unc ego: Quis, dixi, dominum nos ducet ad istum?
T res illi ancillæ sunt, per quas ire licebit,
R espondit senior: Sors, Fraus, Usura: patebit
C uilibet ingressus facilis, ducentibus istis.
D ona mihi non sunt, inquam, quæ tradere poßim:
N ec tutum ancillis confidere talibus. ergo
M onstra aliam mihi quæso uiam. tunc reddidit ille:
E st alia, est, per quam, si uis, transibimus. Eia,
D uc, inquam. & pariter digreßi, tendimus imam
I n uallem, præbebat iter qua semita nobis
S crupea, & incultis homini uix peruia dumis.
H ic Paupertatis pergendo offendimus ædes
E xiguas, lacero pendentes culmine: præter
I uimus, & uastum nemus è regione uidemus.
H æc, quam proceris ferientem sidera cernis,
A rboribus sylua, est (inquit dux) inclita sedes
R eginæ, per quam nobis licet esse beatis.
S ed facie & manibus lotis accedere oportet:
Q uaq; potes, totum te orna, uultumq; serena.
N am dea nec sordes, nec uult admittere curas.
P aruus erat ueniens per leuia saxa deorsum
R iuulus, & blando suadebat murmure somnos:
H ic faciem laui, atq; manus, rigidosq; capillos
P ectine composui, totoq; in corpore uestes
A ptaui, atq; leues pepulerunt seria ludi.
S ic hilaris gradior. iam quantum funda retorto

Verbera

Verbere ferre potest, iactu non amplius uno,
Emissum lapidem, distabat sylua: canentum
Suaue melos uolucrum, suaues sentimus odores,
Quorum illic magna apparebat copia florum.
Tale nemus non mollis Arabs, Panchaia quamuis
Thura ferat passim, uidit: non Indus eous,
Non Scytha laurifero spectabilis undiq; ramo,
Non demum coeli qui pondera sustinet Athlas:
Illa licet Satyri teneant loca, quos Nympharum
Vrit amor Dryadum, & choreas per gramina ducant.
Dulcibus & nitidis undis, cursuq; silenti
Ibat circum amnis: quantum transcendere saltu
Posset, uenantũ fugiens conuicia ceruus,
Tantum distabant ripæ: sed plurima claro
Squammigeri pecoris ludebant agmina fundo.
Vltima cingebant syluæ quasi moenia, pulchro
Ordine dispositæ, & superantes nubila pinus:
Pinus quæ duro clauserunt cortice quondam
Dilectum Cybelæ iuuenem: Phoebæa cupressus
Iuxta aderat, paribusq; comis surgebat in altum:
Non illic deerat quercus, non esculus, ilex,
Robur, acer, platanus, suber, nux, arbutus, alnus,
Orni, castaneæ, coryli, piceæ, tiliæq;,
Palma, abies, myrtus: ueterumq; obsonia fagus,
Aurea Saturno fluerent quum sæcula rege:
Nonuitis, ficus, malusq;, & amica Priapo

Lothos:non hederæ,& uatum geſtamina lauri,
Morus,& Alcidæ grauiſſima populus arbor,
Non pirus,atq; ſalix,prunusq́;,& pallida buxus,
Meſpilus,atq; olea,& ceraſus,non ſorbus & ulmus,
Et ſiliqua,& primos quæ monſtrat amigdala flores.
Quid memorem cedrum,atq; hebenum,menſisq́; petitã
Materiam citrum,cui cedere creditur aurum?
Quid'ue alias plures? quarum ſi nomina tentes
Dicere,marmaricas citius numerabis arenas.
Ingredimur,qua pons ripam iungebat utranq;:
Intus erant ſpacijs amplis,uiſuq́; decoris,
Huc illuc longo tendentia compita tractu,
Purpureæ niueæq́; roſæ,pictiq; hyacinthi,
Narciſſi & uiolæ,& uaccinia miſta liguſtris,
Liliaq́;,& longum uiuens amaranthus in æuum,
Puniceis folijs,nec non chariophilus albis:
Balſamaq́; & caſiæ,& coſti,myrrhæq́; crociq;,
Menta,thymum,thymbra:& beneolentis amaracus
Deliciæ,Idalijs oritur quæ plurima ſyluis. (horti
Hinc atq; hinc ſuaues ſpirabant undiq; odores,
Mille auium ſpecies implebant murmure ſyluam,
Et liquidum uario feriebant æthera cantu.
Coniugis infandum Progne deflebat amorem,
Fortunamq́; ſuam atq; Ithyli Philomela gemebat,
Pſittacus humanas operoſo gutture uoces
Reddebat,tenuesq́; ſonos uariabat Acanthis.

Iugis aquæ riui nitidis de fontibus, inter
Manabant flores, & gramina læta rigabant.
Non massyla illic degebat bellua, nec uox
Sacrilegi est illic audita Lycaonis unquam,
Non aper, aut ursus, non uelocissima tigris
Prorsus erant, trifidis nec tristia sibila linguis
Talia spargebant tumidi per rura cerastæ.
Deniq; non illic nisi blanda & amantia pacis,
Auriti lepores, cerui, damæ, capreæq;.
Et quanq̃ uer semper erat: dulcissima ibidem
Poma tamen deerant (dictu mirabile) nunquam.
Penè polum medium lampas Phœbæa tenebat,
Quum locus est uisus nobis, ubi diua manebat.
Campus erat nemore in medio spaciosus, & herbis
Plenus odoriferis: nulla illic creuerat arbos.
Circumaderant mensæ egregiæ, dapibusq; refertæ,
Qualibus accubuit Capuæ Dux luscus: & ipsi
Accubuere olim, qui Ancylia sacra gerebant.
Tunc senior: Iam tempus adest, potemus, & esca
Instauremus (ait) uires. nam sobrius ire
Ad diuam, uel ieiunus prohibetur: & omnes
Huc quotquot ueniunt, impune absumere possunt,
Gratisq; has epulas: dea sic uult. cumq; comesæ
Deficiunt, famulæ reparant, renouantq; sapores.
Vescimur: atq; mero madidi uix surgimus, & pes
Figebat dubios titubanti poplite gressus.

Tum

T um magis optamus reginam accedere ad ipsam:
Q uam medio in campo spaciantem, maxima turba
P onè sequebatur, iuuenes, pueri, atq; puellæ,
M aturiq; senes, at non matura gerentes.
I llius ad dextram mulier pulcherrima, secum
I bat, habens puerum: cuius pendebat ab armo
F eralis pharetra, & diris metuenda sagittis.
C æcus erat, nudusq;, & uersicoloribus alis:
A rcum gestabat manibus, neruumq; trahebat:
Q uanquam oculis captus, certis tamen ictibus omnes
F igebat puer ille ferox, præcordia pulsans,
A tq; iterum facto remeabat uulnere telum.
I amq; illum penitus populum misisset ad umbras:
F œmina ni quædam tales miserata ruinas,
A uxilium miseris, mira pietate tulisset.
N anq; ubi cuiusq̃ per saucia pectora ferrum
V iderat intrasse, & tepidum emanare cruorem,
A ccurrens, pariterq; salubria pocula præbens,
S eruabat uitam: sed uulnera dira manebant.
R eginæ ad læuam, mulier stans altera, habebat
S emper in ore cibos: manibusq; & uestibus unctis
S ordida curabat solius gaudia uentris,
G randiaq; inuerso siccabat Pocula fundo.
H ærebat puer huic alter, qui uertice nutans,
C onniuisq; oculis, uigilare nec ipse ualebat:
N ec uigilare ipsam, dapibus uinoq; grauatam.

N escio quo sæpe aspergens humore sinebat.
R auca cythoria co resonabat tibia buxo,
I llic: ast alij citharas & plectra mouebant.
O rpheus Eurydicen serpentis dente peremptam,
I mmitesq; Erebi leges, iactumq; laborem
D eflebat, secumq; feras & saxa trahebat.
C armina delphinis miranda canebat Arion,
N auigium infœlix referens, nautasq; dolosos.
O edipodionias iterum consurgere Thebas,
N obilis Amphion cantu fidibusq; iubebat.
T urba sequebatur saltando cætera, cuius
L umina caligo quædam satis atra premebat,
E t cuiusq; caput nebulæ circumuolitabant
I nter quos unum uidi, nouiq; : tabellam
Q uippe manu, scriptam per talia uerba tenebat:
S ardanapalus ego, Assyrio diademate quondam
I nclitus, hæc habeo quæcunq; famelicus edi,
E t quæcunq; hausi suadente libidine: donec
V iuitis ô miseri, quid gaudia postergatis?
H eu mihi, post mortem nulla est speranda uoluptas,
D iscite ab exemplo, mortales, discite nostro.
P ost omnes, extrema acie duo monstra subibant:
Q uorum unum uarijs linguis fœdabat euntes,
A st aliud semper stimulis uexabat acutis.
Q uapropter, dulces lusus turbabat amaror.
V sque adeò nobis æterni regia cœli

Inuidet,

Inuidet, atq; malis hominum gaudere uidetur.
Vsqueadeo uotis contraria numina nostris.
Cumq; tot aduersis æuo fugiente premamur,
Lætitiæ uix hora datur, uix hora quietis.
Et si qua est, breuis est, & non sincera uoluptas.
O uita, exilium merito dicenda. quid ipsos
Damna iuuant adeò superos mortalia? quare
Malunt nos tristes potius, quàm uiuere lætos?
Vnde in nos odij tanti manauit origo?
Vince deos, animo patienti, aduersa ferendo.
Haud multo spacio iam turba aberamus ab illa:
Quum subito à dextra nemoris, matrona uenusto
Corpore, uirgineo uultu, incessuq; seuero,
(Qualis in ætherea Iouis uxor creditur aula,
Quum medios inter graditur pulcherrima diuos,)
Occurrit nobis, crines lacerata, sinusq;:
Et mœsta, & uili quamuis circundata panno,
Non spernenda tamen: roseoq; hæc edidit ore.
Quò ruitis miseri? quò uos insania ducit?
Sistite: neu faciles in damnum currite uestrum:
Et quæcunq; loquar uobis, audite parumper.
Sistimus, atq; eius dictis intendimus aures.
Principio, non est, ut forsan creditis (inquit)
Hæc dea: nec prorsus diuûm de sanguine creta,
Ad quam nunc itis, cuius uos iungere castris
O cæci cupitis: sed dira & pessima erinnys,

Incautos blanda semper sub imagine ludens:
Promittensq; fauos, aloen insida ministrat.
Neu uos decipiat, facies quod pulchra, quod extrà
Tota nitet gemmis atq; auro. nanq; sub ipsa
Nescitis quàm sit turpis, quàm sordida ueste.
Intus mille latent mendæ, perditq; clientes
Ipsa suos, falsa captos dulcedine: sicut
Perduntur pisces, quos fallit harundine longa
Piscator, dum littoreas demittit in undas
Fila, sedens scopulo, atq; hamos tenet esca latentes:
Illi concurrunt auidi, rapiuntq; tenaces
Ore cibos, sed mox hærent, ac fila sequuntur.
Non tantum Lybicæ syrtes, uel tecta nefandi
Antiphatæ, uel Scylla uorax, uel sæua Charybdis,
Vel quodcunq; aliud: quantum est fugienda uoluptas.
Eheu, quas infert mortalibus ista ruinas:
Quot claros alioqui homines, quot regna, quot urbes
Perdidit hæc. sed ne multis uos ipsa fatigem
Exemplis: unum sat erit, notumq; referre.
Quis fuit Alcida maior? quis tanta peregit?
Nam geminos infans suffocauisse chelydros
Dicitur, exiguis elidens guttura palmis:
Ipse Molorchæum fertur superasse leonem,
Extinxisse caput semper crescentis echydnæ,
Hic domuit ceruam æripedem, taurumq; ferocem
Expulit, & ualido uolucres Stymphalidas arcu,

Fregit

F regit Threicij præsepia dira tyranni,
F regit & hic Acheloe tibi de cornibus unum,
H esperidas pomis, bobus spoliauit Iberum:
I nfernas adijt sedes, triplicemq; retraxit
I nde canem, spumis insana aconita ferentem.
E iusdemq; manu Erymanthius occubuit sus:
S ensit & Antheus sublatus in aëra, uires
H erculeas: raptorq; boûm Vulcania proles.
H ic demum fesso potuit succurrere Athlanti,
G randibus astra tenens humeris, axemq; labantem.
A ttamen (ô fallax, ô perniciosa Voluptas)
I mperiosa tulit Gygeæ iussa puellæ.
E t qui non timuit toruam cum Dite Megeram,
T artareũq; gelu, & flammas Phlegetontis, & ipsum
P orthmea, terrifico aspectu, hirsutisq; capillis:
S æpe minas teneræ demens expauit amicæ,
P ro clypeoq; colum gessit, pro casside mitram.
Q uæq; prius clauam ingentem uibrare solebat,
F œmineo ritu torquebat dextera fusum,
E t calathis dominæ referebat pensa peracta,
D um metuit scuticam, muliebri indutus amictu.
A mphytrioniade, quis te furor obcæcauit?
V tq; Ithaci socios mutasse uenefica Circe
I n porcos fertur, texissecq; corpora setis:
N on secus ista suos mutat regina clientes,
(S i debet regina magis, quàm serua uocari.)

N anq; manu pateram, quæ dulci plena ueneno est,
P orrigit his: de qua si quis bibit, illico fiet
V el leo, uel spumosus aper, uel tardigradus bos,
A ut canis, aut pauido pestis lupus improba ouili.
A st alias alij coguntur inire figuras,
P auci ex hoc populo letalia pocula uitant.
V os eadem quoq; fata manent, si forte uelitis
I stius uexilla sequi meretricis iniquæ.
Q uare uos moneo, crudelia retia cauti
D um licet aufugite, atq; animum frenate lupatis,
P ræcipitem. occultos laqueos aduertite, ne uos
H aud aliter fallat, quàm fallit aranea muscam,
D um tenuem texit telam, latitatq; deorsum
A ngusto in thalamo: sed si cognouerit hostem
D elapsum in casses, quamprimum accurrit, & arctis
S tridentem inuoluit laqueis, & stamina circum
C ruribus assiduis glomerat, rostroq; peremptum
P erforat, & sugit fusum per membra cruorem.
D emens, heu nimium demens: qui cum similis dijs
E sse queat, ratione utens: uestigia mauult
S ectari pecudum, Veneri, Venerisq; sodali
V entri indulgendo, & turpissima quæq; sequendo.
T alia non potuit patienter ferre meus dux.
N anq; pudore gemens, stomachoq; iratus amaro,
N escio quid secum secreto murmure rodens
T erga dedit, notumq; tripes properauit in agmen.

Tunc

Tunc Arete (hoc etenim nomen sibi dixerat esse:)
Ne cures,inquit,fugiat sine.noctua Phœbi
Non patitur radios,gelidis assueta tenebris.
Vtq; æger longa uexatus febre,recusat
Optima,quæ amissam ualeant sibi ferre salutem,
Deteriora petens,propriæ contraria uitæ:
Sic stulti uerum fugiunt,& falsa sequuntur.
At tu,si qua tui cura est tibi,ne retrahas te
A nostris monitis:quæ ut promptius accipias,hinc
Mecum digredere.hæc etenim spectacula mentem
Perturbant,strepitusq; attentas impedit aures.
Tunc me dextrorsum ducit,pariterq; sub umbra
Semotæ lauri consedimus:atq; ita fatur.
Ille opifex cœli & terræ,pelagiq; tumentis,
Vt reliquos primo aduersos ire impulit orbes,
Sic aduersari affectus uoluit rationi,
Complures:ne sola sua torpesceret aula,
Mens.nanq; ut sonipes calcaribus,& stimulo bos,
Vrgentur,sumuntq; magis per uulnera uires:
Sic mentem affectus acuunt,crescitq; premendo.
Qui si non essent,prorsus tabesceret,& nil
Egregium faceret:ceu nauis in æquore torpet,
Ni remi impellant,uel habentes carbasa uenti.
Proinde errant quidam,dicentes,quod sapienti
Haud unquam licet hos animi sentire tumultus.
Hi differre hominem signato à marmore nolunt,

Virtutis dogma

Et delyrantes prorsus uerba irrita fundunt.
Nam tales homini motus natura dedißet,
Frustra: quod dictu absurdum est. uti ergo licebit
Ipsis legitime, norma rationis & arte.
Hos, inquam, motus ualidis moderatur habenis,
Et regit ut præclarus eques, nec uincitur illis,
Is, cuicunq; dedit uerum sapientia nomen.
Sed pauci norunt medium reperire, modumq;
Seruare: iccirco tollunt hi prorsus, at illi
Prorsus amant: unde hos error conturbat, & illos.
Nam diui sola uiuunt ratione: sed ipsæ
Duntaxat sensu pecudes ornantur: utroq;
Mortales: utroq; igitur gaudere iubentur,
At ratione magis. nanq; hæc præstantior est pars,
Et summi cognata poli, quæ ducit in altum
Semper. at in præceps sensus trahit, & delyros
Efficit: iccirco minus huic seruire licebit.
Quamuis hunc (ô cæca hominum natura) sequantur
Pene omnes, pauciq; adeo ratione regantur.
Propterea innumeros media modo ludere sylua
Vidimus: atq; illuc stulto ductore meabas,
Nostra retraxißet nisi te uox. non'ne timebas
Illa duo, à tergo quæ furtim monstra subibant?
Nostin' quæ sint hæc? Dolor atq; Infamia. quare
Non interdico prorsus, nec talia prorsus
Gaudia concedo, à solo manantia sensu:

Sed

Sed sint rara,ulli non aduersantia recto:
Propter quæ nunquam fas est dimittere honestum.
Atqui opus est frenis:& clam sumenda,nocebunt
Sumpta palàm.quoniam liuor non deerit iniquus
Dulcibus & lætis,qui fel confundat amarum.
Quoq; minus sese quisquam his inuoluit,eo fit
Dignior,ac propius superos accedit ad ipsos:
Qui magis hæc sequitur,minus est laudabilis,& se
Deprimit,& mutis animalibus inserit.obsunt
Hæc eadem,si sint usu repetita frequenti,
Et mentem impediunt,& dira pericula gignunt.
Non semper tamen esse potest intenta seueris
Mens:quippe est homini fragilis natura:necesse est
Seria post aliquam tandem captare quietem, &
Montibus à summis ualles descendere ad imas.
Haud aliter,quàm quum demittere fulmina terris
Vult pater omnipotens,exosus crimina mundi,
Fert aquila exactũ Sicula fornace trisulcum
Aut rostro aut pedibus telum:postquam alta polorum
Culmina conscendit,miratur clara pyropis
Mœnia cœlicolûm,atq; alijs splendentia gemmis,
Et stupet auratas ædes,stellisq; micantes:
Aspicit & solido factas adamante columnas,
Et constructa uidet laquearia dentibus Indis.
Miratur latos campos,lucemq; perennem,
Delicias q; deûm:quales nec lingua referre

V lla,nec humanum pectus comprendere posset:
I lla uolans nunc huc,nunc illuc,ludere gestit,
A ethera per liquidum,& blandis sese obijcit auris,
E tiam dediscit terras,nidosq; relictos:
V sque adeo iucunda illi sunt regna Tonantis.
S ed postquam stimulante fame,ieiunia uires
H auserunt,& nulla insunt alimenta calori:
Q uæ modo laudabat,contemnit sidera:ab alto
D euehitur,& quas nuper contempserat,omni
C onatu repetit terras,escamq; requirit.
T unc ego,qui pressa iamdudum uoce tacebam,
R umpere festinans tam longa silentia:tandem
H iscere non timui,atq; interpellare loquentem.
E t dixi:Quoniam sol iam declinat ad axem
H esperium,properatq; diem demergere ponto,
A nte precor quàm lux penitus decedat,& umbræ
A dueniant,mihi ne paucis aperire recuses,
O dea (nam certe dea,non matrona uideris)
N omine quo mulier,quam dextra,quamq; sinistra
R eginæ stantem uidi,pueriq; uocentur
I psarum.dictis respondit talibus:Eia,
N e dubita,per me (breuitas nisi temporis obstet)
Quæ cupis agnosces:nam non indigna petisti.
I ncipiamq; ab ea,lateri quæ proxima læuo est.
Hanc igitur scito esse Gulam,cui semper edendi
E st animus,nocte atq; die,studiumq; bibendi.

Quam

Quam pleriq; deam credunt, & prorsus adorant,
Libantes læti pateris ardentia uina,
Lautaq; uescentes plenis obsonia mensis:
Et sum num esse bonum, seruire huic, rentur. at errant,
Haud dubie; nanq; hac nil est obscœnius, & nil
Quod naturæ hominis magis aduersetur, & obsit.
Cætera enim tantum ut uiuant animalia, fecit
Iupiter: ast hominem, ut uiuendo intelligat, & se
Cognitione alijs præstando, cœlicolarum
Efficiat similem, & uasto dominetur in orbe.
At quicunq; Gulæ indulgent, & gaudia uentris
Sectantur, fiunt hebetes, fumoq; ciborum
(Haud secus ac nebula sol) offuscatur eorum
Ingenium, & nequeunt ueri spectare nitorem.
Præcipue quoties stomacho feruentia uina
Obtundunt, cæcaq; premunt caligine mentem:
Nec studijs saturo possunt incumbere uentre.
Vnde fit, ut minimũ sapiant, finemq; relinquant,
Propter quem terris illos natura locauit:
Nec plus cognoscant, quàm grex ouium ue, boum ue:
Immo etiam quandoq; minus, quum uina cerebrum
Confundunt, geminasq; putant ardere lucernas,
Et mensa & paries sese motare uidentur.
O fœda ebrietas, animi letum: ô uitiorum
Nutrix ac scelerum: quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? iurgia, lites,

Prælia dira moues, & gaudes sanguine fuso:
Per te occulta patent, animum linguamq; resoluis:
Te fugiunt metus atq; pudor. Vitate pudendam
Hanc pestem, ô miseri, quæ uos facit esse furentes:
Nec minus insanos reddit, quàm mater Orestem.
Sordidior quæ res, quæ bellua uilior est, quàm
Ebrius? hic epulas, quas non multo ante uorauit,
Euomit, atq; mero putet: tremit ille, caditq;
Sæpe caput frangens, oculosúe, aut crura: loquendo
Balbutit, nec habent ullum uerba edita sensum:
Multa facit, multa & dicit, quæ mox ubi nubes
Discussa est, rediijtq; iubar, damnantur ab ipso
Autore: unde rubet factis, infectaq; uellet.
Rex Macedum, quondam proles generosa Philippi,
Ebrius in mensa (ut fama est) perdebat amicos:
Sed postquam furor ille animo decesserat, & iam
Sanus erat, tunc se arguebat, tantumq; dolebat,
Vt fleret, cuperetq; mori. quid uana Cytheron
Orgia, quid thyasos, delyraq; tympana iactas?
Non deus est Bacchus uester, Cadmæa propago:
Nec Ioue plena utero Semele concepit: at ingens
Tartarus hunc genuit puerum, de matre Megera.
Non deus est: sed, nempe deûm contemptor & osor.
Nam diuina parum curant, qui uina sequuntur:
Nec bene tractabit uinosus sacra sacerdos.
Quid memorare opus est, quot morbos, quotq; dolores

Dispergat

D ispergat nimius potus per membra, cibusq;
I mmodicus: scatet hinc, tanquam de fonte perenni,
F ebris, & ulcus atrox, scabies, porrigo, podagra,
A rticulosq; premens, manibusq; infesta chiragra:
H inc lippi stillant oculi, resolutaq; Baccho
M embra tremunt, dentesq; cadunt: olet halitus oris:
H inc stomachus languens, atq; intestata uenit mors.
S æua quidem plures leto gula tradit acerbo,
Q uam gladius. quid, quod census cito deperit? & mox
M ergitur in uentrem fundus, domus, atq; suppellex:
E t modo qui fuerat diues, fit pauper, egensq;?
V t uiuas, comede: at non uiuas propter edendum.
I am dixi, quæ sit mulier: nunc accipe, quis sit
I lle puer, qui stat iuxta hanc, & uertice nutat,
N ec uigilare ualet. puer hic est filius eius,
Q uem Labor ex ipsa genuit: Somnusq; uocatur.
N utriji hunc Lethe, multoq; papauere pauit:
G ermanus Mortis: sed non æternus, ut illa.
H ic hominum pellit curas, & fessa diurno
M embra labore leuat, reuocatq; in corpora uires:
Q uo sine non potis est quisquam producere uitam.
I nfert multa tamen damna, & caligine quadam
O bducit mentem, morbosq; inducit, & ipsum
E neruat corpus, quoties sine lege modoq;
S umitur, & nimium torpentes occupat artus.
P arcus erit, si parca gula est. nam uenter inanis

Excubat

E xcubat, aut minima contentus nocte quiescit:
E t leuius dormit, melioraq; somnia gignit.
E st tamen afflictis magnum solamen, & omni
O ptandum uoto interdum, præcordia quando
A ngit amor, uel morbus atrox, uel casus acerbus:
T unc melior gemmis, tunc fuluo est gratior auro.
V t mors, sic somnus, miseros fœlicibus æquat.
A t dextra cui Parca colo net candida fila,
Q ui facere & qui nosse cupit quamplurima, & altũ
I n terris uirtute aliqua sibi quærere nomen: 19
H unc uigilare opus est. nam non præclara geruntur
S tertendo, & molles detrectat gloria plumas.
T u uero hunc uita, quantum potes, & uigilato.
E heu quàm longam tribuent tibi fata quietem,
Q uum semel adueniet nox illa nouissima, post quam
N on redit ulla dies: gelidosq; reliquerit artus
S piritus iste leuis, uolucriq; simillimus auræ:
T unc tibi perpetuo claudentur lumina somno.
H æc nobis dum Diua refert, Thaumantias alto
E cce uenit demissa polo, cui mille colores 20
H inc atq; hinc sole aduerso rorantia præbent
N ubila, purpureis quæ sic est fata labellis:
D iua Panomphæo salue charissima regi,
C unctarumq; Arcte (me iudice) prima dearum:
H uc ueni, quoniam turba omnis cœlicolûm te
V isere iampridem gestit: iam desere terras

Infames,

I nfames,& regna malis habitata colonis.
N on sedes hic tuta bonis,hic omnia regnant
C rimina,relligio nulla est,pietas'ue fides'ue:
H ic contempta iacet uirtus,inscitia sceptrum
O btinet,& fraudes cuncti exercentur in omnes.
Quare agedum cœptos sermones rumpe,morasq;
T olle omnes,cursuq; pari uolitemus ad astra.
T unc me respiciens Arete,inquit:Non tibi possum,
V t uellem,dictis exponere singula;sed mox
C rastina cum roseo rediens Pallantias ore,
E xpulerit tenebras iam lumine matutinas,
A d te aliquem mittam,gaude,quo cætera disces.
I amq; uale:his dictis,petierunt æthera saltu,
E xcepitq; ambas Zephyrus,sursumq; uehebat,
D onec læta utraq; in liquidas euanuit auras.
C eu quum Scylla patrem fugiens scelerata sequentem,
P aulatim sese attollit:subit ille proteruo
I nsistens animo,ducitq; per aëra gyros,
D esecti cupiens facinus punire capilli:
H æc uero densas inter se condere nubes
N ititur,atq; oculos frustratur cæca tuentum:
I lluc & Nysus penetrat,neuterq; uidetur.
P hœbus Athlantæo iam merserat æquore currum,
E t Vesper stabulis educens astra reclusis,
A mbrosiæ in campos ad pabula nota redibat:
D igredior mœrens,eadem qua duxerat olim

Me

M *e senior, repetoq; domum, promissaq; solis*
G *audia uenturi, satis anxius expectabam.*

LIBER IIII.

CANCER

O L, *qui perpetua mundum uertigine lustras,* (*stellarum*
A *lme parens rerum, cœli decus, &*
P *rinceps, æterni fons luminis, undique cernens*
O *mnia, puniceo dum Persida linquis ab ortu:*
E *t pergens, tandem extremo tua lumina condis*
H *esperiæ fluctu, Calpemq; nouissimus uris,*
A *tq; eadem rursus repetis uestigia semper.*
P *er te cuncta patent, noctis quibus umbra colorem*
A *bstulerat, tenebris tua non patientibus ora,*
M *undi oculus: qui transuerso dum limite curris*
P *er duodena means animantum idola, quaternis*
D *ispensas annum spacijs, & tempora mutas,*
E *t cum temporibus quicquid generatur in orbe.*
O *sanctum iubar, ô diuûm pulcherrime salue:*
T *e colimus, tibi sincæro de pectore laudes*
F *undimus: at tu hodie læto nos respice uultu,*
E *t lætum concede diem, redeasq; benignus:*

Nubila

Nubila diffugiant, aër sit ubiq; serenus,
Aduentu q; tuo ponti uada salsa quiescant,
Et sit iter tutum cupidis per cœrula nautis:
Non segeti, non arboribus, non uitibus, imber
Insanus ue obsit turbo, lapidosá ue grando:
Sed blandas Pyrois afflet mortalibus auras,
Accipiántq; tuo reditu deus omnia pacem.
Salue præsidium, & sacris tutela poëtis:
Tu uatum mentes diuino numine reples,
Ipsorumq; moues ad dulcia carmina linguas:
Tu dignos lauroq; facis, famáq; perenni.
Salue igitur, dexterq; mihi sis quæso canenti,
Et faueas cœptis, & nostros dirige cursus,
Donec ad optatum ueniat mea cymbula portum.
Hæc ego Castalias flexo dum poplite ad undas
Orarem supplex, nympharum adstante corona,
Audijt excelsa Delphorum Phœbus ab arce:
Audijt, et uisum est templi nutare cacumen,
Eq; adytis ingens effulsit splendor, & ingens
Vox audita, meas quæ sic peruenit ad aures.
Infœlix iuuenis, quem adeo fata impia uexant,
Qui tam crudeles uiuendo transigis annos:
Esto animo forti, & dura, patientia uincit
Omnia. in aduersis rebus sunt prospera semper
Magnanimo spernenda uiro: tunc celsior exit,
Quum premitur uirtus, uideri ut fortuna frequenter,

Quos

Quos pessum dederat, mutata extollat eosdem?
Alternetq; uices? nihil est durabile semper
Sub cælo, redeunt post tristia nubila soles
Iucundi: postquam uentis maria alta fuerunt
Exagitata diu, tandem pacata residunt,
Et remeat brumæ post frigora floriferum uer.
Ergo animum firma, & duris ne defice rebus,
Teq; ipsum serua fatis melioribus: olim
Adueniet tempus, cursum uariantibus astris
(Si non ante diem Parcæ tua fila secabunt)
Quando tuum, quod nunc mersum iacet atq; sepultum,
Mille per ora uirûm fiat memorabile nomen.
Ipse adero, semperq; nouem mea turba sorores
Adstabunt, comites quocunq; accesseris: & te
De plebe eripient, clarumq; in sæcula reddent.
Ista mihi responsa dedit cortyna precanti.
Ast ego uix possum dijs credere talia de me:
Vsqueadeo sum peruerso sub sidere natus,
Vsqueadeò assiduis cœlum me casibus urget.
Inde tamen decedo hilaris, perq; auia solus
Errabam, & pariter uoluebam talia mecum:
O si forte aliquis mihi nunc hominum'ue deûm'ue,
Occurrat, quem diua Arete, ut promiserat, ad me
Doctorem mittat, quo discere cætera possim.
O si ipsa æthereo potius descendat ab axe,
Meq; suis iterum doceat pulcherrima uerbis.

V allis erat, montes inter porrecta propinquos,
A tq; iter angustus limes præbebat eunti:
P rogredior, uideoq; duos in gramine læto
P astores, pariter quadam sub rupe sedentes:
Qui positis peris iuxtà, & quos ferre solebant
N odosa è corno baculis, certare canendo
I nter se accensi laudis mercede uolebant.
S ed iudex deerat, cuius sententia litem
S olueret, & palmam uictori ferret honestam.
V t me uiderunt, extemplo accersit uterq;,
E t rogat: ut uellem secum residere sub illis
C autibus, & tanti certaminis arbiter essem.
T unc unus postquam sumpta prælusit auenâ,
T alia sublatis in cœlum cœpit ocellis:
O flos Dardaniæ, puer ô dilecte Tonanti,
P ocula qui superis spumantia nectare misces:
C ede polo, iam cede polo, formosior alter
I n terris nunc est, qui pocula sacra ministret.
I upiter hunc rapiens, te spreto ad sidera tollet:
I nuidia rumpere miser, moriere dolore.
S ed potius ne cede polo, tu uina propines
C œlicolis, maneat mecum mea cura Philetus:
Quo sine nec mihi dulce aliquid, nec uiuere gratum est.
H unc quoties pernicis equi per deuia tergo
I nuectum, capreas arcu ceruos'ue petentem
N aiades aspiciunt, cæco stimulantur amore,

Multaq; cum multis cupiunt dare basia donis,
Certatimq; ferunt uario de flore corollas,
Et calathos pomis plenos, & dulcibus uuis.
O si non adeo puer implacabilis esset,
O si se facilem misero præberet amanti,
Me foret in toto nullus fœlicior orbe.
Sed spernit nostrasq; preces, nostrumq; dolorem,
Et fugit, ut neruo Assyrio transmissa sagitta.
Ne fuge me, neu sperne precor, formose Philete:
Non ego sum Lestrygonio de sanguine, amari
Sed dignus fortasse tibi, si me bene noris.
Nam quamuis hirtæ in nostro sint corpore setæ,
Et barba à mento impexis cadat horrida uillis:
Non sum deformis tamen, & sua gratia barbæ est,
Et setis, suntq; ista uiris pugnacibus apta,
Robustosq; decent: sint leuia membra cynædis.
Quid? quod diuitijs pastorum haud uincor ab ullo?
Quandoquidem mihi non desunt armenta, gregesq;
Mille meæ uiridi pascuntur gramine uaccæ,
Mille mei per densa sues querceta uagantur,
Enixas habeo pecudes, fœtasq; capellas:
Lactis acetosi nunquam mihi copia desit:
Est uetus, estq; recens plena mihi caseus arca.
Sume tibi quodcunq; uelis. nanq; omnia nostra
Sunt tua, sumq; tuus: quanquam hoc ingrate recusas.
Si me diligeres, mecumq; aliquando uenires,

Colligerem

C olligerem tibi poma, altis hærentia ramis,
Q uæ referunt cerasq; nouas, maturaq; fraga,
I mpleremq; tibi corylis nucibusq; caniſtrum.
A h quoties, quoties medijs te amplecterer ulnis,
I mprimerem roſeis mille ac mille oſcula labris.
N e dubita mellite puer, mecumq; uenito:
S tabimus ad nitidum fontem, gratumq; ſoporem
A mplexu iuncti pariter capiemus in umbra,
A llecti ſtrepitu ramorum & murmure riui,
D um feruente die crepitant per rura cicadæ.
H eu mihi, me ſpernis, ſpernis quoq; munera noſtra,
N ec mœſtis lachrymis, nec blanda uoce moueris,
S æuior Hyrcana ſublato tigride fœtu,
S urdior ex Pario quæ fiunt marmore ſignis,
D urior alpina caute, Arabioq; adamante.
Q uò tibi forma tua eſt, ſi ſis crudelis, & omnes
D eſpicis, atq; mori miſeros compellis amantes?
S ic pulchros inter flores latet horridus anguis,
S ic & in hyblæo miſcetur melle uenenum.
P one tuos faſtus: inimica ſuperbia diuis.
N ec te decipiat fugitiuæ gratia formæ:
F orma breuis flos eſt, primo ſpectabilis ortu,
M ox languens fugiente die. dum florida durat
A etas, dumq; cutis tenero fulgeſcit in ore,
N e puer incaſſum fœlicia tempora perde,
V tere conceſſis tibi, dum potes, utere donis.

Omnis quippe suo res commendatur ab usu.
Tempus erit, quum tetra genis horrescere barba
Incipiet, faciem crispantibus undiq; rugis,
Caniciesq; premet laudatos fœda capillos.
Tunc frustra amissum lugebis stulte decorem,
Sæpius, & tecum dices: quò pristina cessit
Gratia? quò roseus niueaq; albedine mistus
Migrauit color? ah nostræ spes irrita formæ.
Mutatosq; gemes uultus, deformiaq; ora,
Ipsum te quoties speculo referente uidebis.
Sed quid ego in uentos uanas effundo querelas?
Quid studeo sterili committere semen arenæ?
Me miserum, frustra (sic uultis fata) laboro:
Sic uultis fata, ô nimium contraria nobis.
Præcipue quum dirus amor mea pectora uexat:
Fatum in amore ualet, plusquàm gaza omnis, et omnis
Nobilitas: etiam fato est obnoxia uirtus.
Fato despicitur princeps, & seruus amatur.
Sis tamen ipse licet presso truculentior hydro,
Neq; minus fronde aut ulua liceare palustri,
Te semper mea uita sequar, te semper amabo:
Corde Philetus erit nostro, nostro ore Philetus.
His tacuit dictis, mox talia subdidit alter:
Polline candidior Mellina, & uirgine calce,
Et pelagi irati spumis, & lacte recocto:
Maturis cerasis eadem rubicundior, atq;

Moris, quæ nondum nigro sunt tincta colore:
Pulchrior arboribus, uerno quum tempore florent:
Dulcior arenti ficu, mustoq; recenti.
Non habuit credo tales Cytheræa papillas,
Non tales oculos, nec tam speciosa labella.
Quid laudem femur, aut femori confinia membra?
Has tractare iuuat potius, quàm dicere partes.
Non modo mortales inter laudata, sed ipsis
Dijs etiam Mellina placet. uidi ipse sequentem
Hanc satyrum, & tandem captam sub subere pressit:
Clamabat, uolui demens accurrere, opemq;
Ferre, sed hirsuti metuebam cornua diui,
Riualemq; ausus non sum tentare ferocem.
Ah quoties nutu blandi me inuitat ocelli?
Accersitq; ultro, & niueis mea colla lacertis
Haud aliter nectit, soleat quàm nectere ramos
Admotos hedera, aut uitis? lasciuaq; mordet
Ceruicem, leuiterq; manu mea percutit ora
Ludendo: iuratq; mihi, me præter, amare
Se nullum. sed non adeò sum stultus, ut ista
Vera putem: quoniam nil est mendacius ipsa
Fœmina: & insuetis quo te magis improba palpat
Blanditijs, hoc esse magis tibi scito cauendum.
Dixerat ista canens, atq; addere plura uolebat:
Ecce autem ueniunt per saxa crepidinis, inter
Pendentes frutices, angusto calle, latenter

Septem forte lupi, stimulante cupidine pastus:
Inuaduntq; greges, nunc has, nunc morsibus illas
Dilaniant pecudes, mersantq; in sanguine rictus.
Contrà, conatur magnis latratibus hostes
Pellere turba canum ferro circundata collum.
Ingens fit strepitus, ualles resonare boatu:
Consurgunt trepidi, posito certamine cantus,
Pastores: baculis nodoso è robore sumptis,
Et funda, accurruntq; simul, solusq; remansi.
Tunc alia discedo uia, sperans q;, timensq;,
Atq; animi dubius, mecum diuersa uolutans,
Progredior, quantum spacij ter plumbea massa
Impete tormenti exiliens metitur aheni:
Illimem fontem scatebris gliscentibus, inter
Frondosas platanos reperi, quem mollia circùm
Gramina cingebant, scabroq; sedilia topho:
Vt puto, nympharum sedes: quum torrida feruet
Aestas, et mundum rabiosus Sirius urit.
Haud procul hinc aberant, plenos onerantia ramos
Sorba: ego confestim, quoniam matura uidebam,
Accessi, & nonnulla manu decerpta comedi.
Inde sitim cupiens haustis extinguere lymphis,
Ad fontem propero, & fonti prona ora reclino.
Dumq; bibo, in nitidis splendebat calculus undis.
Interea iuuenem quendam demittit Olympo
Diua Arete, nostri non immemor. ille uolatu

Praecipiti

Præcipiti secat æthereas uelociter auras.
Dum uolat, accipitres cursu præuertitur ipsos,
Prendere quum prædam pennis stridentibus ardent.
Actutumq; ad me uenit, qui forte iacebam
Graminea in ripa, fessus: dicitq; salutem.
Illicet assurgo, & iuuenem reuerenter adoro.
Ille autem superans humanam corpore formam:
Diuæ Aretes, inquit, sum filius: ipse Timalphes
Nominor: huc genitrix misit me, ut singula demum
Quæ restant dicenda, suo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo, dehinc fari talia cœpit:
Audisti quæ sit mulier de parte sinistra,
Quis puer ipsius: nanq; hoc tibi mater aperte
Ostendit. quare nunc restat dicere, quæ sit
Altera, quæ dextram puero comitata tenebat.
Hanc Venerem appellant homines, dicuntq; creatam
De pelagi spumis, tunc quum Saturnus in æquor
Creditur ingratus testes iecisse paternos.
Sic perhibent Græci, gens multum accōmoda nugis,
Garrulitate potens, fingendiq; apta magistra.
Uranius tamen hanc genuit, de Lopade nympha.
Uranius rerum genitor, quo uastior Athlas
Non fuit, Enceladus'ue ferox, tumidus'ue Typhoeus,
Nec quotquot tellus produxit fœta Gigantes.
Huic natura nouem capita addidit, inde supremum
Absque oculis, uersum est Tarthesii ad littora semper.

Cætera ad auroram ſpectant, plus mille ſecundo
Lumina ſunt, reliquis unum: iactatur ad arces
Dextera Riphæas, Boreæq; cubilia tractat.
Sed qua parte Notus mittit ſua flabra, ſiniſtram
Extendit, mundumq́; manu metitur utraq;:
Contingens pedibus manes, & uertice cœlum,
Omnigeni pecoris paſtor ditiſsimus idem,
Quod late in terras omnes diffundit alendum.
Non eſſet pecori numerus, niſi filius eius
Pamphagus, horrificum rabie atq; trigutture monſtrū
Aſsidue cum uxore ſua (quæ nomine fertur
Atropos) armenta atq; greges ſine fine uorarent.
Hanc Venerem iccirco Vranius tulit, atq; deorum
Cuidam Pædogeni, æterno ſociauit amore,
Conſortemq́; tori fecit: quo fœdere iuſsit
Inſtaurare aliam prolem, & ſupplere creando.
Hæc eſt illa Venus, ſine qua cultore careret
Maximus, & denſis horreret ſentibus orbis,
Hanc Deus inſtituit, naturæ ut damna rependat.
Quod uero Deus inſtituit, damnabile non eſt.
Quid de illis igitur dicam, qui cœlibe uita
Contenti, dulces non curant gignere natos?
Sed ſteriles obeunt radicitus, & moriendo
Poſt cineres non ulla ſui monumenta relinquunt?
Hi peccant certe, & ſi uerum dicere fas eſt,
Naſcitur indigne, per quem non naſcitur alter:

Indigne

Indigne uiuit, per quem non uiuit alter.
Qui tamen aut morbo, aut alia ratione tenentur,
Quo minus hac poßint uti, preßi'ue maligna
Paupertate, timent mendicam educere prolem:
Aut qui cœlestem sapienter ducere uitam
In terris malunt, quorum rarißima turba est,
Abstineant: nam tunc fas est, ueniamq; merentur
Sed multi nolunt uxorem ducere, multas
Vt paßim incestent, diuersaq; pabula carpant:
Quoq; magis fallant uulgus, se adijcere sacris
Haud dubitant, & templa colunt, diuûmq; ministri
Censentur: uarias leges, habitusq; capessunt
Insuetos, raso sperantes uertice cœlum:
Insani fugiunt mundum, immundumq; sequuntur.
Et cum se uentri dedant, molliq; quieti:
(Quæ duo nequitiæ sunt nutrimenta) pudici
Credantur, cæcis condunt sua furta latebris,
Et satagunt nigram uitijs obtendere noctem.
Nemo quidem caste consueuit uiuere, saluis
Inguinibus: nisi quem iam debilitata senectus,
Aut languor grauis, aut animi dolor impedit ingens,
Aut regit ætherei sapientia plena pudoris.
Omne superuacuum natura è corpore pellit.
Hinc est, quod Venerem nocturna insomnia soluunt,
Gaudiaq; informant, ueros imitantia lusus.
Multi autem, quia sunt cauti, casti esse putantur.

E sto tamen, quod Vestales, ipsasq; Sibyllas
V irginitate sua uincant: cedò, dignior utra,
V tra est nobilior: sterilis'ne, an fertilis arbos?
A n quæ est terra ferax, an quæ nil gignit arena?
O uanas hominum curas, ô futile uotum.
D iscite naturæ sanctas non temnere leges:
Q uæ uult, ut genitus generet: quæ gaudia fecit
T am bona concubitus, non ut te absterreat, imò
V t magis alliciat. naturæ obsistere cur uis?
N empe Venus nulli culpæ est obnoxia, si sit
L egitima, atq; modum seruet, si debita fiat.
A st nimia eneruat uires, effœminat artus,
I ngenium obtundit, breuiat quoq; tempora uitæ.
I am nunc de Veneris puero nos dicere oportet.
H ic est ille hominum domitor, domitorq; Deorum,
Q ui face, qui pharetra totum perterritat orbem:
C ui quamuis puero & cæco tamen omnia parent,
Q uæ terras pelagusq; colunt, quæq; æthera summum.
H eu quantos ignes, & quanta incendia passim
E xcitat iste puer, quantum ô pharetrate Cupido
A rbitrij tibi concessum est. tibi nulla resistunt
R obora: tu pecudes, tu homines, tu numina uincis.
S æpe tuis fixum telis gemuisse Tonantem
N ouimus, & uarias compulsum assumere formas,
F ulmine deposito, & cœli regione relicta,
N on dedignatum miseras insistere terras:

Nunc

N unc aquilam fieri, nunc torua fronte iuuencum,
N unc se pastorem, nunc se simulare colubrum,
I nterdumq; ignis speciem, Satyriq; figuram
A ut auri induere, aut candenti corpore oloris.
E nosigæus item liquido mutatus Enipeo,
D um tua tela miser sentit, Salmonida pressit.
S æpe etiam uoluit delphin, ariesq; uideri,
A ut equus: & toto flammas extinguere ponto
Q uas tu condideras in pectora cæca, nequiuit.
F abula longa nimis, cunctos ex ordine diuos
E t factum accipitrem Phœbum, factumq; leonem,
D icere: uel stygij furias memorare tyranni.
T dia non opus est referendo absumere tempus.
Q uippe ego si cunctos heroas & heroinas,
Q uotquot dirus amor letali uulnere fixit,
E numerare uelim: crescet mihi longior ordo
H istoriæ, atq; prius condens sua lumina Titan
A bluet hesperio fumantes gurgite currus.
E rgo operæprecium puto, omittere talia: cum sint
A multis iam dicta alijs. nunc uera sequamur.
N on puero huic Bacchus pater est, ut Græcia fingit:
(N on etenim, si sic, abstemius ullus amaret)
S ed fatum: quoniam fato iunguntur amores.
N imirum fatis mortalia cuncta reguntur:
F atum dat mores, fortunam, & terminat annos.
P lus fatum quàm forma ualet: sit maxima flammæ

Causa

Cauſa cupidenæ licet hæc, & corda tenaci
Præcipue iuuenum ſoleat uincire catena,
Plus quoq; quàm nummi: quamuis corruperit auro
Incluſam Danaën turri Saturnius alta:
Conſuetudo etiam, & facilis conceſſa manendi
Sæpe ſimul, nulloq; ſimul ſpectante, loquendi
Libertas: quæ prona uia eſt & lubrica, per quam
Ipſe amor ingreditur, per quam Venus ipſa paratur,
Haud multum certe, fato renuente, iuuabunt.
Fato iunguntur, fato ſoluuntur amores.
Hinc uilis, deformis, inops, quandoq; fruetur,
Quod neq; formoſus poterit, nec diues habere.
Hinc pulchra & generoſa uiro contemnitur uxor:
Interdum & pluris pellex triuialis habetur:
Hinc uxor pulchrum & generoſum ſæpe maritum
Odit, & immundi penem calonis adorat:
Aut aliquem externum, quem uix bene nouerit, ardet.
Deniq; ni tribuatur amor pro lege deorum
Cuiq; ſuus, niſi ſit diuiſus limite certo,
Non dubium eſt quin poßit ab omnibus unus amari:
Non dubium eſt, poßit quin omnes unus amare,
Et paßim, quancunq; uelit ſibi quiſq;, potiri.
Sed ueluti piſces piſcator non capit omnes,
Non omnes uolucres auceps, non omnia luſtra
Venator ſpoliat: ſed quod ſua cuiq; dedit ſors,
Hoc habet, hoc potitur: ſic diſpenſantur amores,

Arbitrio

Arbitrio superûm: dominæ sic sæpe placebit
Ipse suæ seruus: sic pulchram sæpe puellam
Inter ocellosus, grandæuus, lippus habebit.
Ac ueluti infausto qui sidere mercibus implet
Mercator nauim, nociturâq; cærula tentat,
Naufragio, aut diris prædonibus expoliatur:
Sic quisquis cælo aduerso, fatoq; sinistro,
Vritur, incassum tempus terit, atq; laborem,
Imò ignominiam & crudelia uulnera sæpe
Accipit: interdum leto mercatur amorem.
At cui fata fauent, & cui fortuna secunda est,
Pace frui poterit quod uult, & tutus amare.
Verum hæc quàm paucis concessa est gratia: pauci
Tam faciles habuere deos, tantumq; benignos:
Excepto, si quis caute sua gaudia cælet,
Vsqueadeo, ut nulli fidat, nulliq; recludat.
Quippe homini nunc nulla fides, nunc omnia plena
Insidijs, socio nunc quisq; imponere tentat.
Quod si arcana suo quis quam commisit amico,
Hunc metuat, ne quando fides frangatur, oportet:
Ne quando infensus mutata mente reuelet,
Quod prius in cordis penetralibus occultabat.
Ergo si liber uis esse, & uiuere tutus,
Non ulli credas, quod tu clam feceris: & sic
Semper amicum habeas, dum durat fœdus, ut ipsum
Posse putes hostem fieri: quod sæpe uidetur.

Nam

Nam qui ſemper ament noſtro ſunt tempore rari,
Inuidia eſt etiam multum metuenda, ſecundis
Quæ ſemper rebus dirum miſcere uenenum
Nititur: inuidiam moneo timeatis amantes.
Propterea quid ames nemo ſciat: occule amorem
Qui ſapis, atq; tuus fac ne ignis luceat extrà.
Inuidia, horrendum monſtrum, ſæuiſſima peſtis,
Exitiale malum, quo non uiolentius ullum:
Virtutem inſequitur, lacerat benefacta, bonosq;
Odit, & alterius iuſto indignatur honore.
Quanquam nemo ſatis proprium cælabit amorem,
Si fata impediant, inimicaq; ſidera nolint.
Quippe humana parum prodeſt prudentia, quando
Decernunt aliter ſuperi: fruſtraq; laborat,
Qui rem cunq; parat dijs aduerſantibus ullam.
Non tamen iccirco non omni eſt arte cauendum,
Non omni utendum ſtudio pro uiribus, atq;
Conſilio. nam qui fecit quod debuit, & ſpe
Fraudatus tamen eſt, merito laudatur, & omnem
Inuidiam in ſuperos transfert: quos ſæpe fauere
Stultitiæ, atq; bonos peſſundare ſæpe uidemus.
Fœlix, cui fauor à cœleſti traditur arce,
Quem Deus ipſe fouet, qui dextro eſt ſidere natus.
Huic etenim iucundus amor continget, & abſq;
Felle frui, longa poterit dulcedine lætus.
Nempe amor eſt dulcis: nempe eſt res blanda, iocoq;

Plena

Plena & delitijs, ni fato fiat amarus.
Cuius qui nunquam est expertus tela, uocari
Iure potest sensus expers. nam bellua quae non
Igne cupidineo flagrat? certe omnia, quamuis
Vilia & exigua, has norunt animalia curas:
Sic statuente Deo. *quare qui quaerit amorem,*
Rem quaerit diuinam. etenim nisi cuncta perenni
Ipse deûm atq; hominum rex prosequeretur amore,
Deficeret mundus. pariterq; elementa perirent.
Quilibet id seruat quod amat, gaudetq; tueri:
At quod non amat, id nemo seruare laborat.
Iccirco rerum series aeterna manebit:
Quippe Dei *est aeternus amor, qui cuncta tuetur.*
Et licet orta cadant, species nulla atterit aetas:
Diligit has etenim per se Deus *optimus. at non*
Sic ea, quae rapidae debentur corpora morti.
Nanq; perire sinit nemo, quod diligit, illud
Si seruare potest. sed quis neget omnipotentem
Esse Deum? *seruare potest, sed non amat ipse*
Corpora: corrumpi iccirco sinit, at species non.
Quid figulus curat, si frangitur ista uel illa
Olla? rotam pedibus uoluens, cretaq; resumpta,
Ipse nouas iterum fingit, spernitq; priores.
Praeterea coelum, tellus, aërq;, fretumq;,
Atq; ignis, demum totius machina mundi
Hoc stat, & hoc durat tot iam per saecula nexu.

Nam

Nam nisi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent uinclis elementa solutis:
Non cælum terris lucem, radiosq; calentes,
Nec generandarum præberet semina rerum,
Aëra finitimum consumeret improbus ignis:
Nec tempestiuas pluuias demitteret aër,
Nuda foret tellus, æquorq; extingueret ignem,
Aut igni potius piscosum aresceret æquor:
Vt quondam, quum flammiuomos Clymeneia proles
Non bene rexit equos, metuens cœlestia monstra,
Infœlixq; sui renuens præcepta parentis,
Corruit in uoto, sensitq; incendia mundus,
Donec fulmineo præceps deiectus ab ictu,
Eridani medijs flammas extinxit in undis.
Gignit amor pacem: pax est dignißima rerum,
Omnia pace uigent, & pacis tempore florent:
Paci summus honos, paci est quoq; summa uoluptas.
Tunc tuti uiuunt homines, tutusq; uiator
Carpit iter, nec fit sæuorum præda latronum:
Tunc apium cura & pecoris, tunc arua coluntur
Aßiduè, & largas pariunt pro tempore fruges:
Copia tunc Cereris, tunc lac, tunc Bacchus abundat,
Palladiusq; liquor: tunc paßim luditur, & tunc
Inflata ad thyasos inuitat tibia. soli
Oderunt pacem stulti, & certamina quærunt.
Talia fluxerunt Saturno tempora rege:

O fœlix ætas, ipso preciosior auro.
At nunc (prò dolor) insano discordia motu
Omnia conturbat, terret, repletq́; tumultu.
Nunc iuuat esse trucem, & leges discindere ferro:
Iustitia est, potuisse magis. nunc mille colubros,
Mille faces quatiunt, toto & bacchantur in orbe
Eumenides, populosq́; agitant, regesq́; superbos.
Quid iuuat, ô miseri, pugnando lacessere mortem?
Nunquam sera uenit. sed dira superbia tanti
Causa mali, & uæsana fames, atq; ardor habendi.
Heu cur usqueadeo uilißima terra superbis,
Cuius fœda breui corrodent uiscera uermes?
Quid tantum quæris? te semper forsitan esse
Victurum credis? miser, ha, miser aspice, quàm sit
Incertus, uelox, angustus terminus æui.
Sufficiet breuis urna tibi, paruumq́; sepulchrum.
Quod si amor humanos animos astringeret, ista
Non fierent, sed quisq; suo inseruiret amico,
Quisq; sibi charum qua posset parte iuuaret.
Certe nec melius quicquam, nec dulcius est, quàm
Sincere à multis, dum uita hæc durat, amari.
Rebus in aduersis magnum munimen amici:
Solantur, firmant animum, prodesse laborant:
Quaq́; ualent, miseras curas & damna leuare
Conantur, tecumq́; dolent, tecumq́; queruntur.
Haud facile ille perit, quicunq; est diues amicis.

At quum te uultu spectat fortuna sereno,
Et uersat meliore rota, tua commoda tecum
Percipiunt, gaudent tecum, conuiuia tecum
Plena iocis celebrant, augent tua facta fauendo.
Quare qui tutam et lætam uult ducere uitam,
Quàm multos studeat semper sibi iungere amicos.
Pluribus hoc autem fiet rationibus: ipsas
Qua potero expediam. sed primum scire necesse est,
Esse uoluntatis motum hunc, quem uulgus amorem
Appellat: nam uelle bonum est, quod fertur amare.
Semper habere bonum desiderat ipsa uoluntas,
Et uitare malum, solisq; mouetur ab istis.
Hæc duo sunt igitur causæ & fundamina amoris.
Omnia sed bona sunt triplici discrimine secta.
Quædam iucunda, & quædam dicuntur honesta:
Utiliumq; aliud genus, & natura bonorum est.
Sicq; malum triplex: damnosum, turpe, molestum.
Quisq; amat, hæc animo fugiens, aut illa requirens.
Est igitur diuersus amor, diuersus ut est fons,
Unde oritur, laude aut probro non dignus eodem.
Hæc tria non solum inter se differre putandum,
Per genus: ast etiam species habet unumquodq;
Per se multiplices, delectans, utile, honestum.
Quæ cum sint uariæ, uarij redduntur amores.
Utile enim est quicquid prodest, non est tamen unum:
Sicut multa etiam bona corporis, atq; animi sunt.

Quatuor

Quatuor ad corpus spectant bona: robur, & ipsa
Forma, ualetudo, leuitas. quodcunq; dat ista,
Vel res sit, uel homo, prodest, atq; utile fertur.
At animi duo sunt bona, mos, doctrinaq;. sicut
Sunt animi geminæ uirtutes: ipsa uoluntas,
Cuius sunt mores: & mens, cui noscere uerum
Est proprium. mentis bona sunt complura, nouemq;
Doctrinæ hanc ornant: quas uatum carmina Musas
Appellare solent, ter ternis orbibus aptæ.
Sicq; uoluntatis bona plura, & quattuor horum
Præcipua existunt: prudentia, iustitia, atq;
Grandia quæ aggreditur fortis discrimina uirtus,
Nec non quæ frenis nos temperat, atq; modestos
Efficit. ex istis, tanquam de fontibus, omnes
Emanant aliæ: quas quisquis discere quærit,
Voluat Aristotelis libros, uel scripta Platonis
Inspiciat: duo sunt hæc magni lumina mundi.
Ergo, quicquid erit tribuat quod talia nobis,
Vtile dicetur, ueluti medicina, medensq;
Corporibus, uelutiq; animis, liber atq; magister.
Vtiliora tamen sunt & meliora putanda,
Quæ prosunt animo: quia corpore dignior ipse est,
Vt seruo dominus, rate nauta, aurigaq; curru.
Sed mediate aliquid prodest, aut immediate:
Vt sator & nummi, cocus & cibus esurienti.
Idq; ipsum dico de delectantibus: hæc nam

Per multas species,per multaq; membra secantur.
Quorum animos quædam delectant,corpora quædam:
Suntq; uoluptates animi quàm corporis,omnes
Sinceræ magis,& stabiles,& nobiliores,
Cum dijs communes nobis.at cætera sensus
Gaudia,sunt etiam brutis concessa:sequuntur
Hæc pecudes propriè.nanq; his dulcedine mentis
Posse frui uetitum est,neq; cunctis sensibus ipsæ
Lætantur,solo gustu tactuq; mouentur.
Quippe nec harmoniam,sed nec diapasmata curant.
Nunquid Apellæas tabulas,aut æra Corynthi
Mirantur,uel clamosi spectacula circi?
Si quid odorantur tamen,aut si uocibus ullis,
Vel si nonnunquam aspectu gaudere uidentur:
Id gustus fit uel tactus ratione.uelut quum
Massylus uisa in campis leo forte iuuenca
Exultat,tollitq; iubas,caudamq; retorquet,
Prædæ auidus:uel quum sonipes,per prata uagantem
Vidit equam,Veneris stimulante cupidine fertur:
Et resupinato dumeta per auia collo,
Subsultim graditur,cœlumq; hinnitibus implet.
Cumq; cibi & ueneris,pecudum sit sola uoluptas,
Et propria:iccirco est etiam uilissima,uixq;
Conueniens seruis:hebetat nam mentis acumen
Immoderata,solet multum quoq; lædere corpus.
Ergo quicunq; est huic deditus,insipiens fit,

Et

Et seruire magis quàm alijs dominarier aptus.
Non est turpe tamen, moderate talibus uti.
At bona si quæ sint cognoscere quæris honesta:
Quod nuper dixi reminiscere. namq; animi sunt,
Doctrina & mores: ueluti pauloante relatum est.
Sed quod nunc dicam solerti mente notato.
Quæ bona delectant, quàm longo tempore durant,
Tam longo existunt iucunda, & postea nil sunt:
Exemplo tibi sit, Veneris cantusq́;, uoluptas.
Ast quicquid præbet bona corporis, utile fertur.
Ipsa autem bona sunt iucunda, uelut ualetudo
Iam data delectat, medicina sed utilis ipsa est.
Id quoq; quod confert animi bona, iure uocatur
Vtile: uerum animi bona postquam tradita iam sunt,
Fiunt iucunda, & simul efficiuntur honesta.
Quicquid enim uirtutem affert, est utile: at ipsa
Tradita iam uirtus, iucunda & honesta putanda.
Quippe honor est soli uirtuti debita merces.
Quicunq; ergo cupit multum, dum uiuit, amari:
Aut studeat delectare, aut prodesse, uel in se
Virtutes habeat: quas compelluntur & ipsi
Commendare mali, & quamuis odere, uerentur.
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Quis placuisse uolet. namq; est non una uoluntas
Omnibus: hinc homines studia in diuersa feruntur.
Vsqueadeo tribuit difformia semina nobis

Gignendo natura parens:quod displicet illi,
Hic amat:hic laudat,quicquid damnatur ab illo.
Ergo non eadem sunt cunctis grata,nec omnes
Vtile idem cupiunt,eadem nec honesta requirunt.
Quare opus est nouisse prius,quid cuiq; magis sit
Acceptum,placeatq; magis:ne fiat inane
Officium,cassusq; labor,ne littus aretur,
Si forte aut iniucunda aut odiosa ferantur.
Hoc autem non difficile est cognoscere:sermo
Haud dubie ostendit mores,animumq; latentem.
Id quod amat crebro loquitur quisq;.atq; libenter
Audit:multa domi poterunt quoq; signa uideri.
Nam cum uomeribus,stimulos,iuga,rastra,ligones,
Agricolæ seruare solent:arma horrida miles
Parietibus suspensa tenet:sed quisquis abundat
Codicibus,poterit merito studiosus haberi.
Sic de alijs dico:nimirum arcana resignat
Lingua manusq; animi.quare quæcunq; placebunt,
Efficere hæc studeat,quisquis sibi quærit amicos.
Obsequio generatur amor.sed maxima lucrum
Pars hominum sequitur,nummos & munera cuncti
Affectant,donis multi acquiruntur amici.
Verum talis amor non est durabilis:& quum
Deficit utilitas,fugit illico (præcipue si
Vlterior non ulla manet spes utile habendi,)
Seruilis,fidusq; parum tamen inueniuntur

Quidam

Quidam, sed rari, acceptorum qui meritorum
Assiduè memores, non cessant semper amare.
Esto quod ingrati cessent: non proinde bonus uir,
Qui rarus ueluti phœnix reperitur in orbe,
Multis prodesse, ac pro uiribus auxiliari
Debet desinere. est etenim uia sola merendo
In cœlum, perq; hanc Alcides maximus olim
Incessit, multiq; alij, quorum inclita fama
Durat adhuc, nullum posthac moritura per æuum.
Nempe deo est similis uir dapsilis atq; benignus.
Pars magna est etiam, quæ delectabile quærit.
Hinc & amant, quicunq; sibi iucunda ministrant:
Præsertim pueri, iuuenes, necnon locupletes,
Gaudia sectantur, sectantur ludicra semper.
Sed nec talis amor uerus, uel firmus haberi
Debet: nanq; fugit, quum deficit ipsa uoluptas,
Si modo non redeat, uel non reditura putetur.
Est tamen interdum ualde utilis, atq; per ipsum
Diuitias multi, multi accepere fauorem.
Delectare igitur studeat qui querit amari,
Dum neq; quod iustū est, neq; transgrediatur honestū.
At prodesse modis & delectare duobus
Quisq; potest, uerbis ac rebus: tutius autem
Et leuius multo est, uerbis quàm rebus amorem
Quærere. proinde opus est, quo id fiat noscere pacto.
Vtile si doceas quenquam, moneas'ue loquendo

Efficies, monstrando etiam quid prosit & obsit,
Quo nocitura modo uitentur, & ipsa parentur
Commoda, in aduersis pro ipsorum orando salute,
Vel commendando, uel pro ipsis grata petendo,
Quos in amore uoles tibi iungere. si cupis autem
Delectare aliquem uerbis, laudato decenter
Ipsum, resq; suas: uel si quid gesserit unquam
Egregiè, ne te pigeat laudando probare.
Nam sapiens æque ac stultus laudarier optat.
Interdum lepidis, risumq; mouentibus, aures
Mulceto dictis, referendo si qua iocosa est
Fabula, uel si qua est uetus aut noua digna relatu
Historia, & demum si quid scis posse placere:
Non contradicas, imò assentire loquenti,
Sint non uera licet. quod si pudet illa fateri,
Tu saltem taceas: nam dissimulare tacendo,
Maxima plerunq; est prudentia. uiuere nescit,
Vt bene uulgus ait, qui nescit dissimulare.
Nonnunquam mihi crede, nocet, defendere uerum.
Temporis atq; loci proinde est seruanda, hominumq;
Conditio semper, ne quid te lædere possit.
Ast aliqui absentem malunt laudare, putantq;
Id melius: faciunt astute. talis enim laus
Gratior, atq; minus ficta & suspecta uidetur.
Quippe solent multi præsentem extollere dictis,
Semper adulantes, ut ueri habeantur amici:

Ast

Aſt ubi terga abiens uertit, mordaciter urgent
Abſentem, & rident. non ualde eſt fidere tutum,
Laudanti coram, mos eſt hic mancipiorum.
Non deerunt autem, referant qui ſingula, plures,
Aut unus ſaltem, fueris quæcunq; locutus,
Vel bona uel mala ſint: multus delator ubiq; eſt.
Hic te laudauit, dicet, uel uituperauit.
Sed tamen, ut paucis liceat concludere uerum:
Non magis eſt gratum cunctis, & amabile quicquam,
Moribus ingenuis, integroq́; ordine uitæ.
Hoc plus diuitijs, plus cognitione probatur.
Nanq; malus, quanquam doctrina & rebus abundet,
Neutiq; diligitur: uitijs odioſius eſt nil.
Si bonus atq; probus fueris, uel amabere, uel te
Non odio ſaltem (uelut arbitror) ullus habebit.
Eſt autem uetus autorum ſententia, mores
Quod ſimiles, ſimile & ſtudium, ſunt fomes amoris:
Sic uanus uanum, ſtudioſus ſic ſtudioſum
Diligit, & ſocios adeunt animalia cœtus.
Hoc non inficior. nam quo iungentur amore
Hi, quibus eſt mens diuerſa & diuerſa uoluntas?
Cum ſit amicorum cupere & contemnere idipſum?
Sed ſceleratorum cito fœdera diſſoluuntur,
Stultorumq́; breui commertia tempore durant:
Nam propria utilitas, quam quiſq; requirit iniquus
Per fas atq; nefas, & ſæua cupido nocendi,

F 5 Quam

Quam malus omnis habet, pariterq; superbia & ira,
Stultorum fidæ comites. accendere bilem,
Bella mouere solent. amor est durabilis ille
Duntaxat, cuicunq; dedit fundamina uirtus,
Quem genuit probitas: amor hic pia pectora tantum,
Sincerosq; animos æterno glutine firmat,
Et naturali pluris faciendus amore est:
Quo genitum & generans, & ab uno sanguine creti,
Mutuo se obseruant & amant. nam sæpe parentes
Oderunt nati, oderunt sua pignora patres,
Germano insidias germanus sæpe parauit:
At nunquam uerus Pyladæ insidiatur Orestes:
Nec Pylades mortem curat, modo prosit Oresti.
Sed dubium est, fieri'ne ullo conamine possit,
Ut nos omnis amet populus, iustiq; maliq;.
Nempe amor in plures diuisus debilior fit,
Fortior in paucos. unita potentior est uis
Quælibet, at partes in plures secta peribit.
Recte igitur dicunt, raros tibi quære sodales:
Difficile est etenim cum multis uiuere posse,
Et conuersari aßiduè, quæ maxime amicos
Res decet: à multisq; fides negat ipsa teneri,
Cum paucis habitat potius. non ergo fideles,
Esse tibi multos credas: nec dilige uulgus,
Nec te uulgus amet: comes est discordia uulgi.
Cum paucis pax læta manet, turba omnis abesto:

Nanq;

Nanq; à turbando nomen sibi turba recepit.
Paucos atq; bonos tibi delige. cum quibus æuum
Ducere securus ualeas, & lite remota.
Vt non ergo potes multos uæmenter amare:
Sic tu non potes à multis uæmenter amari.
Nam qui non amat, is nullo fit dignus amore.
Est alius ciuilis amor, communis, & omni
Præstandus populo, quo quisq; bonusq́; malusq́;
Diligier debet, quum nulla ex parte nocemus
Factis aut dictis cuiq̃. quum taliter ipsi
Viuimus, ut nemo merito nos carpere poßit:
Quum sumus erga omnes blandi, uultuq; benigno
Quemq́; salutamus, laudamus, honorificamus.
Sed tamen in primis est utile, conuersari
Raro, uel nunquam, cum multis: si tibi cordi est
Vitare insanas lites, pacemq́; tueri.
Præsertim quos esse malos nostri, aufuge. namq;
Haud facile est tribulos & spinas inter euntem
Illæsos habuisse pedes, illæsaq; crura.
Nec cures si te non diligit improbus: at si
Non odit, satis esse puta. non oderit autem,
Si longe steteris: absenti non nocet anguis.
Vel conuersari tibi si quandoq; libebit
Cum populo, & stolidæ interdum te adiungere turbæ,
In primis studeas moderamina ponere linguæ,
Et caue quid dicas, semperq; libentius audi.

Raro

Raro autem loquere: est mentis grauitate carentis
Indicium, sermo nimius, peccatq; frequenter
Multiloquus: uerum parce, cauteq; loquentes,
Laudantur: decus est ingens prudentis in ore.
Præsentem, absentem'ue aliquem ne lede loquendo:
Hoc sit præcipuum monitum, sit regula prima.
Atq; ea ne dicas, quæ nil referre uidentur:
Nec uerba incassum & nulla ratione profundas.
Nam te ridebunt homines, fatuumq; uocabunt.
Verum siue rogas aliquem, seu forte roganti
Responsurus eris, prius ipsam consule mentem,
Quam uox exiliat: quæ postquam est edita, retro
Haud remeare potest. uerbum semel ore soluto
Emissum longe, nequit ad sua claustra reuerti.
Gratia magna etiam est, sapientum dicta referre,
Atq; loquendo aliquos uatum interponere uersus,
Interdum exempla historijs inuenta probatis.
Talia nanq; solent sermoni inserta decere
Apprime, modo sint non ab re. iccirco frequenter
Nunc hos, nunc illos opus est euoluere libros:
Atq; ut apes uarios passim decerpere flores.
Iram pelle procul, tecumq; superbia non sit:
Nam tales homines non possunt prorsus amari.
Verum te mitem, blandumq; ostende: placebis
Omnibus hoc pacto. at si te quis læserit, ipsum
Ingenio studeas mage quàm superare furore.

Ingenio

Ingenio uires cedunt, prudentia uictrix
Cuncta domat: rabidæ tigres, tumidiq; leones
Mansuescunt arte, arte rates uasta æquora tranant,
Arte gerit turrim barrhus, iuga taurus, & arte
Asper equus tolerare equitem frenosq; iubetur.
Viribus ingenium moderatur cuncta ministris.
Infirmi & timidi est nimirum, multa minari:
Verbaq; fœmineæ uires sunt, facta uirorum.
Dissimulat prudens, fortis tacet, ast ubi uenit
Opportuna dies, facienda uiriliter audet.
Ergo prius caueas, ne quis tibi iure molestus
Esse queat: quod si iniuste læderis ab ullo,
Ipsum quando potes, tu contra ulciscere iuste.
Sin tibi non licet hoc, inclusum corde dolorem
Dissimula, atq; tace, ne deteriora subinde
Damna feras. stultum est hostem irritare potentem,
Atq; malum maius tumidis sibi quærere uerbis.
Expectat tempus sapiens, iramq; coërcet:
Sæpe etiam utiliter cedit, placidisq; furentem
Demulcet dictis, & dulcibus allicit hostem
Blanditijs, donec deceptum in retia mittat.
Callidus indomitum pullum sic uincit equiso,
Sic insueta boui sensim iuga ponit arator,
Sic trabitis Cybeles torui sarraca leones,
Sicq; feræ tigres Bacchi parètis habenis.
Nimirum magna est prudentia, uincere blande,

Ingenio uires cedunt.

Atq;

Atq; animi ad tempus pressum celare dolorem.
Hoc aliud quoq; seruandum est: quocunq; manebis
In cœtu, laxes ne turpiter ora cachinnis:
Sed quum opus est, parco, moderatoq; utere risu.
Nempe est inualidæ mentis, capitisq; minuti
Indicium, ridere nimis: contrà esse seuerum
Semper inhumani est animi, fuge cautus utrunq;,
Atq; tene medium: medio sedet inclita uirtus.
Non uolo te scurram: sed si potes, esto facetus.
Iam uideor dixisse satis, iam iussa peregi,
Propter quæ imperio matris descendimus ad te.
Nunc tempus remeare monet, locaq; infima mundi
Deserere, & superas uolitando reuisere sedes:
Vnde ego tellurem soleo spectare frequenter,
Admirans adeò paruam minimamq; uideri,
Exiguiq; instar pomi pendere rotundam
Aëris in medio, fultam molimine nullo,
Atq; suo tantum libratam pondere. cerno
Inde etiam Oceanum totas circundare terras:
Perq; ipsas flexo, uelut anguis, serpere cursu
Nærea cæruleum, modici sub imagine riui.
Inde Padus, Tanais, Ganges, Histerq; uidentur
Agrorum fossæ, quoties implentur ab imbri.
Quumq; tua aspicio, quamuis ingentia, Nile
Ostia, tam longè, septem reor esse canales.
Sæpe etiam uideo telis pugnare coruscis

Agmina,

A gmina, purpureoq; undantes sanguine campos:
E t stolidos reges, bona dum fugitiua sequuntur,
S eq; putant non posse mori, diuersa mouere
P rælia, & insontes populos opponere morti,
T raderéq; inuitis spectacula tristia diuis.
I nde etiam mutare locum freta, flumina, fontes,
A spicio: fieri ualles ex montibus altis,
I nq; altos montes imas consurgere ualles,
T emporis anfractu longo, & nemora alta secari
V omeribus, cultisq; prius succrescere syluas,
O ppida transferri huc illuc, & cuncta nouari.
F œlix, cui talem speculam contingit habere:
V nde Asiam mollem uideat, Lybienq; ferocem,
E uropamq; armis & fertilitate superbam:
I nq; ipsis uarias gentes, quos Carcinus urit
A ethyopas, primoq; Indos sub sole iacentes:
G etulos, Nomadasq; agiles, Cylicasq; rapaces,
S auromatas, Parthosq; arcu pugnare peritos,
T huriferos Arabas, Thraces, ualidosq; Arimaspas,
H ispanos, Italos, Gallos, rigidosq; Britannos:
T otq; alios populos, quos suprà quum redijt sol,
A ut quum decessit radijs illuminat infrà.
N onne illuc uelles conscendere posse, liceret
H oc si mortali cuiquam, nisi membra grauarent
T e tua? sed nobis tantum conceditur istud
C ælicolis, quibus est concretum ex æthere puro,

Nõ

Non elementorum primorum pondere corpus:
Vnde feras, donec tandem sit morte solutus
Spiritus: interea ualeas, iam separor abs te.
Protinus his dictis, me respondere parantem
Deseruit: nec non uentis uelocior ipsis,
Digrediens iterum cœlestia templa petiuit.

LIBER V.

LEO

ON ego diuitias Arabum, rubri'ue lapillos
Aequoris insignes cupio, nec quicquid Iberus
Amne Tagus rutilante uehit, populos'ue superbos
Sceptrigera domitare manu: non fata dedere
Talia, nec doleo nobis non fata dedisse.
Nam bonus atq; malus, nullo discrimine diues
Esse potest, auroq; potens. plærunq; uidemus
Expertes animi indignos diademate crines
Cingere, sarranoq; ample uestirier ostro.
Illa mihi uellem mundi concederet autor
Quæ nec habere ualent praui, neq; mentis egentes,
Quæ uerum efficiunt hominem, diuisq; propinquum.
Iupiter omnipotens, abs te sapientia quare
Aut nulli, aut adeo paucis donatur? ubiq;

Formosos

Formosos reperire licet, robustus ubiq;
Nascitur, & diues: contrà rarißima tellus,
Qui sapiat quenquam, tam uastò gignit in orbe.
Num melius fortasse putas, & dignius, esse
Stultorum regem ac dominum? nempe illa potestas
Nobilior, sub qua positi sunt nobiliores.
Dignius est certe, castris aut urbibus amplis,
Quàm stabulis aut armentis, gregibus'ue præesse.
Forsitan hoc facis, ut tibi sint mortalia ludo
Acta, & habes hominem pro scurra. nempe uidetur
Vita hominum nil esse aliud, quàm fabula quædam.
Vtq; mouet nobis imitatrix simia risum:
Sic nos cœlicolis, quoties ceruice superba
Ventosi gradimur, quoties titubante cerebro
Diuitias nimium, nimium affectamus honores,
Spiramusq; acres piperosis naribus auras,
Grandia iactantes, & grandia multa minantes.
Qui mimus, quæ scæna datur, quum sceptra tenentem,
Atq; coronatum bubonem, asinumq; uerendum
Aspiciunt alto in solio sublime sedentem,
Spernentemq; alios omnes, sit cætera tanquam
Turba hominum sine mente pecus: dominumq; uolentē
Dici & adorari, & pedibus sibi basia figi?
Nec uidet insanus quid sit, quàm friuolus, & quàm
Turgenti bullæ similis, pappoq; uolanti.
Non ego sum talis, nec prorsus talia curo.

At uos ætherei ciues, quibus esse beatis
C ontingit solis, quibus est æterna uoluptas:
H umanas si forte preces attenditis, & si
N on penitus miseros homines auertitis, oro
E gregiam puramq; mihi concedite mentem,
A falso uerum discernere quæ sciat apte,
Q uæ bona cognoscat uera, & contraria ueris:
N e stultus fugienda sequar, fugiam'ue sequenda.
N am si mortali cuiquam licet esse beato,
A rbitror hoc pacto fieri me posse beatum.
S ed fallor, mecumq; omnes qui talia credunt.
N emo etenim fœlix est, aut fuit, aut erit unquam:
N on si poßideat totum ditißimus orbem,
N on si plus sapiat quàm quiuis natus in orbe.
S ed dubitat fortaße aliquis, nisi pagina præsens
I d firma ratione probet: quare aspice libri
H uius materiam, quicunq; hoc discere quæris,
Q ua melius poterunt te carmina nostra docebunt.
P andite Pierides uestro sacra ostia uati,
E t satiate auidum scatebris Parnasidos undæ,
S ecretos reserate aditus, ostendite uerum:
V os etenim nostis quicquid fuit, aut erit, aut est.
P rincipio expediam, quis fœlix atq; beatus
D ebeat à nobis haud falso nomine dici:
P ost hoc progrediar, quò me deducet Apollo.
D ico igitur, solus fœlix est iure uocandus

Is,quicunq; bonum ſummum iam poßidet.at non
Omnes hoc norunt uere,cum quilibet illud
Quod ſibi plus placeat,melius putet:hordea mulus,
Aut aſinus,pluris quàm lauti obſonia rhombi,
Quàm leporis clunes,quàm turdos æſtimat aſſos.
Sic & auarus opes,ſic ambitioſus honores,
Sic Venerem mollis ſuper omnia laudat & optat,
Heu mihi quàm pauci poſſunt dignoſcere uerum,
Quàm denſa errorum caligine noſtra premuntur
Iudicia:id propter,quod paucis integra mens eſt.
Quisq; ut habet mores,ita iudicat,atq; ita fatur.
Sed bona ſunt quædam per ſe,quæ tempore nullo
Eſſe mala,& nullo quæ tempore lædere poſſunt.
Sunt etiam quædam non per ſe,quæ modo proſunt,
Nonnunquam officiunt:hæc ſunt bona corporis,atque
Externa.uſus enim cauſa eſt,ut ſint bona,uel non.
Vt ſi quis patriam natiuo robore ſeruet,
Eſſe bonum robur dicetur:ſed noceat ſi
Indignis,ciuesq; ſuos hoc robore perdat,
Eſſe malum rurſus robur cenſebitur ipſum.
Sic de diuitijs,& honoribus,imperijsq;,
Et cunctis alijs dico,quin talia propter
Sæpe perit,quanquam utatur poſſeſſor honeſte.
Sic obſunt ſua mella apibus,ſic inguina fibro.
Hæc eadem fugiunt rapidi ceu fluminis unda,
Nec ſtant certa diu,dubioq; errore uagantur.

Summa bona iccirco non ſunt: nec quiſquis abundat
Talibus, eſſe poteſt uere, dici'ue beatus.
Imò etiam ſi quis plenè uult uera fateri,
Non bona ſunt, quæcunq; ualent prodeſſe & obeſſe.
Nam ſic eſſe bonum poteris cenſere uenenum,
Cum ſæpe ex ipſo fiat medicina ſalubris:
Et nil eſſe malum toto inuenietur in orbe,
Cum res nulla adeo ſit praua & noxia, quæ non
Poßit prodeſſe interdum, atq; afferre ſalutem.
Illa autem bona, quæ ſunt per ſe & ſemper, habentem
Fœlicem efficiunt: ſed quæ ſint talia, non eſt
Omnibus explicitum. quare hic quærenda ſagaci
Sedulitate mihi ſunt, aſpirante Minerua.
Atqui aliquis dicet, non res hæc ardua ſcitu eſt:
Nam cum fortunæ non ſint & corporis, ergo
Sunt animi bona, quæ nos reddunt ſola beatos.
Dictum hoc eſt aliquid, ſed nondum miſſa ſagitta
Perfecte potuit ſignum tetigiſſe petitum.
Vnde prius quædam communia dicere oportet,
Quæ monſtrent iter, obſcura ut funalia nocte.
Omne quod eſt, opus eſt, aut eſt operatio quædam,
Aut operans: ſed opus quendam finem eſſe fatemur,
Principium eſt operans, medium eſt operatio: quod ſit
Horum nobilius, melius'ue, requirere refert.
Omne mouens moto, quantum ſunt talia, ſemper
Dignius eſt: patet hoc. mouet autem finis agentem.

Nam quis agit,nisi finem animo conceperit ante?
Ergo est nobilior:nec non operatio fine
Vilior,hac eadem poterit ratione probari.
Proinde bonum summũ finem quendã esse putandũ est.
Optimus est autem non omnis finis:at ille
Duntaxat,quisquis cunctorum est ultimus,ad quem
Omnes procedunt alij recto ordine fines,
Omnia ceu currunt in uastum flumina pontum.
Quippe ad perfectum imperfectum tendere par est,
Et fieri propter melius quod deterius sit:
Non aliter bonus ac rectus seruabitur ordo.
Ergo id quod rerum cunctarum est ultima finis,
Eximium esse bonum,et summũ primumq; necesse est.
Praeterea rerum quas ingens continet orbis,
Absq; anima quaedam sunt,& uiuentia quaedam.
Ast ea quae uiuunt,alijs sunt nobiliora.
Viuere proinde opus est,quicqd laus prima bonorũ est.
Illorum quoq; quae uiuunt,quaedam ratione
Prorsus egent,ijsdemq; uti sermone negatum est.
Ast alijs sermone uti ac ratione tributum est,
Nobiliora ideo sunt haec,sunt & meliora.
Ergo bonum summum perfecto more loquetur,
Perfectae rationis erit.compluribus autem
Ex his quae possunt uti ratione,loquiq;,
Plena uoluptatis uita est,sed plena laboris
Est alijs etiam compluribus.at meliora

Sunt,quæcunq; hilari uita dulciq; fruuntur.
Ergo boni summi lætissima uita putanda est.
Illorum uero quæ uiuunt dulciter,annos
Post paucos pereunt quædam,sed longa quibusdam
Fila trahunt parcæ.quibus est diuturnior ætas,
Pluris erunt.quare longissima sæcula uiuit
Illud,quodcunq; est cunctorum summa bonorum.
Hoc autem uocitare Deum,uocitare Tonantem,
Atq; Iouem,mortale genus solet.ille tremendo
Cum strepitu uibrat,fractis de nubibus ignem:
Ille ciet nigros imbres,& fortia mittit
Flamina,quæ uastis cum fluctibus Amphitriten
Funditus euersam clamosa ad littora pellant,
Ac terram quatiant imis inclusa cauernis,
Vnde arces quandoq; ruunt,atq; oppida tota.
Sed fortasse aliquis dubitat,si Iuppiter iste,
(Quem summum esse bonum iam dixi) est finis: eundẽ
Quoddam opus esse patet,ueluti diuisimus ante:
Nec non principium,mediumq; habuisse fatendum est.
Id uero nemo sapiens existimat:imò
Semper erit,semperq; fuit,nec terminus illi
Esse potest:hic cuncta facit,nec factus ab ullo est:
Nil fuit ante ipsum,post ipsum prorsus erit nil.
At nos huic dubio sic respondemus:agentem
Primum,cunctarum rerum,totius & orbis,
Dicimus esse Deum:finemq; putamus eundem

Cunctarum

Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
Non tamen idcirco esse opus ipsum credere fas est.
Quandoquidem non est opus omnis finis, agensq;
Non hoc præcipue quærit: sed cogitat ultra
Quiddam aliud melius. ueluti qui fabricat arcam,
Non hanc præcipue ut faciat fabrificando laborat:
Ast ut eam uendat, uel quicquam seruet in ipsa.
Quanto est posterior, tanto est præstantior omnis
Finis, & ad melius quæ sunt peiora feruntur.
Sic deus est finis postremus & ultimus, in quem
Omnia contendunt, propter quem mundus, & omnis
Res mundi est: siquidem propter se ipse omnia fecit,
Non propter nos, ut soliti sunt dicere quidam
Clamando in templis doctores stultitiarum,
Et deceptores uulgi, errorumq; magistri
Insanos homines ex stultis efficientes.
Nam quæ nobilitas, aut quæ sapientia nostra est,
Quæ nostra est probitas, propter quã condere mundum
Debuerit tantus princeps? nos undiq; pleni
Criminibus, stultiq; sumus: uix unus in orbe est,
Quem uel auaritiæ pestis, uel fœda libido
Non premat, aut quem non uentosa superbia uexet,
Quem non præcipitem trahat ira, aut cæca uoluptas.
Ergo quibus meritis nostris motum esse putamus
Tam magnum artificem, ut pro nobis cuncta crearit,
Frugiferas terras, fluidum mare, stelliferumq;

Aethera? sed forsan dices, non ipse benignus
Diligit immeritos: stultum est hoc credere. nam quis
Diligit immeritos, nisi demens? præterea, quæ
Sunt tam dißimilis naturæ, quomodo possunt
Sese diligere? est etenim Deus omnia uincens
Sæcula, cui nullus finis, nulla extat origo,
Cunctarum tamen est rerum finisq; & origo,
Optimus, omnipotens, immensus: quo melius nil,
Et quo nil maius, nil excellentius usquam
Esse potest: qui re nulla indiget, & tamen ipso
Omnia egent: qui cuncta uidet, nec cernitur ulli:
Omne bonum in sese retinens, expersq; malorum.
Contrà nos miseri fœdo de semine nati
Ad planctum & lachrymas, ad mille pericula, semper
Aut his aut illis morbis affligimur, æuum
Degentes breue & incertum, plenumq; laboris:
Heu quibus errorum tenebris uersamur, & omnes
Quàm sumus exiguæ mentis, quàm sæpe malignis
Casibus impliciti, nunc hæc nunc illa dolemus,
Innumeris tantum uitijs & fraude potentes.
Qui postquam paßi fuimus mala plurima, tandem
Angustam & miseram & sceleratam linquere uitam
Cogimur, & putri deponere membra sepulchro,
Mox carne absumpta fieri sine nomine puluis.
Ergo inter nos atq; Deum distantia maior,
Quàm si collatus fuerit pulex elephanto.

Quis

Quis tam distantes nodus coniunget amoris?
Nunquid amore potest elephas cum pulice iungi?
Nempe inter similes amor & concordia, contrà
Inter dissimiles odium & discordia regnant,
Vel saltem nec magna fides, nec gratia magna est.
Hinc aliqui, quos esse iubet lex nostra prophanos,
Haereticosq; uocant collegia tecta cucullis,
Nos esse insanos aiunt, crassiq; cerebri,
Speramus quoniam caelum & consortia diuûm,
Aeternumq; aeuum foelici ducere cursu,
Innumerasq; alias nugas, quas stultus hebesq;
Promittit nobis animus, & garrula lingua:
Quae facit ut cedant animalia caetera nobis.
Nam si sermo homini non esset munere diuûm
Concessus, geminaeq; manus, quibus omnia fiunt,
Nullum animal foret in terris miserum magis, atq;
Infoelix, homine. his nostra est natura duobus
Nobilior, meliorq;: hinc tota superbia nostra est,
Hinc artes ueniunt. nam praesens uoce monetur,
Quid faciat caueat ue, absenti scripta loquuntur.
Pandere si possent animalia caetera fando,
Vt nos, arcano clausos in pectore motus,
Mutuaq; inter se dictare & reddere uerba,
Ac uarios aptis digitis conscribere libros:
Interdum nobis sapientior esset asellus,
Plusq; aliae interdum pecudes rationis haberent,

Progeniemq; suam auderent præponere cunctis:
Diceret & nobis asinus, se nobiliorem.
Linguæ manusq; igitur faciunt succumbere nobis
Omnia, non ratio: hæc aiunt illi. insuper addunt,
Si truncis manibus, mutisq; parentibus orti,
In syluis homines degant, agrisq; remotis,
Sintq; ipsi pariter manibus linguaq; carentes,
Vt pecudes aliæ: humanum quid quæso ualebit
Ingenium? quæ nam ratio apparebit in illis?
Non'ne aliæ ut pecudes inculto corpore uiuent?
Quid sapient melius quàm cætera turba ferarum?
Spiritus in cunctis animalibus unus & idem est:
Dissimilis tamen ac uarius proinde esse uidetur,
Corpora quod non sunt cunctis animalibus æqua,
Et uarijs membris uaria est concessa facultas.
Sic plures fabri licet inueniantur eadem
Prorsus in arte pares, atq; æquo examine docti,
Si ferramentis careat pars altera. multum
Dissimiles, multum inter se differre uidentur.
Nil etenim poterunt agere hi, quibus omnia desunt,
Quæ faciunt ad opus. nec secum saxa ferasq;
Oeagrius uates ducet, si barbitos absit:
Nec Paris armatus Pelidæ cedet inermi.
Talibus ergò illi nos turpiter argumentis
Sollicitant, uerum hæc aliàs fortasse requiram,
Quum de anima humana fuerit quandoq; loquendum.

Quippe

Quippe hanc diuinam, immortalemq́; esse docebo:
Quæ duo de brutis non est concedere tutum.
Nunc ad iter primum redeo: Deus ipse supremum est,
Eximiumq́; bonum propriè, uereq́; uocandus:
Quem qui habet, is debet fœlix dici atq; beatus.
Sed quis habere potest ipsum? nam quicquid habetur
Vilius est illo quod habet, possessaq́; res est
Possessore suo semper minor. ocyus omnem
Oceanum parua poteris concludere concha,
(O mortale lutum, uentisq́; obiecta lucerna)
Quàm tantum Dominum pacto complectier ullo.
Omnia solus habet Deus ipse, & solus habet se:
Ipse igitur solus fœlix, solusq́; beatus.
Quoddam aliud tamen est summũ bonum, & illud ha-
Omne potest animal, sed non est omnibus unũ: (bere
Nam diuersa ipsis multum natura tributa est.
Conuenit hoc illis, alijs aliud magis. ergo
Esse potest fœlix genus unumquodq; animantum,
Si non simpliciter, perfectéq;, ut Deus ipse:
At aliquo saltem pacto, paucisq́; diebus,
Dum poßit quod conueniat sibi maxime, habere
Semper, & aduersi nihil unquam perpetiatur.
Sed mißis alijs, de homine est nunc dicere tempus:
Qui tunc est fœlix, quum poßidet omnia quæ sunt
Naturæ ipsius bona conuenientia, quumq́;

Nil

Nil damni tota in uita, nil ſentit acerbi.
Hoc etenim eſſe bonum ſummum concedere fas eſt,
Quod bona cuncta in ſe complectitur, & mala pellit
Omnia, cui nil triſte datur, nil dulce negatur.
Nam uirtus ſola, aut fœlicem ſola uoluptas,
Non facit: ut quidam ſcribunt de gente Pelaſga.
Quando quidem bona multa ſimul meliora putantur,
Quàm pauca, ut grano frumenti magnus aceruus.
Non unum, licet eximium, primumq; beatos
Reddit: at omne bonum ſimul, omni ex parte rotundũ.
Sic etiam ſolus princeps non efficit urbem,
Sic etiam non eſt ex ſolo pollice dextra.
Cum nobis igitur duo ſint, corpuſq;, animuſq;:
Qui uere eſt fœlix, parte eſt perfectus utraq;.
Eſt agilis, pulcher, robuſtus, ſanus, & idem
Eſt ſapiens, fortis, prudens, doctuſq;, bonuſq;,
Perfectoſq; tenet ſenſus, perfectaq; mentis
Munera, pauperiem neſcit, caſuſq; malignos:
Et ſi non implet longæuæ tempora uitæ,
Non eſt dicendus fœlix, licet omnia ſint huic
Commoda. nanq; bonum paruo quod tempore durat,
Eſt prope nil, ueluti quidam dixere priores:
Ver non una dies, non una reducit hirundo.
At poſtquam uitæ iam meta nouiſſima uenit,
Mors huic contingit facilis, minimoq; dolore
Soluitur, & ſtygias lætus deſcendit ad undas,

Nec uiuendo illi aut moriendo gloria desit.
Sed nunquid cuncta hæc habet ex mortalibus ullus?
Credo equidem nullum talem reperirier usquam,
Aut perquàm rarum, cui nil optabile desit,
Cui nil triste unquam toto contingat in æuo,
Qui fœlix uiuat, fœlici morte recedat.
Hic phœnix ille est, quem fingere Græculus audet,
Græculus insani capitis, qui posse putauit
Ex uno speciem fieri, putremq; fauillam
Gignere auem, cuiquam non ullo tempore uisam.
Sed modo mira canat, nil curat dicere uerum
Gens hæc, & tota est monstris ac dedita nugis:
Qua duce nostri etiam delyrauere Latini.
Est igitur fœlix, ut phœnix rarus: at omnes
Heu sumus haud dubie miseri, tamen hic magis illo.
Quandoquidem non est cunctis status unus, & æqua
Conditio. quicunq; tenet bona plura, minusq;
Aduersi patitur, fœlix censetur. at ille
Plurima quem uersant incommoda, cui bona pauca
Contingunt, miseri nomen sibi uendicat apte.
Quare cum nemo sit fœlix: dicere oportet,
Quomodo possimus saltem miseri minus esse
In terris, quæ sit uiuendi forma modusq;
Nobilior meliorq;, & uitæ blandior usus:
Si non fœlices, saltem minus infœlices
Quo fieri pacto liceat nobis, igitur quod

Fermè

Fermè omnes credunt, uerum non arbitror esse:
Pontifices summos, & mundi sceptra tenentes,
Viuere quàm reliqui mortales dulcius æuum.
Nanq; in diuitijs, ueluti in cunctis quoq; rebus,
Extremum quodcunq; malum est, mediumq; salubre,
Omne nocet nimium, propter quod quisquis habet plus
Quàm satis est, non est melior quàm quisq; eget plus
Quàm satis est, paribusq; malis uexatur uterq;:
Vt pinguis crassusq; nimis, qui sesquipedali
Ventre tumet, non est leuior, citius'ue mouetur,
Quàm cui sicca cutis miseris tantum oßibus hæret.
Huic desunt macie atq; exhausto corpore uires,
Ille autem nimio fit carnis pondere tardus.
Vtq; ingens pelagus surgit maioribus undis,
Excelsosq; æquat montes dum tartara Ditis
Ima aperit fluctus inter, tamen atra silenti
Gurgite sæuit hyems, taciteq; profundius æquor
Sed magis à dira uentorum peste mouetur:
Contra cum strepitu magno, multoq; fragore
Paruus arenoso uersatur littore Nereus:
Sic qui summa tenent rerum fastigia reges,
Sollicitudinibus maioribus atq; tumultu
Iactantur grauiore quidem: sed uulnera uulgo
Tanta latent, tacitiq; gemunt, cælantq; dolorem,
Adde aliud quoq;, quod cruciat comes improbus ipsos
Assidue, metus atq; timor: suspectaq; eisdem

O mnia sunt.hinc insidias,hinc dira uenena
C oncipiunt,soli nec possunt ire,nec audent,
N ec sine fas illis prægustatore comesse.
O bona libertas,precio preciosior omni:
O summum primumq́; decus,qua prorsus adempta
N il gratum,nil dulce uiris,& uiuere mors est.
A st pauper nocte atq; die securus ubiq;,
E t quò fert animus graditur,siue ire per urbem,
E t uarios lustrare locos,& cernere ludos,
A ut monumenta cupit:siue extra mœnia mauult,
P er cultos hortos,per florida prata uagari:
A ut desiderio ruris torquetur amœni,
N il prohibet,solus uadit,non indiget ullo
S eruorum strepitu,& comitantum nube clientum:
E t quoties stimulis agitur famis & sitis,ore
H aud dubio,tutusq́; dapes ac pocula sumit.
V ilibus exiguisq́; cibis uescuntur in altis
L iberæ aues melius syluis:& dulcius escam
Q uæsitam in campis,multoq; labore paratam
A ccipiunt:quàm si cauea teneantur eburnea,
A ut in gemmato atq; aurato carcere clausæ
P inguescant epulis regalibus,uberibusq́;.
S æpe igitur miser atq; infœlix est etiam rex.
N ec quenquam,mihi crede,facit diadema beatum.
S ed stulti exterius dulce admirantur:at illud
Q uod latet interius,non contemplantur,amari.

Illum

Illum autem uitam meliori ducere curſu
Arbitror, eſt cuicunq; magis fortuna modeſta,
Cui non eſt cenſus nimius, nec ſordidus: & cui
Non conducta domus, ſed honeſta habitatur: agerq́; eſt,
Quantus ſufficiat domino bene, cultus abunde,
Qui det hero ſegetes & uinum ſufficienter,
Fertilis, atq; alias fruges producat inemptas.
Fœnerat ô quantum tellus bene culta, colonus
Sedulus ac prudens, non multis rebus egebit.
Plurima ſeu ſcrobibus longo ordine figitur arbos,
Diuerſi generis, minimo quæ maxima ſumptu
Emolumenta ferat: uarium ſeu forte legumen
Mandatum ſulcis, cumulo maiore refertur:
Seu magis hortorum delectat cura, laborq́;
Ex quorum reditu conuiuia lauta parantur,
Nec regum menſis cedentia luxurioſis:
Ni ſeruire gulæ quis mauult, quàm rationi.
Ergo eſt optandus potius cenſus mediocris,
Quem uel ſors tribuat, uel teſtamenta, uel uxor,
Aut artis labor aßiduæ: aut induſtria mentis
Sollicitæ, mercando aliquid quod tempore poßit
Vendi alio, aut alibi pluris: uel multiplicando
Per ſobolem pecus, & gregibus ſtabula atq; armentis
Implendo, aut Paphijs *ſublimia tecta columbis,*
Melliferis ue apibus præſepia multa parando,
Aut ſtatuendo oleis nigris brumale trapetum,

A ut etiam Cereri saxa opportuna terendæ.
H is aliisq; modis multis, sollertia lucrum
I llis ostendit, qui non torpere ueterno
S unt soliti, quos dulce malum, blandumq; uenenum
D esidia, atq; animi languor non reddit inertes,
P ræcipue tamen hoc fortunæ munus opusq; est.
H æc etenim quos uult facile euehit, ac locupletat,
H æc domina est rerum, & donatrix diuitiarum.
I nsuper optandum, nulli seruire: decet nil
L ibertate magis generosum pectus. at ille
N atura est seruus, natura ignobilis, imò
I nfœlix prorsus, prorsus miser, alterius qui
E sse potest, ultroq; aliena facessere iussa:
E t quicunq; aliqua lucri spe ductus, iniquum
F ert placida ceruice iugum. non iugera tanti
P lurima sunt, non omne aurum, non quicquid arenis
I ndus erythreis cupidus legit: ut patienter
V el stomacho alterius comedas, capias´ue quietem
A d somnum alterius, dominoq; iubente feraris
N unc huc, nunc illuc, ueluti pila missus ab illo:
I nterdumq; hominis te longe deterioris,
I ndocti, insani, uinosi, luxuriosi,
I mperio parêre uelis. turpissima res est
N imirum, possis cum liber uiuere paruo,
Q uærere seruitio maioris præmia censu:
A c libertatem, sine qua laudabile nil est,

Vendere,& imperium domini tolerare superbi.
Degeneres animi,procerum quid quæritis aulas?
Dedecus ut uobis,illis tribuatis honorem?
Væ uobis,qui ceu pecudes pastoris egetis,
Tam uiles,ut non ualeatis uiuere per uos.
Qui seruus quocunq; modo est,nulla esse beatus
Parte potest.asini est,clitellam ferre libenter.
Ingenuis igitur quicunq; parentibus ortus,
Nobilibus ue magis,quantum sibi sufficit apte,
Possidet,iniuste queritur de numine diuûm.
Sed forsan multi dubitant,an cœlibe uita
Coniugium melius:nanq; uxor sæpe superba est,
Litigiosa,ferox,demens,& adultera sæpe.
Adde quod & grauis est natorum sollicitudo:
Nunc morbo ancipiti languent,nunc lumina uitæ
Intempestiuo sublati funere linquunt.
Filia iam grandis poscit cum dote maritum:
Vel mœcha est,maculatq; domum:uel filius est fur,
Scortator,uacui capitis,rixosus & effrons.
Ille etiam penitus liber non esse uidetur
Cuicunq; est uxor:mores mutare necesse est,
Et iuuenilem animum compescere, linquere lites,
Stare domi,non ire procul longinqua uidere
Oppida,nec tota per uicos nocte uagari,
Has illas pulsando fores,& scorta petendo.
At opus est grauius tunc uiuere,sollicitéq;

Rem

Rem curare,minor ne fiat,sed mage crescat,
Ne premat extremam paupertas dura senectam.
Hæc quamuis ita sint,melius tamen arbitror esse,
Quærere legitimas tædas,sanctosq; hymenæos,
Naturamq; sequi,quæ nobis prouida monstrat
Exemplo uolucrum,pecudum,pariterq; ferarum,
Quod mas ad prolem iungi cum fœmina habendam,
Atq; manere simul debet,sobolemq; creatam
Enutrire simul iusto placidoq; labore,
Ne genus intereat,sed cuncta in sæcula duret.
Quandoquidem ad Venerem compellimur exercendã
Non modo nos,uerum omne animal,terræq; marisq;,
Naturæ imperio:facias peiora necesse est,
Si non fœminei sorberis ab ore barathri.
Præterea tandem sterilis morieris,& hæres
Parta labore tuo & sudore alienus habebit:
Cumq; senex fueris,aut morbo oppressus iniquo,
Quis tibi succurret?uel quis tua damna leuabit?
Nunquid cognatus,uel frater?nunquid amicus?
Hi te sandapila mallent efferre repostum,
Resq; tuas auidi expectant sibi morte referri:
Te captant uiuum,ut posſint spoliare sepultum:
Nummos quisq; tuos,non te reueretur,amatq;.
O scelus,ô rabies,& habendi infanda cupido,
O miseranda lues,totum diffusa per orbem.
Vtile nunc omnes spreta uirtute sequuntur.

Quis iustum curat? quis non contemnit honestum?
Sit modo spes lucri: dominatur legibus aurum,
Auri maiores uires quàm sanguinis, auro
Venalis pudor atq; fides, cultusq́; deorum est.
Ast uxor patrem ac matrem, propriosq́; penates
Deserit, ut maneat tecum noctesq́; diesq́;,
Et pariat fœcunda tuo de semine prolem,
Constituatq́; nouam tecum gentemq́; domumq́;,
Sitq́; tibi auxilio, & simul obsequiosa laboret:
Ambobus commune bonum est, commune periclum:
Alterutri quicquid damno est, utriq; nocebit:
Alterutri quicquid lucro est, utriq; placebit.
Si te debilitat morbus, uel grandior ætas,
Fatur, & hortatur, solatur, & auxiliatur,
Subuenit, assistit, uigilat, uigilando ministrat:
Hoc etiam faciunt nati, charumq́; parentem
Qua possunt ratione fouent. communis enim sunt
Amborum commista caro, communis imago.
Quumq́; dies uenit, post quam tibi nulla dies est,
Non totus moreris, uiuusq́; uideris in illis.
Sed malunt quidam incertos de pellice natos
Sumere, proptereaq́; uxorem ducere nolunt:
Hos ego non laudo, nec sanæ iudico mentis.
Nanq; uxor te dote iuuat, nil dat tibi pellex:
Vxoris sunt affines, sunt pellicis hostes:
Illam tutus habes & honeste, hanc turpiter atq;

Sollicite:fida est illa,hæc infida:timensq;
Dissidium,rapit occulte,sibi congregat,unde
Si fuerit dimissa,queat pòst uiuere.demum
Si tibi sit pellex,tibi erit non tuta supellex.
Quid quòd legitimos,certosq; ex coniuge natos:
Infames,dubiosq; nothos de pellice gignis?
Ergo uxor ducenda:prius tamen aspice quæ sit.
Præcipue matris mores aduerte,patrisq;.
Nam similes fiunt nati plerunq; parentum:
Qualis quæq; arbos,tales solet edere fructus.
Consule uicinas clam.uel tibi si qua fidelis
Est mulier,mitte ut uideat,sed dissimulanter,
An sit formosa,an uitiato corpore & ægro,
An sit iners,nec nere sciat,nec texere telam,
Nec suere.hæc etenim mulier,quæcunq; pudica,
Exercet,ne ignaua domi,neu languida cesset.
Otium enim fomes uitiorum est,otia mentem
Ad mala multa trahunt,oti comes ipsa libido est,
Otia fœlices euertunt funditus urbes.
Quod nisi lanarum studio Lucretia quondam,
Dedita,si telæ non Penelopea fuisset,
Sed pigræ medijs sedissent ædibus ambæ:
Huic de mille procis placuisset forsitan unus,
Illi non tantum laudis mors casta dedisset.
At melius si forte potes,tute ista uidebis,
Nanq; alijs non certa fides:fermè omnibus est mos,

Fallere:mentiri,potius quàm dicere uerum,
Cuiq; placet:raros poteris reperire fideles.
Si non uis falli,si uis tibi crescere cuncta
In melius,studeas res ipse agnoscere præsens,
Et curare tuas,tuaq; impiger omnia cerne.
Ergo iterum atq; iterum uideas (si forte licebit)
Quæ sit,quam tibi uis uinclo sociare iugali,
Ne frustra doleas,ne facti pœniteat te.
Si tamen (ut fieri contingit) coniuge praua
Mœres,deceptus fato,& Iunone sinistra:
Hanc blande prius admoneas,placidisq; frequenter
Castiges uerbis,interdum munere placa
Iratam,illecebrisq; doma:nunc brachia collo
Inijce,nunc etiam inuitæ blanda oscula fige,
Quoq; potes conare modo sedare furorem,
Dulciter:hoc si non prodest,tunc utere amaro.
Succense,inclama,& uultu conuitia toruo
Adde,minisq; simul terre.quod si minus ista
Sufficiunt,nec uerba timet:tu uerbera misce,
Tergaq; tunc duro resonent pulsata bacillo.
Si tibi suspecta est uxor,dubijq; pudoris,
Non habeas pulchros famulos,pulchros ue sodales,
Cum quibus illa domi uersetur.deciperis,
Si quenquam fidum credes.est nemo fidelis,
In Venere:illa dolis incautos fallere gaudet.
Fraude paratur amor,Veneri gratissima fraus est.

S ed tua præcipue non intret limina quiſquam
F rater,uel monachus,uel quauis lege ſacerdos:
H os fuge.peſtis enim nulla hac immanior.hi ſunt
F ex hominum,fons ſtultitiæ,ſentina malorum,
A gnorum ſub pelle lupi,mercede colentes
N on pietate Deum,falſa ſub imagine recti
D ecipiunt ſtolidos,ac religionis in umbra
M ille actus uetitos,& mille piacula condunt:
R aptores,mœchi,puerorum corruptores,
L uxuriæ atq; gulæ famuli:cœleſtia uendunt.
H eu quas non nugas,quæ non miracula fingunt,
V t uulgus fallant,optataq́; præmia carpant?
I nde ſuperſtitio,& ludibria plurima manant:
Q uæ dij,ſi ſapiunt,rident,renuuntq́; uidere.
N on precio,ſed amore,Deum uir iuſtus adorat.
D eme autem lucrum,ſuperos & ſacra negabunt.
E rgo ſibi,non cœlicolis hæc turba miniſtrat.
V tilitas facit eſſe deos:qua nempe remota,
T empla ruent,nec erunt aræ,nec Iuppiter ullus.
H os impoſtores igitur,uulpesq́; doloſas,
P elle procul:quantumq́; licet,tua ianua uitet.
P elle procul,ne te probitas ſimulata,maritum
C aprarum efficiat.nec ſi tibi compater ullus
C ontingit,nimium confidas:nanq; ſub iſto
N omine,peccandi procliuior eſt uia multis.
H oc etiam ſerua,ne ſæpius egrediatur

Sola domum,neu tecta adeat uicina:frequenter
Vicini latitare domo consueuit adulter.
Illi da comites castas,uitæq; probatæ:
Infames uetulas,& lenas cautus auaras
Secum stare ueta,longeq; arcebis ab illa.
Nec tu aliam Venerem atq; aliena cubilia quæras,
Nec te concubitus delectet pellicis:est nil
Quo doleat magis,ac uehementius excrucietur:
Quod magis ulcisci cupiat,quàm fœdera lecti
Instabili temerata fide.tunc ardet,& odit,
Fallere tunc uellet simili ratione maritum:
Siq; potest fallit.bilis tunc maxima feruet,
Tunc furit,ut thias nimio stimulata Lyeo.
Crede mihi,rara est quæ non sit adultera,quando
Legitimo fraudata thoro sua gaudia perdit:
Saltem animo,si non concessum est corpore,peccat.
Labitur in uitium uitio irritata uoluntas.
Si deprensa tamen fuerit,tunc legibus uti
Ne pudeat,legum tibi sit reuerentia semper
Præcipua:est etenim nostræ lex regula uitæ.
Ne temere iratus maiorem crimine pœnam
Infligas,lædasq; Deum,uulgiq; sequaris
Ingenium & mores:qui non ratione mouetur,
Sed ueluti pecudes furijs atq; impete fertur.
Nec ducta uxore idcirco non liber haberis,
Quod tibi non licet esse malo,neq; nocte uagari,

Nec multis alijs rationibus insanire.
Non hæc libertas, sed praua licentia dici
Debet. qui sic est liber, seruire uidetur.
Talis libertas non est cupienda, frequenter
In mala præcipitem quàm plurima mittit habentem.
Est meliũs, non posse malum committere, quàm si
Vndiq; peccandi pateat uia. quot perierunt
Ob talem libertatem? quot sæpe fuerunt
Incolumes, quoniam frenos habuere tenaces?
Si uero nati morbo uexantur ab ullo,
Quid facias? cur te crucies? succurre medelis.
Quæ si nil prosunt, & mors tibi surripit illos,
Aequo animo sufferre uelis. non solus in isto
Gurgite iactaris, comitum tibi maxima turba est.
Quæ mala cum multis patimur, leuiora uidentur.
Nascimur hac omnes lege, ut moriamur: ab ortu
Exitus ipse fluit. cunctis mensura dierum
Certa datur, stygias citius uel serius undas
Quisq; petet. quanquam mors ultima meta malorũ est,
Nec forti metuenda uiro. quid munere uitæ
Defunctos, tantis opus est deflere querelis?
Est'ne adeo miserum, moriendo relinquere mundi
Stultitiam, & sese innumeris auferre periclis:
Proq; tot ærumnis, tranquillam acquirere pacem?
Aut mors est æterna quies, aut ianua uitæ.
Esto enim doleas quantum uis, tempore tandem

Cessabunt lachrymæ & gemitus. quemcunq; dolorem
Finit longa dies, dissoluunt tempora curas.
Si tibi lasciui, aut alia ratione pudendi
Contingunt nati, tu tu culpandus, & huius
Causa mali es, demens pater, & quatiende flagellis,
Qui pueros neglexisti, nec moribus, ætas
Dum mollis poterat flecti, faciliq; labore
Institui, nondum uitiorum astricta catenis,
Curasti imbuere, & uirtutibus exornare:
Neglectis animis, aluisti corpora tantum,
Vt pecudes faciunt. hinc est urtica, filixq;,
Et caprificus iners, quibus urbs nunc omnis abundat.
Quisq; illos mores, quos primis hausit ab annis,
Cum senuit retinere solet: peccabit adultus,
Si puer hoc fecit. tenera est dum uirga recensq;,
Flectitur huc illuc, ut uis: quæ post ubi creuit
Iam robusta arbos, flectenti cedere nescit:
Et quem parua locum tenuit, non deserit ultra.
Sic puer ad uitæ partem est quamcunq; paratus,
Dum tener est animus: qui postquam duruit æuo,
Quam prius ire uiam assueuit, mutare recusat.
Nimirum quicquid primis inoleuit ab annis,
Non facile aufertur: naturam parturit usus,
Ipsaq; non multo est natura potentior usu.
Optandum tamen, ut tribuant bona semina diui
Inclusis utero, nam qualis quilibet illic

Concipitur:

C oncipitur,talis uiuendo est:qui malus inde
E xierit,raro poterit iustusq; bonusq;
E sse,licet doceat sanctos academia mores,
E t licet hinc atq; hinc habeantur mille magistri.
N aturam frenare potes,sed uincere nunquam.
C ultura est etenim natura potentior omni.
N on nihil ipsa tamen longo mollitur ab usu:
S ic cultu assiduo steriles compescimus agros,
S icq; feri discunt homini parere leones.
O mnis ab assiduo nimirum ars nascitur usu.
E rgo dum mollis,dumq; est tractabilis ætas,
I nstrue filiolos uirtutibus,& doce honestas
M aturare uias,nec eos permitte uagari
H uc illuc,quócunq; uolunt.res pernitiosa est
L ibertas pueris:tu si sapis,admoue frenos,
E t cohibe.nanq; in uitium mortalia quæq;
N aturæ instinctu,nisi sint adiuta labore,
S ponte ruunt:nil perfectum natura sine arte
F erre solet.quoniam non uult Deus ipse ueterno
N os torpere graui,sed curis atq; labore
E xcitat,& segnes tanquàm calcaribus urget.
E st locus ætherei prærupto in uertice montis,
D elicijs plenus,quo non fœlicior alter
C reditur esse usquam,cui cædunt thessala Tempe
E lysijq; lares,& fortunata uireta:
H ic habitat uicina polo,conterminaq; astris,

Innumerisq;

Innumerisq́; bonis fruitur sanctißima uirtus:
Sed salebrosa uia est, angusta atq; ardua, densis
Sentibus hinc atq; hinc horrens, quò tendere uiles
Ignauiq́; animi & terrena fece grauati
Haud possunt, sursumq́; uehit mens ignea paucos,
Quos Deus ad cœli sedes elegit habendas.
Difficiles aditus uirtus habet: at uitiorum
Prona uia est, illuc ultro descendimus omnes.
Quocirca quicunq; bonam, nulliq́; pigendam
Arte cupit prolem, multum instituendo laboret.
Non etenim fieri egregium ac memorabile quicquam
Absq; labore potest. uis est immensa laboris
Assidui, longusq́; labor dura omnia uincit.
Curandum in primis, uobis dico patribus, ne
Filioli uestri cum prauis conuersentur.
Consuetudo potest quoscunq; inducere mores.
Corrumpunt etiam sanctos commertia praua.
Vitent præcipue iuuenes. nam prona iuuentus
In quodcunq; malum est: semperq́; obscœna loquuntur
Inter se iuuenes, & semper turpia uersant.
Luxuriæ tota est hæc ætas dedita: quare
Ne iuuenum celebrent cœtus, omnino caueto,
Tu, cuicunq; bonam mens est educere prolem.
Corripe nunc uerbis duris, nunc utere uirga,
Si sit opus, monstraq́; uiam, quà incedere oportet.
Nec faueas illis, patriumq́; iratus amorem

Dißimula

Dissimula semper. nil perniciosius est quàm
Blandiri pueris: animos ad crimina sumunt.
Tunc nil non audent, quum tu quæcunq; loquuntur
Vera putas, asinusq; bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, uæsano captus amore.
Damnosus fauor est pueris, soloq; timore,
Non ratione scelus fugiunt: peccantq; libenter
Ac prompte, si non duris cohibentur habenis.
Vt sæpe in uitium nullo impellente labascunt:
Sic raro à uitijs nullo reuocante recedunt.
Quales quisq; sibi natos eduxit, habebit.
Vltra hæc nitendum, ut uiuamus corpore sano:
Quippe ualetudo est censu præstantior omni.
Robustus fossor rege est fœlicior ægro.
Scire igitur causas debes prius, unde fluant tot
Agmina morborum, humanum uexantia corpus.
Perceptis etenim causis, uitare malignos
Effectus poteris melius: causisq; remotis
Effectus pereunt, quicunq; sequuntur ab illis.
Ergo morborum quorundam causa & origo
Natura est, quoties sub iniquo sidere quisquam
Nascitur. atq; in se cœli tormenta recepit:
Vel quum corrupto de semine gignitur, ipsi
Sunt causa ægrorum natorum sæpe parentes,
Quum male dispositi coëunt, nec sanguine puro.
Sunt aliæ plures causæ, requiesq; laborq;,

Et calor,

Et calor & frigus, somnus, cibus, ac Venus: horum
Singula debilitant uires, atq; artubus obsunt,
Utimur his quoties nimium, nimium'ue caremus.
Utrunq; extremum damno est, usus mediocris
Non nocet: imò etiam prodest, uitamq; tuetur.
Immodici affectus animi quoq; gignere morbos
Consuerunt, nimiusq; timor, mœrorq;, dolorq;.
Lætitia interdum nimia officit, interimitq;:
Si sit habenda fides scripturis historicorum.
Noxius est aër, est noxius humor aquai,
Corporibus: quando uitium contraxit uterq;.
Hinc pestes subeunt, hinc uiscera discruciantur,
Communisq; lues dat plurima corpora morti.
Affert nonnullos etiam contagio morbos,
Et rixæ, & casus, & mille pericula uitæ.
Hos igitur fontes, hæc fundamenta malorum
Si sanus uis esse, omni ratione caueto.
Si tamen ægrotas, quoniam ægrotare necesse est
Nonnunquam, quid ages? non tu medicamina differ,
Sed cito curam adhibe, tenuis dum morbus adhuc non
Assumpsit uires, nec inest penetralibus hostis.
Ignis ab exigua nascens extinguitur unda:
Sed postquam creuit, uolitantq; ad sidera flammæ,
Vix putei, fontes, fluuij succurrere possunt.
Ergo festina morbi cognoscere causam:
Utq; illi facile occurras, contraria sume.

Opposita

O ppofita oppofitis curantur:frigora fi te
L æferunt,calida opponas:fi cura laborq́;,
S iue cibus nimius nocuit,contraria femper
E xerce,hæc fefe expellunt perimuntq́; uicißim.
C onfule item,fi opus eft,medicum,uel clinicus ille,
V el fit chirurgus:chirurgi certior eft ars.
N am quid agat certum eft,& aperta luce uidetur:
C linicus ipfe autem,qui nunc phyficus quoq; fertur,
D um lotium infœlix fpectans inde omina captat,
D um tentat pulfum uenæ,dum ftercora uerfat,
F allitur & fallit.fed non difcriminis æqua
C onditio:ille mifer moritur,caufamq́; canendi
L inigeris caluis præbet,caluisq́; cucullis:
H ic alius contrà fceleris mercede recepta,
C aufatur fuperos,ac fatis imputat ipfis
S i quis obit,lætusq́; implet multo ære crumenam.
H eu mihi,penè omnes cafu,non arte medentur.
Q uippe aliquam quicunq; artem bene nouit,agendo
A ut nunquam,aut faltem raro peccabit:at ifti,
D e quibus eft fermo,de centum uix erit unus
Q uem fanare queant,quem non fortaffe trucident.
V nde iftud?nifi quod pars horum maxima nefcit
Q uid faciat,quid fit prorfus medicina:fed ipfi
D um tantum incumbunt fophiæ,& dialectica difcunt
V incla,quibus ualeant indoctum nectere uulgus,
V ix elementa artis medicæ & primordia libant.

Sic

Sic labyrinthæis ambagibus ad sua tecta
Instructi redeunt, atq; enthymemata uibrant:
Hinc tumidi incedunt, hinc publica premia poscunt:
Id satis esse putant (nec decipiuntur) ad hoc, ut
Carnifices hominum sub honesto nomine fiant.
O miseræ leges, quæ talia crimina fertis:
O cæci reges, qui rem non cernitis istam.
Vos quibus imperium est, qui mundi frena tenetis,
Ne tantum tolerate nefas, hanc tollite pestem,
Consulite humano generi. quot nocte dieq;
Horum carnificum culpa mittuntur ad orcum?
Vel perfecte artem discant, uel non medeantur.
Nam si aliæ peccant artes, tolerabile certe est:
Hæc uero nisi sit perfecta, est plena pericli,
Et sæuit, tanquam occulta atq; domestica pestis.
Non multum est igitur tutum, his committere sese,
Quorum doctrina est, preciosa in ueste uideri,
Gemmatoq; auro digitos ornare cynædos.
Ast hoc quod dicam, ut ualeas, seruare memento:
Sit uictus tibi cura tui, ne noxia sumas,
Ne'ue nimis comedas. solet hoc mortalibus esse
Maxima pernicies, hinc plurimus ingemit æger.
Præsertim hoc caueas, tanquam letale uenenum,
Ne nouus in stomachum cibus intret, si bene nondum
Consumptus fuerit prior, & digestus ad unguem.
Necnon quaq; die, iusto exerceto labore

Corpus,

Corpus, uel pedibus gradiendo, uel quid agendo,
Quo moti caleant artus. nam causa caloris
Est motus, stomachumq; iuuat, roburq; reducit,
Humoresq; superuacuos putresq; resoluit.
Noli etiam iusta uitam fraudare quiete,
Corporis instaurat somnus uires, animiq;:
At uigilando nimis, corpus corrumpitur & mens.
Præterea procul est mœror pellendus, & omnem
Tristitiam de corde fuga: nam macerat artus,
Deformatq; ipsum corpus, canosq; capillos
Ante diem reddit: contrà præcordia læta
Aetatem efficiunt uiridem, robustaq; membra.
Cætera tu uideas, quæ paulò diximus ante.
Postremo est aliud quiddam preciosius, atq;
Nobilius, per quod fœlices efficiuntur
Mortales, similesq; deûm, cœloq; fruuntur
In terris positi: quamuis ea gratia paucis
Tradita sit, pauci tanto dignentur honore.
Si quæris quid sit, dicam: sapientia nempe est.
Nempe bonum quodcunq; aliud sapientia uincit.
Hoc homini nequeunt diui dare munere maius.
Huic cedit, quicquid rubra reperitur arena:
Huic cædit quicquid Tagus, & Pactolus, & Hermus,
Aurifero gignunt (si uerum dicitur) alueo.
Huic par esse potest nullius gloria regni,
Hæc est semideûm genitrix, & maxima uirtus.

Fœlix, ô uere fœlix, uereq; beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donauit munere tanto.
Sed fortasse aliquis quærit, sapientia quid sit.
Nil aliud certe est, nisi prima scientia: per quam
Mens pura, & nullo mortali pondere pressa,
Libera terrenis affectibus, atria cœli
Scandit, & ætherea cum dijs uersatur in aula,
Omnia despiciens prorsus mortalia, tanquam
Friuola, & assidue tendens uelut ignis in altum,
Inferiora parum curans, sublimia semper
Cogitat, & uere quæ sint bona, quæ mala nouit,
Ac uerum à falso recte distinguit: & illa
Quæ cæci & miseri mortales maxima rentur,
Regna, uoluptates, & opes, tumidosq; triumphos,
Pro quibus usqueadeo noctesq; diesq; laborant,
Pro nihilo pendens, curas miseratur inanes,
Ostendens recte uiuendi iter ac moriendi.
Præfulget sapiens alijs, ceu sideribus sol,
Fortunæ imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat sub pedibus constanti pectore casus.
Quin etiam nullo mortis terrore mouetur,
Nec timet infernas pœnas sibi conscius: imò
Lætus obit, ridens pauidi fantasmata uulgi:
Non dubitans miserum hoc, plenumq; laboribus æuum
Linquere, & æternam moriendo acquirere pacem.

Demum

Demum uno minor est sapiens Ioue. quatuor autem
Ipsi conueniunt: quoniam bene consulit, atq;
Iudicat, errore amoto, recteq́; gubernat,
Et contemplari diuina humanaq́;, ad ipsum
Pertinet: extremum hoc quod dixi, maxima res est.
Vltra quam nihil est melius, quod possit haberi.
Nemo tamen sapiens fiet prius, expulerit quàm
A sese omne nefas, purgatus crimine ab omni.
Quippe habitare negat fœdum sapientia pectus,
Impurasq́; odit, cum sit purissima, mentes.
Nemo etiam fiet sapiens, nisi sit prius idem
Prudens, multarumq́; peritus doctrinarum.
Hos scito esse gradus, per quos sapientia habetur.
De qua plura quidem loquerer: sed claudere oportet
Iam librum, sat cauda meo prolixa Leoni est:
Qua propter nunc Musa tace, & requiesce parumper.

LIBER VI.

VIRGO

CREDO *aliquos tetricæ mentis, nasiq́; seueri,*
Qui solos se scire putant & noscere uerum,
Atq; sibi solis diuûm bonitate tributū
Omnia iudicio perplexa expendere recto,

Dicturos, nunquam me degustasse beatos
Aoniæ fontes, & sacras Phocidos undas,
Nec prorsus lauro dignum, tituló ue poëtæ,
Quod non inflatas nugas, mirandaq; monstra
Scribimus, ac nullas fingendo illudimus aures.
Nam solas tribuunt fabellas uatibus: ac si
Vera loqui, fœdumq; foret, uetitumq; poëtis.
Horum ego iudicium falsum & damnabile duco:
Nilq; mihi melius, nil dulcius esse uidetur,
Quàm uerum amplecti: uetulis puerisq; relinquo
Has nugas. alij eructent fera bella Gigantum,
Harpyiasq; truces, & Gorgonas, & Cyclopas,
Et captos blando Syrenum carmine nautas,
Adde his monstriferam Circen, triplicemq; Chimæram,
Stelliferumq; humero cœlum qui fulcit Athlanta,
Mutatum saxo, & sulcantem Persea nubes,
Tantalon & Tition, miseriq; Promethea furti,
Belidas: & quicquid delyrans Græcia nostros
Tempore iam longo docuit garrire Latinos.
Non mihi sit tanti potasse Aganippidas undas,
Bellerophontæi quas protulit ungula monstri:
Nec mihi sit tanti Phœbeæ gloria lauri,
Atq; corymbiferis hederis ornare capillos,
Vt sic delyrem. pudet ah, pudet esse poëtam,
Si nugis opus est puerilibus inseruire,
Et iucunda sequi spreto mendacia uero,

Tradita

Tradita (crede mihi) est multis facundia, paucis
Consilium: multi sublimia carmina condunt,
Sunt & Romano & Græco sermone diserti,
Et cum multa sciant, sapiunt tamen aut modice, aut nil.
Verba nitent phaleris, at nullas uerba medullas
Intus habent, sola exterius spectatur imago,
Et pictura leuis: uerum quis succus in illa est?
Quam mens inde capit frugem? qui talia legit,
Quid didicit tandem? quid scit? nisi somnia, nugas?
Quæ nihil ad uitam faciunt, nihil utile ponunt:
Quæ scire & nescire, pari discrimine refert.
Ergo seu uulgus me iudicet esse poëtam:
Seu neget, haud ideo mendacia uana sequemur,
Sed uerum: quoniam uerum est perfectio mentis.
Quod quicunq; magis nouit, magis est similis dijs,
Atq; magis fœlix: licet hunc inscitia uulgi
Non merito extollat plausu, meritoq; fauore
Excipiat, licet huic non grandia nomina donet.
Quare iam Musæ adsunto, Criticiq; ualento.
Ecce uiam ingredior, qua plurima taxus utrinq;,
Atq; cupressus iter funesta protegit umbra.
Iam uideo tristes campos, pallentia regna
Persephones, quos obscuris perlabitur undis
Læthæusq; ambit torrens, late arua papauer
Lurida somniferum uestit, ripasq; silentes.
Quò me Calliope ducis? quæ monstra uidere,

Quas uoces audire iubes? bubonibus omnis
Circùm sylua tonat, mœstos dat noctua cantus,
Non desunt ululis miseræ strygibusq́; querelæ.
Quo me Musa rapis? lachrymoso en murmure colles,
Et ualles resonant, respondet planctibus Echo.
Quis dolor hic tantus? quæ tanti est causa doloris?
Heu quæ gens illa est, ater quam uestit amictus,
Syrmata pulla trahens? quæ sic uelamine nigro
Flens adoperta caput, clamoribus æthera complet?
Heu mihi, quas cædes, quàm multa cadauera cerno,
Paßim strata solo? quis funera tanta peregit?
Quis dedit hanc latè stragem? quot corpora regum
Pontificumq́; iacent? agnosco insignia. nunquid
Mors est illa procul? quæ uisu & falce cruenta
Horribilis, furibunda uenit? præcedere mille
Agmina morborum, pariterq́; pericula mille
Aspicio, ô nimium sæuis armata ministris.
Nescio quid, magno ueniens clamore profatur.
Audio quid dicat, referamq́; audita libenter.
Mors ego sum, quæ fœni instar uiuentia quæq;
In terris, hac falce meto: mihi Iuppiter orbis
Iura dedit, iußitq́; simul me parcere nulli,
Sed magnos humilesq́; pari prosternere lege:
Vnde manus, uiresq́; meas euadere nemo,
Et nemo uitare potest. ego grandia regum
Colla premo, sternoq́; animos fastusq́; superbos

Pontificum: nobis nulla est non debita ceruix,
Siue quis arctoas fugiens penetrauerit oras,
Riphæasq; ultra rupes concesserit, iram
Sentiet hic nostram, nostros hic sentiet ictus:
Siue quis ad manes imos descenderit, austri
Qua plaga pressa iacet, qua sunt incognita nobis
Sidera, me inueniet tamen, inuentaq; peribit.
Falx hæc occasum, falx hæc populatur & ortum.
Non ego diuitias uereor, nec stemmata priscis
Credita imaginibus. solio detraxit ab alto
Quot mea dextra uiros, & nigra in tartara misit
Præcipites? Priamum memini, quum cæsus ad aras
Victima nostra fuit: Macedum dux ille superbus,
Qui tot regna suis pugnando euerterat armis,
Par animo cuius totus non extitit orbis,
In Babylone cadit telo confossus ab isto.
Quid memorem heroas Latios, Martisq; nepotes,
Terrarum dominos: quorum clarißima uirtus
Imperium Oceano, famam coniunxerat astris?
Nonne omnes potui cæsos demittere ad orcum?
Priuauiq; manus sceptris, diademate crines,
Os uerbis, & luce oculos, membra omnia motu,
Corporaq; obscuro clausi examinata sepulchro.
Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scytha: deniq; quisquis
Europamq; Asiamq; colit, Lybicosq; calores.
Nullum ego discrimen facio generisq; lociq;,

Tempora nec ſeruo,nec mores curo,nec annos:
Improbus atq; probus,ſapiens ſtultusq́; peribit.
Infantes,iuuenes,longaq́; ætate grauatos,
Formoſos,turpes,æqua ratione trucido.
Hunc quoq; quē uideo procul hinc mea regna petentē,
Quum ſua fata ſinent,mittam pallentibus umbris.
Edidit hæc ſtygio diua implacabilis ore.
Tunc me concuſsit timor ingens,membraq́; ſanguis
Vndiq; dilapſus uenis,extrema reliquit,
Inq; imum pectus coit,ſuccurrere cordi.
Præcipue,quum tartareos dea ſæua miniſtros
Præſentem in turbam,quæ latos plurima circum
Errabat campos,tantæ ſecura ruinæ,
Mitteret:irrumpunt illi,prenduntq́;,tenentq́;
Quiſq; ſuum:ſternuntur humi languentia paſsim
Corpora,multipliciq; gemunt uexata dolore.
Mox ipſa adueniens,nonnullos falce necabat:
Nonnullos etiam,quorum ſubtegmina nondum
Finierat Lacheſis,iuſto illis debita fato,
Præteriens,cædi ſeruabat diua futuræ.
Tunc ego ſic mecum,attonitus,totusq́; tremiſcens:
O curas,ô uota hominum,uanosq́; labores,
O ſpem fallacem,ô cæcæ ſolatia mentis,
O fluxum decus humanum,ô uariabile tempus,
Quàm breuis,incerta,& multorum plena malorum,
Et quantis noſtra eſt obnoxia uita periclis:

Quæ iucunda quidem facie, dulcisq; uidetur,
Sed quantum intus habet fellis, quantumq; ueneni.
Quid sumus ô miseri, nisi puluis motus ab aura?
Et fragili uitro similes, umbræq; fugaci?
Atq; rosis, quæ mane nitent, mox uespere languent?
Nunc uiui atq; hilares, paulò post uermibus esca:
Nunc pulchri & ualidi, paulò post turpe cadauer.
Heu mihi quid prodest congesta pecunia nobis?
Quid gemmæ, argentum atq; aurum, preciosaq; uestis?
Quid populos, magnasq; urbes ditione tenere?
Marmoreosq; habitare lares, uultuq; superbo
Omnes despicere, atq; parem se credere diuis?
Si mors cuncta rapit, si tanquam puluis & umbra
Deficimus miseri, si tam cito fastus & omnis
Gloria nostra perit, nullum reditura per æuum?
Hæc ego cum loquerer summisso murmure mecum,
Pallentem uultu aspiciens, gelidumq; timore,
Incertoq; gradu titubantem Orpheia mater:
Quid te (inquit) tanta obsessum formidine cerno?
Esto audax: animi uilis timor argumentum est:
Nec decet ille uiros. cedò, quæ te causa timere
Mortem adeò cogit? tunc sic ego: Diua necesse est,
Naturæ impulsu quippe hanc animalia quæ non
Horrescunt, fugiunt? hæc uitam tollit, & omnes
Diuitias ac delicias, corpusq; resoluit
In nihilum, remanetq; nihil, nisi puluis & ossa,

Quæ pariter puluis longo post tempore fiunt.
Deniq; cuncta bona hæc adimit, summũq; malorũ est.
Ergo tam dirum & tam formidabile monstrum
Quem non terrebit, nisi cui sit ferrea fibra?
Tunc Ioue nata, mihi subridens sic ait: Erras,
Nimirum ueri specie deceptus & umbra.
Non cuiuis facile est ipsum cognoscere uerum.
Hic ille est ramus, medium quem maxima sylua
Arboribus densis cinctum, atq; erroribus atris
Obductum celat: nec multis aurea uirga
Conspicitur, nisi cui puræ ostendêre columbæ.
At mihi, quæ sata sum fœlici semine cœli,
Verum nosse licet: uerum tibi dicere possum,
Si me audire uoles. ego tunc: Dea nil magis opto:
Respondi. illa autem: Nos hinc diuertere oportet
Paulisper, sequere. & secum me duxit in altum
Non adeò procul inde locum, quo lumina solis
Cernere erat, radijs ferientibus ardua montis,
Iucundumq; iubar tenebras disiecerat atras.
Sedimus ad fontem quendam, lauriq; sub umbra.
Tunc mea dux, tandem pulchro sic incipit ore:
Simia cœlicolûm, risusq; iocusq; deorum est
Tunc homo, quum temere ingenio confidit, & audet
Abdita naturæ scrutari, arcanáq; diuûm,
Cum reuera eius crassa imbecillaq; sit mens.
Si posita ante pedes nescit, quo iure uidebit,

Q uæ Deus & natura sinu occuluere profundo?
O mnia se tamen arbitratur noscere ad unguem,
G arrulus, infœlix, cæcus, temerarius, amens,
V sque adeò sibi palpatur, seseq; licetur.
S tultitiæ fons est, & origo philautia uestræ,
C aligoq; ingens, quæ uos cognoscere uerum
P osse uetat: tolle hanc, oculi meliora uidebunt:
E t quæ nunc bona prima putas, fortasse negabis
E sse bona: & quæ nunc credis mala maxima, forsan
N on mala sunt dices, pulsis à corde tenebris.
E rgo scias, mortale genus nihil esse, nisi utrem
A eolijs plenum uentis: quem iugiter urget
H uc illuc, lapidi insistens fortuna rotundo.
C ui, si quid saperet, uita mors gratior esset:
C um uiuendo, malis homines sine fine premantur:
E xiguisq; bonis, sed nec sine felle, fruantur.
Q uod uerum credes, puto: si bona, si mala uitæ
M ortalis referam, quanta breuitate licebit:
C ollatisq; ipsis, tunc uita humana patebit
Q uæ sit, & an tantum mors debeat ipsa timeri.
P rincipio de diuitijs, quas omnis ubiq;
G ens sequitur, laudat, quærit, miratur, & optat,
D icere constitui, & quid sint ostendere nitar.
T unc ego: Diua (inquam) si uis, huic parce labori:
Q uandoquidem prius hoc olim referente Minerua
E didici, nunc perge aliò, nec nota recense.

D eq; uoluptate ubertim quoq; rettulit olim
N obis diua Arete, missusq; à matre Timalphes.
Q uare id transi etiam quæso, & quodcunq; aliud uis
E xpedias. tunc Diua inquit: De nobilitate
D icam igitur, quoniam bona prima hæc inter habetur.
Q uilibet hanc hodie sibi uult, sibi dicit inesse,
P lus licet inde absit, quàm distet Iberus ab Indo.
S ed quid nobilitas, aut quanti est, uera fateri
C onabor: quanquam quid prodest uera fateri,
C redere si renuunt? fugiunt animalia quædam,
O deruntq; diem, tenebris ac nocte uagantur:
S ic homines multi, lumen cognoscere ueri
N ec possunt, nec amant: adeò natura, Deusq;
D istinxit mortale genus, rectèq; uidenti
V na hominum species animalia cætera monstrat:
V sque adeo mores uarij mortalibus, & mens
D issimilis: multi tenebras umbrasq; sequuntur,
N ec uerum spectare queunt, solemq; nitentem,
I nfirmis oculis, quem fixo lumine pauci
A spiciunt, quibus est animus diuinior. ergo
N obilitas, ueluti uulgus putat inscius, aut est
C opia nummorum, & collectio diuitiarum:
A ut sanguis, quoties generoso è stemmate quisquam
N atus, auos atauosq; suos, gentiliaq; arma
I actat, & eximios laudat uirtute parentes.
I ndicium tamen hoc uulgi mendaciter errat,

V t plærunq; ſolet. communis opinio multis,
P aucorum ratio eſt. ſi nobilis ille putari
D ebet, quicunq; eſt diues: ſic nobilis eſſe
C erdo poteſt, lanius, tonſor, piſcator, equiſo,
P aſtorq́; & piſtor, coriarius, atq; bubulcus,
E t leno, & latro, & quiuis de plebe lutoſa.
N anq; ex his multi rebus nummisq́; potentes
E t ſunt, & poſſunt fieri. fortuna frequenter
E xtollit miſeros: eadem detrudit ad imum
S æpe illos, quos ante rotæ commiſerat altæ.
N obilis ergo fuit tantum, quum mœnia uictor
A eneadum intrauit Marius, plaudente ſenatu
A c populo, inſignis lauro, niueisq́; quadrigis:
S ed poſtquam eiectus Syllanis uiribus, exul
M inturnis latuit, latuit quoq; carcere fœdo:
V el quum mendicus panem per Punica rura
(P ro ſuperûm leges, & non bene nota poteſtas)
Q uærebat, panem duris foſſoribus aptum,
N on erat infœlix tunc nobilis: abſtiterat tunc
N obilitas, fugiens longe: mox ipſa reuertit,
Q uum Marius rediјt, mutato ſidere, Romam.
N imirum ſtulta hæc ſententia. ſi fit ab auro
N obilitas, certe de terra naſcitur aurum,
D e fraude & furto, de fœnore: naſcitur ergo,
D e fraude, & furto, de fœnore, nobilitas. o
I udicium uulgi inſanum, ô ſine pectore turba.

Nobilitare

Nobilitare hominem non ulla pecunia, nullæ
Diuitiæ possunt: precio nam dignior omni est
Nobilitas. hæc non emitur, nec uenditur auro.
At genus ille suum iactat, laudesq; suorum
Inculcat, cum sit turpissimus: atq; recenset
Gesta patris, monumenta ataui, patruiq; trophæa,
Et quanquam innumeris, demens, ignauus, abundet
Criminibus, uirtutis inops, tamen esse putatur
Nobilis, est alto quoniam de sanguine natus.
Cur aliena tibi tribuis? laudemq; tuorum
Esse tuam censes? cum tu sis dedecus illis,
Degener, infamis? mentito nomine cygnum
Graculus appellat sese: cornicula plumas
Pauonis furata, cupit pauo ipsa uideri:
Sed natura uetat, quæ nobilitatis origo est.
Hinc animi uiles, hinc & cœlestia corda
Proueniunt: hæc largitur sua semina cunctis.
Nempe animum propter, non propter corpus haberi
Nobilis, & dici debes. nam corpora multa
Seruorum, pulchra, & magna, & robusta uidentur:
Nobilitas quidam est animi proprius decor, atq;
Vis quædam natiua, cupit qua grandia semper,
Vilia contemnit, qua sursum tendere ut ignis
Nititur, & summas penetrat uelut ardea nubes,
Infima despiciens. hanc uim qui munere cœli
Accipit, ille bonus fiet, patiensq; laborum,

Consilioq;

C onsilioq; potens, curis uigilantibus, ut quid
D ignum laude gerat, ut sit laudabilis ipse.
S ed tantum natura bonum non omnibus, imò
P erpaucis donat, quorum fama inclyta longo
T empore, post cineres populorum in pectore uiuit.
A ttamen ô mores, ô mira insania: quis non
V ult dici & credi nunc nobilis? ô nebulonum
T urba audax, ô uile pecus: te nomina clara
D electant, tibi fama placet, tibi gloria: cur non
E t labor & uirtus etiam placet, ut merito sis
N obilis? an mauis sapiens iustusq; uocari,
N omine mentito, quàm uero? cur tibi nummus
F alsus, cur panis falsus, cur cætera falsa
N on sunt grata, uelut mendax ac futile nomen
N obilitatis amas? ô larua, ô simia: disce
D isce prius frenare animum, compescere cæcos
A ffectus, ratione uti, uitare nefanda,
I usta sequi, te nosce prius, durosq; labores
A mplecti ne te pigeat, uilemq; fugato
D esidiam, ut poßis culmen uirtutis adire.
T unc iure ac merito dicêris nobilis: hæc est,
H æc est nobilitas uera: hæc sunt illa deorum
M unera, ab indoctis non intellecta. per istam
I ncessere uiam phrygia de gente Quirites,
H ac duce Romanum imperium se sustulit astris:
H ac abeunte iterum, in præceps descendit ab astris.

Nam

Nam simul ac segnes consurrexere nepotes,
Iam parto imperio, iam prosperioribus annis,
Delicias, ludosq; leues, luxumq; secuti,
Degenerare suis cœpere à patribus: unde
Nobilitas tales homines exosa, recessit
Protinus ad superos, donec crescente nepotum
Luxuria & uitio, deleta superbia Romæ est.
Non igitur genus est, non sanguis, non statuarum
Mutarum series, non auri copia, quæ te
Nobilitet: Virtus, uirtus. hac nobilis Hector,
Alcidesq; fuit: fuit hac quoq; nobilis ille,
Ilias æternum cui præbuit inclyta nomen:
Hac proceres alij, quorum tot fama per annos
Durat adhuc. quid te iactas natalibus ortum
Egregijs? te præcipui genuere parentes:
Quid tum? si nihili es? si turpis, turpiter omnem
Incestas maculasq; domum? tibi dedecus est hoc,
Non honor: ac ueluti stolidum si gignat asellum
Magnanimus fortisq; leo, si simia barrho
Nascatur, monstrum es, claræq; iniuria genti.
Non sic nobilitas per testamenta relinqui,
Aut uirtus, potis est: uelut ædes, rura, supellex.
Hanc natura tuis tribuit maioribus, at non
Omnibus: antiqua repetas ab origine gentem,
Inuenies fortasse tuo de sanguine multos
Cerdones aut agricolas, unumq; uidebis

Ex humili natum fortuna,nobilitatis
Principium fecisse alijs:quæ tempore creuit
Paulatim,sed post quoq; tempore uicta senescet.
Omnia fert tempus,pariter rapit omnia tempus.
Quis nunc Pompeij de stirpe,aut Cæsaris esse
Noscitur?aut eius,domitis cognomen ab Aphris
Cui uirtus inuicta dedit?quis credere tantam
Progeniem perijsse potest?domus alta deorsum
Sæpe cadit,penitusq; ruit:sursumq; leuatur
Sæpe humilis:nulla est hominum fortuna perennis.
Sic cœlum uariare solet mortalia quæq;.
At dices:quale est semen,talis quoq; fructus
Inde uenire solet:si sum de semine claro,
Clarus ero.non sic:proceri sæpe parentes
Exiguum genuere hominem,turpemq; decori,
Robusti infirmum,sapientes insipientem.
Nec mens,ut corpus,patrio de semine manat.
Non patris est,animum pueris præbere:sed ipsum
Largiri natura solet.quid nobile semen
Egregiumq; feret,faueat nisi debita cœli
Temperies?uerum est uulgo quod dicitur:annus
Producit segetes,non cultus.semina quamuis
Optima,si terræ fuerint mandata sinistris
Sideribus,parient lolium,uel iacta peribunt.
Ergo sufficiens non est pater ipse creandis
Nobilibus natis,adsit nisi gratia cœli.

Hinc est, quod multos humili de plebe uidemus
Illustres nasci: qui magnum nomen adepti
Virtute ac meritis, se postmodo nobilitarunt.
Quis fuit ille Maro? quis Tullius ille? quis ille
Tam sapiens sanctusq; Cato? quis Horatius? omnes
E medio plebis geniti. quis doctus Homerus?
Cuius nec patriam certam, certosq; parentes
Scimus adhuc. dic quæso patrem Demosthenis, atq;
Euripidis matrem. dic Socratis: illius inquam
Socratis, in cuius gremio Plato maximus hausit
Diuinos latices, qui solus Apolline teste
Est uisus sapere: hunc genuit, qui marmora fodit:
Nascentes pueros mater capiebat ab aluo.
Nonnullos etiam reges, de plebe creatos
Nouimus: haud rarus quoq; consul & induperator,
De populi fæce ad summum peruenit honorem.
Quid quod equi, pariterq; canes, ac cætera bruta
Degenerare suo persæpe uidentur ab ortu?
Nempe diu res nulla manet, nempe omnia semper
Deteriora solent fieri, in peiusq; referri,
Naturæ imperio, & fatorum lege perenni:
Deinde iterum ex alio fœtu instaurata renasci?
Hoc uariare, decus mundi est: hæc gloria summi
Artificis, facere ex minimis ingentia, nec non
Ex summis minima, & rerum mutare tenorem
Iugiter, ac faciem, sapienter cuncta nouando.

Non

Non tamen inficior, claros habuisse parentes
Esse bonum, & claro nasci de sanguine: nanq;
Hoc uere pulchrum atq; bonum est, prosuntq; parentes
Auxilio, exemplis, hortatibus: efficiuntq;
Saepe sui similes natos, nisi fata repugnent,
Et natura potens nimium: quam uincere si quis
Nititur, ille etiam congestis montibus, altum
Aethera conscendet, pulso Ioue: qualiter olim
Fama Gigantaeos quum sensit Phlaegra tumultus,
Enceladum memorat, summi iuga maxima Olympi
Imposuisse Ossae, premeret cum Pelion Ossa.
Sed tamen hoc non esse satis concludimus. ergo
Quamuis à populo dicaris nobilis omni,
Sisq; licet mollis, nitida cute, corpore lauto,
Egregijs uescare cibis, ac ueste superbus
Conspicua incedas, referas gentemq; domumq;:
Nobilis haud ideo es, sed fortunatus, & utri
Aurato similis, similisq; ex marmore signo.
Quis tamen hoc curat? satis est de nobilitate
Ac uirtute, ipsum nomen: maluntq; uideri,
Quàm sic esse homines. prò dij, nunc nomina tantum
Magnifica, & claros titulos sibi quilibet optat,
Arrogat, affectat, sequitur, rapit: ut merito iam
Et se asinus pardum uocet, & formica leonem.
Quis non uult sapiens, generosus, iustus haberi,
Et probus & doctus? contentus cortice solo,

Atq; umbris rerum: ut tali uelamine mores
Occulat infandos? lis est de nomine, non re.
Hoc habeas igitur nomen, sic nobilis esto,
Vt Romæ Pasquillus homo est: ut sæpe uocatur
Nobilis aut latro, aut meretrix, aut nobile marmor.
Esto tamen quod sis & nomine nobilis, & re:
Quid tum? laudabor dices, decorabor honore.
Nunquid parua tibi hæc, & non cupienda uidentur
Præmia? quandoquiden uirtus ex nobilitate
Nascitur, ex uirtute autem laus surgit, honorq́;.
Non uolo, nec fas est uirtutem carpere: sed si
Interius uideas meliori lumine uerum,
Cognosces quanto uirtus tam digna labore
Afficiat miseros homines, quàm reddat amaram
(Stoicus id quamuis nolit concedere) uitam.
Moralem primum uideamus: difficilis pars
Nimirum hæc, quam si quærit quis rite tenere,
Heu quantos opus est subeat toleretq; labores.
Naturæ bellum indicat, confligat oportet:
Quandoquidem mortale genus natura creauit
Infirmum, pronumq; malo, aduersabile recto.
Prò superi, in uitium facili decurrere lapsu
Quisq; solet. cur hæc homini mala semina quondam
Indita sunt? nunquid fuit hæc tua culpa Prometheu?
An malus hos dæmon humana in pectora morbos
Intulit, (ut fama est) sceleris q; iniecit amorem?

H eu quàm difficilis,ſalebroſa,& plena laboris
S emita,quæ ad mores ducit,uitamq́; deorum.
Q uis bonus eſt?non ſponte ullus.quis non malus?ille
Q ui legis regiſ'ue metu,peccare recuſat:
V el qui forte nequit,quod uult,committere crimen.
N imirum haud facile eſt naturæ obſiſtere,ſeq́;
V incere,& inſanos compeſcere pectoris æſtus.
Q uapropter pugna aſsidua,iugiq́; labore
E ſt opus à puero,ut uitijs ponantur habenæ.
A ſſuetudo etenim naturæ frangere uires
S æpe ſolet,ſi ſit multos firmata per annos.
E rgo militia eſt hominum uita:hoſtibus omnis
P lenus ager,multi latitant ubicunq; latrones.
Q uis tot uitabit laqueos?tot retia cautus
E ffugiet?nam quum fortuna eſt proſpera cuiquam,
A ctutum ſubit & ſtimulat uæſana libido,
T um ſua caſtra mouet uentoſa ſuperbia,tunc &
D eſidia atq; gula,& petulans audacia ſurgit:
C ontra illum,dolor atq; metus,dirumq́; uenenum
O ccupat inuidiæ atq; iræ,quum ſorte ſiniſtra
V iuit,& indignam quærit propellere quouis
P auperiem pacto:tunc fraudibus atq; rapinis
E t furtis ſtudet,ut ſua damna rependere poſsit.
E heu,mortales inter Scyllam atq; Charybdim
I actantur miſeri,& uitijs læduntur utrinq;.
D umq; mala hæc uitare uolunt,labuntur in illa.

Si cupiunt fortes fieri, diſcrimina oportet
Multa pati, & multos coguntur ferre labores.
Si uirtutem illam, quæ humanos temperat actus
Affectant: opus eſt expellere gaudia, triſti
Conſilio, gratamq; parum deducere uitam.
Si iuſtus uult eſſe aliquis, non utile quærat.
Iuſtitia eſt multis laudata, domeſtica paucis.
Quod ſi forte placet cuiquam prudentia, ſemper
Vt caueat, nulli credat, fidatq; neceſſe eſt;
Quandoquidem ſunt cuncta dolis & plena periclis.
Deniq; qui bonus eſt, & mitis, ſæpius ille
Læditur: ille minus tutus, plus inſidiarum
Suſtinet: hic ſiquidem mundus domus ampla malorum
Ac ſcelerum patria eſt: probitas hic exulat. unde
Imbelles lepores, damæ mites, capreæq;,
Idq; genus ſine felle animalia quæq; petuntur
Sæpius, & pereunt: rarus uenator ad urſos
Accedit, tutos conſeruat ſylua leones.
I nunc, & mitis, ſimplex, innoxius eſto,
Vt citius fias auidorum præda luporum.
Heu mundus totus quædam eſt natiua tyrannis.
Debilibus robuſta nocent, & grandia paruis.
Ales fulminiger timidos infeſtat olores,
Accipiter laniat turdos, mollesq; columbas:
Verſicolor coluber ranas, miſerasq; lacertas
Deuorat: in ſyluis fera fortior, ore minorem

Dilacerat:tua monſtra tenes quoq; maxime Nereu,
Quæ rapido infirmos abſumunt gutture piſces.
Non mare,non tellus,non aër tutus,ubiq;
Hoſtis adeſt:prodeſtq́; parum, non eſſe nocentem.
Ergo uide,quàm ſit pars hæc uirtutis amanda,
Quæ facit eſſe bonos.nam tanto parta labore,
Hoſtibus in medijs tandem uos reddit inermes.
At dices:probitas defendi legibus,atq;
Principibus ſolet:ô utinam fieret.ſed ubiq;
Vincuntur nummis leges,magnoq́; fauore:
Placantur donis reges,& uoce precantum:
Damnant iura illos,quibus aut exhauſta crumena,
Aut nullus fauor eſt:alij quocunq; premantur
Iudicio,inſontes abeunt.ut paruula muſca
In tenui tela,quam pendens texit arachne,
Voluitur ac remanet:ſi grandior horridiorq́;
Impulerit,frangit caſſes & tuta recedit.
Sic leges(ueluti Scythica de gente canebat
Barbarus ille ſophus) miſeros nectuntq́;,tenentq́;:
Tranſmittunt laxis foribus,renuuntq́; potentes.
Altera uirtutis pars,quæ ſtudioſa requirit
Naturæ cauſas,& uix penetrabile uerum:
Quàm ſit difficilis,quàm magni plena laboris,
Experti norunt.primo coguntur ab æuo
Sub præceptoris ferula,formidine multa,
Verberibus cædi,& lachrymis dictata referre:

Incluſi tanquam in cauea cohibentur, ut ire
Non liceat quóq;, niſi permittente tyranno,
Quanquam uentris onus iubeat, ueſica'ue turgens,
Et pueris cognata fames, & ludere gratum.
Tempora ſed calidæ poſtquam acceſſere iuuentæ,
Maiori ſtudio eſt opus. hic Anthænoris urbem,
Adriaci tentans rabioſam gurgitis iram,
Parthenopen'ue petit, tyrrhena per æquora currens:
At Peruſina alius, Romana'ue mœnia quærit;
Ut procul à patria tellure, incommoda multa,
Et mala multa ferat, Veneris, ſomniq;, cibiq;
Parcus, & aſſiduus ſtudio, librisq; legendis.
Haud aliter quiſquam fiet, niſi nomine, doctus.
Sunt etenim docti re pauci, nomine multi.
Gaudia nempe nocent, nocet illecebroſa uoluptas
Apprime his, cupiunt qui diſcere plurima, & altum
Doctrinæ culmen conſcendere. namq; reflectunt,
Ac remouent animos à duro tramite, per quem
Itur ad auricomæ ſacraria celſa Mineruæ.
Nempe labore opus eſt longo, aßiduoq;, uolenti
Nobile per populos urbesq; acquirere nomen.
Hinc uero multos cruciat dyſpepſia: multos
Dum nimium nimiumq; legunt, ophthalmia uexat,
Præ ſtudio ſtomachus crudeſcit, uiſus hebeſcit,
Et pallor uenit, & macies, & acerba ſenectus.
Nec mirum: quoniam ſcire & cognoſcere uerum,

Eſt

Est præter naturam hominis,propriumq; deorum.
Ac ueluti infirmo radiantem lumine solem
Noctua ferre nequit:sic mens humana deorsum
Imbecilla ruit,quoties contendit in altum
Surgere,& audaci cœlum penetrare uolatu.
Quod proprium est superûm,mortales turpiter audēt;
Desipiuntq; magis,quanto magis illa requirunt,
Quorum cognitio nil prorsus spectat ad ipsos,
Ni forte auxilium ac lumen descendat ab alto.
At dij fœlices,mundum,quis,quantus,& unde,
Atq; ipsum mundi dominum,speciesq; animantum,
Et rerum innumeras norunt,causasq; latentes,
Semina,& occultas uires,quibus omnia constant.
Hæc uita est,hæc est ipsorum tota uoluptas:
Non cibus,aut somnus,non morbus,cura,labor'ue,
Non lucri spes,non damni metus impedit illos,
Quin semper ualeant optatum inquirere uerum.
Ergo cœlicolûm sapere est:prudentia tantum
Conuenit & confert mortalibus,ut sibi possint
Consulere,& uitare sciant incommoda,necnon
Commoda congerere,& tranquillam ducere uitam.
Quid faciat,quid non,homini prudentia monstrat:
Huic studeat,quicunq; cupit bene uiuere,& inter
Tot spinas rerum gradiens non lædere plantas.
Quis non esse putet stultum,qui rebus omissis
Vtilibus proprijsq;,aliena & inania quærit?

Dumq; suas nescit uires, maioraq; tentat,
Dum nimis alta petit: præceps, uelut Icarus, *undis*
Mergitur æquoreis: cupiens æquare bibendo
Rana bouem, rupta nunquam bibit amplius aluo:
Dum studet insanus Phaëton *cœlestia frena*
Mortali tractare manu, non'ne infima pressit
Stagna Padi, *currumq; cadens uitamq; reliquit?*
Sese metitur prudens, & continet intra
Naturæ fines: nec plus quàm debeat, audet,
Excepto, si illum Deus *impellitq; iuuatq;.*
Curent mortales, quæ sunt mortalia: omittant,
Quæ superûm: ne si contendant altius æquo
Scandere, præcipitent potius, moueantq; cachinnum:
Vt si forte uelit summa de rupe uolare
Bos grauis, aut asinus cytharam pulsare canoram.
Esto autem quisquam doctrina præditus omni,
Vsqueadeò ut multos norit componere libros:
Quid quæso inde boni accipiet? tantumq; laborem
Præmia quanta manent? dices: laus, gloria, fama,
Inq; animis hominum diuturna in sæcula uiuet.
Atqui ego quid sit honor, quid laus, quid fama, uelim te
Clarius & melius perpendere. plurima nanq;
Apparent aliter, quàm sint, oculosq; tuentum
Atq; animos fallunt specie, uelamine, & umbra.
Hinc bona, quæ mala sunt: & quæ sunt turpia, pulchra
Censentur: scatet hinc fons omnis stultitiai.

Sæpe

Sæpe sub argento latet æs, ferrumq́; sub auro,
Et sub sincæro clauduntur cortice putres
Castaneæ, multosq́; lupos sub pelle uidebis
Agnorum. non'ne aulæis cariosa teguntur
Ligna, uel antiquus paries, rimisq́; pudendus?
Est acies mentis potior, quæ perspicit intus
Quicquid in abstruso est: quicunq; hac utitur, ille
Verus erit rerum iudex, et mira uidebit.
Quæro igitur, quid fama iuuat? quid gloria? quid laus?
Oppressos somno, aut uiuendi munere cassos?
Nil plus quàm surdum cytharæ, aut spectacula cæcum.
At respondebis: uiuentes & uigilantes
His gaudent, nec non pro talibus omne periclum
Vltro adeunt, ultroq́; animas cum sanguine fundunt.
Nimirum ambitio multos ad fortia, tanquam
Calcar agit, multosq́; trahit uirtutis ad arcem,
Torpentes urgens stimulis compellit, ut armis
Grande aliquid faciant: uel si non uiribus audent,
Ingenio saltem exhibeant memorabile quicquam.
Ipsa tamen uitium est: unde ambitiosus haberi
Nemo uelit. quicunq; etenim ambitione tenetur,
Creditur esse leuis, uentosus, turpis: ut olim
Romulidæ, orabant iacto post terga pudore
Plebeios, quoties suffragia uenabantur,
Cerdonumq́; animos precibus seruilibus atq;
Turpibus obsequijs captabant, muneribusq́;,

Vt proprijs rebus curarent publica omißis,
Perq; forum medium multis comitantibus irent,
Inflati ut uento folles, ac fronte superba.
Propter se uirtus petitur, non propter honorem:
Ipsa licet propriè ac uerè mercatur honorem.
Quid? quod uulgus iners nescit uirtute moueri?
Hanc potius ridet. faueat fortuna necesse est,
Diuitiæq; adsint: tunc laus, honor & decus omne
Adueniet. uirtus sine censu languet ubiq;.
Quanquam nil refert, si gallo sordet iaspis,
Nec minus idcirco est preciosa & nobilis: unde
Vir bonus, & ueræ compos uirtutis, abunde
Contentus, uulgi laudes contemnit & odit,
Nec fumum quærit, nec inani pascitur aura.
Insignis facies fucis non indiget. aurum
Quod per se pulchrum est, nudum monstratur. at ille
Qui non est, aliqua saltem cupit arte uideri,
Personamq; sibi inducit uelut histrio. quare
Si recte aspicias, uita hæc est fabula quædam,
Scena autem, mundus uersatilis: histrio & actor,
Quilibet est hominum. mortales nam propè cuncti
Sunt personati, & falsa sub imagine, uulgi
Præstringunt oculos: ita dijs risumq; iocumq;,
Stultitijs, nugisq; suis per secula præbent.
Ergo honor & fama, & mortalis gloria, lausq;,
Somnia sunt, prorsus nil conducentia: quando

Sorte magis quàm uirtute acquiruntur. at esto
Quod tantum dignis tribuantur: dic mihi, nunquid
Corporibus prosunt? certe nil. dic, animis'ne?
Tantundem: hos inflant potius, tumidosq; leuesq;,
Necnon sollicitos reddunt. se subdere multis
Et seruire solet multis, ambire, precari,
Munera largiri, quisquis sectatur honores.
Vita igitur talis misera est, & plena tumultus,
Subiacet inuidiæ, & magnis quandoq; periclis.
Virtutem ueram qui possidet, ille quietus,
Ille satis fœlix: permittat cætera diuis.
Sufficiens honor est homini, quum dignus honore est:
Qui datur indigno, non est honor: est onus, imò
Ludibrium, ueluti in scena quum ludius est rex.
Iam mala quæ humanum patitur genus, adnumerabo.
Principio postquam è latebris male olentibus alui
Eductus tandem est, materno sanguine fædus,
Vagit, et auspicio lachrymarum nascitur infans:
Vt puto, quàm mala sit uita hæc, quàm plena periclis,
Natura monstrante uidet. sic per mare longum
Mercator facturus iter, terretur, & alto
Pectore dat gemitus, metuens scopulos, freta, uentos,
Naufragium, occursus piratarum, omnia demum
Terribilis quæcunq; tenet discrimina pontus.
Vix natus, iam uincla subit, tenerosq; coërcet
Fascia longa artus: præsagia dira futuri

Seruitij.quis enim liber?ſunt legibus omnes
Subiecti:necnon & regibus,& uitijs,&
Iudicijs hominum.ſeruit quoq; quilibet ultro
Spe precij,faciendo aliquid, uel forte coactus.
Omnē animal poſtq̃ natum eſt,ſubito ambulat, & quò
Cunq; libet graditur:non ſic homo.tempore longo
Non pedibus,non ore ualet,non mente: ſed inſtar
Vocalis ſtatuæ,ſolis uagitibus omnem
Nocte dieq; domum uexat,turbatq; quietem.
Poſt ubi iam ualido ſe poplite ſuſtinet,& iam
Rite loqui didicit,tunc ſeruire incipit,atq;
Iuſſa pati,ſentitq; minas ictusq; magiſtri,
Sæpe patris matriſq; manu fratriſq; frequenter
Pulſatur:facient quid uitricus atq; nouerca?
Fit iuuenis,creſcunt uires:iam ſpernit habenas,
Occluditq; aures monitis,furere incipit,ardens
Luxuria atq; ira:& temerarius omnia nullo
Conſilio aggreditur,dictis melioribus obſtat,
Deteriora fouens:non ulla pericula curat,
Dummodo id efficiat,ſuadet quod cæca libido:
Rixatur,nec iura timet,cerebroſus & exlex.
Nempe agitur furijs iuuenum pars maxima:pauci
Quos frenat metus,aut pudor,aut prudentia,recto
Tramite ſinceram ducunt ſine labe iuuentam.
Succedit grauior,melior,prudentior ætas,
Cumq; ipſa curæ adueniunt,duriq; labores:

Tunc

T unc homo mille modis, studioq; enititur omni
R em facere, & nunquam sibi multa negotia desunt.
N unc peregre it, nunc ille domi, nunc rure laborat,
V t sese, uxorem, natos, famulosq; gubernet,
A c seruet, solus pro cunctis sollicitus, nec
I ucundis fruitur dapibus, nec nocte quieta.
A mbitio hunc etiam impellens, ad publica mittit
M unia: dumq; inhiat uano male sanus honori,
I nuidiæ atq; odij patitur mala plurima: deinceps
O brepit canis rugosa senecta capillis,
S ecum multa trahens incõmoda corporis, atq;
M entis: nam uires abeunt, speciesq; colorq;:
N ecnon deficiunt sensus: audire, uidere
L anguescunt, gustusq; minor fit: deniq; semper
A ut hoc, aut illo morbo uexatur. inermi
M anduntur uix ore cibi, uix crura bacillo
S ustentata meant: animus quoq; uulnera sentit.
D esipit, & longo torpet confectus ab æuo.
E rgo suis subiecta malis est quælibet ætas.
P lurima sunt etiam mala, quæ communiter omnis
A etas ferre solet: nunc frigus lædit acutum,
H ybernæq; niues, nec non furibundus ab arcto
R iphæisq; iugis Boreas, quum stiria pendet
H orrida culminibus, glacie quum flumina torpent.
N unc æstas nimijs insana caloribus urit,
Q uum tenet ardentem Nemees Hyperiona monstrum.

Aruaq;

A ruaq; flauescunt, & tellus arida aperto
O re uocat pluuias: nullus morientibus herbis
H umor adest, lamæ siccæ, siccæq; paludes
T orrentur, candet cœlestibus ignibus aër.
N unc sitis atq; fames, nunc & penuria rerum
V tilium cruciat. quis posset carmine morbos
I nnumeros, quibus est obnoxia uita, referre?
Q uot febres, quot languores, quot ubiq; dolores
A capite ad plantas? humanum corpus ut extra,
S ic intus patitur: per singula membra uenenum
I nfudit natura homini. caput & manus, & pes
E t latus, & stomachus, grauiter torquentur, & aures
A tq; oculi & fauces, renes, quid cætera dicam?
Q uid cupio numerare grues quot Strymonis unda
E xcipiat? uel quot phrygius Mæander olores?
M ens etiam plerunq; sua de sede recedit,
V el philtris, uel carminibus, uel turbine morbi,
V el quum ceritus cacodæmona pectore quisquam
B aiulat insano, uel quum furit improbus Euan:
Q uanquam & auaritia, ambitio, dolor, ira, uoluptas,
N on minus ac uinum humanos confundere sensus,
A tq; animis tenebras soleant inducere: quare
(D icere si uerum uolumus) pars maxima uiuit
E bria uæsanis affectibus. inueniuntur
H eu pauci, qui non titubent, qui lumine sano
A spiciant quid agant, ac se ratione gubernent.

Hinc

Hinc non inscite quidam, numerum infinitum
Stultorum dixit. nam quis non indiget albo
Helleboro, & tota Anticyra? uix Graecia septem
Inter stultorum tot millia connumerat, qui
Credantur uero sapientis nomine digni.
Humani generis mater nutrixq; profecto
Stultitia est, sine qua mortalia cuncta perirent,
Nilq; agerent homines in terris: hac duce fiunt
Bella, & quae bellis sunt opportuna tot arma,
Tot clypei, tot signa suis distincta figuris:
Hac rursus monstrante, ioci, thyasiq; choriq;
Inuenti: tot delitiae, tot ludrica, totq;
Ornatus. non'ne hinc etiam uis tanta librorum,
Tantus nugarum torrens fluit? omnia, saltem
Plurima facta hominum ueniunt ab origine tali.
Iam uero tristes casus, & tristia fata,
Sunt quibus expositi mortales, dicere ad unguem
Nemo quidem posset, quamuis facundus. in undis
Mergitur hic, auidisq; miser fit piscibus esca:
Ille cadit, praecepsq; ruens perit, aut male languet
Perfractis membris: alius niue, grandine, & imbri
Obruitur: multos inopino fulminis ictu
Interijsse liquet: quosdam delapsa ruina
Contriuit: non'ne absumunt incendia multos?
Non'ne aliquos aut herba nocens, fungusue malignus,
Incautos perimunt? nonnullos gutture fixus

In medio cibus elisit. quot bellua morsu
Exanimat? mulus'ue malus, uel non equus æquus,
Dum furit atq; ferit ferratis calcibus? aut bos
Indomitus, quoties cornu bacchatur acuto?
Quid referam, quot damna homini persæpe uenire
Culpa hominum soleant? adeò ut fera nulla magis sit
Formidanda illi, quam semine natus eodem.
Hinc tot prædones, tot fures, sacrilegi tot,
Tot delatores, tot falso in crimine testes,
Tot mœchi, tot carnifices, mortalia turbant
Ocia, ceu lætos turbat lea uisa iuuencos.
Ille nocet lingua, hic ferro, pars maxima fraude:
Ille palàm rapit, hic clam: sunt & qui simulato
Nomine amicitiæ, uel nomine relligionis
Imponant multis, quos credulitate fideq;
Insulsa faciles falli nouere. ferè omnes
(Prò genus infandum) damnis gaudent alienis.
Non frater fratri, nec amicus fidus amico,
Nec patri natus. uerè hic sunt tartara, sunt hic
Cerberus, & furiæ, & chaos, & styx: deniq; quicquid
Horribile, & fœdum nigri tenet aula tyranni.
Sola quies somni pacem mortalibus affert,
Dum uiuunt, nihil hac (nisi tetra insomnia turbent)
Dulcius esse potest: nam curas atq; labores
Eximit, & blandis miseros amplectitur alis.
Hanc homini tamen inuidit natura quietem.

Lusit

I ussit enim ut dirus pulex, cimexq;, culexq;,
M orsibus inficerent huius tam dulcia pacis
G audia: ne desint unquam mala, nocte dieq;.
L onge igitur melior mors est, quàm mortis imago.
N am quicunq; fretum uitæ gaudente carina
T ranauit semel, & tutum tenet anchora portum,
I lle hilaris uentos ridet tumidasq; procellas,
L eucotheanq; caput sertis redimitus adorat,
A tq; Athamanteum donis onerat Melicertam,
S ecurus celebrans uarios in littore ludos.
M ors omnes finit pœnas, mors omnia soluit
V incula, morte fugit metus omnis & omne periclum.
V tq; dolor nullus, te nil illa urgebat egestas,
Q uum patrios nondum lumbos ingressus, eras nil:
S ic postquam extrema fueris iam morte solutus,
T e nullus dolor, & te nulla urgebit egestas.
Q uis damnosa sibi, quis perniciosa fuisse
T empora crediderit, quæ tunc fluxere? fuit quum
I pse nihil, nondum materna conditus aluo?
Q uis queritur nocuisse sibi mensés ue dies ue,
Q uos nunquam uidit, uel quos nunquam ipse uidebit?
V el quis noctem illam ut prauam, miseramq; grauemq;
V ituperet, qua nil sensit? somnoq; profundo
O bratus, ut lignum iacuit, gelidumq; cadauer?
Q uid mors? æternus somnus. somnus? breuis est mors.
S ed multis placet immortales esse animas, &

V iuere defunctos perhibent, membrisq; relictis
N udatos, ueluti proprio de cortice tracta
C oclea nudari solet, ad Plutonia regna
T endere præcipites, ac tartara nigra subire:
M yrtiferumq; nemus fingunt, ubi uulgus amantum
I ngemit, atq; addunt feruentes ignibus amnes,
M onstraq; uipereum manantia gutture uirus,
D istinctasq; locis sedes: ubi uagiat infans,
A tq; ubi uerberibus sæuis facibusq; cruentis
E umenides agitent sontes, ubi rura beatis
D ebita perpetuis uireant pulcherrima ramis.
A st aliter dicunt alij, & post funera credunt
E sse quidem manes: sed qui uixere decenter
A c recte, in cœlum sublatos iungier astris:
C ontrà qui pecudum ritu terrena secuti
N eglexere deos, pecudum quoq; corpora iusto
I udicio induere, & mutato carcere pœnas
S oluere tantisper scelerum, dum prorsus ab omni
C rimine purgati æthereas referantur ad oras.
Q uæ si uera forent, etiam metuenda foret mors.
A ut saltem bene uiuendum, uitijsq; carendum:
N anq; pijs iustisq; daret bona præmia, contrà
I niustis meritas pœnas meritumq; dolorem.
A tqui morte obita superent'ne, an sint potius nil,
E t cum corporibus pereant animæ quoq;, tanquam
S ole niues uerno, aut nubes aquilone solutæ,

Dicere

D icere non nostrum est:uideor satis esse locuta:
G ermanam scitare meam,quam nomine Graij
A ppellant Sophian:nanq; hæc doctißima tales
A ßiduè uersat curas,semperq; requirit
O ccultas rerum causas,& amabile uerum.
H ac igitur monstrante potes naturam animarum
N oscere (ni fallor) si te tenet ista cupido.
M i satis id fuerit tibi dicere,quod metuenda
M ors non est,saltem iustis,qui pectore puro
V ixerunt:quoniam uel dulci pace fruentur,
A eterno addicti somno:uel præmia habebunt
D ebita uirtuti,& fœlices efficientur.
Q uare agedum sanctos mores amplectere, & omnem
P elle animo noxam pro uiribus:hoc tibi pacto
M ors leuis ac facilis fiet,nulloq; timore
D epositum reddes naturæ,& lætus obibis.
Q uin hæc tecum animo uersa,sic cogita,& inque:
Q uid mihi mors oberit?quo me lux ultima damno
A fficiet?nullo nimirum.quid mihi demet?
D iuitias?sed diuitiis tunc neutiq; egebo,
N ec re ulla prorsus.cur non ditißimus ergo
C enseri potero?nempe est locupletior ille,
N on qui plura tenet,sed qui minus indiget.aurum,
A rgentum,gemmas,palatia,prædia,uestes,
A tq; alia id genus,omnino aspernabor,uti nil
A pta mihi:nec me torquebit adempta uoluptas,

Vt neq; torquentur pecudes, quod mollia uina
Non habeant, uel mellitas croceasq; placentas.
Quæ non optantur, quid tum, si non habeantur?
Sed dulces natos, & dulces linquere amicos
Cur adeò miserum est? non'ne esset deterius, si
Me superante illi morerentur? perpetuoq;
In mœrore manerem? ut scribunt Nestora acerbo
Antilochi fato: aut Euandrum funere nati,
Quem Rutulus ferro strauit, Phrygia arma iuuantem,
Aeterno in luctu uitam duxisse molestam.
Præcedam? at paruo pòst tempore nostra sequentur,
Quum uolet ipse Deus, uestigia, meq; reuisent:
Si modo sunt aliquid manes, ut credere par est,
Vt CHRISTI præcepta docent, multiq; sophorum.
Quicquid erit, non propterea mihi dura uideri
Mors debet, quod diuitias & dulcia uitæ
Gaudia surripiat. nanq; hæc sunt tradita nobis
Mutuo: & usuram rerum natura benigna,
Non res concessit miseris mortalibus. ergo
Cum nil sit nostrum, moriendo aliena relinquam,
Nilq; meum amittam. quid tum: si aliena relinquo?
Quid doleam, si quæ sua sunt natura reposcit?
Nudus ego huc ueni, simul hinc ego nudus abibo.
Mundus enim quoddā hospitiū est, ubi turba animantū
Diuersorum ingens habitat: quæ tempore certo
His fruitur dapibus, quas conuiuator habendas

Vbertim,

V bertim,& gratis permittit:sumite,dicens,
S umite:non meritis uestris,sed munere nostro
H æc bona tradidimus uobis obsonia,donec
M i fuerit uisum uos hinc dimittere,donec
E ia agedum dicam,nostris decedite mensis:
V escimini,& genio la ti indulgite.sed hora
V ltima quum ueniet,qua uos hinc ire iubebo,
P arete æquo animo,& uenturæ cedite turbæ,
C onuiuasq; alios ijsdem gaudere sinatis.
E rgo,quis nisi sit demens,ingratus,iniquus,
T alibus auditis alieno excedere tecto
N olit,& inuito domino residebit?at ille,
P eßime uade foras,clamabit:& eijciet ui.
T unc male confusus,lachrymans,querulusq; recedet.
C ur ego sortiferæ si me uocet arbiter urnæ,
M ordicus inuitam uitam retinebo?uel ægre
M igrabo,ut multi?neq; enim fas.imò libenter
D estituam mundum hunc fædum,innumerisq; refertũ
F raudibus atq; dolis,inceßtibus atq; rapinis,
E st ubi nulla fides,pietas ubi nulla,nec ulla
I ustitia & pax & requies,ubi crimina regnant
O mnia,ubi frater fratri insidiatur,ubi optat
I nteritum patris natus,mulierq; mariti,
A tq; uir uxoris:nemo est,uel rarus ubiq;,
Q ui non furetur (modo poßit) non rapiatq;,
Q ui non sit fallax,qui non ficto ore loquatur:

Ut merito poßit mundus ſpelunca latronum
Dicier. en reges ſub honeſto nomine, necnon
Pontifices, ſpoliant populos. en depeculantur
Certatim ciues, laniantes uiſcera matrum.
Quid tot ſtupra loquar? ſunt cuncta libidine plena,
Et paßim proſtant, & clàm fodiuntur ephebi.
Quis non mœchatur? myſtæ, uafriq; cuculli,
Quos caſtos decet eſſe, palam cum pellicibus, uel
Furtim cum pueris, matronis, uirginibusq;,
Nocte dieq; ſubant: ſunt qui conſanguinearum
Inguinibus gaudent, ineunt pecudes quoq; multi:
Et rura, & ſyluæ infames, urbs quæq; lupanar.
Adde tot inſtantes caſus, tam multa pericla,
Quæ impendent ſemper mortalibus. adde labores
Aßiduos, & tot ridenda ſuperſtitionum
Agmina, quis opus eſt ceruicem ſubdere: quando
(Prò pudor) ignari ſophiæ, craßiq; cerebri,
Doctrinæ oſores (quibus eſt ſola alea curæ,
Aut nutrire canes & equos, uolucresq; rapaces
Continuisq; iocis puerilem ducere uitam)
Sceptra tenent, præſunt populis, urbesq; gubernant.
Hinc tanta errorum ſcabies, tot ſtultitiarum
Colluuies, hinc & tot millia flagitiorum.
Talia ſi tecum reputas, animoq; reuoluis,
Non metues mundum hunc tam ſtultũ, tamq; malignũ
Linquere: ſed potius rectè feciſſe Calanum,

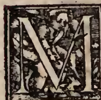
Atq;

Atq; alios dices, qui sese sponte necarunt,
Et sponte hanc scelerum caueam, stabulumq; ferarum
Deseruere, manu cessantia fata uocantes,
Nec uoluere ultrà moribundum pascere corpus,
Et miseræ carni tanto seruire labore.
Quod nisi relligio obstaret, legesq; Platonis,
Et deus: hortarer, te ultro dimittere uitam,
Et sortem insanam & sceleratas linquere terras.
Non uinum, ut uinum appetitur: sed tale, bonumq;.
Sic uita, ut uita, est nihili, nisi sit bona: quod si
Est misera, ut uinum corruptum despiciatur.
Esse quidem, per se nec amandum, nec fugiendum est;
Quippe habet hoc quamuis uilissima recula, uermis,
Musca, lapis, cortex: nihil est optabile, dempta
Conditione boni, nisi sit tale esse, bonumq;,
Non uideo cur optari, cur possit amari.
Quare qui mortem metuit, ualde insipiens est,
Cum mala tot tantosq; pati sine fine labores
Corporis atq; animi malit, quàm uel cruciatum
Omnem cum carne exuere, & requiescere semper,
Aeternaq; frui ac tranquilla pace, uel ipsis
Depositis membris, nulla re prorsus egentem
Viuere, nec sentire aliquem iam posse dolorem,
Atq; una cum dijs totum percurrere mundum,
Singula spectando, & uentos superare uolando,
Ni fuerit pingui uitiorum fece grauatus,

Cogaturq; imas terrarum habitare latebras.
Postquam sic fata est Musarum maxima, surgit,
Et me Phœbæa renuentem fronde coronat:
Deinde abiens per inane amplum, sese abdidit astris,

LIBER VII.

LIBRA

MUSA agedum surge, & melioribus utere pennis:
Alta pete, atq; humiles iam dudum despice curas:
Rebus in excelsis decus est & gloria maior.
Contemplare deos, totumq; per æthera curre,
Est ubi uer æternum, ubi pax æterna, ubi semper
Lucidus apparet Titan, nullisq; tenebris
Læditur alma dies. non illic nubifer Auster,
Vesanus'ue Aquilo: Zephyri sed blandior aura
Spirat, & ambrosiæ lætißima gramina mulcet.
Huc spaciare igitur: tamen inde relapsa uicißim
A centro ad centrum uario discurre uolatu.
Ac ueluti speculam quærit, quicunq; uidere
Optat multa procul: sic te super astra necesse est
Scandere, ad usq; Iouis solium: hac sublimis ab arce
Subiectum claro spectabis lumine mundum.
Principium primum, immensum, admirabile, summũ,

E x quo cuncta fluunt, tanquam de fonte perenni,
V num est duntaxat: nec recte plura putantur,
N am si plura forent rerum primordia, uel nil
I nter se prorsus differrent: sic erit unum.
V el mage differrent, & sic fatemur oportet,
E sse aliquod maius, melius, præstantius, inter
C ætera principia, unde alijs tribuatur origo,
A rbitrio cuius moueantur cætera. nam si
P lura mouent pariter, si uires omnibus æquæ,
S i par imperium est, non est tamen æqua uoluntas,
P arq; illis animus, crudelia prælia fient
I ugiter, atq; omnem impediet discordia motum.
V t si forte ratem parili conamine plures
I mpellant uenti, nunc huc nunc flatibus illuc
A mbiguis agitata hæret, cui pareat, aut quem
A udiat, unde loco semper uersatur eodem.
A t si animus cunctis idem est, eademq; uoluntas
P rincipijs: frustra ponentur plura, sed unum
S ufficiet. nam si non sufficit, atq; aliorum
I ndiget auxilio, si non nisi iuncta mouere
P ossunt, haud dubie imperfectum erit unumquodq;
N ec poterunt uere primordia prima uocari.
N am perfectum imperfecto prius esse necesse est,
N ec non composito simplex, & pluribus unum,
E t misto purum: quod prudens nemo negabit.
E st operæpretium tamen hoc ratione probare.

Causa

C ausa suo effectu prior est, autorq; opere ipso.
P erfectum uero, quia partes continet omnes,
N ilq; illi desit, longe est robustius, atq;
F ortius. ergo facit, mouet, imperat, unde putatur
I ure quidem causa atq; autor: sed debile contrà
E st imperfectum, quia partes non habet omnes,
H uicq; aliquid desit: proin uincitur, atq; mouetur
P erfecti iussu: paret, non imperat. ergo
I ure quidem effectus dici, atq; opus esse meretur,
P osteriusq; ipso perfecto debet haberi.
Q uod si principium primum, quo cuncta creantur,
I mperfectum esset: miserum foret usq;, & ab illo
N il posset fieri perfectum: sicut ab arte
Q uæ non perfecta est, perfectum non opus exit.
Q uare non possunt plura esse exordia rerum,
A st unum: quia perfectum non amplius uno est.
A quo sic rerum æternus deducitur ordo,
V t monade à prima innumeri numeri generantur.
E st etiam purum, ac simplex: nam posteriora
H is sunt composita & mista. an cõponere quisquam,
A ut miscere potest, si non prius inueniantur
E x quibus id fiat? prius hæc extare necesse est,
S ingula per se, deinde simul coniuncta manere.
E rgo principium primum (ceu diximus) unum est,
A c simplex, nec non purum: quod uiuere si non
C redimus, erramus. quoniam nisi uiueret, unde

Esset uita alijs, cum uiuant cuncta per ipsum?
Viuit nimirum, atque sapit: quia condere nunquam
Tot bona, tam uaria & pulchra, et tanto ordine posset,
Ni sapiens foret, & cognosceret omnia ad unguem.
Nec dubitandum etiam, sed corde atque ore fatendum,
Hoc ipsum esse bonum. nunquid bonitate carebit
Illud, cunctorum quod origo & causa bonorum est?
Num fonte ex dulci, riui effunduntur amari?
Num dulces riui ex fonte effunduntur amaro?
Aut opus est nihil esse bonum: aut bonus ille putandus,
Qui rerum fons est, & mundi maximus autor.
Hunc homines uarie appellant: nos ore Latino
Qui loquimur, plerunque Deumque, Iouemque uocamus.
Qui cum sit primum ens, & ab ipso cætera fiant,
Idcirco est per se uiuens, sapiensque bonusque,
A nullo accipiens quod habet, uerum omnia ab illo
Accipiunt. igitur quod habent, amittere possunt,
Si modo nil conferre uelit dator ille supremus.
Vt riui possunt arescere, si neget undas
Fons solitas: tamen haud ideo fons deficit ipse.
Nam per se producit aquas, neque pendet ab ullo:
Sic deus est per se, idcirco non deficit unquam:
Nec si cuncta simul pereant, ideo ipse peribit.
Quicquid enim per se est, semper durare necesse est:
Cum nullo indigeat, cum solo pendeat à se:
Cum ui non possit, cum nolit sponte perire,

Demum

Demum ipse est totum: sunt autem cætera partes.
Tale tamen totum non est, quod constituatur
Partibus ex ipsis: cum sit super omnia simplex.
Sed uirtute inquam totum est, quia condidit orbem
Tam uastum, & quicquid tam uastus continet orbis.
Omnia quæ uiuunt, & quæ uiuentia non sunt:
Omnia quæ apparent, & quæ apparentia non sunt:
Ipse facit solus, solus quoq; facta tuetur.
Hac ratione igitur totum est, totumq; uocatur,
Vt semen tota est arbos: quia uiribus eius
Quanquam sit minimum, tamen ingens nascitur arbos,
Quæ ualidis ramis spaciosas explicat umbras.
Multi autem dubitant, an corpus, corporeus'ue
Sit Deus. *esse etenim nil præter corpora credunt,*
Atq; ea corporeo quæ sensu percipiuntur.
Quare nos utrum hoc sit uerum, dispiciamus.
Omne quod est corpus, quantũ & quale esse necesse est.
Atq; duo hæc propter, nimirum sensile corpus
Redditur: his demptis, quid sensu percipietur?
Quod uero quantum & quale est, componitur: atqui
Simplex est Deus *ipse, uelut iam diximus. ergo*
Neutiq; corpus habet. prædictis adde, quod omne
Corpus materia saltem formaq; coactum est.
Præterea non finitæ uirtutis oportet
Esse Deum, *æternus cum sit, ne desinat orbis.*
Nullum infinitam uirtutem corpus habebit:

Quodlibet est etenim finitum, nempe rotundum,
Corporibus cunctis maius, meliusq́; suis est
Limitibus cinctum: sic quod quater angulus, aut ter
Formiat, sic alias quod habet quascunq; figuras.
Ergo infinitæ non est uirtutis. & istud
Monstro sic: partes hoc diuide corpus in æquas,
Sitq; A dimidium, sit B pars altera: quæro
An possit tantum A, quantum B, & utriq; potestas
Infinita sit? hoc pacto pars altera frustra est,
Altera sufficiet. quod si pars utraq; uires
Finitas habet, & totum tale esse necesse est.
Finitis etenim constare ex partibus ipsum
Infinitum, audet qui dicere, desipit. ergo
Corporis est expers, qui corpora cuncta creauit.
Forte aliquis respondebit: Deus infinitum
Est corpus, nos uero istud posse esse negamus.
Omne etenim spacium compleret, nec locus ullus
Restaret uacuus, qui claudere cætera posset:
Sic nec mundus erit, nec nos, nec deniq; quicquam.
Præterea corpus uiuens cum nobilius sit,
Ac melius, quàm quod uita caret: haud dubitandum,
Nobiliorem esse ac meliorem corpore uitam,
Propter quam corpus melius fit, nobiliusq́;.
Quæro igitur, nunquid uita est substantia? uel quid
Accidit? hoc si sit, substantia uilior esset,
Nec non deterior, quàm quod substantia non est:

Quod

Quod certe absurdum, clamabit turba sophorum.
At si uita ipsa est substantia, corpore nullo
Indiget, adiuncto sibi: solaq; purius, atq;
Commodius per se, quàm corpore iuncta manebit.
Nam quare adsciscat corpus sibi, uiuere liber
Cum ualeat mundi sator, & sine corporis usu?
Nempe superuacua est moles, & carceris instar
Continet inclusas uires, animamq; coërcet,
Impediens, ne quò uult pergere libera poßit.
Ille igitur summus princeps, bonus, omnipotensq;,
Aeternus, sapiens, prorsus sine corpore uiuit.
Sed quare hoc multi nolunt concedere? dicam.
Nempe quia in crasso demersi corpore, crasso
Obducti sensu, nil præter corpora norunt.
Ut si forte oculis uitrum, quocunq; colore
Infectum obijcias, quicquid spectabis, eundem
Qui uitro, credas deceptus habere colorem.
Scire tamen debemus, & omni errore fugato
Credere, nec dubie: esse alia, & quamplurima uere
Entia, uel nullo uiuentia corpore: uel quæ
Corpus habent tenue in primis, ut cernere nostri
Haud poßint oculi, nec noster tangere sensus,
Atq; ideo nobis meliora & nobiliora.
Quod forsan tali poterit ratione patere:
Omne graue & crassum quanto plus continet in se
Terrenæ fecis, tanto fit uilius illo

Quod

Quod tenue atq; leue, & subtilis materiai
Massa est compositum. docet hoc quodcunq; metallum:
Nam simul ac ualidis Vulcani uiribus arsit,
Liquitur, & partes illius deteriores,
In quibus est terræ plus & grauitatis, habentur
Pro nihilo, in scoriamq; abeunt: leuiora, magisq;
Pura, nitent: meliore sono, meliore figura.
Sic panis melior, qui purior & leuior fit
Ex simila: hunc domini comedunt, sed craßior escã
Dat famulis: rursus grauiori & deteriori
Custodes pecoris pascuntur rure moloßi.
Sic aqua, sic uinum, atq; oleũ, & liquor omnis habetur
Nobilior tanto, quanto est subtilior, atque
Lucidior leuiorq;. cibus quoq; craßior, & cui
Plus grauitatis inest, in sordes uersus, ab aluo
Pellitur: ast alius terreni ponderis expers,
Fit caro, fit sanguis, fitq; utile nutrimentũ.
Cur lapides uiles, crassoq; grauiq; & opaco
Corpore sunt? gemmæ preciosaq; marmora lucent.
Nempe quia his minus est terrenæ fecis, at illis
Materies concreta magis, densataq; tellus
Dat pondus, lucemq; adimit, preciumq; decoris.
Sunt speciosa igitur minus, & preciosa, tenent quæ
Plus terræ: unde etiam possunt minus entia dici:
Vt minus est aurũ, scoria, & quod uilius aurũ est:
Nanq; elementorũ certe est uilißima tellus,

Et quasi fex quædã. idcirco faber optimus, illã
Inferiore loco fixit, multumq; remoto:
Vt quantum posset, distaret ab æthere puro:
Densauitq; globum, ut minor & contractior esset.
Cœlicolumq; minus turbaret lumina, quando
Immẽsi spectare uelint penetralia mundi.
Ergo ubi tam pulchrũ absoluit Deus amphitheatrum,
Ornauitq; ipsum stellantibus undique gemmis,
Quicquid ubique fuit scobis, immundæq; relictum
Paßim materiæ, uentos abstergere iußit.
Illi confestim domini mandata facessunt.
Hinc Aquilo, inde Notus, Zephyrusq; Eurusq; patentes
Certatim uerrunt campos, glomerantq; redactas
In medium sordes, uarijsq; afflatibus urgent:
Sic facta est tellus, quæ prorsus ab æthere toto
Expulsa, ad centrum sese miseranda recepit.
Non locus alter erat distantior, inferiorq;,
Ad quem confugiens tandem requiescere posset.
Nónne etiam reliquis infirmior est elementis,
Debiliorq;? etenim si discindatur ab æstu,
Aut ferro, aut alia quauis ratione, redire
In sese nequit, ac diductas iungere partes.
At aqua si fuerit diuisa, recurret in unum
Extemplo, & rursus ueluti prius integra fiet:
Sic aër, sic ipse ignis quum dilaniantur,
Quàm primum coëunt, dissectaq; membra reducũt,

Et re-

Et remanet facto de uulnere nulla cicatrix.
Vnde hoc? nimirum quia sunt meliora, magisq;
Perfecta, & propria possunt uirtute moueri:
Terra autem per se stabili grauitate quiescit,
Immo alijs causa est ut sint immota, locumq;
Ne mutare queant. siquidem plus est ubi terræ,
Plus grauitatis inest, minus illic mobilitatis.
At quæ sunt leuiora, eadem sunt mobiliora,
Et uitæ propiora quidem. nam causa mouendi
Corporibus uita est, patet hinc, quòd mortua motu
Cuncta carent. sed cum uiuentia sint meliora
(Quandoquidem nihil est uita preciosius ipsa)
Haud dubie, leuius quodcunq; est, mobiliusq;,
Illud idem melius dicendum nobiliusq;.
Ergo errant prorsus, qui credunt entia tantum,
Quæ apparent oculis, uel tactu percipiuntur,
Et quæ crassa magis. quid enim subtilius ipso
Aëre? quid ue potest tangi minus atq; uideri?
Vnde ipsum multi uacuum, & nihil esse putarunt.
Apprime est tenuis: quid ni? uerum tamen est ens,
Et uerum corpus, primis de quattuor unum,
Nobilius terra, & terram humectantibus undis.
Tradita proinde fuit sedes sublimior illi.
Nam quæ sunt cœlo & stellis propiora beatis,
Debent nobiliora etiam, & meliora putari.
Nónne omnes uenti tenues, ut lumina fallant?

Quis tamen esse neget uentos? qui ferrea postquam
Carceris Aeolij fregere repagula, montes
Ingentes quatiunt, ualidóque à stirpe reuulsas
Deijciunt ornos, pontumq; à sedibus imis
Euertunt, cogunt nubes, soluuntq; coactas,
Terribiles'que cient tonitrus, & fulmina trudunt:
Cum tantas habeant uires, non entia dices?
Cernere quòd nequeas, uel prensos stringere palmis?
Nimirum stultum est committere sensibus omne
Iudicium, fallunt oculi persæpe uidentem,
Proq; alio monstrant aliud. demergito in undas
Perspicuas baculum rectum, apparebit in illis
Incuruus: currat prope littus adacta phaselus,
Currere tunc littus credas, cessare phaselum.
Fallaces igitur sensus, ætate frequenter
Aut morbo, aut alijs causis mutantur & errant:
Nec sunt cuique pares. quod pulchrum iudicat ille,
Contrà hic turpe putat: dulce ille, hic dicit amarum:
Ille alget, calet hic. uariantur corpore sensus,
Inq; alia sunt carne alij, partesq; sequuntur
Interdum, per quas operantur: ut ebrius unam
Esse duas credit flammas, & fixa moueri:
Quippe mero turbati oculi, turbant quoque uisum.
Aër præterea solet ipsos uertere sensus;
Nanque mō est clarus, mō turbidus, humidus est nunc,
Nunc siccus, nunc est densus, nunc rarus, ita ipsos

illudit

Illudit uariè ſenſus: hinc ſanguineus ſol
Apparet, minor hinc uel maior luna uidetur:
Hinc clamante aliquo ſinuoſa reſultat imago,
Decipiens ſtolidas iteratis uocibus aures.
His alijs'que modis poſſunt errare: ſed ipſa
Certior eſt ratio, duce qua mens inuenit inter
Mille latens nugas & inania ſomnia, uerum.
Hanc amat, hanc ſequitur, totis huic uiribus hæret,
Qui ſapit, ingenioq; ualet, cui uiuida mens eſt,
Aethereus'que animus: ſed craſſa obtuſáq; turba
Non uidet hanc lippis oculis. hinc plurimus error,
Vanáque credulitas, & opinio cæca tenaxq;.
Prudentum rectrix ratio eſt, at opinio uulgi.
Nos igitur rationis iter, quà poſſumus, omni
Conatu ac ſtudio quæramus & ingrediamur.
Ipſa etenim ratio ſol eſt, qui tramite certo
It ſemper, per quam à brutis diſtare putamur:
Obſcuram, incertamq; imitatur opinio lunam.
Quid demum ratio dictat? uiuentia multa
Eſſe quidem, noſtros fugiant quæ tenuia ſenſus.
Nam niſi feciſſet meliora & nobiliora,
Quàm mortale genus, fabricator maximus ille,
Nempe uideretur non magno dignus honore,
Nempe imperfectum imperium atque ingobile haberet:
Infrà etenim naturam hominis, pecudesq; feræ'que
Exiſtunt, uiles omnes ac mente carentes,

Et miseræ, & uentri tantum somnoq́; uacantes:
Quod si nullum animal melius natura creasset,
Qui dnã aliud foret hic mundus, quàm turpe ferarum
Ac pecudum stabulum, spinisq́; fimoq́; refertum?
Quidnam aliud foret ipse Deus quàm pastor herusq́;
Multorumq́; gregum, multorumq́; armentorum?
Atqui hominem fecit: nimirum maxima laus hæc,
Nimirum satis hoc: ohe, fieri melius nil
Debuit, aut potuit? iamiam perfectior orbis
Esse nequit, fuit hæc Iouis infinita potestas?
Sed uideamus utrum sit fas hoc credere. non est,
Non est hoc inquam fas credere, nec ratio uult.
Nam quid homo est? animal certe stultũ atq; malignũ,
Præq; alijs miserum, si se cognoscat ad unguem.
Quis non sponte malus? uitiorum lubrica & ampla
Est uia, quà properant omnes, ultroq́; feruntur,
Nec prohibere ualent monitor, lex, pœna, metus ue.
Contrà, uirtutis salebrosa, angusta, nimisq́;
Ardua: quà pauci tendunt, ijdemq́; coacti.
Quis sapit? an mulier? nunquid puer? aut cerdonum
Tota cohors? eheu stultorum maxima turba est:
Cæcis uersamur tenebris, & ducimur omnes
Affectu: aut nulli, aut pauci, quos rector Olympi
Precipue sibi delegit, ratione reguntur.
Quis contemplari ualet: aut unde ocia nobis
Sunt, ut poßimus latitans inquirere uerum?

Distra-

Distrahimur uarijs curis: pars plurima uitæ
Conteritur somno, reliquum morbi atque labores
Assidui impediunt, paupertas úc improba turbat,
Desidia interdum, interdum furiosa uoluptas.
Hinc stulti sumus, hinc nobis sapientia desit.
Nanque ea continuo studio, longoq; paratur,
Pacatumq; animum poscit, mentemq; quietam.
Quàm uero genus humanum miserum sit, abunde
(Ni fallor) sexto libro monstrauimus antè.
Eheu pœnarum scelerumq; & stultitiarum
Hic locus est: hæc est tenebrosi regia Ditis,
In qua nemo quidem non multa incommoda suffert.
Turba tamen stupida & crassa hoc non cogitat, imò
Inter continuos, detestandosq; labores,
Sæpe canit demens, & ridet, nec miseram se
Agnoscit, patitur pœnas, obiterq; iocatur,
Et subito obliuiscitur omnia: dum modo parua
Dulcedo subeat, lethen hæc mentibus infert.
Prouida sed tales uoluit nos esse, sagaxq;
Natura: utiliter certè. nam si saperemus,
Quis ferret, miseræ tot tantaq; tædia uitæ?
Tristitiam curasq; graues sapientia gignit.
Ipsa etiam natura hominem spe lactat inani,
Qua sine quisque sibi mortem conscisceret ultro.
Ergo stultitia & spes, sunt duo pharmaca nobis
Tradita, prudentis naturæ consilio, ne

Tot tantisq; malis affecti deficiamus.
Quod si hodie haud ullum est animal præstantius ipso,
Mundi author quid erit? stultorumq; & miserorum
Et sceleratorum dominus, princeps, pater, & rex.
O bellum imperium, ô summum ac mirabile regnum,
O bellos comites: quid quæris Iuppiter ultra?
Iam non es solus: tam pulchrum condere mundum,
Scilicet hos propter decuit te. seruiat istis
Cœlum, sol, luna, astra, aër, tellus, mare. quid ni?
Sed mox in nihilum redeant, pereantq;, uelut nix 19
Adueniente æstu, aut hyberno tempore frondes.
Quanti sunt, quæ tam imbecillo corpore constant?
Quanti sunt, quæ tam imperfecto tempore durant?
Nunquid credibile est, terram pontumq; habitari
Duntaxat: quæ sunt cœlo collata fere nil.
Quid tellus pontusq; simul? punctum prope dicas,
Si mundi spacium immensum ac mirabile acuto
Perpendas animo: quin ipsis quodlibet astrum
Est maius, ueluti perhibent qui talia norunt.
Ergo tam exiguus locus, & tam uilis, habebit 20
Tot pisces, homines, pecudes, uolucresq;, ferasq;:
Cætera erunt uacua, & proprio cultore carebunt?
Atq; aër desertus erit, desertus olympus?
Delyrat, quisquis putat hoc, hebetisq; cerebri est:
Immo illic longe plura, & longe meliora
Viuere credendum est, longeq; beatius, atque hic.

De-

Denique si uerum uolumus sine fraude fateri:
Est hominum sedes, brutorum'que, infima tellus:
Ast aër ultra nubes, cœlumq; beatum,
Pax ubi perpetua & nitidi lux clara diei
Assidue regnant, domus est & regia diuûm.
Quos licet haud possit mortalis cernere uisus
(Est etenim tenuis nimium natura deorum)
Sunt tamen innumeri, bibulæ quot corpora arenæ
Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis.
Qui credit cœlum tam immensum, tamq; decorum,
Desertum omnino, ac solum, uacuumq; colonis,
Cum teneat uilis tam multa animalia tellus:
Delyrat, crassa mentis caligine pressus,
Nec minus ac pecudes terrena in fæce sepultus.
Nec mirum puto, si fortunatæ inueniuntur
Insulæ in Oceano, loca cunctis plena bonis, &
Delicijs: ueluti quidam scripsere: ubi uitam
Nunquam ullus dolor, aut casus contaminat ullus.
Sed cœlum, Oceani nomen, quia concolor illi est,
Et uelox apprime, ideo fortasse recepit:
Omnis stella autem, censebitur insula. quid ni?
Nónne domos etiam multas ita sæpe uocamus,
Quod solæ à reliquis sint omni ex parte remotæ?
At si aliter dicunt quàm nos exponimus, errant:
Non etenim in nostro oceano sunt talia: Reges
Hæc loca non sinerent armis intacta, suóque

Imperio uellent adiungere, si quis ad illa
Accessus foret, & cuperent consistere in illis.
Sed quid non fingit nugarum Græcia mater?
Nempe suos aër cœlumq; ac sidera ciues
Indigenasq; tenent: quod qui negat, ille beatis
Inuidet, atque Dei maiestatem insipienter
Blasphemat. nunquid non est blasphemia, cœlum
Dicere desertum, & nullis gaudere colonis?
Atque Deum nobis tantum, brutisq; præesse,
Tam paucis, & tam miseris animalibus, & tam
Ridiculis? certe sciuit, potuit, uoluitq;
Omnipotens genitor, nobis meliora creare,
Quæ uiuant meliore loco: ut sua gloria maior,
Maius & imperium foret, & perfectior orbis.
Nam quo plura facit, quo nobiliora, relucet
Hoc magis & mundi decus, & diuina potestas.
Sed dubium est, an sint puræ & sine corpore formæ:
An uaria, ut nos, membrorum compagine constent.
Nimirum dictat ratio, quod in aëre & igni
Corpus habent quæcunque manent animalia. nam si
Non sunt corporea, ergo aër desertus & ignis
Prorsus erit, uacuusq; locus dicetur uterque.
Quippe locum præter corpus, nihil occupat: illi
Cui non est corpus, non est locus, idq; loco nil
Indiget: ut satis ostendunt præcepta sophorum.
Sed nunquid morti debentur? credere par est,

Viuere longa quidem & fœlicia ſecula, tandem
Deſinere, atq; mori. nam ſi corumpitur aër
Atque ignis, cur non pereant uiuentia in illis?
Nempe loci naturam haurit, ſequiturq; locatum.
Forte aliquis, quali ſpecie, qualiue figura
Sint hæc, ſcire uelit: par eſt quoq; credere talem
Eſſe illis faciem, qualem nec terra nec unda
Ferre ſolet, noſtra meliorem ac nobiliorem:
Qualem nec fas eſt, nec cernere poſſumus ipſi.
At quibus in ſtellis uita eſt, & in æthere puro,
Cœlicolæ, nunquam pereunt: quia nulla ſenectus
Aſtra terit, nulla unquam ætas labefactat olympum.
Credendumq; ipſis maiora & lucidiora,
Et formoſa magis, magis & ualida & leuia eſſe
Corpora, quàm reliquis, quæcunq; ſub æthere uiuunt,
Atq; elementa colunt, & tempore menſurantur.
Sed quid agunt? gaudent ſenſu ac ratione uiciſſim,
Nunc hoc, nunc illa utentes: miriſq; fruuntur
Delicijs, quas humanum nec fingere poſſet
Ingenium, nec mortalis percurrere lingua.
Illic eſt uerus mundus, uera entia, ueræ
Diuitiæ, ueri mores, & gaudia uera:
Aſt hic ſunt umbræ tantum, ſimulachraq; rerum
Friuola, quæ paruo momento ut cera liqueſcunt.
Illius mundi, quædam eſt hic noſter imago:
Quantum pictus ab hoc, tantum hic quoq; diſtat ab illo.

Extra ipsum uero coelum, & supra omnia corpora,
Esse alium mundum meliorem incorpore umq;,
Qui non percipitur sensu, sed mente uidetur,
Nonnulli credunt: nec res est dissona uero.
Nam si nobilior sensu, & præstantior est mens,
Cur habeat proprium mundum, propria entia, sensus,
Quæ uere existant, quæ percipiantur ab ipso:
At mens sola manens, proprio non gaudeat orbe?
Nilq; habeat per se existens? sed somnia tantum
Apprendat, tenuesq; umbras, & inania spectra?
Quæ non existunt per se, uera entia non sunt.
Aut igitur mens est nihil, aut natura creauit
Menti consimilem mundum, qui continet in se
Res ueras, stabiles, puras, immateriales:
Quæ per se existunt melius, quàm sensibiles res.
Hic ille archetypus mundus, perfectior isto
Sensibili, quanto sensu perfectior est mens.
In quo, sol Deus est summus, dijq; astra minores.
Ergo plura etiam, cum sit perfectior, in se
Continet, ac diuersa magis, quàm materialis
Corporeusq; orbis. sed nil corrumpitur illic,
Nil motum, nil tempus habet: sunt omnia fixa,
Aeterna, absque loco, & nullis obnoxia damnis.
Illic sunt causæ, & cunctarum semina rerum.
Sensibilis mundus, mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo, & quædam est illius imago.

Omia

Omnia sed perfecta illic, atque undique tota:
Hic sunt particulæ rerum, quæ multiplicantur
Materiæ uitio. sic plures efficiuntur
Cerui: nanq; illic uirtus est una creatrix
Ceruorum: uulpes facit hæc, facit illa leones.
Sic de alijs dico, quæ noster continet orbis:
Quæ numero plura, at specie clauduntur in una.
Omnia proueniunt suntq; à uirtutibus illis.
Haud aliter fabri magna exercentur in urbe,
Quisque suo incũbens operi diuersa laborat.
Quare ex particulis hic mundus constat: at ille
Ex totis, uiuis per se, distantibus à se.
Singula nonnulli credunt quoq; sidera posse
Dici orbes, terramq; appellant sidus opacum,
Cui minimus diuûm præsit: quia nubibus infra
Imperium teneat, producat q; omnia solus,
Corpora quæ æquor habet, tellusq;, atq; infimus aër
Vmbrarum dominus, simulachraq; uiua gubernans;
Cui data sit rerum cura & moderamen earum,
Quæ quia non durant, sed tempore corrumpuntur
Exiguo, prope nil possunt umbræq; uocari.
Hic reor est Pluton, à quo tenebrosa teneri
Regna canunt uates. nanque infra nubila nox est:
Supra autem lux clara nitet, splendorq; perennis:
Huic igitur, tanquã minimo, Deus ille deorum
Rex genitorq; dedit uilissima regna, aliosq;

Vt quisq; est melior, melioribus addidit astris,
Imperiumq; suum natis diuisit habendum.
Sed tamen hæc hominum nulli certa esse putamus.
Nam secreta Dei quis nouit? quis fuit unquam
In cœlo, redijtq; iterum, potuitq; referre?
Non tanti est mortale genus, mens nostra labascit
In rebus summis, nec spectat noctua solem.
Quisque suo ingenio fretus, noua fingere gaudet:
Præsertim uates, quibus est fiducia maior.
Traditur his, quacunque uelint, impune uagari:
Nam furijs agitantur Iacchi, & Apollinis œstro.
Quamquàm nil prohibet furiosos dicere uerum,
Et uerum dixit quondam furiosa Sibylla.
Sit satis hoc (ueluti promisimus) ostendisse
Multa esse & nobis longe meliora, uideri
Quæ nequeunt, uiuunt tamen, & ratione fruuntur.
Immo aliqui in primis docti scripsere sophorum,
Tales esse animas quoque nostras, corporibusq;
Exutas non posse mori, æternasq; fatentur.
Sic Plato, sic Samius uoluit, sic sensit & ille
Diuinus uere Plotinus, sicq; poëtæ
Non pauci cecinere. igitur par esse uidetur,
Atque operæprecium (quoniam dignissima scitu
Res est) hanc etiam meditando euoluere partem.
Quid melius, quã se cognoscere? corpora quid sint,
Norunt uel pueri, puluis de puluere: uerum

Difficile est, naturam animi cognoscere ad unguem.
Quare hanc, pierio confisus numine, totis
Viribus ingenij & solerti indagine, posthac
Quærere conabor, faciliq; ostendere uersu.
Quo facto, libram egressus, tua Scorpio adibo
Signa, ubi fatorum uires ac iura requiram,
Si modo non obstant scribenti fata poëtæ.
Sed quia in ambiguis rebus bene percipiendis
Progressus bonus est, ac debitus ordo, ut ab illis
Quæ manifesta magis, magis & certa, incipiamus:
Hoc nos facturi sumus hac in parte. etenim si
Principia obscuris fuerint abstrusa tenebris.
Quæcunque ex illis ueniunt, incerta sequentur.
Friuola si fuerint fundamina, tempore paruo
Deficiet quicquid super his fabricare uolemus.
Effectus uero certi magis ac manifesti
Sunt nobis quàm causæ: igitur sumamus ab illis
Principium, & foribus rem perspiciamus apertis.
Iamq; ideo à motu (quia per se sponte moueri
Possunt, quæ uitam retinent: quia denique motus
Præcipuum uitæ indicium est) prius incipiemus.
Nempe ipsum corpus, necnon membra ipsa quiescunt
Per se, & putrescunt: calor est fortasse mouendi
Causa, aut calfactus sanguis. sed uiua frequenter
Stant immota, insit licet his sanguisq; calorq;,
Quandocunque uolunt requiescere. proinde uoluntas

Ipsius motus fons & causa esse uidetur.
Sæpe uolunt tamen, & nequeunt animata moueri:
Ergo utrumque simul motum creat: imperat unum,
Exequitur reliquum: iubet hoc, iussa efficit illud.
Velle quidem nihil est, si desit posse. sed unde
Vult animal mutare locum? quia nempe uoluntas
Mente bonum monstrante uidet, deinde ipsa mouetur
Virtute obiecti, & trahitur uelut ignis ab esca,
Vt lapide idæo ferrum, paleæq; minutæ
Heliadum lachrymis. miro sic ordine mundum
Instituit pater omnipotens, ut plurima nexu
Iungantur facili, & coëant: sed plurima contrà
Discordent inter sese, pugnentq; uicissim.
Vnde aliqui merito esse aiunt primordia rerum,
Litem & amicitiam, per q; hæc fieri omnia credunt.
Ergo bonum mouet, à quo deinceps mota uoluntas
Membra agitat, corpusq; urgens huc mittit & illuc:
Non tamen esse bonum cunctis animantibus unum
Credamus: neque enim cunctis est una cupido.
Diuersis diuersa placent, sua gaudia cuique
Distribuit natura: aliud puer optat, amatq;,
Quàm matura ætas. nam qualia corpora, tales
Sunt plærunque animi, & talis plærunque uoluntas:
Propterea nunc hoc uolumus, nunc illud amamus:
Et quæ grata prius fuerant, mox despiciuntur:
Nimirum, quoniā corpus mutabile, nunc hos,

Nunc

Nunc illos habitus diuerso tempore sumit,
Naturamq́; animi secum trahit. hinc sitis, hinc et
Macra fames, Venerisq́; oritur genitiua cupido.
Atqui ipsum corpus mutant complura, uel ætas,
Vel tempus, uel casus, item potus, cibus, aër:
Sideraq́; interdum, ut quidam scripsere periti.
Non igitur solum obiectum, sed corporis ipsa
Conditio, nos uelle facit diuersa, mouetq́;.
Sed ratione aliqui potius ducuntur, & illa
Procedunt monstrante uiam, & uirtute trahuntur:
Qui perquàm rari existunt. nam lumina mentis
Haud secus obducunt affectus corporei, quàm
Phœbæum iubar inspissantes aëra fumi.
His demum causis corpus mortale mouetur.
Vis autem motiua animæ, cui mota uoluntas
Imperat, imperium exequitur, membrisq́; quietis
(Indupedita modo hæc non sint) infunditur, horsum
Illorsum impellens. sed cur lassata labore
Languescunt? sic crura dolent, sic brachia torpent.
Hinc credo, quoniam sanguis feruore solutus,
(Feruet enim motu nimio) subducitur, atq;
Deficit exhalans paulatim: non aliter quàm
Aegrorum extenuant quum pallida corpora febres.
Sanguis enim, aut alius uice sanguinis humor, in ipsis
Diffusus membris, animam uehit, atq; alit ipsum
Corpus: quo uegetante, mouens uis concitat artus.

Spiritus est etiam quidam tenuisq; leuisq;,
Quem generat calor, ac sanguis resolutus ab ipso,
Ceu solet à radijs solis resoluta creare
Vnda leues agilesq; auras. hic spiritus intra
Viscera conclusus passim, fluitansq; cauernis
Corporeis, animæ præsto est, animæq; ministrat,
Quum uult ipsa aliquid fieri, corpusq; moueri.
Verum hi qui somno oppressi sunt, quomodo motum
Exercent? nam sæpe aliquis per somnia surgens
Arma capit, uel sternit equum, uel scribit, ut aiunt:
Vel citharam digitis pulsat sopitus inertem.
Scire opus est, rerum in nobis simulachra manere,
Quas uisu aut alio sensu percepimus: hinc est
Quod quasi præsentem, absentem spectare uidemur,
Quod iam præteritas uoces audire putamus.
Has igitur species, cerebri penetralibus altis
Inclusas, turbat stomacho qui surgit ab imo
Euolitatq; uapor: tunc mens delusa, mouetur
Atq; mouet corpus, fuerit si fortis imago.
Sed caudam colubri abscissam, caudamq; lacertæ
Motantem sese, nunquid mouet ipsa uoluntas?
An potius uis illa animæ, quam nomine Graij
Phantasiam dicunt? ceu quos uel dira phrenetis,
Vel Bacchi liquor immodicus, uel somnia uexant?
An ratione alia id contingit? forsitan intra
Nodosas caudæ partes, uegetabilis ille

Spiritus inclusus, toto conamine quaerit
Qua data porta fugam, & sinuosa uolumina torquet,
Perq; uias tenues sensim luctatur in auras:
Vel pars illa animae, qua corpus sentit, in illo
Stat diuisa loco, & motum ciet. arbitror autem
Iudicio quaecunq; carent, non posse dolorem,
Aut aliquid sentire. etenim uis maxima sensus
Cognitione fluit: qui plus cognoscit, habetq;
Iudicium maius, patitur magis, & magis idem
Gaudet: sed stupidi atq; hebetes minus omnia curant,
Laeduntur minus, & metuunt minus, & minus algent
Atq; calent, uix dignoscunt aduersa secundis.
Non igitur quoniam doleat, cauda illa mouetur,
Nil etenim sentit: quia uis quae iudicat, illic
Non est, sed capitis parte in meliore remansit
Vnde prior mihi causa magis uera esse uidetur.
Sic igitur motus fit, quo uiuentia sese
Proripiunt. tamen hoc praedictis addimus unum:
Quod quandoq; bonum praesens, cum possit haberi,
Non mouet aut petitur: quia non cognoscitur. ergo
Cognitio, motus etiam causa esse uidetur:
Immo praecipua est. quis enim cupit illa, petit'ue,
Quae prorsus nescit? caeca est per se ipsa uoluntas,
Nec quicquam sibi uelle potest, sine lumine mentis:
A quo si fuerit minus illustrata, sinistrum
Carpit iter, specieq; boni decepta labascit.

Ac de ira primum. audaces facit ira, pericli
Contemptrix, auget robur, uiresq́; ministrat:
Qua suadente, hostem impauidi, Martemq́; cruentum
Aggredimur, raptisq́; in prælia currimus armis.
Causa est nimirum sanguis, qui accenditur: & cor
Flammiuomum, fellisq́; liquor diffusus amari.
Iræ etenim sedes fel creditur, ipsaq́; bilis
Materiam præbet stimulis, cæcoq́; furori.
Hinc, quæ felle carent animalia, neutiq; possunt
Irasci, pacemq́; colunt, ac bella recusant.
Hinc quibus est sanguis feruentior, atq; caloris
Vis maior, tumidam citius labuntur in iram.
Sic iuuenes, sic & quorum mera uina replerunt
Plus æquo fibras, facile excandescere notum est.
Ergo anima indignans, bilem cum sanguine miscet.
Deinde manus ad bella armat mox uulnera fiunt.
Nam prius ipsam animam lædens iniuria turbat:
Quæ turbata, dehinc corpus mouet. unde uidentur
Errare hi, quicunq; animam non posse moueri
Contendunt. nam si nunquam moueatur, oportet
Stare loco, atq; gradu corpus quoq; semper eodem,
Motus enim uarius, uarium simul indicat esse
Motorem. sol mutatur, mutantur & umbræ.
Cur nunc has reddunt, nunc illas organa uoces?
Nempe quia huc illuc uolitat manus, & diuersos
Dum tactus agitat, uarium dat fistula cantum:

Sic anima affectus prius accipit ipsa latenter.
Quos ubi uult fieri notos, tunc utitur huius
Aut huius membri officio, impertitur & illi
Id quod habet latitans in se, ut uideatur & extet,
Haud aliter, quàm quum fido rex dicit amico,
Atq; aperit secreta animi, quæ postmodo cunctis
Diuulget populis, & diuulgata patescant.
Sic etiam fit amor: nam quum mens dulce quid optat,
Vsa ministerio cordis, tunc pandit amorem.
Corde amor, ira, timor, uotum, spes, cura, uoluptas,
Tanquam arce in quadam, cum anima uersantur, et inde
Membrorum officio excurrunt per corporis urbem.
At de istis aliàs forsan dicemus abunde,
Si Deus annuerit nobis, facilesq; Camœnæ.
Sufficiat nunc, affectus fieri prius omnes
In natura animi, causis uenientibus extra:
Deinde hos, uel membri uel sanguinis aut humoris
Cuiuscunq; opera effundi, in lucemq; propelli.
Iuncta etenim cum sint corpusq; animusq;, necesse est
Communes motus, communia uulnera utrisq;
Accidere, inq; uicem sese mutare: quod uni
Infertur, quàmprimum aliud quoq; sentit, habentq;
Sympathian. tanto se fœdere complectuntur,
Post hæc de sensu, quoniam properamus ad ipsum
Chelarum finem, breuiter mea Musa loquamur.
Quinq; dedit sensus natura animantibus illis,

Q uæ sunt perfecta: ast alijs non tradidit omnes,
A tq; ideo possunt merito imperfecta uocari,
Q uales lūbrici, & talpæ, conchæq́; marinæ,
C ochleaq́;, & spinis circumuallatus echinus.
H os inter sensus præstantior esse putatur
V isus: quandoquidem menti certissimus hic est
N uncius, ostendens illi quæ plurima terris
N aturæ ingenio ac mira uirtute creantur,
T ot flores, herbas, fructus, animalia, plantas,
T am multas lapidum species, tam multa metalla:
O stendens etiam quos pascit in æquore Proteus
S quammiferos populos, & monstra natantia ponto,
Q uodq́; his est maius, cœlestia templa deorum,
S tellarumq́; globos, & sancti lumina solis:
M itto ea quæ faciunt homines, quæ lingua referre
N ulla potest. ergo hic sensus pulcherrimus atq;
O ptimus est, in quo sedes bene creditur esse,
P ræcipuumq́; animi hospitium: quotiesq́; uidere,
A ut affari aliquem uolumus, tunc lumina nostra
E ius in aduersos oculos intendimus, ac si
T otus homo atq; animus totus consisteret illic.
N empe oculos, animi speculum quicunq; uocarit,
V erus erit. nam blandus amor lucescit in illis,
A pparentq́; odium, feritas, clementia, mœror,
L ætitia, improbitas, pietas, prudentia, necnon
S tultitia, ambitio, timor, ira, audacia, culpa.

Sed uisus, quo fit pacto? diuersa sophorum
Iudicia: exquirant alij, nos prodere paucis
Conemur, quicquid uero quadrare putamus.
Scire opus est unam esse animam, minimamq́; uideri
Vt nequeat: tamen innumeris prope uiribus aptam,
Quas illi natura dedit, summusq́; creator.
Hæc auget, nutrit, generat, mouet, afficit, audit,
Gustat, odoratur, tangit, uidet, & cognoscit:
Quæ uis præcipua est & maxima, cœlitibusq́;
Cognata ac propria. has igitur per corporis artus
Diffundit uires, quæ certis partibus hærent,
Perq́; oculos lucem admittit, uariosq́; colores
Percipit, atq; omnes dijudicat ipsa figuras,
Pupillæ officio, & totum considerat orbem.
Sic quoq; per nares diuersos prendit odores,
Perq́; aures haurit uoces, strepitusq́; sonusq́;:
Per gustum hæc eadem sentit genus omne saporis:
Per tactum à calidis discernit frigida, duraq́;
A minime duris, à leuibus aspera. demum
Sunt quinq; ipsius comites, fidiq́; ministri
Per quos cognoscit res omnes: quîs sine prorsus
Inscia, lethæo torpebit pressa sopore.
Ergo oculi cum sint uitrei, densoq́; nitore
Perspicui, apprendunt rerum simulachra, tenentq́;:
Non secus ac speculum soleat, præsentia quando
Luminis intersit: cuius uirtute creantur

Sensificæ

S enſificæ ſpecies, fuerit niſi pupula læſa.
H as ſpecies menti (capitis nanq; arce ſuprema
M ens habitat, ſolioq́; ſedet regaliter alto)
O ſtendunt oculi: tunc prudens illa, ſagaxq́;,
C ognoſcit rem, cuius adeſt formalis imago.
H æc eadem, uocum diſcrimina mille, ſonoſq́;
I nnumeros, mira ui percipit, ingreditur quum
I ncolumes aures aër eliſus ab ipſis
C orporibus: nanq; eſt aër tenuiſsimus, atq;
M obilis in primis: qui quum ſe corpora pulſant,
D eprenſus medio actutum diſſultat ab ictu,
I rrumpitq́; cauas penetrans uiolenter in aures,
I anua clauſa licet fuerit, clauſæq́; feneſtræ:
V ſq; adeo eſt tenuis, & penetrabilis aër.
Q uinetiam piſces, piſcantum gurgite ab alto
H orreſcunt ſtrepitus, pauidiq́; in retia currunt:
Q uippe aër penetrare poteſt in uiſcera Nerei,
I nde tument fluctus, inde importuna minaxq́;
S æuit hyems, qua urgente uouent pia munera nautæ.
D ura igitur quoties collidunt corpora ſeſe,
A ut quoties aër pulſus uehementer, in illa
C oncaua præſertim, per ſtricta foramina tranſit,
D iuerſæ ac uariæ fiunt uoceſq́; ſoniq́;:
V t uaria eſt rerum natura, & forma locorum,
I n quibus ipſe aër gignit uoceſq́; ſonoſq́;.
S ic tuba longe alium reddit, quàm tibia cantum:

Sic pelusiacis discordant nablia sistris.
Ac ueluti iactu lapidis perculsa mouetur
Vnda in multiplices orbes: sic percitus aër
Diffundit spiras longe lateq; rotantes:
Atq; ideo multis uox insonat auribus una,
Vt multis etiam speculis una hæret imago.
Ast odor ut nares intret dicamus, ab ipsis
Rebus pertenues fumi egrediuntur, & auras
Inficiunt latè: ueluti quum thura uidemus
Panchæa, aut prunis cinyreia dona cremari.
Fit gustus linguæ officio, curuiq; palati:
Nanq; his percipitur rerum gustabilis humor,
Qui penetrans tangit sensum, ingeneratq; sapores.
Tactum autem, sanguisq; & spiritus efficiunt, qui
Passim per corpus fluitant. animantibus iste
Sensus inest cunctis, cunctis quoq; gustus inesse
Creditur: ast homini meliorq; & maior uterq; est.
Hinc etiam est homini quàm alijs prudentia maior.
Sunt qui aliter credant fieri prædicta, negantq;
Acceptas oculis species causam esse uidendi:
Aëre nec medio esse opus aiunt, ut uideantur
Res, aut audiri possint. nanq; omnipotens rex
Tot uires animæ concessit, quot genera ipse
Effinxit rerum, ut posset comprændere cuncta.
Quæq; suum agnoscit genus apte, ac percipit ultro,
At contemplatur mens omnia, & omnia cauto

Iudicio

I udicio expendit, quæcunq; à ſenſibus hauſit,
E t uerum atq; bonum diuino examine librat.
M ens igitur ſol eſt animæ, ſunt ſidera ſenſus:
S ic perhibent quidam. ſed nos properamus, & iſta
L inquimus excutienda alijs, finemq́; propinquum
A ppetimus: quia iam chelarum extrema tenemus.
C olligitur tamen ex dictis, ac perſpicitur, quod
E ſt anima æthereum quiddam, ſine corpore uiuens,
O mnia uiuificans, cognoſcens omnia, diuûm
Q uatenus ille hominumq́; pater permiſit: ab illo
T radita cuiq; rei eſt certa & finita poteſtas.
I lli autem ſoli uis eſt ſine fine, poteſtq́;
O mnia, quæ fieri poſſunt, à lege ſolutus.
N am ſi anima & ſentit, & cuncta intelligit: ergo
N on eſt corporea, aut corpus. quia corpora nulla
N on terra, unda, aër, ignis, neq; condita ab iſtis,
H as per ſe uires retinent. non eſt dubitandum,
E ſſe animam ſemen quoddam cœleſte, Iouisq́;
P rogeniem æternam, cui tantum cognitionis
C eßit, ut immenſum ualeat comprendere mundum.
Q uid ſi atomi, quas nonnulli finxere ſophorum,
S unt animæ potius quàm corpora? corpora nanq;
O mnia, ſunt quanta, & poſſunt utcunq; ſecari:
N empe anima eſt indiuidua, atq; immaterialis,
E t ueluti centrum quoddam, ad quod plurima tendit
L inea. per ſenſus quia cuncta feruntur ad illam

Vndiq;

Vndiq;,ceu fluuij concurrunt undiq; in æquor.
Quare illos miror,qui dicunt tempore eodem
Ipſam animam extingui & corpus,pariterq́; perire.
Nam licet hoc eſſet,debet tamen uſq; taceri:
Non ſunt hæc dicenda palàm,prodendaq́; uulgo.
Quippe hominum pleriq; mali,pleriq; ſceleſti:
Qui ſi animam credant nihil eſſe à funere,nilq́;
Poſſe pati,poſtquam ſemel eſt egreſſa,nec ullam
Defunctis pœnam infligi:formidine adempta
In ſcelus omne ruent,confundent fásq; nefásq;.
Præterea multi, qui ſperant poſſe beati
Poſt mortem fieri,& uerſari cum Ioue ſemper,
Atq; ideo ſeſe dedunt uirtutibus ultro,
Ac bene de multis qua poſſunt parte merentur:
Si poſt fata dari ſibi præmia nulla putarint,
Illico torpebunt,& tot benefacta peribunt:
Tot ſpacioſa etiam templa & ſpecioſa,tot aræ
Inſignes auro & peregrino marmore,demum
Relligio & pietas & honor cultusq́; deorum
Ad nihilum uenient,ſi homines nil morte relinqui
Crediderint,animasq́; in uentos prorſus abire.
Semiferum uulgus frænandum eſt religione,
Pœnarumq́; metu. nam fallax atq; malignum
Illius ingenium eſt ſemper,nec ſponte mouetur
Ad rectum:uirtus inuiſa moleſtaq́; uulgo eſt.
Relligio generis decus eſt & gloria noſtri,

Quæ

Quæ nos conciliat superis, & iungit olympo.
Nemo igitur bonus & prudens audebit aperte
Dicere, mortalem esse animam, & corrumpere uulgus.
Nunc tamen est multa nobis ratione probandum,
Hanc esse immunem leti, æternamq; manere,
Vt Christi cultor testatur, bruchiphagusq;
Iudæus credit, præputia nostra perosus:
Quæ Deus haud faceret, si non facienda putaret:
Ac gens fermè omnis concordi prædicat ore.
Principio, quicquid simile est magis omnipotenti
Cunctorum domino, diuturnius esse fatendum est,
Perfectumq; magis. nam quod durabile non est,
Sed cito dilapsum perit, imperfectius esse
Quis neget? atq; ideo durant cœlestia semper,
Quod diuina magis sunt & perfecta: sed ista,
Proxima quæ terris, quæ cœlo amota uidentur,
Cum sint imperfecta, breui fugiuntq; caduntq;.
Ergo animus noster, cum uita & cognitione
Diuinæ similis naturæ appareat, intra
Corporeos fines claudetur? nec magis ipse
Quàm caro durabit? neq; uiuet longius æuum?
Præterea corrumpi animus nequit, hac ratione,
Quod simplex & materia seclusus ab omni est.
Huc accedit item, quod corpore debilitato
Vis animi crescit: quare imbecilla senectus
Consilio superat iuuenes, mentisq; uigore.

Ingenio

Ingenio plerunq; caret,qui robore præstat.
Raro utrunq; deus cuiquam largitur,ut idem
Sit sapiens,& sit robusto corpore pollens.
Quare si longo fractis iam uiribus æuo
Fortior est animus,non ipse à corpore pendet,
Sed per se est aliud quiddam,& post funera uiuit.
Nonne etiam quum pes dolet,hunc mens ipsa dolorem
Iudicat?haud dubium est.sed quomodo mentis ad arcẽ
Peruenit iste dolor?num sursum tendit ab imo,
Paulatim ascendens ut fumus?non: quia multæ
Partes,non solum(si sic)pes ipse doleret,
Nec pedis,at potius partis,quæ proxima menti,
Tunc sentiretur dolor.unde probatur aperte,
Corpoream non esse animam,& sic morte carere,
Cum medij nullius egens distantia tangat.
Adde his,quod quoties reminisci aut fingere quicquam
Egregie uolumus,uel quicquam intelligere apte:
Tunc animum reuocare opus est à sensibus.unde,
Nonnulli ut melius meditentur,lumina claudunt,
Aut sese à turba abducunt,loca sola petentes:
Vel quum nox piceo terras uelamine texit,
Et iam lethæo torpent animalia somno,
Peruigilant,tacitiq; toro extinctaq; lucerna,
In tenebris acuunt contractam à corpore mentem.
Nempe animum turbant sensus,populantur eundem
Affectus,redduntq; hebetem,inuoluuntq; tenebris:

Non

N on ſecus ac nitidum prætexunt nubila ſolem.
E rgo ſi proprijs reſidens penetralibus, intra
I pſe ſuas latebras, fugiens à ſenſibus, atq;
C orporeis crucibus, melius ſapit: eſſe profectò
Q uum poterit liber, moribunda à carne ſolutus,
C uncta animus meliore modo cognoſcet, & ipſi
H ærebit uero magis ac perfectius abſq;
C orpore, & æternum uiuens durabit in æuum.
D eniq; cùm ſit homo medius bruta inter & ipſos
C œlicolas, commune aliquid retinebit utriſq;.
C orpus brutorum eſt, animi natura deorum.
A ltera pars moritur, neſcit pars altera letum.
N on igitur prorſus delet mors omnia: nanq;
L etiferis animus lædi nequit ipſe ſagittis.
P rædictis etiam poſſum connectere: quod ſi
N il ſuperat noſtri poſt fata, uidebitur eſſe
I niuſtus deus, atq; malis præbere fauorem.
Q uippe hi dum uiuunt, lætis plerunq; fruuntur,
H is neq; diuitiæ deſunt, neq; grata uoluptas:
H os decorat præclarus honos, & gratia uulgi.
C ontra ſæpe bonos uexat fortuna, malignis
C aſibus inuoluens: nunc paupertate premuntur,
N unc morbis, aliquo ſemper triſtantur amaro.
Q uare animus buſto ſupereſt, ſcelerumq; ſuorum
D at pœnas: uel ſi bonus eſt, bona præmia ſumit.
H is alijsq; modis multis oſtendere poſſem

Immortalem

Immortalem animi naturam, incorporeamq;.
Sed satis est: iam me finis uocat. haud equidem sum
Nescius, harmoniam dici quoq;, non tamen apte,
Ipsam animam. ac ueluti mistis ex uocibus exit
Harmonia, & uarijs fiunt bona pharmaca rebus
Compositis simul, unde oritur uis ipsa medendi:
Sic elementorum certa ratione modoq;
Iunctorum, & cœli pariter uirtute creari
Quidam animam rentur: quæ partim corporis intra
Septa manet, partim causas sortitur ab extra.
Vt uisus, uirtute oculi, externoq; creatur
Lumine. nam cœlum causa est, qua hic omnia fiunt:
Quo sine nec tellus quicquam, nec gigneret æquor.
Nimirum hæc falsa est, & peccat opninio. nanq;
Si sic, non posset corpus consurgere contra,
Et carni unde oritur capitale indicere bellum,
Ipsa anima, & uario motu in contraria ferri:
Sed semper foret una eademq;, ut quælibet est uis,
Quæ solet ex mistis diuino numine nasci:
Vt patet in genere herbarum, gemmisq; beatis.
Quidam etiam censent, animam nihil esse soluto
Corpore: quod somnus, qui mortis fertur imago,
Et sensum & mentem nobis auferre uidetur:
Vel quia diuersis causis ægrescere cernunt,
Ac multis uarijsq; modis, ne munere possit
Ipsa suo fungi, mentem lædiq; præmiq;

Aspiciunt,

Aspiciunt, necnon cum corpore crescere, & unà
Deficere: ut patet in pueris, senibusq; , uirisq;.
Ignarus puer est, prudens uir, desipit ætas
Vltima, corrumpit corpusq; animumq; senectus.
Quinetiam dicunt: Si anima est diuina, potestq;
Viuere seiuncta à membris mortalibus, utquid
Se miseræ carni insinuat? cuius uitio tot
Perpetitur mala, & admittit tot flagitia? ergo
Stulta est, si sponte hoc facit: at si inuita nefandas
Corporis ingreditur latebras, quis cogit? an ipse
Iuppiter? ergo deus nequaquam hanc diligit: imò
Carcere quam clausit tam turpi, odisse uidetur.
Et cum nec corpus nec quanta existat, ab ipso
Corpore non credunt ulla ui posse teneri.
Præterea, per se (nisi discat sollicite) cum
Nil sciat, ac subeant percrebra obliuia mentem:
Per se animum nihil esse putant post corporis usum.
Discere tunc etenim poterit nil, sensibus ipsis
Corruptis morte, unde omnis doctrina paratur.
Quidam aiunt, unam esse animam duntaxat in orbe,
Quæ uitam tribuat cunctis uiuentibus: ut sol
Vnicus, est oculis animantum causa uidendi.
Aeternamq; putant illam, licet extinguantur
Corpora: ut extinctis oculis æternus adest sol.
Has non difficille est nugas ratione potenti
Vincere: sed uereor ne sim prolixior æquo.

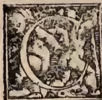
Non deerit qui recte istis respondeat olim
Quæsitis, nodosq; omnes dissoluat ad unguem.
Vir macte ingenio, uiuet tua gloria mecum,
Nostraq; (quid dubitas) laudabunt scripta minores:
Aude opus egregium, & cœlesta differe terris.
Vnum hoc adijciam, quod quiuis nosse ualebit:
Æternam esse animam, & diuino semine natam,
Si sensus atq; affectus compresserit omnes:
Si spernens prorsus mortalia gaudia, sese
Abducet à curis terrenis, assiduoq;
Conetur studio ad superos extollere mentem.
Tunc etenim sapiens fiet, poteritq; futura
Cernere, uel uigilans, uel somno oppressus inerti.
Hoc pacto cecinere olim uentura prophetæ.
Sobrius ergo animus propior fit ad æthera, quanto
A terris magis, atq; à carnis amore recedit.
At pecudum ritu sequitur pars maxima sensum,
Nec bona cognoscit nisi quæ sunt corporis: hinc est,
Quod plærique putant animam succumbere morti,
Quandoquidem nequeunt infirmo lumine quicquam
Diuinum spectare, atra caligine pressi.
Sed de anima sint ista satis: redeamus ad ipsum
Authorem mundi, quem concludamus ab omni
Corpore seiunctum: & sine corpore millia multa
Esse, quot in syluis frondes gignuntur opacis:
Vel si corpus habent, tenue est, nec prorsus ab ullo

Perci-

Percipitur ſenſu,ſed ſola mente uidetur.
Atq; hæc in primis ſunt entia uera,ſuiq́;
Iuris:nulla etenim carnis contage laborant.
Tu uero hic iam Muſa tace:mox quum uolet ille,
Qui mea labra mouet,mecum ſcrutabere cauſas
Rerum,quas fieri ſub lunari orbe uidemus,
Contingant fato,an nulla ratione ferantur.
Interea dum ſol Nemeæi terga leonis
Torret,& inſanæ ſub opaca fronde cicadæ
Ingeminant raucos ſtrepitus,quæramus in umbra
Aut lauri aut myrti ſuauem ſpirantis odorem,
Propter aquæ crepitantis iter pimplæa quietem.
Ipſa quies animum reficit,reuocatq́; uigorem.
Mox ubi regreſſæ fuerint poſt otia uires,
Rurſus ad altiſonos (adſis modo diua,tuóque
Numine me foueas) tentabo accedere cantus.
Et ſi forte mihi uultu fortuna benigno
Auxilium tulerit,longos miſerata labores,
Pauperiemq́; procul,curasq́; fugarit amaras:
Totus ero tecum,tuaq́; intra limina ſemper
Verſabor,ſola hæc fuerint ſolatia nobis:
Tunc Aganippæis ubertim explebimur undis,
Inſuetumq́; melos Cirphæa in rupe canemus.

LIBER VIII.

SCORPIVS.

CVR tam diuerso mortalia tramite pergant,
Hæc in honore æuum ducant feliciter, illa
In tenebris iaceant, multo uexata labore:
Pieri pulchra doce. tibi enim fas, nosse deorum
Consilia, & rerum causas aperire latentes.
Sunt qui cuncta putent cæco contingere casu,
Nec mundum ratione regi: quòd plurima cernunt
Indignis decorata bonis, & plurima contrà
Indignis agitata malis, discrimine nullo
Prudentes iustosq; premi, regnare scelestos,
Virtuti uitium præferri, & templa cremari
Fulminibus, prodesse etiam sua crimina multis.
Talia cum fieri uideant, pars maxima credunt
Aut non esse deos, aut illos spernere quicquid
In terris fiat, soliq; incumbere cœlo.
Hinc temere, incertoq; aiunt ferri omnia casu.
Ast aliqui tibi dant regimen Fortuna, uocantq;
Te dominam rerum, mortalia sceptra tenentem,
Instabiliq; rota uersantem cuncta proterue:
Erexitq; aras tibi quondam ignara uetustas,
Et cecidit uotiua tuis sæpe hostia sacris.
Non desunt quoq;, qui cõmittant omnia fatis,

Et credant certis fatorum legibus orbem
Disponi atq; regi, æterno stabiliq; putantes
Ordine ceu choreas & pompas cuncta moueri,
Cuiq; suas partes tribui, ac si fabula agatur,
Quas implere opus est, dum totum transigat æuum.
Vtilis est certe, & pulcherrima, difficilisq;
Quæstio, nec nostris prætermittenda camœnis.
Nunc igitur primum dicamus, quod sine causa
Esse potest nihil, aut fieri, sed causa necesse est
Vt suo ab effectu distet, diuersaq; res sit:
Quandoquidem nil se gignit, nil prouenit à se,
Nilq; sui causa esse potest. ergo infinitus
In causis processus erit? minime: sed oportet
Nimirum esse aliquid primum, à quo maximus ordo
Causarum incipiat, qui à summo tendit ad imum.
Hanc igitur seriem causarum, dicimus esse
Fatum: quod Deus ipse semel quasi fatus, ut ista
Omnia sic fierent, decreuit lege perenni.
Sed quo quæq; magis causa est contermina primæ,
Et uicina, hoc est alijs mage digna, potensq;,
Subiectasq; sibi mouet, ac dominatur eisdem.
Ens primum causa est, & non effectus: at imum
Effectus tantum debet, non causa uocari.
Quæ media existunt, his nomen adhæret utrunq;.
Quod si causarum non esset nexus & ordo
Perpetuus, si alia ex alia non pendeat (ac si

A summo iunctis nodis ducatur olympo
Longa cathena, usq; ad nigri regna infima Ditis:
Quod dictu absurdum est: plura uno prima dabuntur
Principia, & causæ primæ multæ inuenientur.
Tunc discordabunt inter se, ac magna ciebunt
Prælia tot reges, quia regni summa potestas
Non patitur plures. sic mundus non erit unus,
Nec pulcher: nanque est ordo pulcherrima rerum.
Sed dicet fortasse aliquis: descendere ab uno
Principio rerum summo plures simul, inter
Se se distinctas causas, ut solis ab orbe
Plures emanant radij, discrimine quodam
Disiuncti, quorum non hic dependet ab illo,
Sed pariter cuncti à fonte egrediuntur eodem:
Sic non esse opus ut pugnent, seséque uicissim
Impediant: siquidem uia non est omnibus una.
Non modus hic malus est, non hæc sententia multum
Displicet. at forsan uera est, tamen aspiciamus
Interius, procul excussis à mente tenebris.
Quippe humana nequit mens lucem attingere ueri
Tam cito, tam facile, & falli solet ipsa frequenter.
Hinc tam diuersæ sectæ, & contraria dicta.
Hic ait, ille negat: propria est ita opinio nobis,
Vt diuis ratio: certi mortalibus est nil.
Ergo si plures causæ sunt immediate
A prima, ut dictum est: quæro, an sit quælibet æque

Perfe-

Perfecta, haud ullus tunc ordo patebit in illis.
Namque ubi nil primũ, & nullus gradus, aut discrimẽ
Cernitur, ordo illic poterit quoque nullus haberi.
In quouis genere inuenies primum, mediumq́;,
Necnõ postremum. genus est absque ordine nullum.
At si non æque perfecta est quælibet. ergo
Imperfectum aliquid Deus efficit? hoc mihi dictu
Difficile est: alijs possum concedere causis.
Quarę unus primæ causæ tribuatur, & idem
Optimus, atque omni perfectus parte putetur
Effectus: reliquas autem, quo quæq; recedit
A prima magis, hoc plures, minus at perfectos
Crediderim facere: ut plures quoq; gignere fructus
Arbor non bona consueuit, sed deteriores.
Semper plura bonis mala sunt, & tristia lætis.
Verum inter causas quo quæq; potentior, atque
Altior est, hoc & uitæ & rationis habet plus,
Simpliciorq́; eadem, magis & substantia pura est.
Inferior contrà quæcunque est, debiliorq́;,
Possidet illa minus uitæ, minus & rationis,
Sed concreta magis, magis à substantia abhorrens.
Quod patet in terris: ubi paruo tempore durant
Omnia, ubi ratio apparet uix ulla, ubi purum
Nil est, sed multis ex rebus omnia constant.
Mista & composita in terris sunt cuncta, uideri
Ut nusquam possit substantia: quin nihil ipsa

Penditur hic, solis honor obtingentibus illi est:
Conditur illa intus, cæcis abstrusa latebris.
Hinc est, quod pluris bona corporis ac fortunæ
Fiunt, quàm uirtus animi. substantia nanq; est
Ferme hominis uirtus: at in hoc substantia mundo
Exulat. illi etenim patria & domus, & sua sedes
Cœlum: ubi habet fidos comites, uerumq; bonumq;.
Hoc igitur pacto ex causis contexitur orbis,
Vt dictum est, seruans æterno fœdere cuncta:
Nec talem, nisi forte Deus, soluisse cathenam
Vlla potest uis, aut series immensa dierum.
Ex his quicquid erit, uel nunc est, uel fuit olim,
Exoritur causis: uires quibus omnibus ipse
Rex superum, certis metis, & tempore certo
Constituit, certisq; modis procedere iußit.
Atqui non nescire opus est, concurrere plures
Interdum causas, ut quicquam fiat ab illis.
Contingit tamen haud temere hic concursus, & ista
Mistio causarum: sed fatorum ordine certo
Cuncta meant, certis subiecit legibus omnia
Omnipotens ille astriferi faber amphitheatri,
Mensuramq; dedit rebus, quascunq; creauit.
Quare non uerum est quod nonnulli asseruere,
Esse nihil certi in rebus, contingere casu
Omnia, nec curare deum mortalia quenquam.
Errant nimirum quibus hæc sententia adhæsit.

Quandoquidem casus nihil est, nisi opinio quædam
Futilis, haud multum distans ab imagine somni:
Quicquid Aristoteles, uel quiuis dicat, eorum
Dicta nihil moror, à uero quum forte recedunt.
Sæpe graues magnosq; uiros, famaq; uerẽdos,
Errare & labi contingit, plurima secum
Ingenia in tenebras consuerunt nominis alti
Authores, ubi conniuent, deducere easdem:
Tantum exempla ualent, adeo est imitabilis error.
Nemo putet sibi me addictum. mihi flectere mentem
Sola solet ratio, ratio dux fida sophorum est:
Hanc scrutator amet ueri, inprimisq; sequatur.
Quod uero casus nil sit, me credere cogit
Ipsa rata atq; potens ratio. nam si omnia certis
(Vt dictum est) causis, certo ordine, tempore certo
Supremi iussu rectoris progrediuntur:
Quo sit perfectus mundus, ne noxius error
Tantum soluat opus, quam sedem casus habebit?
Ambiguus, uarius, Vertumnum & Prothea uincens?
Vt uacuum, sic & casum natura recusat.
Incertum in mundo nihil est, sunt omnia certa:
Ipse Deus, natura, æther, elementa, & ab illis
Quicquid uel factum est, uel fit, uel fiet in æuum.
At si quid foret incertum, non omnia certe
Mens sciret diuina, aliquis cadet error in illam:
Quod dictu absurdum est. nam qui facit omnia, nouit

Omnia, nilq́; potest ipsum ulla ex parte latere.
Quanquam aliqui dicunt: quod si mortalia nosset
Aetherei mens illa patris, uilesceret. atqui
Errant. nanq; malus nemo est, quia non bona nouit:
Nec uilis, quia non preciosa intelligit: albus
Non fit proinde aliquis, quòd rem bene percipit albam:
Nec sol deterior, quoties illustrat iniquos:
Nec quia fortè lutum radijs ferit, est ideo ipse
Foedus: non sordet lumen, quum sordida tangit.
Sic non uilescit, quum uilia forte capit mens:
Imò decet nouisse malũ, at fecisse nefandum est.
Ergo Deus nihil ignorat, scitq́; omnia quæ sunt,
Quæq́; fuere olim, & quæ mox uentura supersunt.
Quæ nisi certa forent, sciri non posse fatendum est,
De certis etenim tantum ipsa scientia habetur.
Quinetiam uates, referunt si quando futura,
Prædicunt certosq́; dies, & nomina rerum
Certa canunt: quod non fieret, nisi quæq; futura
Certa forent, ueluti quæ sunt, quæ & præterierunt.
Attamen hic fieri casu nonnulla uidentur:
Vt si imbrex deiecta alto de culmine tecti,
Vi boreæ quenquam feriat: uel si quis opertos
Thesauros reperit, puteum dum defodit alte:
Talia nimirum casu contingere uulgus
Autumat. ast eadem non est sententia nobis.
Nam licet eueniant præter spem talia multa,

Incertis nobis atque imprudentibus: ergo
Propterea in rebus debemus ponere casum?
Nostrum scire quidem, aut nescire, nihil uariat res.
Non est proinde ignis calidus, nix alba, nitens sol,
Quod scimus sic esse: imò magis ordine uerso.
Nascitur ex ipsis humana scientia rebus:
Atq; ideo scimus sic esse, quod ipsa ita res est.
Et mens nostra potest falli, non res. ego de re
Nunc loquor, & quæro an casus dominetur in illam.
Nec mihi nunc curæ est, fieri rem nec'ne sciamus.
In nobis igitur tantum, non rebus in ipsis
Est casus: quoniam fieri casu illa putamus,
Quorum causa latet nos, ipsis cognita diuis.
Omnia certa igitur. nam motu semper eodem
Versatur cœlum, atq; eadem nascuntur eisdem
Seminibus semper, semperq; elementa tenorem
Ipsa suum seruant: & partes annus easdem
Semper habet. siquidem post uer, feruentior æstas
Extemplo subit, hanc pomis comitatus & uuis
Autumnus sequitur, post quem sua frigora secum
Ducit hyems, gelidisq; aquilonibus omnia torpent.
Non herbæ mutant uires: animalia semper
Ex ijsdem constant membris, & moribus ijsdem.
Nec fieri aut errore, aut casu monstra putandum,
Cum certas habeant causas, ut tristia monstrent:
Vnde illis nomen, quare & portenta uocantur.

Spon-

Sponte sua hæc natura facit: quæ sæpe iocatur
Informes edens partus, ludicra creando:
Vt pictor, qui causa animi quandoq; figuras
(Sit licet ipse opifex bonus, egregiusq; magister)
Gibbosas, naso ingenti, labroq; tumenti,
Pingit: digna satis uano spectacula uulgo.
Ergo cuncta modo cum fiant semper eodem,
Rarus & instabilis casus, nil iuris in orbe
Prorsus habet: quem summa Dei sapientia torquet,
Vt facile agnoscet, qui quàm miro ordine, quamq;
Perpetuo, quàm concinne & bene machina mundi
Condita sit, secum reputet: quàm membra animantum
Sint proprijs aptisq; locis disposta, suisq;
Vtilia officijs, & conuenientia pulchre:
Quàm nihil incassum faciat natura, Deus'que.
Qui secum hæc reputat, non casu, sed ratione,
Consilio, iussuq; Dei fieri omnia dicet.
Sed nunquid fortuna regit mortalia, sicut
Non pauci credunt? pulchrum & laudabile scitu est
Hoc quoq;, quare animi uires huc flectere oportet.
Ipsa tamen fortuna prius cognoscere quid sit,
Est operæprecium. prisci coluere, putantes
Esse deam quandam, terris cœloq; potentem:
Atque illi struxere aras, & uota tulere.
Ast ego non reor esse deam, nec cœlicolarum
Fœmina uel mas est quisquam. nam sexus ab illis

Pror-

Prorsus abest:nec gignuntur,nec morte teruntur,
Vt quidam cecinere olim:fortasse putantes
Esse deos nostri similes.ô pectora cæca,
O capita anticyræ succis curanda meracis.
Creditis esse deos,ut nos? thalamosq́; dearum
Ingressos,blando compressu gignere prolem?
Ergo deum quendam potius dicamus,& imum
Degeneremq́;,ideo terræ pelagiq́; tenentem
Vilia regna,ubi tot sunt crimina,totq́; dolores,
Tot pestes,ubi nil tutum.nanq; insidiarum
Omnia sunt plena & fraudum.deus iste uocatur
A Christo & Paulo princeps mundi huius.eundem
Laurigeri appellant Ditem,ac Plutona poëtæ,
Qui stultis fauet atq; malis,insontibus asper.
Hæc domus,hæc sedes,hæc tali digna tyranno
Regia,quem uulgo fortunam dicimus.atqui
Omne malum est infra lunam:nox atra,procellæ
Terribiles,frigus,calor,importuna senectus,
Pauperies malesuada,labor,dolor,improbitas,mors.
Supra autem lunam,lucis sunt omnia plena,
Necnon lætitiæ & pacis,non tempus,& error,
Et mors,& senium est illic,& inutile quicquã.
Fœlix,ô nimium fœlix,cui sedibus illis
Tam pulchris,& tam iucundis,tamq́; beatis.
Viuere concessum est supremi munere Regis,
Cæterum opinantur quidam,plenum esse Deorum

Mun-

Mundum hunc, & multos ipsorum degere uitam
Aeris in campis latis, quos dæmonas Argi
Indigitant, curamq; hominum gerere atq; animantũ,
Quotquot alit tellus, & naufraga Amphitrite:
Arbitrioq; suo bona uel mala tradere, honores,
Gaudia, diuitias, atq; his contraria. quare
Grande operæprecium est, illis utcunq; placere
Quod fieri & sacris & carmine & arte magorum
Censent nonnulli: ac nobis (modo rite uocentur)
Apparere aiunt, nostrisq; adsistere uotis: 20
Nilq; homini melius contingere posse, nihilq;
Dulcius in uita, quàm conuersarier istis
Cum dijs, præsentes affari, audire loquentes:
Quod certe paucis mortalibus arbitror esse
Concessum: iustis tamen, & qui desidiosæ
Illecebras carnis, lasciuaq; gaudia temnunt,
Terrenasq; abigunt curas, cœlestia tantum
Mirantes, tantumq; pium rectumq; colentes.
Quanquam etiam sunt qui credant, hos dæmonas inter
Esse malos quosdam, atq; malis parere, coactos 10
Carminibus magicis, fieriq; hoc plurima pacto
Turpia. nil moror hoc. nec nunc locus: ultima solis
Sidera, squammosis radiantia fratribus, istud
Forsitan expedient, ubi de dijs plurima dicam,
Si Deus ipse uolet, qui nunc mihi carmina dictat.
Missa ergo hæc faciamus, ego uix credere possum,

Esse

Esse deum quenquam prauum. sapientia nūquam
Peccatum parit: at contrà est inscitia mater
Erroris, culpæ, & sceleris. mihi nemo uidetur
Sponte malus: uult nanq; bonum sibi quæq; uoluntas
Semper, iudicio nisi falso decipiatur.
At dæmon sapit, id nomen si conuenit illi.
Verum utcunq; sit, aut terras fortuna gubernet,
Dæmones aut ipsi humanas moderentur habenas,
Nil extra fatū est, metiturq; omnia summi
Mens regis, cuius sine numine fit nihil usquā.
Sed dubium ex dictis oritur, nodusque profecto
Difficilis, qualem Alcides uix, aut Macedûm rex
Solueret: hoc multorum animi turbantur, & hærent.
Nam si cuncta iubet fatum, & fieri illa necesse est:
Libera non nobis, non dijs est ipsa uoluntas:
Tollitur arbitriū prorsus, nec præmia uirtus,
Nec pœnas uitiū (quod dictu est turpe) meretur.
De dijs non locus est nunc dicere: sed speculemur
De nobis quid sit, deque his quæ subdita nostro
Sunt generi, & possunt humana luce uideri.
Dico igitur quod in his, quæ sub ditione locantur
Fortunæ, nihil est sine fati numine nobis.
Diuitiæ siquidem, solatia, gaudia, honores,
Imperia, ex alto ueniunt: nec nostra uoluntas
Hæc tribuit. quis enim nollet sibi talia? sed nil
Velle iuuat, potiusq; nocet, si fata repugnant.

Quàm

Quàm multi fatis inuitis tendere sursum
Conantur, magis atq; magis sed ad ima recurrunt
Semper, & augescunt fato aduersante ruinæ:
Contra illi quibus astra fauent, ullo absq; labore
Necsperata quidem, sed sponte oblata, frequenter
Cõmoda percipiunt: quorum Rhamnusia rete,
Dum stertunt, multo distentum pisce reducit.
En aliquos claro de patre ac diuite nasci
Cernimus, atq; frui primo cum lacte repertis
Delicijs, & nutriri in fastigia rerum,
Vt præsint alijs, indigni sæpe: regant'que
Ipsi oculis capti luscos, uiuantq; licenter.
Ast aliqui obscuris miserisq; parentibus orti,
In pœnam & lachrymas magnum cassũq; laborem
Assidue tolerant, nulla'que expellere possunt
Sedulitate famem, semperq; in sordibus hærent.
Quis neget hæc fatis contingere damna sinistris?
Sunt formosi, agiles, robusti corpore, multi:
Multi etiam turpes, ægri, imbellesq; creantur:
Vnde istud? nũquid meritis, aut crimine nostro,
Aut nostro arbitrio fieri dicemus? ab ipso
Nimirum hæc ueniunt mortalibus omnia fato.
Denique ius rerum nostrarum & corporis huius,
Fatũ habet: est penes hoc etenim genus, horaq; mortis.
Hic laqueo, hic ferro, hic flammis, hic frigore, hic undis,
Ille fame, ille cibo moritur: multi'que dolore,

Aut

Aut morbo, aut casu intereunt, senio ue fatiscunt.
Certa dies leti est cunctis, discrimina nulla
Aetatis: nec fas, uiuendo excedere metas,
Perscripsit tetrici quas cuiq; potentia fusi.
Sic perijt scirpo magni laudator Achillis:
Sic olim, dum trinacrijs spaciatur in oris,
Aeschylus occubuit ualido testudinis ictu:
Sic passæ, Anacreon, te granum perdidit uuæ.
Heu quot habet mors sæua uias, artesq; nocendi:
Quo magis esse procul credis, magis imminet. unde
Certius est quàm mors, quàm mors incertius est nil.
Nonnulli tamen astrorum qui noscere uires,
Et magni secreta poli pertingere possunt:
Fatidici uates etiam, qui numine pleni
Nescio quo, uentura uident: prædicere mortis
Sæpe solent genus atq; diem: quia certa futuri
Natura est, ueluti præsentis præteritiq;:
Certa inquam in causa prima, causisq; secundis,
Quæ nexu longo à prima extenduntur ad imam.
Ast animi quæ sunt bona uel mala, nunquid ab ipso
Proueniunt fato? ingenium ac doctrina uidentur
Hinc manare: etenim poterit quis discere, si non
Polleat ingenio, ac uires natura ministret,
Si fortuna obstet, uel prauo in corpore languor?
Hic rhetor, sophus ille, alius mysteria diuûm
Sidereas'ue plagas quærit: sunt & quibus unda

Castaliæ,uili cum paupertate bibatur,
Et placeat cognata fami dulcißima fama:
Hæc studia unde fluunt? à rerum præside fato,
Hinc omnes artes,& munia diffunduntur.
Diuersis etenim gaudet natura ministris,
Vt fieri diuersa queant,ornantia terras:
Nec patitur cunctos ad eandem currere metam,
Sed uarias iubet ire uias,uariosq; labores
Suscipere,ut uario cultu sit pulchrior orbis.
An uero mores fatum, uel nostra uoluntas
In nobis pariat,permagni inquirere refert:
Nec paruus labor est,hac in re tangere uerum.
Arbitrij certe remanet quota portio nostri?
Actum est de nobis,libertas prorsus adempta est
Humano generi,si fati summa potestas
Esse malos cogat nos,inuitiq; trahamur
In scelus,& nulla liceat ratione reniti.
Quare operæprecium est,huc totam intendere mentē:
Et quantum Deus ipse sinit,uerum excutiamus.
Principio arbitrium quid sit,nos dicere oportet.
Arbitrium est,homini data libera & ampla potestas
A Ioue,quæ libeant iusta aut iniusta sequendi:
Non ideo tamen ut peccet,uirtute relicta:
Sed contrà,ut uitium uitans incumbat honesto.
Nam malefacta nocent,laudem benefacta merentur.
Quærendum ulterius,nunquid sit in omnibus æque

Arbi-

Arbitrium? nunquid quocunque in tempore duret?
Non certe in pueris, nec in illis esse uidetur
Quos animi uehemens nimium uel corporis angit
Morbus, uel quorum sopor occupat altus ocellos:
Quandoquidem somnus mortis perhibetur imago.
Quare si uerum subtili indagine quæras,
Inuenies paucos inter tot millia, qui se
Arbitrio moueant, & libertate fruantur.
Aetatis culpam mitto, puerilibus annis
Ignosco: & ueniam damus his quoq;, lumina quorũ
Lethæus preßit sopor, aut quos feruida torret
Febris, uel morbi stimulat uis durius æquo.
Magna quidem turba hæc: sed longe maior eorum,
Longe & deterior, quorum mens oblita fœdis
Criminibus, morbisq; animi labefacta recedit
A ratione procul, rectoq; à tramite uitæ.
Nunquid habent isti arbitrium? aut dicenda uoluntas
Libera in his? nempe ambiguum est, multiq; negarunt.
Vnde aduertendum, quòd liber solus haberi
Debet, qui recta regitur ratione, nec ullo
Vincitur affectu: nec uentorum impete uasto
Fertur in undifragos scopulos, sed fortiter obstat,
Intrepidusq; hæret clauo, portumq; capeßit.
Recte igitur quidam, liber solus sapiens est,
Dixere. hic etenim solus ratione magistra
Castigat motus animi, sensumq; rebellem:

Cætera turba nequit facere hoc. cur? an deus illis
Non dedit arbitrium? ratio est ubicunque, profectò
Est ibi & arbitriũ: semperq; hæc iuncta cohærent.
Atque ideo pecudes, quoniam ratione carere
Creduntur, nullũ arbitrium dicuntur habere.
At hominũ cuiuis ratio data fertur, in ipsis
Omnibus iccirco arbitrium quoque creditur esse.
Est autem ratio lumen quoddã, atque animi uis,
Qua cũruum à recto secernimus, atque ab honesto
Turpe, oculusq; solet mentis quandoque uocari:
Qualem oculum fortasse tibi Polyphæme fuisse
Significant uates, quo lactea membra uidebas
Dilectæ liquido ludentis in æquore nymphæ.
Sed malus (heu) malus hunc, urenti stipite Vlysses
(Quis poterit cauisse malos?) extinxit, & ora,
Ora prius formosa, suo spoliauit honore:
Qualem oculum Lynceus habuit quoque, nubila solus
Qui penetrans uisu noctem uincebat opacam.
Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æquè
Distribuit figuli sapientia summa Promethei:
Sed pauci utuntur, pauci quos æquus amauit
Iuppiter: hinc tantæ errorum scelerumq; scatebræ.
Nam si omnes rationis iter sequerentur ad unguem,
Pax foret in terris æterna, & Martius ensis
Non tantas passim clades, tantosque cieret
(Heu) fletus, starentq; suis cum mœnibus urbes:

Armaq;

Armaq; tartareis primum conflata caminis,
Et primum stygijs inuenta sororibus, agros
Excolerent, rigidi mutata ligonis in usum:
Tunc & apes, & ruris opes, pecudesq;, beatis
Agricolis largè affluerent, ac sæcla redirent
Aurea, & una domus diuosq; hominesque teneret,
Seq; oculis nostris paterentur numina cerni.
Cur autem pauci utantur ratione, sequentes
Auia, & arbitrium nullum uideantur habere,
Viuentes pecudũ ritu, pro uiribus edam.
Est quiddam in nobis diuinum, mensq; uocatur,
Ac ratio: id capite in summo natura locauit,
Atque illi uoluit famulos assistere sensus,
Quorum opera cœlum, terras, mare, & omnia posset
Percipere, immenso quæ comprenduntur ab orbe.
Est aliud quiddam mortale in pectore clausum,
Cuius ope augemur, uegetamurq;, igne ministro:
(Sic placitũ est superis) hoc mentem hostiliter urget,
Detrahit, infestat, turbat: multusq; satelles
Huic etiam parti non deest, ignaua uoluptas,
Ira, dolor, metus, atque timor, simul ardor habendi,
Improbus, ambitióque nocens, caput obsita fumo,
His igitur famulis, hoc milite, prælia menti
Infert: hi sunt qui summo conantur olympo
Deturbare Iouem, insignes feritate Gygantes,
Iapetusq; Gygesq; ferox, tumidusq; Typhoeus,

Hortatorq; mali Enceladus, Briareusq; *timendus:*
Scilicet ingestis curarũ molibus, angunt
Diuinum in summo positũ, nisi fulminis instar
Gratia præsto adsit, cœlo delapsa supremo.
Nam semel amissis ubi præceps currus habenis
Effudit sese, ac uehemens trahit impetus illum,
Nequicquam retinere uolens auriga laborat:
Principijs obstare opus est, quum parua fauilla
Languet adhuc: postquã creuere incendia, iamq;
Flamma furens tecto erumpit, cœloq; propinquat,
Præsertim Boreæ *si flabra ruentis ab arcto*
Immineant, (heu) frustra undas uicinia clamet.
Qüum semel ex alta saxum rupe exilit ingens,
Quis retinere queat? secum trahit omnia, saltu
Perfringens rapido cognatas montibus ornos.
At prius exiguo poterat molimine sisti.
Sic motus animi, si totis uiribus ipsam
Inuadunt mentem, uix (heu) uix tendere contrà
Infœlix audet ratio: clauoq; relicto
Per fluctus agitur, latè bacchantibus Euris,
Datq; manus plerunq; hosti, & captiua tenetur.
Ergo dum noua sunt uitiorum semina, cautus
Opprime quamprimum, & causas auerte, priusquam
Præcipites, tunc arbitriũ, tunc libera mens est,
Victor idumæis tunc exornabere palmis.
At si iam cœpta est pugna, & iam concutit arcem

Hostis

Hostis atrox, ualido labefactans ariete muros:
Crede mihi, nisi quis deus adsit numine dextro,
Succumbit ratio, & tantos non sustinet ictus.
Non'ne uides, menti quantum liquor obsit Iacchi?
Quas sæpe immittat furias, si plus satis intret
In stomachum merus? arbitriũ dic est ubi, postquam
Ebrietas caput inuasit, fumisq; repleuit?
Sobrius arbitriũ tenet, ac ieiunus, agitq;
Id quodcunq; iubet ratio: contrà, ebrius illa
Quæ nollet nescitq; facit, mox pœnitet, in se
Quum rediјt, multoq; dolet sua facta pudore.
Ebria sic mens affectu fit, nec minus ac si
Ascendat temeti uapor, inuertatq; cerebrũ,
Turbatur misera, & nebulis inuoluitur atris.
Quocirca est solus liber, solusq; profecto
Possidet arbitrium, ratio quem sola gubernat:
Qui affectus omnes superat, fingitq; premendo,
Hoc poterit facere, à primis qui insueuerit annis
Virtuti, atq; bonas iam pridem inuaserit artes.
Vsq; adeo ualet usus, & est nil fortius usu.
Cætera turba agitur pecudum ritu: unde poëtam
Iure puto dixisse, trahit sua quẽq; uoluptas.
Arbitrium multis oppressum atq; indupeditum est.
Ergo qui uere liber cupit esse, resistat
Cum primum incipiunt, affectibus, & rationi
Illos subijciat, semperq; utatur habenis.

Namque caro aduersus mentem consurgit, & illam
Continuo exercet bello. leuis astra petit mens:
At grauis astra caro refugit, terrenaq́; tantum
Appetit: est etenim terra, in terramq́; redibit.
Sic duo tam diuersa, Deus compegit in unum.
Esto autem quod sis sapiens, solaq́; regaris
(Vt dixi) ratione, habeas & liberum ad unguem
Arbitriū: nunquid ui tunc agitabere fati?
Imò magis fato tunc subijcieris, & illi
Parebis: siquidem fatum est diuina uoluntas,
Cum qua uir sapiens concordat semper, & eius
Iussa facit: contrà insipiens atq; improbus, horret,
Ac refugit præcepta Dei ceruice superba.
At dices: ergo est liber, nec uincula fati
Illa tenet? non: sed dominis peioribus atq;
Infandis seruit, sceleri, scelerisq́; sorori
Stultitiæ. quāquā hoc etiam diuina uoluntas:
Sed quæ permittit, non quæ iubet (est quia duplex)
Efficit. unde patet, cuncta esse obnoxia fato:
Seu bona, seu mala sint. nanq; hæc permittit, at illa
Vult fieri fatum, & fati deus optimus author.
Talibus admoniti quidam rationibus, aiunt:
Viuite mortales læti, dum stamina uestra
Net Lachesis, tristesq́; animo depellite curas,
Neu uos sollicitent præsentia, neue futura:
Lege etenim stabili fiunt, certo ordine cuncta

Proce

Procedunt. cur uos dolor aut metus urget inanis?
Sors sua cuiq; data est, scriptamq; in pectore gestat
Quisq; suo, ignorans quæ sit. uerum explicat illam
Paulatim ipsa dies, atq; experiundo patescit.
Quid gemitu aut lachrymis opus est? cœlestia retro
Corpora non remeant, non est mutabile quicquid
Instituit semel ipse Deus. nãq; optimus ordo,
Et series perfecta, suum si forte tenorem,
Deserat, aut peior fiet (quod neutiq; fas est)
Aut melior. sed perfecto perfectius est nil.
Est aliud dubium magnum ac mirabile: nam si
Omnia sunt (ueluti modo dixi) obnoxia fato,
Cur Deus hæc premit & cruciat? contrà, illa benigno
Prospectat uultu? cur non est omnibus æqua
Conditio? cur hæc uiuunt fœlicius illis?
Cur his blanda parens, illis natura nouerca est?
Hunc igitur par est etiam dissoluere nodum.
Multi hoc aut culpa, aut meritis contingere nostris
Dixerunt: iussuq; Dei mala sontibus esse,
Et bona conferri iustis. ego non ita credo:
Nec uerum est. nam quid meruere expertia mentis
Bruta? quid arboribus culpæ uel criminis hæret?
Sors tamen est illis multũ diuersa, nec uno
Versantur casu pecudes. nanq; improbus illam
Fur rapit, hanc lanius laniat, pars ore luporum
Interit, aut morbo, aut undis, aut frigore uitam

Exuit ante diem, quædam periere senecta:
Durior his ætas agitur, iucundior illis.
Sors diuersa etiam arboribus contingit, ab Euro
Frangitur hæc, aut eruitur radicitus: illa
Cæditur in uarias artes, aut pabula flammæ:
Quædam fulmineo in præceps detruditur ictu.
Piscibus atq; feris, & rebus deniq; cunctis,
Arbitrio fati sors est sua cuiq; tributa.
Bruta tamen nunquam possunt peccare, nec arbos.
Præterea plerunq; bonis aduersa uidemus
Accidere, & iustos agitari sorte sinistra:
Contrà fortunam plerunq; fauere scelestis
Cernimus, ac magnos illis concedere honores.
Non igitur meritis respondent munera fati.
Quare aliam potius causam indagare necesse est.
Forte aliquis dicet: causa est diuina uoluntas:
Nil'que ultra quæret. non est satis istud, oportet
Scrutari interius dubij penetralia ueri.
Non etenim cum sit Deus optimus & sapiens, uult
Quicquam quod careat ratione: sed optima semper
Eligit, atque iubet fieri diuina uoluntas.
Quocirca est aliter dicendum: quòd causarum
Quælibet à prima quo distat longius, hoc fit
Illi dissimilis magis, & magis undique discors.
Ergo cum deus & simplex sit semper, & idem,
Vltima causarum quæ distat maxime ab illo,

Et minime simplex erit, & diuersa, suos'que
Effectus semper uarios pro uiribus edet.
Hæc est quæ terras regit, & terrena gubernat.
Idcirco in terris certi nil esse uidetur:
Quandoquidem uariat semper fortuna tenorẽ,
Diuerso gaudens moralia uoluere casu.
Cur tamen hunc potius, quàm illũ iubet esse beatum?
Et cur hunc potius quàm illum pessundat & urget?
Cur onera huic, illi gratos largitur honores?
Horum difficile est ueram cognoscere causam.
Nec minus ac si quis cupiat cognoscere, quare
Ignis sit calidus, nix alba, absinthia amara:
Quare hæc herba obsit, iuuet illa: & quælibet arbos
Cur tales habeat frondes: animalia cur hæc
Callida sint, alia obtuso male prouida sensu:
Cur paleas electra trahant, & pondera ferri
Magnes, cur nequeat facere hoc adamante propinquo.
Talia multa Deus tenebris inuoluit opacis,
Constituitq; suos fines mortalibus, ultra
Quos frustra humanum ingeniũ sensus'que laborat.
Si figulus massam argillæ distinxit, & illam
Distinctam in partes uarias uult fingere, quare
Hanc partem potius quàm illam transformat in ollam,
Aut patinam, aut scaphium? cur ex hac fabricat urnã,
Ex illa urceolum? nunquid ratione mouetur?
Aut nulla est prorsus ratio, sed sola uoluntas?

Arbitrioq́; suo(ut libuit) sic omnia fecit?
Difficile est nimium artificis pernoscere mentem.
Sic qui scire uelit, cur hunc fortuna uel illum
Aut premat, aut sursum tollat, nimis ardua quærit:
Terrarum siquidem est illi concessa potestas
Maxima, & huic illam præfecit Iuppiter orbi,
Ut possit quodcunq; libet facere: ordine fati
Seruato tamen. auscultant nanq; omnia fato.
Cur igitur quæcunq; illi fecisse libebit,
Non faciet iure? aut quæ lex iure arguet illam?
Num serui debent dominis imponere leges?
Nos certe huic serui sumus, hic dum uiuimus: & nos
Iste potest quócunq; uelit compellere dæmon.
Non tamen in nostras animas dominatur, habet úe
Imperium, quando est animæ cœlestis origo.
Hanc solam excepit Deus à ditione tyranni,
Cætera permisit quæ sunt terraq́; mariq́;
Illius arbitrio, & fieri sinit omnia ab illo
Qualiacunq; libet, iusta atque iniusta licenter.
Forte aliquis dicet: Deus ergo est causa malorum,
Iniustus'que potest dici. nam qui facit, & qui
Non prohibet fieri peccatum, dummodo possit,
Committunt ambo scelus æque, & peccat uterque,
Supplicioq́; pari dignum lex censet utrunque.
Quare si Deus in terris mala tot patitur: si
Cum possit prohibere, tamen non illa coërcet;

Esse

Eſſe mali cauſa,& ſceleri aſſentire uidetur.
Huic etiam parti ſum reſpondere paratus,
Si modo diuini radius mihi luminis adſit.
Eſt igitur primum ſollerti mente notandum,
Quod cauſarum aliæ ſunt uiles atq; minutæ,
Sunt aliæ egregiæ & præſtantes nobilitate,
Præpoſitæq; alijs:ueluti quum exercitus ingens
Præfectos habet atq; duces,pars cætera grex eſt.
Has inquam cauſas primores egregiasq;
Præpoſuit mundo,mira ratione modoq;
Maximus ille pater rerum,& dominus dominantum,
Immenſam qui lucem habitat ſuper extima mundi
Mœnia,& aſtriferos nutu circumuehit orbes.
His tribuens cauſis uires & munera,eaſdem
Limitibus certis,uelut aggere circumſepſit,
Ne liceat cuiquam tales tranſcendere fines.
Et quia diſpoſuit ſapienter cuncta, neceſſe eſt,
Cuncta ſuum æterno curſu ſeruare tenorem.
Nam quæcunq; ſemel recte ſunt facta,ſine ullo
Errore,haud ullo mutari tempore debent.
Eſt igitur prorſus rerum immutabilis ordo,
Quandoquidem recte ſummus deus omnia fecit.
Quare ſi dæmon qui terris præſidet,errat,
Aut malus eſt:hoc fit,quia cauſa eſt ultima,longe
A prima diſtans,longeq; à luce remota:
Atq; ideo magis eſt cæcis uicina tenebris,

Dumtax-

Duntaxat ueri simulachro & cortice gaudens.
Quam Deus iccirco patitur, quia debitus ordo
Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.
Nam ueluti lucis spacium determinat umbra,
Dantq; sibi finem contraria cuncta uicissim:
Sic causarum etiam seriem numerum que bonarum,
Desinere in causam prauam miseram que necesse est,
Quæ miseris præsit regnis, & praua gubernet.
Hinc igitur ueniunt, discordia, iurgia, rixæ,
Prælia, bella, doli, fraudes, incendia, cædes,
Furta, latrocinia, insidiæ, pœnuria, pestis,
Diri terrarum motus, diræq; procellæ,
Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla:
Et demum quodcunque mali contingit ubique,
A causa hac misera & terrarũ principe manat.
Hei mihi, quàm uere dixit ter maximus Hermes:
Congeries mundus cunctorum est iste malorum.
Nimirum, quoniam dæmon, qui præsidet orbi
Terrarum malus est, sæua que tyrannide gaudet.
Ac ueluti fons est cunctorum prima bonorum
Causa: ita cunctorum fons est postrema malorũ.
Quare si in terris dominantur Sardanapali:
Si diadema tenent asini sub imagine regum:
Si tutela ouium curæ est commissa luporum:
Si in templis habitant meretrices atque cinædi:
Si Christi pia sacra hodie manus impia tractat:

S i cupidus uendit cœlum & Phlegetonta sacerdos:
D eniq; si impune & paßim tot turpia fiunt:
N on est culpa Dei summi, sed dæmonis huius,
Q uem nos fortunam, quem etiam Plutona uocamus.
S arcotheus posset tamen apto nomine dici:
Q uippe illi carnis ius arbitriumq́; tributum est.
H uic igitur seruit, quicunq; est carnis amator
I mmodicus, corpusq́; suum plus diligit æquo.
C orpora sunt huius, propter quod corpora semper
I n uitium tendunt, animisq́; inimica repugnant,
C œlestis quoniam uis est & origo animorum,
C orpora sunt autem terrena, aduersaq́; cœlo.
E rgo hic Sarcotheus, mundo qui præsidet imo,
C œlestes homines, carnalia despicientes
G audia, uirtuti addictos, animumq́; colentes,
O dit, persequitur, stimulat, premit, impedit, angit,
V t solet insanus princeps, sæuusq́; tyrannus
I nfestus semper sapientibus esse bonisq́;.
S uspecta est etenim prauis odiosaq́; uirtus.
H ostes quæq; suos odere, timentq́; cauentq́;.
A q; ideo malus hic dæmon incommoda multa
O bijcit his, quorum mens est sublimior, & qui
C œlicolûm sedes, naturæq́; abdita quærunt.
N ollet enim agnosci. nam si bene cognitus esset:
I llum omnes scelerum patrem, nostriq́; cruentum
C arnificem generis, detestarentur, & omnes

Odissent

Odissent merito, ac maledictis insequerentur,
Crudelem, insanum, deceptoremq; uocantes.
Proinde latet ritu loliginis, & sapientes
Exosus refugit, ne cognoscatur ab illis.
Non metuit talpas, at lyncea lumina uitat.
Sic fures etiam faciunt, omnesq; scelesti,
Oderunt lucem, ac tenebris lætantur opacis,
Ut sua non poßint furta & malefacta uideri.
Inde fit, ut quoties aduersi quid patiuntur
Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
Oppreßi (nanq; errorum ignorantia ferme est
Cunctorum causa) irati queruliq;, putantes
A summo sese uexari authore bonorum,
Deuoueant sanctum illius ac uenerabile nomen:
Tunc malus exultat dæmon, furtimq; cachinnat,
Et gaudet se nesciri, & sua facta latere:
Et nocuisse tamen, sed non nocuisse uideri.
Summi nanq; Dei est inimicus, & æmulus: à quo
Eiectus cœlo, pressus claususq; tenetur
Lunam inter terrasq; graues, & regnat ibidem.
Quocirca ô miseri mortales, discite tandem
Quæ uestri sit causa mali, tot tristia uobis
Unde fluant, & carnificem cognoscite uestrum.
Nempe hic Sarcotheus, nempe hic est qui cruciat uos,
Dulcia qui uestris damnis sibi gaudia quærit:
Haud aliter quàm cum proles mauortia terris

Iam domitis, iucunda sibi spectacula cæde
Quærebat miserorum hominum, uel cæde ferarum:
Ipse senator, eques, populus, diuersa manebant
Per loca diffusi, ut lex præcipiebat Othonis.
Ecce theatralem ingressus gladiator arenam,
Aut alius sua membra feris lanianda daturus,
Vel leo uel tigris uel quæuis bellua ludis
Opportuna aderat, delectatura Quirites
Morte sua, & fuso per uulnera crebra cruore.
Sæpe alijs dolor alterius solet esse uoluptas.
Quare pessime agunt, qui uerbis turpibus audent
Irritare Deum summum, qui causa bonorum
Cunctorum est, à quo per se proprieq; mali nil
Esse potest unquam, nisi contingenter: uti sol
Producit tenebras, quoties descendit ad imos
Antipodas, frigusq; absente creatur ab igni:
Non tamen obscurus sol est, neq; frigidus ignis.
Vnde satis miror quosdam doctos alioqui
Asserere, offendi atq; irasci & sumere pœnas
De nobis, illud summum uerumq; bonumq;,
Hinc bellum atq; famem & pestem prodire putantes.
Offendi si posset enim mortalibus actis,
Quid quæso in mundo foret infœlicius illo?
Quaq; die atq; horæ momento plurima fiunt
Crimina, ubiq; hominum blasphemia turpis in ore
Sentitur: certe poterit requiescere nunquam,

Nunquam lætus erit:neq; erit Deus ipse beatus,
Si quoties peccant homines offenditur,& si
Iniustis hominum factis dictisq; mouetur.
Nimirum Deus offendi lædi ue nequit,si
Verum perspicimus.nam adeo perfecta potensq;
Ipsius est natura Dei,tantumq; remota
Sordibus à nostris:ut nos distemus ab illo
Longius atq; magis,quàm à nobis distet asellus,
Quàm musca aut pulex,& quicquid uilius his est.
Quomodo tam miseri & uiles,offendere tantum
Tamq; potens numen,uel lædere possumus unquam?
Nonne impaßibilis Deus est,penitusq; doloris
Expers:atq; ideo æternus,semper que beatus?
Num decet irasci regem,si morio uerbis
Indignis illum petat:an contemnere præstat?
Nunquid cum puero decus est pugnare Giganti?
Præterea cum sit sapiens,uideatq; futura
Omnia:dic quæso,num debuit illa creare
Quæ sibi pòst nocitura forent,unde ipse doleret?
Nonne illum decuit,qui toti consulit orbi,
Consuluisse sibi?uel dic,si offenditur,an uult
Offendi?si uult,iam non offenditur,imò
Gaudet:si non uult,cur hoc permittit?an ipse
Non est omnipotens?certe est,omnesq; fatentur.
Deberet prohibere igitur,quod non facit:unde
Vult ratio ut credam,nihil illum posse molesti

Senti-

Sentire omnino, & tranquillam ducere uitam.
At dices: si non offensa irascitur ulla,
Curramus proni in uitium, in scelus omne ruamus.
Non sic: sed nostris aures nunc arrige dictis,
Recludamq; tibi iamiam penetralia ueri.
Quando aliquis peccat, tunc sese abducit ab ipso
Fonte boni: rectum, lucem, pacemq; relinquens.
Vnde fit, ut peccans ultro in sua damna feratur.
Quandoquidem talis natura est oppositorum,
Vt quanto refugis magis atq; recedis ab uno,
Ad reliquum tanto accedas magis atq; propinques.
Sic fugiens peccando Deum, sese admouet ipsi
Sarcotheo: cuius postquam iuga sæua recepit,
Afficitur uarijs pœnis, iussuq; tyranni
Nunc hoc nunc illo torquetur sæpe dolore.
Non impune igitur cuiquam peccare licebit.
Quamuis nullorum possit Deus esse malorum
Causa, ut iam dictum est, per se, propriéq;: sed ultro,
Qui peccat, ruit in pœnam, & sua damna requirit,
Carnificiq; miser cruciandum se exhibet ultro.
At dubia hinc duo consurgunt, satis ardua. nam si
Peccare est nobis nostrorum causa malorum,
Cur sæpe iniustus, sceleratus & impius, omnem
Lætus agit uitam, & laudato funere finit?
Contrà, uir bonus atque pius, mala plurima uiuens
Sustinet, & tandem miseranda morte recedit?

Praeterea suprà ostensum est, planeq́; probatum,
Non culpa aut meritis nostris contingere nobis
Vel bona uel mala, sed cuiusdam numine diui,
Qui mare, qui terras, quiq́; aëra posidet imum.
Quomodo nunc igitur mihimet contraria dico?
Et mea nunc discors secum sententia pugnat?
Quisquis es, ô Lector, poteris dignoscere uerum,
Atq́; tuo tenebras animo procul ire uidebis,
Si praebere aurem nostris dignabere dictis.
Ergo duplex scito esse bonum, uulgi ac sapientum. 10
Sicq́; malum duplex. atqui sententia uulgi
Deterior semper: nam crassi hebetisq́; cerebri est,
Iudicioq́; caret. propter quod corporis & quae
Fortunae bona sunt, sola haec miratur & optat:
At animi bona uel nescit, uel friuola credit.
Contrà autem sapiens, animi bona sola requirit,
Caetera despiciens. quare sumus antè secuti
Iudicium uulgi, & uulgi de more locuti:
Nunc uero à uulgo sententia nostra recedit;
Deq́; bono atq; malo sapientum dicta probamus: 20
Sic non dissideo mecum, aut contraria dico.
Tali igitur pacto asserimus, bona nulla scelestis,
Et iustis mala nulla quidem contingere posse.
Quod clare ostendam, & clara ratione patebit.
Primum hoc scire opus est, uitium quodcunq; scelusq́;
Esse animi quendam morbum: nec corpore solo

Aegro-

Aegrotant homines, animus quoq; uulnera ſentit,
Nec leuiora quidem quàm corpus. quilibet ergo
Improbus, eſt æger. quippe illi eſt ægra uoluntas,
Iudiciumq́; ægrum, propter quod noxia præfert
Vtilibus, miſer, & præponit turpia honeſtis.
Quod ſi non ægra eſt illi mens, atq; uoluntas,
Improbus eſſe nequit: ſed erit iuſtusq́; piusq́;.
Hoc etenim ſolo diſcrimine diſtat uterq;.
Ac ueluti totum corpus male languet, ubi ullo
Hæc duo læduntur morbo, cor atq; cerebrum:
Sic (heu) ſic animus totus male languet, ubi ullo
Hæc duo læduntur uitio, mens atq; uoluntas.
Vtq; cibus ſuauis ſtomacho languente uidetur
Inſuauis, prodeſtq́; nihil, neq; competit ægris:
Sic animo languente, boni nihil eſſe ſceleſtis,
Nil prodeſſe poteſt. quod ſic uerum eſſe docebo.
Eſt aliquis, legum iuriſq́; utriuſq; peritus,
Sed uafer, iniuſtus, cupidus, contemptor honeſti:
Quid ſua quæſo illi prodeſt doctrina? boni quid
Inde habet? heu miſeros fallit, ſpoliatq́; clientes,
Atq; alios multos lædit. doctrina ſceleſti,
Eſt gladio inſani ſimilis: nam ſemper abuti
Improbus ipſe ſolet rebus, quas poſſidet. unde
Fert alijs damnum, nomen ſibi turpe, odiumq́;:
Quasq́; ſerit ſpinas, pedibus ſæpe excipit ægris;
Vel ſaltem metuit, quos lædendo efficit hoſtes,

Ergo bona illius dicenda scientia, multis
Quæ nocet, ut sæuus coluber: neq; parcit habenti?
Sic de alijs dico doctrinis, quas habet ipse
Improbus: esse bonæ simili ratione negantur.
Sed malus est, diues, gemmis auroq; refertus:
Diuitiæ ne bonæ illius? non. dic mihi, quare?
Ecce ego iam dico: quia turpiter utitur illis.
Scorta alit, ignauamq; gulam, lænasq; dolosas
Conducit, precio pueros corrumpit auaros:
Aggreditur donis, si qua est paupercula uirgo:
Vtq; sibi indulgens quodcunq; libido suasit,
Efficiat, leges hominum pariterq; deorum
Iusque pium que nihil curat. quod si sit auarus,
Heu quid non audet sceleris? lupus iste cruento
Ore furens, nulli non insidiatur ouili:
It præceps, quócunq; rapit scelerata cupido.
Intolerabilius nil est quàm diues auarus,
Quàm stultus locuples, quàm fortunatus iniquus.
Aut igitur pecudum ritu carnalia tantum
Gaudia sectatur, sibi noxius atque crumenæ:
Aut parto nimium parcens, fit Tantalus alter.
Congregat, & nescit cui congreget. utq; solet sus,
Non sibi, sed multis alijs sese ipse saginat,
Qui mox diripiant longo cumulata labore.
Vnde patet non esse bonas, quascunque scelestus
Diuitias habet. at si sit robustus & acer,

Quid faciet? crebro rixabitur, & uiolentus
Nunc hunc nunc illum lædet. plærunq; sequetur
Militiam, aut latro fiet: quod more ferarum
Crudelis, cæde atq; alieno sanguine gaudet:
Arma & bella ferox, sceleris, non laudis amore,
Diliget, unde suis damnum feret atq; pudorem.
Corporeæ uires, mente ac probitate carentes,
Heu quàm sæpe nocent homini, quàm tempore paruo
Durant, quàm raro ad primam uenere senectam.
Sed quid opus multis percurrere singula uerbis?
Hæc possunt exempla satis bene pandere uerum.
Nunc operæprecium est, sollerti inquirere cura,
An iustis sanctis'q; mali contingere quicquam
Poßit, ut à multis dici crediq; uidemus.
Ardua res certe, tamen hanc audacter adibo,
Fretus ope Aonidum, & Cyrrhæi numine uatis.
Principio quisquis bonus est, sit sanus oportet,
Mente animoq;: licet grauis ægro in corpore languor
Sæuiat, & uario uexentur membra dolore:
Ne rectum illi iudicium, neu recta uoluntas
Deficiat. namq; his sine uir bonus esse, piusq;,
Nemo potest: duo uirtutis fundamina sunt hæc.
Talis homo quæcunq; tenet, recte utitur illis:
Atq; ideo bona sunt, doctrina, pecunia, uires
Illius, & demum quæ possidet omnia. nanq;
Maxima pars rerum bona uel mala fertur ab usu.

Etſi cura hominum dijs immortalibus ulla eſt,
Præcipue hi debent iuſtoſq; pioſq; tueri:
Quod ſi non facerent, diui ratione carerent,
Nec ſacris eſſent digni, nec thure, nec aris.
Quare non uideo, qua lædi parte bonus uir,
Quid ue mali uel mente pati uel corpore poſsit:
Cum Deus hunc amet & foueat, dextraq; potenti
Propugnet, tutumq; omni diſcrimine reddat.
Nam quis non iuuet, aut quis non tueatur amicum,
Quandocunq; poteſt, ſi uere diligit illum?
Sed tamen interdum iuſtus miſer eſſe uidetur,
Pauperiemq; pati & morbos, caſusq; ſiniſtros:
Cum non ſit uere iuſtus, ſed hypocrita: quales
Inuenies paſsim multos, qui pelle ſub agni
Vipereum celant uirus, moresq; luporum,
Et ſtolidos ficta uirtutis imagine fallunt.
Proinde Deus, cui corda patent, arcanaq; mentis,
Hunc non cuſtodit, nec amat: nos pectore craſſo
Et cerebro inſulſo, decepti ab imagine recti,
Tunc iuſtũ mala multa pati, & miſerum eſſe putamus.
Heu quàm ſæpe hominum falſa & ſtulta inueniuntur
Iudicia, & quàm mens humana eſt neſcia ueri:
Quiſq; ſibi placet, & ſapiens ſibi quiſq; uidetur.
Hinc riſum excutimus ſuperis, hinc plurimus error.
Eſto tamen, iuſtus morbos patiatur, agatq;
Deſpectam in tenebris & paupertate pudenda,

Eiect-

Eiectus patria, uel clausus carcere uitam,
Atq; alijs etiam uexetur casibus, esto:
Proptereáne malum patitur? non. quippe ferendo
Talia, fit melior, fit clarior: omnia iusto
In melius cedunt, iussu Iouis. utq; medentes
Sæpe aloën ægris adhibent, succosq́; molestos,
Quo fiant ualidi, & pulso languore resurgant:
Sic plærunq; Deus iustos exercet, ut ipsos
Excitet, atq; magis uirtuti incumbere cogat.
Vtq; homines reddit stultos, prauosq; uoluptas:
Sic dolor ad mentem reuocat, uitiumq́; coërcet,
Criminibus frenum, calcar uirtutibus addit.
Non'ne uides, igni fieri preciosius aurum?
Vberiusq́; solum præduri dente ligonis?
Et putrescere aquam, quæ non fluit? aspice, ferrum
Pulchrius est usu, cessans rubigine sordet.
Multa igitur sunt quæ aduersis agitata nitescunt:
Præsertim uirtus, quæ in rebus clarior atris
Perspicitur, uelut in tenebris magis enitet ignis.
Quare aut nil prorsus patitur bonus, & pius: aut si
Quid patitur, parit hæc illi patientia lucrum,
Fertq́; illi sit amara licet medicina salutem.
Et ne quis fortasse putet me fingere nugas:
Res eadem quæ uni prodest, quandoq; uenenum
Est alij. sic nonnullis sunt noxia uina,
Atq; caro, sic nonnullis absynthia prosunt.

Sic calor ipse niuem, ceram, glaciemq; resoluit:
Argillam contrà durat. sic talia multa,
Diuersos pariunt diuerso in corpore fœtus.
Et quoties iisdem uerbis hic ridet, at ille
Contrà tristatur, uel mota bile tumescit?
Non eadem cunctis eadem sunt: Bacchus acescit
Egregius, si tu uitiosa in dolia mittas.
Nimirum sanis sunt omnia sana: sed ægris,
Quæ bona sunt, quandoque nocent, letumq; minantur.
Sic ergo (ad nostrum ut redeam) mala corporis, atque
Spicula fortunæ, sunt perniciosa scelestis:
Expediunt uero iustis, prosuntq; nocendo.
Sufficiant hac dicta tenus: iam claudere librum
Musa iubet, Chironq; uocat, qui scribere mores
Humanos cupit, & sacraria pandere uitæ.
Quocirca est operæprecium, me linquere cantus
Aonios, tacitumq́ue sacris requiescere syluis,
Pieridumq́ue tholo cytharam suspendere, donec
Tempora prætereant hæc pessima, tempora multum
Deploranda: quibus procerum discordia totam
Nititur Italiam bello uastare superbo.
Vnde suos queritur direptos Roma penates:
Narnia, Ticinum, Melfis, sensere ruinam:
Vnde & Parthenope, Sirenis clara sepulchro,
Nunc sua Gallorum manibus pomaria cernens
Vastari, heu tristis gemit ad Sebethidas undas.

Q uid memorem uisæ cœlo miracula flammæ,
V incentis splendore diem? tristesq; locustas,
I n morem nebulæ nitidum prætexere solem?
E t teneras auido segetes abrodere morsu?
Q uàm multas miseranda fames, miserandáque pestis,
C iuibus exuerit, uacuasq; reliquerit urbes?
Q uot loca diluuijs prope desolata uidentur?
H eu mihi quàm iustas de nobis numina pœnas
S umunt. nã sceleris quid non committimus? aut quid
I ustitiæ est usquam? quis amor cultúsque deorum?
R elligio, aucupium facta est: cœlestia uenum
O mnia nunc dantur, uiolantur sacra prophanis
L enonum manibus: tamen hæc spectantq; tacentq;
M agnifici reges, & Christi prorsus honorem
N il curant: sic nos miseros idola gubernant?
E rgo ibo interea, & Parnasi in rupibus altis
D onec Musa iterum iubeat me exire, latebo.

LIBER IX.

SAGITTARIVS.

V C E S C I T, *iam Musa satis requieuimus antris*
Castalijs: agedum plectro, cytharaq; resumpta,
E ffice concordes neruos, solitoq; fauore
A ntiquum cane Diua melos, bona carmina menti

Carpere delicias scopuli conaberis huius.
Ergo humilis uenerare Deum, fauor omnis ab alto
Defluit in terras: nihil est mortalibus ægris
Vtilius, quàm cœlestem sanctéq; piéq;
Orando sibi quærere opem, & cognoscere diuos.
Talibus auditis, facie manibusq; supinis,
Et genibus flexis, effudi has pectore uoces:
Magne pater diuûm, mundi suprema potestas,
Quo nihil esse potest nec fingi maius, ab omni
Corporea stans mole procul, tamen omnia fingens
Corpora, uel prorsus mutari nescia, uel quæ
Temporis anfractu longo labefacta fatiscunt:
Principium sine principio, fons unde bonorum
Effluit omne genus, naturæ rector & author:
Omnia comprendens, at non comprensus ab ullo,
Maiestas immensa, bonum, sapientia, uita,
Ordo, decus, finis, mens, uerum, lux, uia, uirtus:
Nusquã habitans, & ubiq; habitans: immobilis, & dãs
Assidue motum cunctis: à quo omnia, & in quem
Omnia, per quem etiam sunt omnia: semper eadem
Conditione manens, nullo mutabilis æuo:
Maxima causarum, quæ certa lege reuoluens
Sydeream molem, fatorum iura gubernas:
Rex regum, cui mille adstant, & mille ministrant
Agmina diuorum, lætantum hymnosq; canentum,
Lucis in immensæ campis, extra extima mundi

Mœnia,

Confestim his dictis tacuit, nilq; addidit ultra.
Ast ego sensi animo magnum accessisse uigorem,
Atq; oculis lumen, quo latius omnia cœpi
Cernere, & antiquum superabam Lyncea uisu.
Mox me sensi etiam uento ad crystallina cœli
Conuexa extolli blande, sursumq; leuari,
Alitis in morem, Vulcania tela ferentis,
Discussura polum tonitru flammisq; coruscis,
Quandocunq; Iouem mortalia facta lacessunt.
Iamq; propinquabam lunæ, portasq; uidebam
Partim auro insignes, partim candore nitentes
Argenti puri: ingredior uisu omnia lustrans.
Ecce mihi occurrit uenienti forte Timalphes,
Egregius iuuenis forma, & uirtutis honore:
Quem Ioue diua Arete quondam est enixa parente.
Hic me quamprimum agnouit (nam matre iubente,
Multa diuq; aliàs fuerat mecum ipse locutus)
Vtq; salus dicta est nobis ultroq; citroq;,
Admirans me multa rogat: mox ducit in urbem
Ingentem, quantam terrarum non habet orbis.
Mœnia surgebant solido ex adamante, sed ipsa
Propugnacula erant flammanti extructa pyropo.
O quæ illic, quanta & quàm pulchra palatia uidi,
Templa, theatra, fora, & magnarum strata uiarum,
Cuncta ex argento atq; auro, gemmisq; beatis.
Longe plura etiam uidi pulcherrima ibidem,

Singu

Singula sed nequeo memorare: & singula quamuis
Possem, dij nolunt memorari singula uulgo.
Mirabar populum ingentem, innumerosq; per urbem
Vestibus indutos niueis incedere ciues,
Serta quibus comptos cingebant florea crines.
Laeti omnes, manibus gestabant lilia, & hymnos
Menarchi memores lunaria regna tenentis,
Gutture dulcisono & concordi uoce canebant:
Menarchum ingeminant, Menarchum carmine laudant,
Garrula Menarchum referebat saepius Echo.
Arcadas hic domuit foelici Marte Gigantes,
Vt mihi tunc retulit fido sermone Timalphes.
Namq; ait: Arcadiam totam sine montibus olim
Planicie ingenti campos habuisse patentes,
Terribilesq; illud regnum tenuisse Gigantes,
Maenalon & Pholoen, & amantem lustra Lyceum,
Gestantemq; humeris aprorum terga Erymanthum,
Et flagrantem odijs in coelicolas Cyllenen:
Qui primi ante alios natiuo robore freti,
Turpia sunt ausi conuicia dicere Lunae:
Se prius esse illa genitos, & nobiliori
Stemmate conspicuos, ideoq; in sede locandos
Aetherea magis, & diuorum nomine dignos.
Quinetiam insani struxere ad sydera turrim,
Maiorem Nemrothe tua: ferroq; recuruo
Ter sunt conati de coelo euellere diuam,

S anguineam uultu, mortaliaq; arma timentem:
T er Menarchus eos multa ui reppulit, & ter
E xpressos nigro Saturni è gramine succos,
I niecit miseris, uirusq; per ossa cucurrit.
O briguere illi extemplo, uictiq; dolore
I nformes liquere animas, quas Tartarus imò
Excepit fundo, cruciandas omne per æuum.
C orpora sed ualido penitus labefacta ueneno,
M embrorum molem in montes uertere superbos,
M utataq; suum nomen tenuere figura.
V nde huius facti memores tantiq; triumphi,
S olenni pompa celebrant pia festa quotannis
L unicolæ, regemq; suum uenerantur ouantes.
P rogreßi inde arcem petimus, quæ tota nitebat
A uro, gemmarumq; coloribus intertextis:
H anc nulli fas est mortali intrare (meus dux
I nquit) proinde foris stetimus, spaciumq; per amplum
I ngentis plateæ, diuersa è parte uidemus
A duentare animas, consistereq; ante tribunal
E regione arcis positum, & mira arte paratum.
I llic iura dabant animis, alteq; sedebant,
C rimina censentes, nec non benefacta notantes,
Q uæ quisq; in terris uiuendo gesserat olim,
T res Iouis & Doxæ nati, Telescopus, atq;
D orophon us, semperq; uolens sibi recta Philorthus.
H i merita & culpas æquata lance uidebant,

Arbitrioq; suo paucos ascendere ad astra,
Innumeros uero ad terram descendere rursus,
Complures etiam in luna perstare iubebant.
Obstupui tacito obtutu, tandemq; locutus:
Dic bone dux mihi quæso, inquã, si tartara in imis
Sunt latebris terræ (ut perhibent) centroq; propinquis,
Atq; animas illuc uectas post corporis usum
Aeacus & Minos & terrificus Rhadamanthus
Iudicat, & meritas pœnas aut præmia confert:
Cur eadem hic fieri uideo, repetiq; peracta
Iudicia, expendiq; iterum mortalia facta?
Ille autem humanam mentem (respondit) opaco
Carcere membrorum clausam, ignorantia & error
Opprimit, & longe oppressam per deuia ducit.
Hinc hominum genus in nugas & somnia pronum est,
Et procul à uero, nisi quis deus adsit, oberrat.
Non mirum est igitur, si uestri multa poetæ
Falsa canunt: quoniam paucis uia cognita ueri est.
Tu tamen hæc memori mysteria pectore habeto:
Omne quod est supra Lunam, *æternumq; bonumq;*
Esse scias, nec triste aliquid cœlestia tangit:
Quicquid uero infra lunæ conuexa creauit
Omniparens natura, malum est, mortisq; seueras
Perpetitur leges, & edaci absumitur æuo.
Hæc loca disiungit medius lunæ orbis, utriq;
Mundo interiectus, cœli confinia seruans.

Ergo

Ergo ubi terrenos artus liquere, feruntur
Huc omnes animæ, atq; ipſis commiſſa fatentur
Iudicibus: quorum iuſſu, loca certa, ſuisq;
Moribus apta petunt, & habent ſua præmia in illis.
Quanto quæq; magis uitiorum fæce grauata eſt,
Tanto etiam magis ad centri loca turbida tendit.
Contrà, quo melior quæq; eſt ac purior, hoc ſe
Altius attollit, ſummoq; propinquius orbi.
At quibus æqua boni eſt animis menſura, maliq;,
Hic remanent, habitantq; diu lunaria regna:
Donec poſt multos longæui temporis annos,
Aut lapſæ in uitium rurſus terrena reuiſant,
Aut bene purgatæ æthereas mittantur ad arces.
Hæc ait. aſt ego tunc: Cur tam paucæ ardua (dixi)
Aſtra petunt animæ, & ſummo potiuntur Olympo?
Cur ſic in uitium pronæ labuntur, & ipſam
Virtutem fugiunt miſeræ, luciq; tenebras
Præponunt? cur fœda magis quàm pura ſequuntur?
Vnde illis tantus furor, & tam cæca uoluntas?
Tunc ita reſpondit nobis Areteius heros:
Et cupio, & fas eſt, tibi me recludere multa,
Iudice te pulchra, & ſcitu digniſſima, quando
Non te huc adueniſſe reor ſine numine diuûm,
Et diui hæc te ſcire uolunt: ad limina quorum
Nemo uenire poteſt uiuus, niſi uectus ab illis.
Ergo audi, & quæcunq; loquar fac mente reponas.

Sed prius hinc operæprecium est secedere paulum.
Iuimus, atq; alta in specula consedimus ambo,
Vnde maris terræq; orbem spectare licebat.
Tunc has diuino deprompsit pectore uoces:
Esse malæ per se nequeunt, nec sponte suapte
In uitiũ tendunt animæ, quarum æthere ab alto
Est genus, & quarum diuino è semine origo est:
Nec praua esse potest per se natura animarum,
Quas deus ipse creat, quo nil authore mali fit.
Sed sunt quædam aliæ causæ, quæ in tartara cæca
Detrudunt miseras, & multo crimine fœdant,
In primis uero corpus. nam carceris instar
Est animæ, quam dum membrorum nexibus arcte
Implicat, æthereæ mentis suffocat acumen,
Haud secus ac intus positam uas fictile flammam,
Et nebulæ nitidum obducunt Hyperionis orbem.
Tunc anima ipsa subit cunctarum obliuia rerum,
Tunc bibit infernam lethen, rasæq; tabellæ
Efficitur similis, quam dextera nulla notauit,
Ergo ita captiuam, & moribundo in carcere clausam,
Mille quidem illudunt pestes, mille undiq; monstra
Oppugnant, quaq; arte ualent euertere tentant.
Qualis uiminea dum forte quiescit acanthis
In cauea, mulcens uario sua fata canore:
Ad quam prorepit summisso corpore fallax
Aelurus, miseramq; infestans undiq; terret:

Venator

Venator murum ælurus, uolucrumq; peremptor.
Illa autem metuens rabiem prædonis, in omnes
Obuolitat partes, ac se fugitando tuetur.
Interea alter adest hostis, similiq; furore
Attonitam infestat, donec per latius æquo
Vnguibus immissis prensam extrahit interuallum,
Et solito extractam mandens cum murmure glutit.
Talis diuerso hinc illinc urgetur ab hoste
Infœlix anima, & fugiens hæc retia, in illa
Incidit, humano dum corpore clausa tenetur.
Nescit enim quid agat, quò se retrahat'ue ferat'ue,
Et decepta boni specie uelut ebria nutat.
Vnde nisi auxilio monitoris, & arte docentis
Paulatim in lucem è tenebris ducatur opacis,
Deteriora petit semper, meliora refutans.
Prima igitur labes animæ, & contagio prima,
Præcipuumq; malum, quod culpa corporis illi
Euenit, est ueri atq; boni ignorantia, de qua
Iudicium falsum exoritur: quæ maxima pestis
Humano est generi. de qua duo monstra creantur
Stultitia atq; scelus: sed ab his mala cuncta duobus
Proueniunt, quæcunq; homines patiuntur agunt'ue.
Quippe omnes peccant, uel quod bona falsa sequuntur
Stultitia monstrante uiam: uel quod scelus illis
Immittit stimulos, quibus in facta impia aguntur,
Propterea recte aut stultus dici, aut sceleratus

Ille potest, quisquis peccat ratione relicta.
Verum in parte animæ quæ concupit, ipsa resedit
Stultitia, atq; illic habitans tentoria fixit:
In parte autem alia quæ irascitur, est scelus, armis
Terribile atq; dolis & letiferis aconitis.
Hi duo sunt reges magni, & magna agmina ducunt
A tergo, humanumq; genus populatur uterq;.
Ambo etenim ueri expertes, falsoq; creati
Iudicio(ut dictum est)animas in carne sepultas,
Naturæq; suæ immemores, ac lucis egentes,
In tria stagna erebi & mortis duc untq; trahuntq;.
Quorum unum fertur limosum, illiq; Voluptas
Præsidet: ast aliud spinosum dicitur, inquo
Regnat Auaricia, et lucrandi effrena cupido:
At reliquo est nomen fumoso, cuius habet ius
Imperiumq; tenet sitibunda Superbia honoris.
In tribus his stagnis animarum maxima toto
Turba perit mundo, hæc illis immensa ruina est.
Nam quæcunq; undis merguntur talibus, illas
Perdit amor carnis, fugitiuorumq; bonorum:
Nec se ultra agnoscunt, cœliq; obliuia potant,
Vsq; adeò, ut uitam præterquam corporis ullam
Esse negent, seseq; aboleri in funere credant.
O uiles crassasq; animas, & ab æthere prorsus
Auersas, nil egregium & sublime putantes,
Sed pecudum more in terras tantum aspicientes.

Sunt

S unt & causæ aliæ, propter quas efficiuntur
P rauæ animæ, unde malis multis iure afficiuntur.
N anq; ubi densantur nubes, pluuiæq; creantur,
E t uenti horrisono concursu fulgura gignunt,
I llic prauorum sedes est dæmoniorum:
Q uorum opera fiunt pestes, insanáq; bella,
E t tempestates, terra pelagóq; furentes.
H orum astu, suasu, hortatu, impulsúq; ,dolóq;,
T urba ignara hominum ruit in turpissima quæq;
F lagitia: hinc recti, hinc obliuiscuntur honesti.
S ed quoniam tentatores & dæmones istos
P eruersos, paucis concessum est posse uidere,
P auci ideo credunt usquam reperirier illos:
I mò aliud nihil esse putant, quàm nomen inane
P leriq; ,ac ueluti ægrotorum insomnia rident.
T u tamen hunc abs te errorem propelle, meisq;
C rede, fidemq; adhibe (nam sunt uerissima) dictis.
V tq; scias melius nullas me fingere nugas,
I amiam oculis fixo proprijs tute omnia cernes.
S ed prius hic tentare opus est Thaumantida uotis,
Q uæ mandata solet Iunonis ferre per auras,
D issipet ut uento nubes, cœlumq; serenet,
I mpediat ne te spectantem turbidus aër.
E rgo Irin supplex tali sum uoce precatus:
I ri decus cœli, uario spectanda colore,
Q uæ nube ingentem roranti porrigis arcum,

A duersoq; sinu radiantis lumina Phœbi
E xcipis, absorptasq; ad nubila conuehis undas:
I ri hominum stupor, & Iunonis nuncia magnæ,
T haumantis uerè proles miranda uetusti,
R edde precor nobis pulsa caligine clarum
A ethera, & Aeolio imbriferos pulcherrima claude
C arcere diua notos, proq; his permitte serenos
S tellantis cœli Borean percurrere campos.
C ontinuo his dictis septem de parte trionis
E micuit Boreas, & siccis flatibus omnem 19
A ëra purgauit late, purumq; reliquit.
P ost hæc nescio quo irrorans mea lumina succo,
D ux meus: aspice, ait, iam mundi arcana uidebis.
P andite nunc uestros fontes, uestra antra, sorores,
Q uæ iuga lauriferi Parnasi excelsa tenetis,
E t mihi (nanq; opus est) date te centũ in carmina linguas,
V t possim aëreos reges populosq; referre,
L udificatores hominum, scelerumq; magistros,
Q ui aßidue uexant mortalia cuncta, suisq;
A rtibus humanas tradunt in tartara mentes. 20
H icubi puniceo coniux Tithonia curru
O ceano emergit primum, primumq; nitescit,
N octurnas abigens rubicunda luce tenebras,
I ngentem uidi regem, ingentiq; sedentem
I n solio, crines flammanti stemmate cinctum,
P ectus & os illi turgens, oculiq; micantes,

Alta

Alta supercilia, erectus similisq; minanti
Vultus erat, latæ nares, duo cornua lata,
Ipse niger totus: quando nigra corpora prauis
Dæmonibus natura dedit, turpesq; figuras,
Dens tamen albus erat, sannæ albæ utrinq; patentes,
Alæ humeris magnæ, quales uespertilionum
Membranis contextæ amplis pes amplus uterq;:
Sed qualem fluuialis anas, qualem'ue sonorus
Anser habere solet: referebat cauda leonem.
Nudus erat, longis sed opertus corpora uillis,
Multa illi adstabat turba, innumerusq; satelles.
Circum aderant longe lateq;, quot agmina Xerxem
Non habuisse puto, peteret cum Marte Pelasgos,
Infælix, uix inde fuga rediturus inermi.
Quisq; suis uncum manibus, follemq; tenebat:
Folle quidem ut capita inflarent, uentoq; replerent
Illorum quibus aut magnas fortuna dedisset
Diuitias: uel quos doctrina, robore, forma,
Nobilitate, alijs multis præstare uiderent,
Vnco autem, ut quos implessent petulantibus auris
Iam satis atq; super, fumosa in stagna tumentes
Pertraherent, prædam ranis colubrisq; futuros,
Atq; alijs habitant illo quæ gurgite monstris.
Regi huic (quem dixi) nomen fuit, estq; Typhurgo:
Sic etenim aiebat declarans cuncta meus dux.
Post hæc occiduas qua Titan uergit in undas,

Et prono curru extremis impendet Iberis,
Sollicitam direxi aciem, similemq; priori
Prospexi regem, sublimi in sede locatum,
Aplesto cui nomen erat: populosq; regebat
Spirituum innumeros, solis quoscunq; cadentis
Fert regio, atq; plagis quicunq; morantur in illis.
Dipsada quisq; manu dæmon gestabat, & uncum.
Tunc Iouis atq; Aretes natus: Viden', inquit, ut ipsos
Quisq; suum irritent angues, digitisq; lacessant?
Vt morsu grauiore petant, grauiore ueneno
Inficiant terrenorum hominum uilissima corda?
Nam qui pestiferi læduntur uulnere dentis,
Amittunt mentem miseri, & cœlestia prorsus
Despiciunt: tantaq; siti uexantur, ut unquam
Expleri nequeant, frustraq; bibendo laborent.
Dumq; ita nequicquam semper sitiuntq; bibuntq;,
Immemores mortis, sortis, cœliq;, suiq;:
Ecce adsunt diris armati dæmones uncis,
Abripiuntq; illos, & adhuc sitientia figunt
Guttura, spinosi stagni mergenda sub undas.
Illic innumeris pœnis plectuntur, & illic
Plurima monstra latent: præsertim plurima hirudo,
Morsibus assiduis quorum, noctesq; diesq;
Intolerabiliter cruciati, deniq; reddunt
Quem uiuendo alijs olim extraxere cruorem.
Nec tales minuunt longissima sæcula pœnas.

E rgo hic rex facit, & punit quos fecit auaros.
H is dictis conuerti oculos ad frigida mundi
S idera, quà geminam noster polus aspicit arcton,
E t sua semper agit circum sarraca Bootes.
I llic regem alium uideo, innumerasq; malorum
S pirituum turbas, aquilonia regna colentes,
G estantesq; hamos manibus. tunc dux meus inquit:
R ex hic, qui gelidis Boreæ dominatur in oris,
L uxuriæ atq; gulæ est princeps, idemq; Philocreus
N omen habet, non fraude alijs neq; uiribus impar:
O quantum noxæ cæcis mortalibus affert.
N anq; hamis quos ipse uides, dulcem inserit escã,
I nfectam tamen occulto stygioq; ueneno,
H isq; capi iubet insulsos, stagniq; lutosi
I n uada nigra trahi captos, & gurgite mergi.
Q ui mox mutati in brutorum corpora, fiunt
P orci, asini, tauri, uulpes, ursiq; lupiq;,
A tq; alia, humanæ quæ sunt expertia mentis.
N ec satis hoc, uespis, crabronibus, & scarabæis,
T orquentur miseri assidue, quæ plurima in illis
O buolitant ripis animalia, ibiq; morantur.
T alibus oblectant placantq; Philocrea pœnis,
G audia qui carnis, spreta uirtute, sequuntur.
H æc ait. ast ego, quà uertex decliuior austrum,
N ubiferumq; notum gignit, genitumq; per oras
A nguiferæ Lybies, spacia in contraria mittit,

Prospiciens uisu intento, quanta agmina cerno,
Et quantos paßim conuentus dæmoniorum,
Hinc atq; hinc nigris alis per inane uolantum.
Rex erat in medio magnus, magnaq; corona
Insignis, qui torua acie, uultuq; maligno,
Vibrabat stridens linguam patulo ore trisulcam,
Vipereum in morem, & uirus saniemq; uomebat:
Qualem murenæ coluber stimulatus amore,
Gaudia coniugij metuens temerare ueneno,
Effundit summo in scopulo, effusumq; reponit
Cautibus in rigidis, mox saltu præcipitem se
Deijcit in medias sinuosi fluminis undas,
Sibilaq; ingeminans charam uestigat amicam:
Illa sono audito, confestim occurrit amanti,
Multiplicíq; ambo coniungunt corpora nexu.
Ast ubi iam Veneris tandem est expleta uoluptas,
Emergit lætus coluber, pestemq; relictam
In scopulo repetit prudens, suaq; arma requirit:
Quæ si amota uidet, uel procul cata, dolore
Afficitur tanto, ut mœrens uitamq; perosus,
Terq; quaterq; caput saxis illidat acutis,
Donec animam morte & curas simul exuat omnes.
Iste igitur rex talis erat, talesq; uidebam
Esse suos populos: plerunq; est regis imago
Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
Dextra erat ipsorum fallaci armata dolone,

Liuidaq;

Liuidaq; ora, atri dentes, spumosaq; labra.
Regem hunc inuidiæ esse patrē dominumq; Timalphes
Aiebat referens, ipsumq; Miastora dici.
Quo instigante sui mortalia corda ministri
Tartareis implent spumis, tunc improba pestis
Diffundens sese totos contaminat artus:
Præsertimq; oculos angit, ne prospera ferre
Alterius possint, intabescuntq; uidendo.
Postremo infixis per terga dolonibus, ægras
Extrudunt animas, triplici quas gutture mandit
Cerberus, & mansas aconita in tristia uertit:
Corpora scorpiones fiunt, & acumine caudæ
Quāuis blanda illis uideātur brachia lædunt.
Sed tu iam medias contemplare aëris oras,
Sarcotheonq; uide: qui rex est primus, & idem
Pessimus. hunc alij reges metuuntq; coluntq;,
Huic seruit quicquid tenet orbis dæmoniorum,
A quo ceu quodam centro genus omne malorum
Emicat, ut radij solis de corpore manant.
Aspexi hunc igitur, sæuum horribilemq;, superbo
Extantem solio, sceleratáq; sceptra tenentem.
Sanguineæ cristæ huic surgunt, & cornua septem
Erecta, & totidem ingentes referentia turres.
Auribus atq; oculis lucent & naribus ignes,
Oraq; fumosas euoluunt grandia flammas.
Heu quot habet secum comites, quantasq; phalanges

Singula sed nequeo memorare: & singula quamuis
Possem, dij nolunt memorari singula uulgo.
Mirabar populum ingentem, innumerosq; per urbem
Vestibus indutos niueis incedere ciues,
Serta quibus comptos cingebant florea crines.
Læti omnes, manibus gestabant lilia, & hymnos
Menarchi memores lunaria regna tenentis,
Gutture dulcisono & concordi uoce canebant:
Menarchum ingeminant, Menarchum carmine laudant,
Garrula Menarchum referebat sæpius Echo.
Arcadas hic domuit fœlici Marte Gigantes,
Vt mihi tunc retulit fido sermone Timalphes.
Namq; ait: Arcadiam totam sine montibus olim
Planicie ingenti campos habuisse patentes,
Terribilesq; illud regnum tenuisse Gigantes,
Mænalon & Pholoen, & amantem lustra Lyceum,
Gestantemq; humeris aprorum terga Erymanthum,
Et flagrantem odijs in cœlicolas Cyllenen:
Qui primi ante alios natiuo robore freti,
Turpia sunt ausi conuicia dicere Lunæ:
Se prius esse illa genitos, & nobiliori
Stemmate conspicuos, ideoq; in sede locandos
Aetherea magis, & diuorum nomine dignos.
Quinetiam insani struxere ad sydera turrim,
Maiorem Nemrothe tua: ferroq; recuruo
Ter sunt conati de cœlo euellere diuam,

S anguineam uultu,mortaliaq; arma timentem:
T er Menarchus eos multa ui reppulit,& ter
E xpressos nigro Saturni è gramine succos,
I niecit miseris,uirusq; per ossa cucurrit.
O briguere illi extemplo,uictiq; dolore
I nformes liquère animas,quas Tartarus imò
Excepit fundo,cruciandas omne per æuum.
C orpora sed ualido penitus labefacta ueneno,
M embrorum molem in montes uertere superbos,
M utataq; suum nomen tenuere figura.
V nde huius facti memores tantiq; triumphi,
S olenni pompa celebrant pia festa quotannis
L unicolæ,regemq; suum uenerantur ouantes.
P rogreßi inde arcem petimus,quæ tota nitebat
A uro,gemmarumq; coloribus intertextis:
H anc nulli fas est mortali intrare(meus dux
I nquit)proinde foris stetimus,spaciumq; per amplum
I ngentis plateæ,diuersa è parte uidemus
A duentare animas,consistereq; ante tribunal
E regione arcis positum,& mira arte paratum.
I llic iura dabant animis,alteq; sedebant,
C rimina censentes,nec non benefacta notantes,
Q uæ quisq; in terris uiuendo gesserat olim,
T res Iouis & Doxæ nati,Telescopus,atq;
D orophon us,semperq; uolens sibi recta Philorthus.
H i merita & culpas æquata lance uidebant,

A rbitrioq; suo paucos ascendere ad astra,
I nnumeros uero ad terram descendere rursus,
C omplures etiam in luna perstare iubebant.
O bstupui tacito obtutu,tandemq; locutus:
D ic bone dux mihi quæso,inquã,si tartara in imis
S unt latebris terræ(ut perhibent)centroq; propinquis,
A tq; animas illuc uectas post corporis usum
A eacus & Minos & terrificus Rhadamanthus
I udicat,& meritas pœnas aut præmia confert:
C ur eadem hic fieri uideo,repetiq; peracta
I udicia,expendiq; iterum mortalia facta?
I lle autem humanam mentem(respondit)opaco
C arcere membrorum clausam,ignorantia & error
O pprimit,& longe oppressam per deuia ducit.
H inc hominum genus in nugas & somnia pronum est,
E t procul à uero,nisi quis deus adsit,oberrat.
N on mirum est igitur,si uestri multa poëtæ
F alsa canunt:quoniam paucis uia cognita ueri est.
T u tamen hæc memori mysteria pectore habeto:
O mne quod est supra Lunam,æternumq; bonumq;
E sse scias,nec triste aliquid cœlestia tangit:
Q uicquid uero infra lunæ conuexa creauit
O mniparens natura,malum est,mortisq; seueras
P erpetitur leges,& edaci absumitur æuo.
H æc loca disiungit medius lunæ orbis,utriq;
M undo interiectus,cœli confinia seruans.

Ergo

Ergo ubi terrenos artus liquere, feruntur
Huc omnes animæ, atq; ipsis commissa fatentur
Iudicibus: quorum iussu, loca certa, suisq́;
Moribus apta petunt, & habent sua præmia in illis.
Quanto quæq; magis uitiorum fæce grauata est,
Tanto etiam magis ad centri loca turbida tendit.
Contrà, quo melior quæq; est ac purior, hoc se
Altius attollit, summoq; propinquius orbi.
At quibus æqua boni est animis mensura, maliq́;,
Hic remanent, habitantq́; diu lunaria regna:
Donec post multos longæui temporis annos,
Aut lapsæ in uitium rursus terrena reuisant,
Aut bene purgatæ æthereas mittantur ad arces.
Hæc ait. ast ego tunc: Cur tam paucæ ardua (dixi)
Astra petunt animæ, & summo potiuntur Olympo?
Cur sic in uitium pronæ labuntur, & ipsam
Virtutem fugiunt miseræ, luciq́; tenebras
Præponunt? cur fœda magis quàm pura sequuntur?
Vnde illis tantus furor, & tam cæca uoluntas?
Tunc ita respondit nobis Areteius heros:
Et cupio, & fas est, tibi me recludere multa,
Iudice te pulchra, & scitu dignißima, quando
Non te huc aduenisse reor sine numine diuûm,
Et diui hæc te scire uolunt: ad limina quorum
Nemo uenire potest uiuus, nisi uectus ab illis.
Ergo audi, & quæcunq; loquar fac mente reponas.

Sed prius hinc operæprecium est secedere paulum.
Iuimus,atq; alta in specula consedimus ambo,
Vnde maris terræq; orbem spectare licebat.
Tunc has diuino deprompsit pectore uoces:
Esse malæ per se nequeunt,nec sponte suapte
In uitiũ tendunt animæ,quarum æthere ab alto
Est genus,& quarum diuino è semine origo est:
Nec praua esse potest per se natura animarum,
Quas deus ipse creat,quo nil authore mali fit.
Sed sunt quædam aliæ causæ,quæ in tartara cæca
Detrudunt miseras,& multo crimine fœdant,
In primis uero corpus.nam carceris instar
Est animæ,quam dum membrorum nexibus arcte
Implicat,ætheræ mentis suffocat acumen,
Haud secus ac intus positam uas fictile flammam,
Et nebulæ nitidum obducunt Hyperionis orbem.
Tunc anima ipsa subit cunctarum obliuia rerum,
Tunc bibit infernam lethen,rasæq; tabellæ
Efficitur similis,quam dextera nulla notauit,
Ergo ita captiuam,& moribundo in carcere clausam,
Mille quidem illudunt pestes,mille undiq; monstra
Oppugnant,quaq; arte ualent euertere tentant.
Qualis uiminea dum forte quiescit acanthis
In cauea,mulcens uario sua fata canore:
Ad quam prorepit summisso corpore fallax
Aelurus,miseramq; infestans undiq; terret:

Venator

V *enator murum ælurus, uolucrumq́; peremptor.*
I *lla autem metuens rabiem prædonis, in omnes*
O *buolitat partes, acſe fugitando tuetur.*
I *nterea alter adeſt hoſtis, ſimiliq́; furore*
A *ttonitam infeſtat, donec per latius æquo*
V *nguibus immiſſis prenſam extrahit interuallum,*
E *t ſolito extractam mandens cum murmure glutit.*
T *alis diuerſo hinc illinc urgetur ab hoſte*
I *nfœlix anima, & fugiens hæc retia, in illa*
I *ncidit, humano dum corpore clauſa tenetur.*
N *eſcit enim quid agat, quò ſe retrahat'ue ferat'ue,*
E *t decepta boni ſpecie uelut ebria nutat.*
V *nde niſi auxilio monitoris, & arte docentis*
P *aulatim in lucem è tenebris ducatur opacis,*
D *eteriora petit ſemper, meliora refutans.*
P *rima igitur labes animæ, & contagio prima,*
P *ræcipuumq́; malum, quod culpa corporis illi*
E *uenit, eſt ueri atq; boni ignorantia, de qua*
I *udicium falſum exoritur: quæ maxima peſtis*
H *umano eſt generi. de qua duo monſtra creantur*
S *tultitia atq; ſcelus: ſed ab his mala cuncta duobus*
P *roueniunt, quæcunq; homines patiuntur agunt'ue.*
Q *uippe omnes peccant, uel quod bona falſa ſequuntur*
S *tultitia monſtrante uiam: uel quod ſcelus illis*
I *mmittit ſtimulos, quibus in facta impia aguntur.*
P *ropterea recte aut ſtultus dici, aut ſceleratus*

Ille potest, quisquis peccat ratione relicta.
Verum in parte animæ quæ concupit, ipsa resedit
Stultitia, atq; illic habitans tentoria fixit:
In parte autem alia quæ irascitur, est scelus, armis
Terribile atq; dolis & letiferis aconitis.
Hi duo sunt reges magni, & magna agmina ducunt
A tergo, humanumq; genus populatur uterq;.
Ambo etenim ueri expertes, falsoq; creati
Iudicio (ut dictum est) animas in carne sepultas,
Naturæq; suæ immemores, ac lucis egentes,
In tria stagna erebi & mortis ducuntq; trahuntq;.
Quorum unum fertur limosum, illiq; Voluptas
Præsidet: ast aliud spinosum dicitur, in quo
Regnat Auaricia, et lucrandi effrena cupido:
At reliquo est nomen fumoso, cuius habet ius
Imperiumq; tenet sitibunda Superbia honoris.
In tribus his stagnis animarum maxima toto
Turba perit mundo, hæc illis immensa ruina est.
Nam quæcunq; undis merguntur talibus, illas
Perdit amor carnis, fugitiuorumq; bonorum:
Nec se ultra agnoscunt, cœliq; obliuia potant,
Usq; adeò, ut uitam præterquam corporis ullam
Esse negent, seseq; aboleri in funere credant.
O uiles crassasq; animas, & ab æthere prorsus
Auersas, nil egregium & sublime putantes,
Sed pecudum more in terras tantum aspicientes.

Sunt

Sunt & causæ aliæ, propter quas efficiuntur
Prauæ animæ, unde malis multis iure afficiuntur.
Nanq; ubi densantur nubes, pluuiæq; creantur,
Et uenti horrisono concursu fulgura gignunt,
Illic prauorum sedes est dæmoniorum:
Quorum opera fiunt pestes, insanaq; bella,
Et tempestates, terra pelagoq; furentes.
Horum astu, suasu, hortatu, impulsuq;, doloq;,
Turba ignara hominum ruit in turpissima quæq;
Flagitia: hinc recti, hinc obliuiscuntur honesti.
Sed quoniam tentatores & dæmones istos
Peruersos, paucis concessum est posse uidere,
Pauci ideo credunt usquam reperirier illos:
Imò aliud nihil esse putant, quàm nomen inane
Pleriq;, ac ueluti ægrotorum insomnia rident.
Tu tamen hunc abs te errorem propelle, meisq;
Crede, fidemq; adhibe (nam sunt uerissima) dictis.
Vtq; scias melius nullas me fingere nugas,
Iamiam oculis fixo proprijs tute omnia cernes.
Sed prius hic tentare opus est Thaumantida uotis,
Quæ mandata solet Iunonis ferre per auras,
Dissipet ut uento nubes, cœlumq; serenet,
Impediat ne te spectantem turbidus aër.
Ergo Irin supplex tali sum uoce precatus:
Iri decus cœli, uario spectanda colore,
Quæ nube ingentem roranti porrigis arcum,

A duersóq; sinu radiantis lumina Phœbi
E xcipis,absorptasq; ad nubila conuehis undas:
I ri hominum stupor,& Iunonis nuncia magnæ,
T haumantis uerè proles miranda uetusti,
R edde precor nobis pulsa caligine clarum
A ethera,& Aeolio imbriferos pulcherrima claude
C arcere diua notos,proq; his permitte serenos
S tellantis cœli Borean percurrere campos.
C ontinuo his dictis septem de parte trionis
E micuit Boreas,& siccis flatibus omnem 19
A ëra purgauit late,purumq; reliquit.
P ost hæc nescio quo irrorans mea lumina succo,
D ux meus:aspice,ait,iam mundi arcana uidebis.
P andite nunc uestros fontes,uestra antra,sorores,
Q uæ iuga lauriferi Parnasi excelsa tenetis,
E t mihi(nanq; opus est)date centū in carmina linguas,
V t possim aëreos reges populosq; referre,
L udificatores hominum,scelerumq; magistros,
Q ui aßidue uexant mortalia cuncta,suisq;
A rtibus humanas tradunt in tartara mentes. 20
H ic ubi puniceo coniux Tithonia curru
O ceano emergit primum, primumq; nitescit,
N octurnas abigens rubicunda luce tenebras,
I ngentem uidi regem,ingentiq; sedentem
I n solio,crines flammanti stemmate cinctum,
P ectus & os illi turgens,oculiq; micantes,

Alta supercilia, erectus similisq; minanti
Vultus erat, latæ nares, duo cornua lata,
Ipse niger totus: quando nigra corpora prauis
Dæmonibus natura dedit, turpesq; figuras,
Dens tamen albus erat, sannæ albæ utrinq; patentes,
Alæ humeris magnæ, quales uespertilionum
Membranis contextæ amplis pes amplus uterq;:
Sed qualem fluuialis anas, qualem ue sonorus
Anser habere solet: referebat cauda leonem.
Nudus erat, longis sed opertus corpora uillis,
Multa illi adstabat turba, innumerusq; satelles.
Circum aderant longe lateq;, quot agmina Xerxem
Non habuisse puto, peteret cum Marte Pelasgos,
Infælix, uix inde fuga rediturus inermi.
Quisq; suis uncum manibus, follemq; tenebat:
Folle quidem ut capita inflarent, uentoq; replerent
Illorum quibus aut magnas fortuna dedisset
Diuitias: uel quos doctrina, robore, forma,
Nobilitate, alijs multis præstare uiderent.
Vnco autem, ut quos implessent petulantibus auris
Iam satis atq; super, fumosa in stagna tumentes
Pertraherent, prædam ranis colubrisq; futuros,
Atq; alijs habitant illo quæ gurgite monstris.
Regi huic (quem dixi) nomen fuit, estq; Typhurgo:
Sic etenim aiebat declarans cuncta meus dux.
Post hæc occiduas qua Titan uergit in undas,

Et prono curru extremis impendet Iberis,
Sollicitam direxi aciem, similemq; priori
Prospexi regem, sublimi in sede locatum,
Aplesto cui nomen erat: populosq; regebat
Spirituum innumeros, solis quoscunq; cadentis
Fert regio, atq; plagis quicunq; morantur in illis.
Dipsada quisq; manu dæmon gestabat, & uncum.
Tunc Iouis atq; Aretes natus: Viden', inquit, ut ipsos
Quisq; suum irritent angues, digitisq; lacessant?
Vt morsu grauiore petant, grauiore ueneno
Inficiant terrenorum hominum uilißima corda?
Nam qui pestiferi læduntur uulnere dentis,
Amittunt mentem miseri, & cœlestia prorsus
Despiciunt: tantaq; siti uexantur, ut unquam
Expleri nequeant, frustraq; bibendo laborent.
Dumq; ita nequicquam semper sitiuntq; bibuntq;,
Immemores mortis, sortis, cœliq;, suiq;:
Ecce adsunt diris armati dæmones uncis,
Abripiuntq; illos, & adhuc sitientia figunt
Guttura, spinosi stagni mergenda sub undas.
Illic innumeris pœnis plectuntur, & illic
Plurima monstra latent: præsertim plurima hirudo,
Morsibus aßiduis quorum, noctesq; diesq;
Intolerabiliter cruciati, deniq; reddunt
Quem uiuendo alijs olim extraxere cruorem.
Nec tales minuunt longißima secula pœnas.

Ergo

E rgo hic rex facit, & punit quos fecit auaros.
H is dictis conuerti oculos ad frigida mundi
S idera, quà geminam noster polus aspicit arcton,
E t sua semper agit circum sarraca Bootes.
I llic regem alium uideo, innumerasq; malorum
S pirituum turbas, aquilonia regna colentes,
G estantesq; hamos manibus. tunc dux meus inquit:
R ex hic, qui gelidis Boreæ dominatur in oris,
L uxuriæ atq; gulæ est princeps, idemq; Philocreus
N omen habet, non fraude alijs neq; uiribus impar:
O quantum noxæ cæcis mortalibus affert.
N anq; hamis quos ipse uides, dulcem inserit escâ,
I nfectam tamen occulto stygioq; ueneno,
H isq; capi iubet insulsos, stagniq; lutosi
I nuada nigra trahi captos, & gurgite mergi.
Q ui mox mutati in brutorum corpora, fiunt
P orci, asini, tauri, uulpes, ursiq; lupiq;,
A tq; alia, humanæ quæ sunt expertia mentis.
N ec satis hoc, uespis, crabronibus, & scarabæis,
T orquentur miseri assidue, quæ plurima in illis
O buolitant ripis animalia, ibiq; morantur.
T alibus oblectant placantq; Philocrea pœnis,
G audia qui carnis, spreta uirtute, sequuntur.
H æc ait. ast ego, quà uertex decliuior austrum,
N ubiferumq; notum gignit, genitumq; per oras
A nguiferæ Lybies, spacia in contraria mittit,

Prospiciens uisu intento, quanta agmina cerno,
Et quantos paßim conuentus dæmoniorum,
Hinc atq; hinc nigris alis per inane uolantum.
Rex erat in medio magnus, magnaq; corona
Insignis, qui torua acie, uultuq; maligno,
Vibrabat stridens linguam patulo ore trisulcam,
Vipereum in morem, & uirus saniemq; uomebat:
Qualem murenæ coluber stimulatus amore,
Gaudia coniugij metuens temerare ueneno,
Effundit summo in scopulo, effusumq; reponit
Cautibus in rigidis, mox saltu præcipitem se
Deijcit in medias sinuosi fluminis undas,
Sibilaq; ingeminans charam uestigat amicam:
Illa sono audito, confestim occurrit amanti,
Multiplicíq; ambo coniungunt corpora nexu.
Ast ubi iam Veneris tandem est expleta uoluptas,
Emergit lætus coluber, pestemq; relictam
In scopulo repetit prudens, suaq; arma requirit:
Quæ si amota uidet, uel proculcata, dolore
Afficitur tanto, ut mœrens uitamq; perosus,
Terq; quaterq; caput saxis illidat acutis,
Donec animam morte & curas simul exuat omnes.
Iste igitur rex talis erat, talesq; uidebam
Esse suos populos: plerunq; est regis imago
Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
Dextra erat ipsorum fallaci armata dolone,

Liuidaq; ora, atri dentes, spumosaq; labra.
Regem hunc inuidiæ esse patrē dominumq; Timalphes
Aiebat referens, ipsumq; Miastora *dici.*
Quo instigante sui mortalia corda ministri
Tartareis implent spumis, tunc improba pestis
Diffundens sese totos contaminat artus:
Præsertimq; oculos angit, ne prospera ferre
Alterius possint, intabescuntq; uidendo.
Postremo infixis per terga dolonibus, ægras
Extrudunt animas, triplici quas gutture mandit
Cerberus, & mansas aconita in tristia uertit:
Corpora scorpiones fiunt, & acumine caudæ
Quāuis blanda illis uideātur brachia lædunt.
Sed tu iam medias contemplare aëris oras,
Sarcotheonq; uide: qui rex est primus, & idem
Pessimus. hunc alij reges metuuntq; coluntq;,
Huic seruit quicquid tenet orbis dæmoniorum,
A quo ceu quodam centro genus omne malorum
Emicat, ut radij solis de corpore manant.
Aspexi hunc igitur, sæuum horribilemq;, superbo
Extantem solio, sceleratq; sceptra tenentem.
Sanguineæ cristæ huic surgunt, & cornua septem
Erecta, & totidem ingentes referentia turres.
Auribus atq; oculis lucent & naribus ignes,
Oraq; fumosas euoluunt grandia flammas.
Heu quot habet secum comites, quantasq; phalanges

Instructas

Instructas telis & bombiferis tormentis
Iste tyrannus agit: tanquam perfringere cœlum
Vellet, & ætherea superos depellere ab aula.
Tunc mihi ductor ait: fuit hic pulcherrimus olim,
Supremoq; Ioui charissimus: at mala mentis
Conditio, & lætis cognata superbia rebus,
Attulit exitium misero. par nanq; uolebat
Esse Deo, cupiens æqualem sedis honorem.
Proinde relegari meruit: iussúsq; Michaël
Constituit certos illi inter nubila fines.
Sæpe tamen priscæ laudis, ueterumq; bonorum
Non oblitus adhuc, & spe delusus inani,
Bella mouet superis, cœlumq; irrumpere tentat.
Hinc fragor, hinc tonitrus, metuendaq; fulmina fiunt,
Horrificiq; ignes nigranti nube coruscant:
Terrentur pecudes, humanaq; corda tremiscunt.
Sed furit incassum, & uexat labor irritus illum,
Nec potis est ultra æthereos intrare penates:
Quiq; prius lucis lator, diciq; solebat
Lucifer, est nunc noctis amans, gaudetq; uagari
Per noctem, lemures secum & phantasmata ducens:
Perq; diem interdum, quoties committere quærit
Armatas nebulonum acies, & sternere cæsis
Corporibus campos: uel quum crudelia nautis
Fata parat, miserasq; undis operire carinas:
Aut quum grande aliud tentat scelus. ille etenim tunc

In

In lucem prodit, sed clàm: mittitq; latenter
Ad loca certa suos famulos, qui corda malorum
Instigant hominum, furijsq; audacibus implent,
Et taciti inspirant mentē, non uoce loquuntur.
Ast ego: quæso (inquam) mi dux iam dæmones istos
Mittamus, resq; humanas tandem aspiciamus.
Nanq; hac de specula facile est terramq; fretumq;
Cernere: non læuiter nos hæc spectacla iuuabunt.
Cœpimus ergo ambo mortalia contemplari.
Mirabar primum uario distincta colore
Corpora. nam mediæ gens est quæ proxima Zonæ,
Nigra erat, & crassis labris, crispisq; capillis,
Et nuda, aut simæ corio male tecta capellæ.
Quæ uero gelidis Boreæ reperitur in oris,
Vincebat candore niues, & frigora longis
Vestibus ac multo uix defendebat amictu.
Hanc illamq; inter gentem quicunq; morantur
Innumeri populi, nigro tinguntur & albo,
Sed magis atq; minus: quanta est distantia solis.
Talia dum stulte admiror: quid friuola curas?
Quid uanos spectas humana in carne colores?
Dux meus inquit: erit melius perpendere mores,
Atq; animorum habitus uarios, operumq; figuras.
Ex quibus agnosces, meq; ostendente uidebis,
Quæ sit uita hominum, & quantum chaos erret in illa.
Principio tibi finge manum, quæ pollice cœlum

Aspiciat,

Aspiciat, passis digitis: & pollice in ipso
Pone hominum genus illorum, quibus optima mens est,
Qui res humanas spernunt, diuinaq; tantum
Mirantur, quibus inprimis sapientia cordi est,
Qui contemplari naturam atq; æthera gaudent,
Innocui, mites, iustumq; piumq; colentes,
Quos neq; diuitiæ capiunt, neq; turpia carnis
Gaudia, nec tumidi splendor titillat honoris:
Cœlestes homines, humano in corpore diui,
Rari adeò. perfecta etenim sunt omnia rara,
O utinam talem te Iupiter esse iuberet.
Proximus huic digito est index, ubi ponere oportet
Prudentes homines: genus hoc est quippe secundum,
Estq; bonum, tamen in terras decliue, regendis
Urbibus ac populis aptum, rebusq; gerendis,
Iustitiam colit atq; fidem, moresq; pudicos,
Non tamen exutum est terreno prorsus amore.
Cui si quando Deus rerum permittit habenas,
Imperijq; decus, tunc aurea sæcula fiunt,
Tunc floret uirtus, terrasq; Astrea reuisit,
Pax uiget, & uitium duris cohibetur habenis.
Post sequitur medius digitus, qui infamis habetur:
In qua sede aliud genus est tibi constituendum,
Illorum, quibus est magnæ sollertia mentis,
Ingenijq; uigor, nec non uis magna loquendi:
Sed praui sunt, iniusti, uitijsq; referti,

I n terras curui, nunquam æthera suspicientes,
A stuti imprimis, falsoq; in pectore uulpem
G estantes, turbamq; ignaram decipientes.
C umq; odio uirtutem habeant, cum numina temnant,
S e simulant iustos tamen ac uirtutis amantes,
P roq; albis nigra & pro nigris alba loquuntur.
O mnia uel lucri faciunt uel laudis amore,
N ec nisi præsentem uitam sperant ue timent ue.
H i sunt qui semper prudentibus aduersantur,
A rmatiq; dolis, confidentesq; fauori,
(Q uem sibi seruitio turpi uel munere blando
C onciliare solent) sanctis conatibus obstant
P rudentum, & nubem ueris rationibus obdunt:
Quæ si non prosunt artes, tunc res agitur ui,
V tuntur ferro, flammis, atroq; ueneno:
L ædere si nequeunt furtim, grassantur aperte.
E rgo his militibus, sese ac sua regna tuetur
I pse malus dæmon, tali se robore fulcit,
T ali præsidio terram sibi subijcit omnem.
N am longe plures sunt, & longe asperiores
A stuti, quàm prudentes, ideoq; reportant
P almam plerunq;, & uicta probitate triumphant.
Qui quum sceptra tenent, & præsunt urbibus, ætas
F errea regreditur, mauortia bella resurgunt:
I ustitiam & leges uincit furor, omnia demum
B acchantur uitia impune, & iacet obruta uirtus.

Hoc hominum genere eſt nullum ſceleratius inter
Mortales, nec cœli oculis odioſius ullum eſt.
Proximus ſtultorum eſt ſedes, quartoq; locari
In gradu debet ſtultorum maxima turba eſt:
Quis neſcit? gaudet ſtultis natura creandis,
Ut maluis atq; urticis & uilibus herbis.
Hi ſunt obtuſo ingenio, craſſoq; cerebro,
Et nihili pendunt animi bona, ſoliq; uentris
Et Veneris pecudum ritu oblectamina quærunt.
Quos bipedes aſinos ipſi mille artibus atque
Inſidijs capiunt aſtuti, plurima eiſdem
Perſuadere ſolent iniuſta & falſa, ſuoq;
Eloquio quocunq; uolunt ducuntq; trahuntq;.
Credula quandoquidem eſt ſtultorum, ceu puerorum
Turba: ſed in uitium magis hæret opinio, ſemper
Illis deterior, quibus eſt quoq; deterior mens.
Hinc eſt quod ſtulti aſtutorum, quàm prudentum
Promptius auſcultant dictis, & credere malunt:
Quippe ferunt praua aſtuti, & plærunq; doloſa
Conſilia, & uitium pulchro ſub cortice uelant.
Sed licet in multis aſtuti ludificentur
Hos quos dixi aſinos, tamen una ſuperſtitionis
Eſt facilisq; uia, & cunctis iam cognita ſæclis,
Qua aſtuti in primis utuntur. nanq; deorum
Addicunt ſeſe templis, ac ſacra miniſtrant:
Tunc implent urgentq; metu inſulſiſsima corda

Stult-

Stultorum, terrentq; minis, nisi numina placent
Muneribus, redimantq; datis sua crimina nummis:
Quos ipsi mox accipiunt, quibus & sua sæpe
Scorta sacerdotes casti, mulasq; saginant.
Nempe sacerdotum qualis sit uita, modusq;
Fallendi stultos, quis non uidet? attamen ipsis
Hæc impune licent: tanta est clementia regum,
Duntaxat ludo uentri Veneriq; uacantum.
Hæc quoq; dij faciles tolerant, paruiq; uidentur
Pendere, quæ sua sacra manu, quo pectore fiant:
Quo probro in terris, quo ue afficiantur honore.
Sed redeo ad stultos: quos quando extollit, & alto
Collocat in solio, cupiens Fortuna iocari:
O quot stultitijs tunc omnia plena uidebis.
Quas memorare nimis longum foret. improbitas tunc
Exultat, uirtusq; mouet contempta cachinnum.
Tum choreis lautisq; epulis, uarijsq; uacatur
Ludis atq; iocis, tum scurrarum ac meretricum
Agmina cernuntur paßim, tunc sola uoluptas
Turpis & insipiens, tota dominatur in urbe.
Qualis enim rex est, talis quoq; subditus illi
Esse solet populus, studijsq; tenetur eisdem.
Non est sola tamen stultis cognata uoluptas:
Ira frequens etiam quatit illos, pronus in iram
Stultorum est animus, facile excandescit, & audet
Omne scelus, quoties concepta bile tumescit,

Tunc ferri sceleratus amor, rixæq; cruentæ
Surgunt, & gelidæ dant plurima corpora morti.
Ergo ferum genus hoc hominũ est, ualdeq; cauendũ.
Vltimus est digitus minimus, quo sæpius aures
Scalpuntur, diciq; ideo solet auricularis:
Hic locus est insanorum, qui mente uidentur
Exuti, quibus est usus rationis ademptus.
Quorum si nunquam cesset furor, expedit illos
Oppetere, & tantum moriendo relinquere morbum.
Ergo hominũ duo sunt genera, & non plura, bonorũ:
Cætera, nam mala sunt, uitato sedulus: aut si
Non uitare potes, saltem irritare caueto:
Nam furit atq; ferit, sæuissima bellua uulgus.
Postquam sic fata est proles Areteia: nunquid
A uitijs (inquam) possunt ad honesta uocari
Officia, astuti & stulti? an uia nulla medendi est
Criminibus? uel si qua uia est, edissere quæ sit.
Tali autem mihi tunc respondit uoce Timalphes:
Natura ut multos humano in corpore morbos
Ingenuit, sic multa animo mala contulit ægro,
Atq; suos parti utriq; est largita labores.
Aspice quanto hominum genus amplectatur amore,
Opportuna tamẽ medicamina multa creauit:
Quod nisi fecisset, nimis iracunda fuisset.
Ergo eadem nocuit, quæ profuit: utq; nocendo
Ingeniosa fuit, fuit ingeniosa medendo:

Vt

Vt dubites, mater'ne, an sit dicenda nouerca.
Sed nunc mittamus morbos & pharmaca, quæ sunt
Corporis, ista patent iam multis edita libris:
Deq; animo, ut melius quæ me paulo antè rogasti
Percipias, quantum res postulat ipsa, loquamur.
Principio, ut iussu naturæ rustica tellus,
Vrticas tribulosq; & uilia gramina gignit,
Ni cultura frequens adsit, multoq; labore
Ingratas rastris ac uomere dißipet herbas:
Nec satis hoc, opus est etiam bona semina ibidem
Spargere, & aßidua sparsis insistere cura:
Sic animus, dum corporeo stat carcere uinctus,
Horrescit densis uitiorum sentibus, & fit
Penè ferus, nisi prudenti cultore iuuetur,
Qui uitia expungat, uirtutesq; inserat apte.
Sed quæ sit cultura animi fortasse requiris.
Est sophia, est inquam sophia: hanc intellige, mores
Quæ docet, atq; probos homines facit, & uiuendi
Recte monstrat iter mortalibus, ut pietatem
Iustitiamq; colant suadens, & crimina uitent.
Sola hæc nimirum sophia & sapientia uera est;
Non ea, cui paßim medici uafriq; cuculli
Temporibus nostris incumbunt nocte dieq;,
Quærentes rerum abstrusas euoluere causas,
Naturæq; intus latitantis pandere claustra,
Materiam primam, uacuumq;, ac mille Chimeras

Inflatis buccis ructantes, ut uideantur
Docti, & rugosas distendant ære crumenas.
O bellam sophiam, cuius studiosa iuuentus
Aut inhiat lucro, aut sterili ambitione tumescit:
Sed nil candidior, sed nil moratior exit.
Non hæc est cultrix animi, & sapientia dici
Iure nequit: potiusq; uocanda scientia, si non
Ambiguos ueri calles decepta relinquit.
Ergo hanc qui didicit, scit, non sapit: atq; scientis
Nomen habere potest forsan, sed non sapientis.
Hæc duo sunt etenim spacijs disiuncta reductis,
Suntq; operum diuersorum. sapientia fructum
Producit uitæ, fert ipsa scientia florem:
Prodest illa, sed hæc ornat: considerat illa
Quæ sunt intra hominem, hæc circa exteriora uagatur:
Illa pium ac iustum, hæc doctum facit atq; disertum.
Proinde animi cultrix sola est sapientia, mores
Quæ docet, ut dixi. hæc etenim uitia omnia uellit,
Virtutesq; serit, quas cœlesti irrigat imbri.
O humani generis lux, ô uia uera salutis,
Præsidium, portus, solamen, regula uitæ,
O pax & medicina animi, ô uenerabile asylum.
Suauior ac potior sapientia nectare: quis te,
Quis te nunc amat, aut sequitur? tibi quis locus, aut quis
Est honor in terris? quondam regnare solebas
In templis, in porticibusq;, & gymnasijs, &

Conci-

Concilijs, regumq; aulis: nunc cognita nulli es,
Sed pro te regnant nugæ, & mera somnia uatum.
Quid nunc in ludis pueri, imprudensq; iuuentus
Discit? fabellas turpes, uel prorsus inanes.
Ecce sedens altè præceptor, codice aperto
Excreat: & postquam circum spectauit hiantes,
Arrectasq; aures tironum, uoce sonanti
Aut tragicas laruas, aut comica scorta referre
Incipit, aut ueterum insanos effutit amores,
Aut quod monstrosum & sæuum & plorabile narrat.
O caput elleboro dignum: sic pectora pura
Imbuis? & rerum ignaros hac fruge saginas?
Hoc sale conditur tenera ac petulantior ætas?
Non pudet his nugis absumere turpiter æuum?
Hinc tot ubiq; uides prauos, tot ubiq; scelestos,
Hinc & tanta seges uitiorum crescit ubiq;,
Quando nulla animis cultura adhibetur honesta.
O corruptores, non cultores puerorum:
Discite uos prius, inde alijs ostendite rectam
Viuendi formam, & sanctos inducite mores,
Ne pecudum ritu uitam ducatis inertem.
Tu uero Stellate audi: te nanque docebo,
Et paucis, qua animus tibi sit ratione colendus.
In primis unum esse Deum meditare frequenter,
Immensum, æternum, summũ, optimũ, & oĩpotẽtẽ,
Qui cœlum, & toto fulgentia sidera cœlo,

Cæteraq́; aut oculis apta, aut non apta uideri,
Ex nihilo, nutu ſolo, ſine tempore fecit,
Factaq́; perpetuo ſtudio ſeruatq́; regitq́;.
Hunc uenerare, time, cole, lauda, & ſæpe precare,
Nocte dieq́;, oritur cum ſol, cumq́; occidit, & cum
Aequali ſpacio meta diſiunctus utraq́; eſt.
Nam prima eſt uirtus, prima eſt ſapientia, regem
Cœlicolûm patremq́; hominum cognoſcere, amare,
Sinceroq́; animo laudare, timere, precari.
Hoc ſine uirtutes alias nihil eſſe putato:
Hoc uero ſolum penè eſt ſatis, ergo teneto
Corde ac mente Deum ſæpe, & ſæpe ore uocato:
Hac pietate poteſt tibi nil contingere maius.
Hæc ad uirtutes alias eſt ianua: quippe
Diuino nequeunt prorſus ſine numine haberi
Virtutes aliæ, & nequeunt uitia ipſa caueri.
Præterea ciues cœli, angelicasq́; cohortes,
Et ſummi Regis famulos, ſanctosq́; miniſtros
Diuinæ maieſtatis iuſſa efficientes,
Adſtantesq́; illi fœliciter omne per æuum
Aetheris in campis puri ſemperq́; ſereni:
Sæpe pijs precibus ſupplexq́; orare memento,
Vt tibi præſto adſint, & ſæua pericula pellant,
Dignenturq́; deo te commendare. profecto
Poſſunt, atq́; ſolent multum prodeſſe roganti
Angelicæ mentes, humanaq́; uota ſecundant.

Nec

Nec ſis tu è numero illorum (caue quæſo) putant qui
Nil melius naturam homine, ac nil dignius uſquam
Finxiſſe, inſani: cum tot terráq; maríq;
Viuere conſpiciant animalia, in æthere credunt
Stellarumq; globis nullos habitare colonos,
Et deſerta poli cenſent ſpacia ampla beati.
O curuas animas, ô pectora plena tenebris.
Percipere humani ſenſus non omnia poſſunt:
Plurima ſunt quæ oculos fallunt, ſed mente uidentur.
Vnde acies mentis potius ratioq; ſequenda eſt,
Quæ docet eſſe deos, cœlumq; habitarier. ergo
Aut ſtellæ dij ſunt, aut lucida templa deorum.
His fundamentis iactis, amplectere deinde
Iuſtitiam: & per te nulli unquam iniuria fiat,
Sed uerbis alijs ue modis fuge lædere quenquam:
Quodq; tibi nolles, alijs feciſſe caueto:
Quodq; tibi uelles, alijs præſtare ſtudeto.
Hæc eſt naturæ lex optima: quam niſi ad unguem
Seruabis, non ipſe Deo (mihi crede) placebis,
Poſtq; obitum infœlix non aurea ſidera adibis.
Alterius famam uel honorem tangere, uel rem
Inuidia, aut ira, aut ſuadente cupidine, noli:
Imò iuua, quos eſſe bonos intelligis, omni
Sedulitate: malisq; interdum gratificare,
Quo tibi uel nunquam noceant, uel parcius obſint.
Nec te à iuſtitia retrahant mala munera, amor ue,

Aut odium. nanque hæc tria sunt, quæ lumina mentis
Præstringunt, rectóque homines à l mite trudunt.
Sed memor esto Dei semper, mortisq; futuræ.
Post hæc illecebras omnes fuge corporis, atq;
Fræna uoluptati durißima pone: uoluptas
Improba perniciem ingentem mortalibus affert.
Nil magis aduersum est uirtuti, tendere sursum
Nititur aßidue cognata ad sidera uirtus:
Contra inimica polo, semper petit ima uoluptas,
Et pecudum in morem despectat cernua terram,
Suffocans animi uires & corporis: unde
Ignauos facit, & morbos inducit amaros.
Hæc illa est Circe, hæc Syren, hic hamus iniqui
Dæmonis: hoc laqueo innumeros capit, & prohibet ne
Post mortem patrij redeant ad limina cœli,
Callidus, & secum tenebris includit auernis.
Has ergo insidias, hoc blandum & dulce uenenum
Hostis tartarei, quantum potes aufuge cautus:
Ne te pœniteat frustra, cum serior ætas
Sentiet ingenium, famam, rem, membra perisse,
Exiguo mellis gustu, & dulcedine inani.
Tunc etenim, ut multi, dices: ô tempora pulchra,
Quàm male uos noui, quò fugistis? miserum me;
Si mihi nunc reddat pueriles Iuppiter annos,
Et liceat Samios iterum contingere ramos,
Pergam illuc dextro quò tendit littera cornu:

Sit

Sit licet angustus limes, perq; ardua surgat.
Est melius uirtute nihil, quæ permanet omni
Tempore, quæ laudem tribuit, largitur honorem,
Censum auget, uitam seruat, post funera durat.
At me infœlicem decepit blanda uoluptas,
Quæ iam pridem abijt, meq; inter damna reliquit.
Nanq; ego dum iuuenis meretricia lustra frequento,
Dum uentri & somno & ludo sum deditus amens,
Discere nil uolui, studium librosq; perosus,
Contempsiq; bonas artes: nunc (heu) uideo me
Indoctum, infamem, sine nummis, corpore fracto,
Mente hebeti, sensu obtuso: uixi hactenus, ut qui
Dum stertit, uigilare tamen se credit, & errat.
Talia ab ignauis iactari uerba frequenter
Consuerunt: ubi iam morti uicina senectus
Expendit sero male ductam examine uitam.
Maxima pars pecore amisso præsepia claudit:
Tumq; sapit, quum calua retro fortuna recessit:
Et medicum quærit, quum spes est nulla salutis.
O miseri: dum tempus adest, agnoscite tempus.
Nam fugit hora leuis, nec scit fugitiua reuerti.
Nil lachrymæ & gemitus defuncto corpore prosunt.
Vtilis est medicina suo quæ tempore uenit.
Quare tunc opus est, quum florere incipit ætas,
Virtutem amplecti: tunc rectum carpere oportet
Viuendi callem, & studijs incumbere honestis:

Tunc

Tunc est utendum ratione, animusq; regendus
Consilio, dum mollis adhuc, ne forte malarum
Melle uoluptatum captus, petat auia præceps.
Qui sapit, hic sapiat cito: nam sapientia sera
Proxima stultitiæ est, fertq; importuna dolorem,
Deplorans frustra graue & irreparabile damnum.
Est tibi præterea sitis improba diuitiarum
Omnino, & scelerata auri uitanda cupido:
Nanq; ubi auaritia est, habitant ferme omnia ibidem
Flagitia, impietas, periuria, furta, rapinæ,
Fraudes atq; doli, insidiæq; & proditiones,
Iurgia, & infandæ cædes. quid singula narrem?
Deniq; sordidius nil est, nil peius auaro:
Qui totus terræ immersus, ceu talpa, cupit nil,
Nil amat agnoscit ue aliud, quàm munera terræ:
Propter quæ solet omne scelus patrare, Deumq;
Nullum alium præter nummum, uæsanus adorat.
Nec uidet infœlix, quàm sit fragilisq; breuisq;
Vita hominũ, & quàm mors contracto semper ab arcu
Excutiat gelidas humana in corda sagittas,
Nec iuueni parcat, nec docto, nec locupleti,
Sed quodcunq; caput nullo discrimine pulset:
Sæpe etiam propius tunc sit, quum longius esse
Creditur, & subitos ferat improuisa tumultus.
At tu diuitias terrenas, & bona cæcæ
Subiecta imperio sortis, nec pendere magni,

Nec

Nec multum curare uelis. nam propria cuiquam
Non ea sunt, quæ pro arbitrio largitur & aufert
Instabilis Fortuna suo: uel morte recedunt,
Diuersos dominos permutatura uicißim.
Sunt alia inquirenda tibi bona, sunt potiores
Diuitiæ cupiendæ, omni quæ tempore durant:
In quas nec morti, nec sorti est ulla potestas.
Has cumulare tibi studeas noctesq́; diesq́;:
Nam uere tunc diues eris, ueréq; beatus.
Cætera quæ uulgus demens miratur & optat,
Si tibi sint, nummi, fundus, domus & pecus: illis
Vtere, (quis prohibet?) iuste tamen atq; modeste:
Quumq́; potes, miserere inopũ, & ne despice egenos.
Hoc pacto acquires laudem, æternamq́; salutem,
Et pro terrenis cœlestia munera habebis.
Non homo, sed lupus est, quem non clementia tangit,
Qui non alterius miseranda sorte mouetur,
Qui negat auxilium socio præstare roganti.
At si pauper eris, patienter sustine, & æquo
Pectore pauperiem tolera: magis ille sinistris
Casibus afficitur, plus curarum atq; laborum
Perpetitur, qui plura tenet, cui plura dedit sors:
Deprimiturq́; adeo rerum grauitate suarum,
Vt contemplari nunquam cœlestia poßit.
Esse leuem & uacuum terrenæ fecis oportet
Illum, qui æthereas animo uult tendere ad arces.

Nam quo quisq; magis terram petit, hoc magis altò
Abstrahitur cœlo, superaq; à luce recedit.
Atq; ubi quisq; suos thesauros poßidet, illic
Assidue cor habet, semper conuoluitur illic.
Est igitur multis paupertas utilis, illos
Exonerans, ut ad astra uolent leuioribus alis.
Sed tibi non minus est uitanda superbia, mater
Rixæ odijq;, urbes studia in contraria scindens,
Excidiumq; ferens multis. hac peste laborans
Olim Roma ruit, ciuili oppressa furore.
Hoc fuge tartareum monstrum, si quæris amicus
Esse Dei, & tandem cœlo post fata potiri.
Nemo superbus amat superos, nec amatur ab illis:
Vult humiles Deus, ac mites: habitatq; libenter
Mansuetos animos, procul ambitione remotos:
Inflatos uero ac uentosos deprimit idem,
Nec patitur secum puro consistere olympo.
Ergo utres tumidi, quid uestra superbia uobis?
Quid tituli illustres, præclaraq; nomina prosunt?
Quæ citò mors rapit, & letheas mergit in undas.
Laudari à uulgo cupitis, uulgoq; placere:
Dicite, iudicij quid habet plebecula ueri?
Vos putat esse Deos, quid tum? cum sitis aselli,
Humana exterius tantum apparente figura?
Fallitis ignaros homines, non fallitis ipsos
Cœlicolas: imò his risum stomachumq; mouetis.

Nam uestros mores, occultaq; crimina norunt.
Sed uos, ô caeci, diuos nihil esse putatis?
Nec superesse animas, extincto corpore uestras
Creditis atq; ideo praesentis commoda uitae
Optatis tantum, deridetisq; futuram.
Quàm multae pecudes humano in corpore uiuunt.
Hinc uestri erroris causa est, uestraeq; ruinae,
Quod nil crassa acie nisi corpora crassa uidetis:
Nec ueras res, sed rerum cognoscitis umbras.
Maxima pars fumo gaudet, fumoq; repletur.
Stulti quid fumo est leuius? quid inanius? aut quid
Ridiculum magis esse potest, quàm quaerere honorem
Immeritum, & causas ueri comtemnere honoris?
Aspicimus prauos, indoctos, mentis egentes,
Sublimi in solio positos, dominarier illis
Qui se sunt longe meliores, & quibus ipsi
Deberent seruire magis. nempe improba ludit
Rebus in humanis Fortuna, & lege sine ulla
Omnia confundit, plerunq; ad sidera tollens
Ignauos seruos, pistrino & carcere dignos.
At si sana foret, solis sapientibus orbem,
Vt decet, ut par est, committeret ipsa regendum.
Cuncta etenim recte fierent, legesq; uigerent:
Sacraq; tractarent puri innocuiq; ministri,
Et dij se sinerent mortali luce uideri.
Sed personatis gaudet temeraria mimis.

Fert

F ert tamen ista Deus summus, qui talia posset
C orrigere: & cur nos etiam non ista feramus?
Quid prodest uerum firma ratione tueri,
E t nil proficere, atq; odium sibi quærere frustra?
S pernitur, ac damnum patitur sapientia: cui non
R espondent uires, quam nulla potentia fulcit.
V nde tacere quidem præstat: tu despice laudes
I nsulsas uulgi, & fortunæ munera cæcæ:
A tq; Deo studeas omni uirtute placere.
P ost cineres est uerus honos, est gloria uera,
Quæ datur astrifero in cœlo, iustisq; pijsq;,
T unc mites humilesq; suo lætantur honore.
A t stygia mœsti lachrymant in ualle superbi.
P ostremo compesce iram, parit ira furorem,
T urpia uerba furor, uerbis ex turpibus exit
R ixa, ex hac oritur uulnus, de uulnere letum.
I ra adeò mentem confundit: ut ebria bile
F eruenti, nequeat dignoscere quid sit agendum:
I udicijq; expers plærunq; per auia tendat.
Mox dolor atq; pudor facta inconsulta sequuntur.
E rgo caue hanc, animumq; rege, & te uince, ferendo
F ortiter: egregia est etenim Patientia uirtus:
Qua quicunq; caret, careat probitate necesse est,
S itq; ferus, semper rixas & iurgia semper
E xercens. propria est nimirum rixa ferarum,
P ax uero tranquilla decet mortalia corda.

Vir bonus & sapiens quærit super omnia pacem,
Vltq; minora pati, metuens grauiora, cauetq;
Ne paruo ex igni scelerata incendia surgant.
Qui nil ferre potest, hominum commercia uitet,
Et solus degat syluis aut montibus altis.
Qui uero humanos cœtus urbesq; frequentat,
Discat multa pati, frenisq; coërceat iram,
Dißimulans conceptam arcano in pectore bilem
Nec facile, atq; leui de causa, abrumpere pacis
Vinclauelit: quantumq; potest ignoscat amicis,
Vt poßit quam alijs ueniam dedit, ipse mereri.
Pauca hæc de cultura animi dicenda putaui,
Sufficiuntq; satis. potuissem his addere plura:
Sed cui sunt hæc pauca, illi non cætera deerunt:
Aduenientq; ultrò, quæcunq; uidentur omissa.
Nam comprenduntur tacite & clauduntur in istis.
Attamen interea sapientum incumbere libris
Est operæprecium, & rerum perquirere causas,
Deniq; doctrinis uarijs componere mentem:
Quippe animus sine doctrina est ignauus hebesq;.
Hoc igitur pacto (ut dictum est) florescere poßunt
Virtute ac meritis stulti astutiq;, colentes
Sese animumq; suum, & cœlesti sede potiri.
Talia dum memorat ductor meus: ecce deorum
Nuncius, Atlantisq; nepos, Ioue missus ab ipso,
Astitit, atq; iubet supera ad conuexa Timalphem

Irecitum. nanq; aiebat dudum esse uocatos
Cœlicolas omnes, Iouis ad tecta aurea summi.
Velleq; de rebus grauibus nonnulla referre
Momum, utrũ quosdã monachos in colle manẽtes
Extra urbem, cuius prope mœnia labitur atq;
Intrat in Adriacas piscosus Ariminus undas,
Diuitijs deceat priuari, & partibus illis
Quas auferre solet cristatis uillica gallis:
Cum sint lasciui nimium, nimiumq; superbi,
Et spernant omnes, & turpia multa licenter
Committant, senis exemplo, qui præsidet illis.
Prò pudor: hos tolerare potest ecclesia porcos
Duntaxat uentri, ueneri, somnoq; uacantes?
Quo audito confestim abiens Areteius heros,
Mercurio me commendat: qui ad tartara iturus,
Plutoni secreta patris mandata ferebat.
Hic comprensum arcte tenuit me, & nubila uexit
Per media in terras. quo Thuscus tempore Clemens
Intra Felsineos habitans cum Cæsare muros,
Florentinam urbem longa obsidione premebat.
Ergo Athlantiades, quatiens talaribus auras,
Peruenit tandem sancti ad prærupta Marini
Saxa, & stelliferum ferientes æthera rupes.
Inde breui lapsu, posuit me in pinguibus agris
Verruculi, mox infernas properauit ad oras.

CAPRICORNVS

SALVE Athlantiade: stygia de ualle redisti
Tam cito? dic quæso: quid' nam Plutonis in aula
N unc agitur? Fit rixa ingens, ingensq; tumultus.
C ur hoc? Dicam equidem, quanquam festino reuerti
A d superos. tanta est Turcarum, Christicolûmq;,
A c Iudæorum turba illic, ut locus illam
N on capiat, uacui nihil est, sunt omnia plena;
V estibulum plenum, plena atria, regia plena,
T empla, domus, plateæ, fora, mœnia, deniq; tota urbs,
E t campi, & colles, & frondiferæ conualles,
V sque adeò ut sese impellant, trudantq; uicißim,
C alcibus & pugnis & morsibus aspra gerentes
P rælia: nam ferro nequeunt decernere manes,
N ec fas est illis iterum succumbere morti.
V ix potui transire, & Ditis limina adire,
P er densas umbrarum acies, cuneosq; coactos;
F it uia ui: irrumpens aditus, arctißima laxo
A gmina, disijciens crebro huius uerbere uirgæ.
T andem peruenio ad nigri penetralia Regis.
Q uem uideo tristi efflantem suspiria uultu,
P ostquam illi exposui patris mandata, iubentis
S olui Antichristum è cauea, terrasq; per omnes

Emitti,ut faciens miracula falsa,docensq;
Iam summam aduenisse diem,mundiq; ruinam,
Omnia perturbet,pecudes,hominesq;,deosq;:
Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo.
Quæso (inquam) Pluton:cur sic es tristis? at ille:
Nónne tibi indignum,iniustum,infandumq; uidetur,
Vos adeo latum cœlum,immensumq; tenere,
Cum sitis pauci,cumq; illuc uix hominum tres,
Vel paulo plures,longo post tempore pergant:
Et me tam angusto in regno & paruo esse locatum,
Quò innumeri ueniunt mortales qualibet hora?
Omnes iudæi,turcæ omnes,non tamen omnes
Christicolæ,(fateor,) sed certe portio maior
Huc huc descendunt,hæc ad uiuaria currunt.
Cur ad nostra magis mittuntur limina? uel cur
Ille meus frater,qui possidet æthera,saltem
Presbyteros,fratres,monachos,non accipit intra
Septa poli,sedesq; suas,& continet illic?
Non pudet,hos homines,qui in tēplis tā bene cantant
Quaq; die,& sacris in turribus æra fatigant,
Qui tot thura adolent,tot scortorum miserentur,
Qui soluunt alios,sua crimina soluere nolunt,
Qui uespillonum funguntur munere,& ornant
Templa Deum statuis,picturis,atq; sepulchris:
Mittere ad infernas sedes,& plectere pœnis:
Millia quot non fert sitiens Appulia muscas?

Ponti-

Pontifices etiam summos nihil ille ueretur:
Imò iubet cunctis alijs peiora subire
Supplicia: unde Erebo *miseri clauduntur in imo,*
Atq; illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare Cylleni cum sidera summa reuises,
Dic fratri, dic (quæso) meo: me cuncta libenter
Acturum, quæcunq; iubet: sed consulat idem
Regno etiam nostro, & nostras non despiciat res:
Aut trahat hinc aliquot manes, aut tartara laxet.
His dictis, Faciam, *respondi: atq; inde recessi.*
Nunc redeo ad superos, & me properare necesse est.
I felix, nostriq; memor: tu Musa *memento*
Versiculos dictare mihi: nam charta parata est,
Et calamus, nec scribenti grata ocia desunt:
Incipe, meq; doce, quali sophus ordine fiat.
Principio nasci fausto sub sidere oportet,
Illum quicunq; est sapiens fœlixq; futurus,
Distat enim multum quali sub imagine, quali
Sub facie cœli quisquam nascatur: ut aiunt,
Qui astrorum motus, uires, & nomina norunt,
Et geneses hominum obseruant, & fata recludunt.
O quàm magna, & quàm miranda potentia cœli est:
Quo sine nil pareret tellus, nil gigneret æquor.
Cœlum est Oceanus, *rerum pater: astra, sorores*
Sunt nymphæ: omne bonum in terras delabitur inde.
Esse igitur sapiens & fœlix nemo potest, qui

Nascitur aduerso cœlo, stellisq; sinistris.
Permagni refert etiam, quos quisq; parentes
Accipiat, quo sit pacto nutritus, & à quo
Instructus. nam quos mores puer adbibit, & quas
Artes à teneris didicit, retinebit adultus.
Illa diu durant, animisq; tenaciter hærent,
Quæcunq; à primis nascentes hausimus annis.
Ergo sit probus & doctus prudensq; magister,
Qui puerum instituat, cogatq; assuescere honestis.
Vtq; peritus eques, nunc huc, nunc torqueat illuc,
Indomitum, frænis simul & calcaribus utens.
Nec tantum uerbis moneat, sed ualdius ipsum
Exemplis moueat. quid enim bene dicere prodest,
Si malefacta aliud monstrant, uerbisq; repugnant?
Inprimis studeat lasciuis atq; scelestis
Arcere à socijs. commercia turpia sanctos
Corrumpunt mores; multi hoc periere ueneno.
Vis tu nosse hominem, qualis sit? perspice amicos
Illius: associant similes natura, Deusq;.
Cum paribusq; pares habitant, uiuuntq; libenter.
Valde igitur caueant cum præceptore parentes,
Ne puer aut iuuenis lasciuus & improbus illum,
Quem fore fœlicem ac sapientem gnauiter optant,
Moribus obscœnis contaminet: (heu facile omnes
Labimur in uitium, & facile ad peiora mouemur.)
Interea puer hic quem fingimus, ut sapiens sit,

Græcis

G ræcis incumbat libris, pariterq; latinis:
E t quantum potis est, euadat doctus, honestos
Perlegat authores, & scripta inhonesta refutet.
I ndoctum raro esse probum contingit, & atras
E rrorum in tenebras mentem ignorantia trudit,
A ttamen à studio nimio, nimioq; labore
A bstineat: ne dum sapientia quæritur, amens
F iat, uel morbum incurrat, seseq; trucidet.
I mmodica officiunt, nec longo tempore durant.
I nterdum genio indulgens, animumq; relaxans,
E t uacet, & ludat: nempe interiecta uigorem
F ert requies, reparant tempestiua ocia uires.
S ed quanquam dignæ scitu pulchræq;, bonæq;
D isciplinæ omnes uideantur: sunt tamen istæ
P ræcipuæ, & quæ naturam & quæ sidera pandit.
H isce igitur totis incumbat uiribus, hasce
P erdiscat sophus hic noster, iam grandior æuo,
I nq; harum studio grauiores conterat annos.
E t simul (ut dictum est suprà, libroq; priori,)
C ulturam exercens animi, iustusq; piusq;
F iat, & exornet duplici sua tempora lauro.
Quàm pulchrũ est, hominẽ pariter doctũ esse probũq;
E t scire & sapere? insipiens doctrina timenda est.
V t furiosus habens gladium, sic doctus iniquus.
V erum non satis est animum curare, bonisq;
M oribus & doctrina æquè componere, quando

Corporis est etiam ratio non segnis habenda.
Corpus enim male si ualeat, parêre nequibit
Præceptis animi, magna & præclara iubentis.
Quare danda opera est, ut uictus sit bonus, unde
Gignatur sanguis purus. nam noxius humor,
Plerunq; ex prauis epulis per membra creatur.
Ebrietas est uitanda, ingluuiesq; ciborum:
Quippe caput stomachumq; grauant, fumisq; cerebrũ
Inuoluunt: stupor hinc sequitur, somnusq; diurnus.
Parcus edat, parcusq; bibat, uir doctus & æquus.
Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, uiresq; reducit,
Segnities robur frangit, longa otia neruos
Debilitant, ignaua quies effœminat artus.
Præterea calor immodicus, frigusq; cauendum est,
Atq; aër crassus nimium, regioq; palustris:
Præsertim sole æstiuo, quum Sirius agros
Diffindit, uiridiq; canunt sub fronde cicadæ.
Deniq; conandum pro uiribus, ut bene sanum
Sit corpus, præcepta animi ut bene cuncta facessat.
Quod facile haud fieri poterit, si dura uetabit
Pauperies: opus est nummis uel morte relictis,
Vel sorte inuentis, uel quauis arte paratis.
Quippe inopem mala multa pati contingit ubiq;
Nec sine diuitijs fas cuiquam ducere uitam
Fœlicem. heu quàm sæpe gemit rerum indiga uirtus?

Quàm contempta iacet, si sacra pecunia desit?
Ille autem diues uere propriéq; uocatur,
Qui ualet ingenio, eloquio, prudentia & arte:
Atq; ubicunq; manet, uictum sibi quærit honestum,
Et quamuis loca multa petat, diuersáq; longè,
Fert sua quæq; tamen secum bona: nec sibi desunt
Commoda, quæ poßint lætam producere uitam:
Nec metuit fures, nec sæuorum arma latronum:
Seq; iterum uestit cito, si quando expoliatur.
Vera etenim uirtus fortunæ cedere nescit.
Quælibet urbs, totusq; orbis patria esse uidetur,
Egregio fortiq; uiro, & bene uiuit ubiq;.
At uirtute carens, quamuis amplißima paßim
Prædia poßideat, quamuis exuberet auro,
Non tamen ire potest quò uult, terrasq; per omnes
Currere, diuersos hominum perpendere mores,
Diuersos spectare locos, & uiuere ubiq;.
Quippe domos agrosq; suos & scrinia secum
Ferre nequit, quócunq; meat, ne forte latronum
Hæc rapiat manus, aut fallax uoret omnia pontus,
Mox mendicus egens aliena cibaria quærat.
Sedibus ergo ijsdem patriáq; moratur eadem,
Semper, ubi uinum & segetes sua prædia reddunt.
Vtq; relegatus metuit transcendere fines,
Quos sibi præscripsit sua sors, & inertia mentis:
Vnde uidere nequit uasto quæ plurima in orbe

Fiunt pulchra, suis latebris ut carcere clausus.
Proinde sophi ueteres subtili indagine quendam
Commenti lapidem, sibi fida uiatica cunctis
Permansura locis nunquam interitura pararunt,
Quo auxilio uarias terras diuersaq; regna
Cernere, & à multis quàm plurima discere possent.
Quondam igitur tristes implorauere deorum
Numina, mactatis de more bidentibus antè:
Mercurium in primis, solem, lunamq; precati,
Fuderunt tales puro de pectore uoces:
O mundi decus, ô diuum pulcherrime Titan,
O quæ nocturnas Latonia disijcis umbras,
O Iouis & Maiæ instabilis fugitiuaq; proles,
Cui datur in uarias se transformare figuras:
Adsitis placidi, & nostras audite querelas.
En pauci, quorum mens est sublimis, & altum
Ingenium, quibus assidue sapientia cordi est:
Dum causas rerum & naturæ arcana uidere
Nitimur, immensumq; animo metimur olympum,
Pauperie premimur, patimurq; incommoda multa,
Deficimusq; fame: interea plebs uilis & amens
Cuncta sibi rapit, & nummos sibi congregat omnes,
Nec nostri quenquam miseret: si poscimus ullam
Rem, digitum ostendunt medium, & nos ludificantur.
Vnde agros fodere, aut iumenta strigare coacti,
Aut stabulis efferre fimum, uix quærere uictum

Possumus

Possumus, & stultis miseri seruire iubemur.
Quare uos diui saltem miserescite nostri,
(Si qua cœlitibus pietas & cura bonorum)
Et facilem monstrate uiam, qua uiuere honeste,
Et ueri latebras inuestigare queamus.
Talibus auditis, diui aduenere uocati.
Responditq; prior Phœbus: Veneranda propago
Semideûm, cœlo digni, superûmq; fauore,
Audite, atq; animis mea dicta recondite uestris.
Hunc iuuenem archadium, infidum, nimiûq; fugacem,
Prendite, & immersum stygijs occidite lymphis.
Post Hyales gremio impositum Deus excipiat, quem
Lemnia terra collit, sublatumq; in cruce figat:
Tunc sepelite utero in calido, & dissoluite putrem:
Cuius stillantes artus, de corpore nostro
Spiritus egrediens penetrabit: & ordine miro,
Paulatim extinctum nigris reuocabit ab umbris,
Aurata indutum chlamyde, argentoq; nitentem:
Proijcite hunc demum in prunas, renouabitur alter
Vt phœnix: & quæ tanget, perfecta relinquet
Corpora, naturæ leges & fœdera uincens:
Mutabit species, paupertatemq; fugabit.
Phœbus ab his tacuit: dictis Cyllenius ales
Annuit, atq; eadem præsens Diana probauit.
Mox abiere omnes, cœli ad conuexa uolantes.
Tunc mentis diuinæ homines oracula cæca

Voluentes animo ancipiti, uix tempore longo
Experti multa, & non paruis sumptibus: illam,
Inuenere artem, qua non ars dignior ulla est,
Fingendi lapidem æthereum: quem scire prophanis
Haud quaquam licet, & frustra plebs improba quærit.
Quem qui habet, ille potest ubi uult habitare decenter:
Nec fortunæ iram metuit, nec brachia furum.
Sed paucos tanto dignantur munere diui.
Forsan & hoc aliquis roget, an deceat sapientem
Connubio astringi: & generandæ incumbere proli,
Atq; maritali sese uincire capistro.
Quanquàm aliqui laudant, tamē hoc (me iudice) sanctis
Aethereisq; uiris non conuenit: impedit uxor,
Natorumq; effrenus amor, diuina sophorum
Ingenia, & mentes contemplari alta uolentes.
Gaudeat uxorum & natorum amplexibus ille,
Qui tantum terrena sapit: crebrosq; hymenæos
Aduocet. at sapiens lætetur cœlibe uita,
Sit castus, purusq;, & mente & corpore. nam qui
Exiguo & raro uictu contentus, ab omni
Abstinuit uenere, orando assiduéq; piéq;,
Et contemplando mentem ad cœlestia tollens:
Ille deûm crebro uisu & sermone fruetur,
Et fœlix fiet, prospectabitq; futura.
Candida uirginitas res est gratissima diuis:
Huic sese ostendunt, huic multa arcana recludunt.

Contrà

Contrà, luxuriam immundam, lususq; pudendos
Odere ac fugiunt, detestanturq; salaces.
Nemo tamen uirgo esse potest, nisi cui Deus adsit,
Auxiliumq; ferat: donum hoc descendit olympo,
Humanis meritis, humanis uiribus impar,
Quo sine non poterit sapiens perfectus haberi.
Pulchrum etiam scitu est, an conueniat sapienti
Horrida Mauortis tractare ferociter arma,
Hostiliq; suam temerare in sanguine dextram,
Et sibi pugnando immortale acquirere nomen:
Quandoquidem multis uirtus, laus, gloria, fama,
Maior nulla quidem quàm bello parta uidetur.
O cæci, ô miseri: quid bellum pace putatis
Dignius, aut melius? nempe hoc nil turpius, & nil
Quod magis humana procul à ratione recedat,
Nam ratio & leges si semper ubiq; uigerent,
Nusquam bella forent, pax inuiolata maneret.
Iura silent bello, bello lex opprimitur ui.
Tunc furor & uitium laxis bacchantur habenis,
Tunc praui tollunt cristas, & cornua sumunt,
Impune occidunt, feriunt, rapiuntq;, nec ulla
Iudicis admoniti formidine cuncta profanant.
Pax decet alma hominem, gaudet fera bellua bello.
Arma amens amat, arma cupit, quicunq; laborem
Odit iners & inops, qui uiuere luxuriose
Vult: quamuis nequeat, non respondente crumena.

Proin

Proinde animam uendit precio, seseq; periclis
Obijcit, ut raptis alienis uictor ouansq;
Ad proprios referat prædã & spolia ampla penates.
At quicunq; domi est diues, uel sufficienter
Arte potest aliqua sese nutrire suosq;:
Militiam refugit, pacemq; libentius optat,
Sit nisi mens insana illi, insulsumq; cerebrum.
At dices, etiam magni regesq; ducesq;,
Sæpe armis delectantur, Martemq; sequuntur.
Quid tum? non'ne etiam magni regesq; ducesq;
Delyrant sæpe, & uitiorum peste laborant?
Stulticijsq; suis sæpe urbes exitio dant?
Et cum multa habeant, cupiunt plura? omnis auarus,
Etsi poßideat quantum Tagus excipit auri,
Pauper inops & egens tamen est. hoc ergo furore
Reges atq; duces, dira impelluntur in arma,
Imperiumq; sibi miserorum cæde lucrantur.
Sed quanquam bellum turpe, exitiale, nefandum est:
Non tamen utilitatis habet nihil. omnia uafri
Fallacesq; homines, usuræ & fraudibus apti,
Agglomerant cumulantq; sibi, quo tempore pax est:
At cum bella fremunt, miles male parta rapit ui.
Tunc merito uulpes ulciscitur ira luporum.
Præmia tunc fortes astutis digna rependunt,
Parq; pari referunt. uariat sic omnia tempus.
Prætereà reges mille artibus atq; rapinis

Cum

Cum pax est, spoliant populos, atq; undiq; nummos
Corradunt: unde omne aurum argentumq; uoraret
Fiscus, ni bellum erueret, quod pace latebat,
Distribuens multis quantum congesserat unus.
Postremo, est hominum turba haud mediocris, habetq;
Nec rem, nec doctrinam, artem ue, fugitq; laborem,
Dedita nequitiæ, prona in scelus, impia & audax:
Tales ergo homines, imò umbras, tempore certo
Mittit in arma Deus, crudeli morte necandos.
Sic genus humanum purgat: multosq; per annos
Qui remanent, uiuunt hilares, hac peste remota:
Donec succrescant iterum mala gramina, rursus
Euellenda acri bello, gladioq; secanda.
Tunc iterum immundas despumat Iuppiter ollas;
Tunc iterum immissis furijs purgamina uerrit.
Hic est perpetuus mundi ordo ab origine prima,
Has olim statuere uices fata ipsa, Prometheus
Cum ferula æthereos in terram detulit ignes,
Et cum Deucalion hominum tot millia nasci
De lapidum iactu Pyrrha cum coniuge fecit.
Ergo decet sapientem uti ratione, & amare
In primis pacem, pacem complectier omni
Conatu ac studio: nisi forte aliquando coactus
Pugnet pro patria, pro seq; suisq; tuendis:
Tunc uenia est dignus, tunc fit sine crimine bellum.
Nam ius fasq; sinunt uim ui propellere, fraudem

Fraude,uelut meritum merito pensare decorum est,
Quærendum ulterius,sapiens an debeat ullam
Exercere artem,sibi qua succurrere egenti
Possit,si quando infœlix patrimonia casus
Abstulerit,si quando ferox fortuna malignam
Pauperiem intulerit rebus uiolenter ademptis,
Ne mendicus eat,patiens frigusq́; famemq́;.
Nimirum est aliquid,fieri quod posit honeste
A sapiente,iuuet quo se,si cogat egestas.
Sit bonus & doctus medicus,medicina parabit
Sufficiens lucrum domino,morbosq́; fugabit.
Hanc olim Phœbus coluit,Phœbeius atq;
Filius,hac sese immortali nomine dignos
Effecere:hanc & didicit Chironis alumnus,
Quamuis Aeacida,quamuis Nereide natus:
Hac fuit illustris Pæon,clarusq́; Machaon,
Hippocratesq́; sibi æternum quæsiuit honorem.
Quid memorem cunctos,quibus hæc ars contulit olim
Et lucrum & laudem,& demum post funera famam?
Egregius medicus,mendicus non erit unquam.
Adde huc,quod plena est occultæ cognitionis.
Hæc florum,herbarum,lapidum secreta recludit,
Et quicquid tellus intra sua uiscera celat
Perspicit,ac uires naturæ prouida pandit,
Corporis humani partes considerat omnes,
Et reuocat multos regnum ad Plutonis ituros.

Ergo

Ergo quid hac potius ſapientem ſcire decebit?
Vt non ſolum animos poßit ſanare monendo,
Verum etiam membris ægris prodeſſe medendo:
Sic utranq; hominis partem tutabitur idem,
Sic hominem totum ſapiens ſeruabit ad unguem.
Aſt ubi iam ſeros Lacheſis nere incipit annos,
Et iam canicies fœdat barbamq; comamq;:
Tunc ipſum decet in primis requieſcere, & uſquam
Siſtere, nec uarias ultrà percurrere terras,
Sed certam ſedem, certos habitare penates,
Atq; ibi degendæ uitæ opportuna parare,
Ne deſint alimenta ſibi ueniente ſenecta.
Interea tamen à turba ſecedere, paucis
Contentus ſocijs debet, ſolusq; frequenter
Nocte dieq; Deum purgata mente precari,
Et penitus ſeſe diuinis contemplandis
Dedere, & humanas animo propellere curas.
Tunc aderunt diui ſecreta in ualle moranti,
Aut colle, aut nemore umbroſo, aut in uertice montis
Exiguas ædes deſertáq; tecta colenti.
Non adeò tutum eſt cum multis uiuere, & urbes
Stultorum plenas habitare, interq; latrones
Sacrilegos, cupidos, rixoſos, ambitioſos
Verſari: fugiat ſapiens commercia uulgi.
Quandoquidem inuiſa eſt uulgo ſapientia, propter
Diſsimiles nimium mores: contraria ſemper

Se oppugnant, semperq; sibi aduersantur & obstant.
Hinc periere sophi complures, quod uoluere,
Quando aliquid fieri praue iniusteq; uidebant,
Carpere stultorum mores, ac dicere uerum,
Et quia non poterant ferre, & malefacta tacere
Afflicti à stultis, interfectiq; fuere.
Quare ne uideat sapiens tot turpia, ne ue
Discrimen subeat, dum uera & honesta tuetur:
Secernat sese à uulgo, studeatq; latere,
Et socios habeat paucos, doctosq; probosq;:
Quanquam illi raro deerit præsentia diuum.
Nam sapiente solent superi gaudere, & ab illo
Permittunt sese audiri cerniq; libenter,
Illius & mira pectus dulcedine complent.
Fœlix in terris sapiens, & in æthere fœlix.
Ite ergo, ô cæci mortales, ite, & auaras
Cogite diuitias, loculos distendite nummis
Per fas atq; nefas: digitos onerate lapillis,
Aureaq; indigno glomerate monilia collo,
Et Serum uestes paßim ostentate superbas,
Perq; forum medium tumidis incedite buccis,
Ite inquam, ô cæci mortales, sceptra, coronas,
Imperia, & demum quicquid temeraria uobis
Largiri fortuna potest, nunc pectore toto
Affectate: breui tamen hæc tam pulchra recedent,
Somnia sunt cuncta hæc, durantia tempore paruo.

Quæ

Quæ cito uel uobis sors auferet, aut rapiet mors:
Quæ facile, ut fumus, fugiunt, nequeuntq; reuerti.
Ite ite ô miseri, nebulasq; capeßite inanes:
Cum postrema dies, atq; hora nouißima uitæ
Adueniet, tunc tunc uestrarum stultitiarum
Nequicquam memores, uos delyrasse scietis,
Et nescisse uiam rectam, frustraq; pigebit.
Heu dum tempus adest, errorem agnoscite uestrum.
O curuas nimirum animas, ô uilia corda,
Cur pecudum more in terram tantum aspicitis? cur
Nunquam oculos ad sidereas extollitis arces?
Ille ille est uerus mundus, uera omnibus illic
Vita datur, quicunq; Deum metuuntq; coluntq;
Illic nec sorti, nec morti est ulla potestas:
Diuitiæ ueræ sunt illic, deliciæq;,
Quas pater omnipotens solis sapientibus affert;
Quas non ulla potest series abolere dierum.
Huc igitur uestros animos intendite, donec
Fata sinunt, dum uestra trahunt subtegmina parcæ.
Non'ne hominum uitam tenui pendere capillo,
Non'ne perire breui mortalia cuncta uidetis?
Ac ueluti fumus, tenues uanescere in auras?
Quò nunc tot reges auro gemmisq; superbi?
Quò tot pontifices summi, qui se esse putabant
Aequales superis, abiere? in fœda sepulchris
Ossa iacent, forsanq; animas styx atra coercet.

Expulsas procul à felici sede piorum:
Atq; ibi dant pœnas fastus, scelerumq́; suorum.
Quàm uellent nunc, si possent, sua corpora rursus
Induere, atq; nouis iterum se includere membris,
Vt postergatis opibus, regnoq́; relicto,
Vitam agerent puram & sanctam, sub paupere tecto,
Iustitiaq́; sua cœli sibi numen amicum
Efficerent, ac morte obita fruerentur olympo.
Sed qui sero sapit, frustra sapit. ocyus ergo
Pro se quisq; Deo studeat uirtute placere,
Terrenisq; bonis spretis cœlestia quærat.
Deniq; ab exemplo sapientis discite, qui res
Humanas parui faciens, & commoda uitæ
Præsentis fugitura breui, bona uera futuræ
Sperat, & agnoscit dijs ostendentibus ipsis.
Talis Apollineo Soractis uertice montis
Viuebat sapiens, paucis contentus amicis,
Tempestate mea, macer & barbatus in æde
Exigua, & ferrugineo uestitus amictu:
Præstantis uir doctrinæ, uultusq́; uerendi:
Semotam & cinctam syluis habitabat eremum.
Entheamens cuius uenturi præscia fati,
Vera nimis quoties uellet responsa canebat,
Responsa antiquis nunquam cedentia Delphis.
Huius ego impulsus fama per longa uiarum
Perrexi spacia ad sacri fastigia montis,

Con-

Conueniq; ſenem ſub aprica rupe ſedentem.
Qui poſtquàm acceptam mihi reddidit ore ſalutem,
Suadet ut aßideam. aſſedi, & ſimul iſta rogaui:
Cur ſibi tale genus uitæ delegerit, & quo
Ipſe modo poßit dura inter teſqua manere,
Plurima ubi deſunt humanis uſibus apta.
Tunc mihi uir ſanctus reſpondens, talibus infit:
Intra urbes olim placuit mihi uiuere, quando
Iunior ac rerum ignarus nihil eſſe putabam
Optandum, niſi diuitias & commoda uitæ
Præſentis, uulgi exempla erroremq; ſecutus.
Tunc ego gaudebam, turba cœtuq; uirorum,
Cumq; alijs præceps in gaudia uana ruebam,
Deceptus falſa ſpecie ueriq; boniq;.
Sed poſtquam ſubijt grauior labentibus annis
Aetas, acceßitq; mihi prudentia maior:
Cœpi hominum mores (diuino numine credo
Impulſus) mecum perpendere, & acta notare,
Viuendiq; modos uarios, examine acuto.
Turpia multa quidem fieri & ſcelerata uidebam,
Iuſtitiæ ſupereſſe nihil niſi nomen inane,
Puniri inſontes, ſontes impune uagari:
Virtutem in uitio, uitium in uirtute latere:
Pauperiē ubiq; premi, & meritis plus poſſe fauorem:
Ius uenale, fidem extinctam, amiſſumq; pudorem,
Omnes artificum corruptas fraudibus artes:

Latrones quoq; cauponas conducere,ut illic
Sopitos melius peregrinos perdere poßint.
Contemplabar item,multos furtoq; doloq;
Ditatos,licet obscœnos,dignosq; capistro:
Laudari tamen atq; coli,multumq; timeri:
Imperia indignis committi,& honoribus illos
Ornari,quibus est hominis duntaxat imago.
Deniq; auaritia labefactam religionem,
Atq; sacerdotes tantum Veneriq; gulæq;
Intentos,lucrum ficta pietate latenter
Quærere,& astute uulgi exhaurire crumenas,
Dum precio cœlum reserant,& tartara claudunt,
Dum iactant se posse animas huc mittere & illuc,
Et precibus quócunq; uelint impellere diuos.
His igitur causis seceßi,atq; oppida liqui:
Tutius esse ratus deserta habitare,& in isto
Quod reliquum foret ætatis mihi degere monte,
Monte ubi Syluestri est uenerabilis ara beati,
Et tanti monumenta uiri celebrata renident.
Quæ loca sint quamuis salebrosa,& inhospita,sanctis
Sunt tamen apta uiris,pacem cupientibus,& quos
Delectat seruire Deo,mentiq; uacare:
Qui sese æthereis coniungere ciuibus optant.
Sed tibi difficile ac mirum fortasse uidetur,
Me posse has inter rupes & saxa manere,
Quò pauci & rari ueniunt,ubi plurima ad usum

Quæ

Quæ faciunt hominis uitæq; aptißima desunt:
Non tamen est ita difficile aut mirabile, si quem
Spiritus afflauit, cæli demissus ab arce:
Spiritus ille Dei sanctus, qui pectora purgat,
Sublimatq; animas moribunda in carne sepultas:
Ceu sublimatur subiecti uiribus ignis
Mercurius, niueumq; capit purgando colorem.
Spiritus hic mentem illustrat, cor dirigit, aufert
Terrenas curas, cœlestem inducit amorem:
Quo flagrans animus, nil non tolerabile ducit,
Nil non ferre potest. leuis est labor omnis amanti,
Præsertim spem aliquam magnæ mercedis habenti.
Spes & amor, duo sunt calcaria fortia, quæ nos
Audaces faciunt, contemptoresq; laboris.
Propterea aßiduis uotis precibusq; petendum est,
Ut delabi in nos dignetur spiritus iste,
Qui cum spe ingenti ingentem producat amorem,
Quo mens accensa ascendat sublimis olympum:
Despiciens terras & gaudia corporis huius
Friuola, seq; Deo quantum pote iungere tentet.
Non adeo mirum est igitur, si adiutus ab isto
Flamine diuino, possum hic persistere, & inter
Has cautes duram patienter degere uitam.
Quanquam nec uictus, nec cultus defuit unquam
Hoc in monte mihi, quantum natura requirit,
Non luxus. paucis nempe hæc seruatur ad unguem,

Paucaq; sufficiunt homini uirtutis amanti:
Qui sibi quod satis est optans, nil cætera curat,
Qui mauult animi quàm carnis uiuere uitam.
Nam uita est duplex, (ne tu sis nescius:) una
Corporis, hanc sequitur stultorum maxima turba,
Vulgus iners, plebs insipiens; quæ nil sapit altum
Egregiumq;, ignaua colens pro numine uentrem:
Hæc pecudū propria est, propria est hæc uita ferarum.
Altera uero animi dijs conuenit, atq; deorum
Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia possunt
Vere homines, & semidei, heroësq; uocari.
Tales consueuit rarenter gignere tellus,
Tellus iniustis mater iustisq; nouerca.
Sed quoniam uideo te nunc audire paratum,
Quædam de hac animi uita non uilia dicam,
Quæ debent cuicunq; bono intellecta placere.
Principio esse hominem non solo ex corpore constat,
Verum etiam ex anima: hæc uitam uiuentibus affert,
Hæc motum sensumq; humana in uiscera mittit,
Hæc tribuit nobis mentem: qua dignius est nil,
Per quam multa homines miranda operantur in orbe.
Sed multi dubitant, an sit mortalis, & unà
Cum membris anima hæc pereat, leti ne sit expers,
Et maneat semper nullum interitura per æuum.
Nimirum pars deterior, quæ dedita carni est,
Ac uitijs, diuûm contemptrix: credit & optat

Mortalem eſſe animam, ſcelerum quia digna ſuorum
Supplicia (heu) metuūt: propter quod tartara nollēt
Vlla dari, aut manes uſquam reperirier ullos.
Sic maleſactorum cupiunt euadere pœnas.
Altera pars hominum melior, qui fœda peroſi
Crimina, uirtutis pulchro ſtimulantur amore:
Eſſe putant æternam animam, nec morte reſolui.
Vtq; putant, uellent, quod præmia digna bonorum
Expectant operum, & ſperant poſt fata ſalutem,
Et promiſſa ſibi melioris munera uitæ.
Vtra igitur potior ſententia? non'ne bonorum?
Nimirum in dubijs ea ſemper opinio debet
Præferri, quæcunq; placet melioribus, & quam
Egregij ſanctiq; uiri plærunq; ſequuntur.
Tutius eſt hærere bonis, quàm credere iniquis.
Non quot, ſed quales aliquid dixere, notandum eſt.
Quare cum paucis iuſtis te credere præſtat,
Morte carere animas; quàm multorum iniuſtorum
Iudicio inniti, & nullos concedere manes.
Sed magis ut credas, etiam hac ratione docebo
Eſſe immortales animas. nam ſi Deus id quod
Eſt melius, ſemper facit (ut ſapientia dictat,
Vtq; fateri omnes debent, iuſtiq; pijq;)
Haud dubie æternas animas feciſſe putandum eſt.
Quandoquidem longe eſt melius has uiuere ſemper,
Quàm cum carne unà extingui, in nihilumq; reuerti.

Quod sic ostendo: si mors animas quoq; delet,
Si non uita datur nobis nisi corpore in isto,
Censeri iniustus poterit Deus, atq; uocari
Improbus: innumeros etenim florere uidemus
Diuitijs opibusq́;, & honoribus imperijsq́;,
Ignauos homines, indoctos atq; scelestos,
Qui peccant impune, ac læta sorte fruuntur.
Contrà sæpe bonos aduersis casibus, atq;
Paupertate premi, & contemptam ducere uitam.
Aut igitur Deus est iniustus, talia qui fert:
Aut sua post obitum partitur munera cuiq;,
Aut quid agant homines in terris scire recusat,
Prætereà quæ & quanta Dei clementia possit,
Quæ bonitas dici, si solam hanc ipse dedisset
Nobis tam exiguam, tam incerto limite uitam?
Cuius dimidium dormitur: cætera curis
Innumeris uarijsq; laboribus atq; periclis
Exagitata, fugit rapidis uelocius undis.
Ergo agite, ô miseri mortales, grandia templa
Construite, egregijs onerate altaria donis,
Festiuam sacris foribus suspendite laurum,
Solennes cantate hymnos, producite pompas,
Thura adolete, Dei nares distendite fumis:
Hæc facite, atq; alios etiam superaddite honores,
Vt uitam hanc uobis tam bellam præbeat, in qua
Vos cruciat nunc frigus iners, nunc feruidus æstus,

Nunc

Nunc pestis, nunc dira fames, nunc martius horror,
Nunc morbus, casus úe aliquis, nunc tristis egestas,
Nunc musca atq; culex, nunc & cum cimice pulex.
Exultate inquam, quod mille laboribus æuum
Ducitis, & uictum multo sudore paratis,
Et breue post spacium mortem toleratis amaram,
In tumulo iaciturí & uermibus esca futuri.
O uitam egregiam, ô pulcherrima dona Deorum.
Natus homo in mundo hoc, inter pecudesq; ferasq;
Inter tot stultos & iniquos uiuit, ubi imber,
Nix, glacies, cœnum, puluis, nox, noxius aër,
Et nebulæ & nubes, uentiq; atræq; procellæ,
Et dolor & luctus regnant, ubi deniq; mors est.
Hæc fælix patria, hæc statio sedesq; beata,
Propter quam tantos diuis debemus honores?
Propter quam precibus fas est obtundere diuos?
Quod si non aliam uitam quàm corporis huius,
Tam fragillis, tamq; immundi, post funera habemus;
Non uideo cur tanta Deo præconia laudis,
Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
Qui nos tam miseros misera hac in sede creauit,
Tot mala passuros, & in æternum perituros.
Ergo ne iniustus Deus & crudelis haberi,
Ac dici merito posit: fateare necesse est,
Non aboleri animas leto, sed uiuere semper,
Non secus ac diui in cœlo uel in aëre uiuunt,

Corpo

Corporis expertes, necnon ſomniq́; cibiq́;
Et fateare opus eſt, etiam ſua quenq; manere
Præmia poſt mortem, aut meritas perſoluere pœnas.
Sed ſatis hæc ratio tibi ſit: nanq; iſta malignis
Si dicas, rident: lux nulla illuminat orbos.
Tu uero crede omnino, certumq́; teneto,
(Namq; hoc principium eſt, fundamentumq́; ſalutis)
Aeternam eſſe animi naturam, & prorſus ab omni
Parcarum imperio exemptam, nil fata timere.
His ita præmiſsis, compertisq́;, incipiamus
De uita tractare animi: quæ cœlicolarum
Nos ſimiles reddit, per quam affectamus olympum.
Sed quoniam apparent melius contraria, quando
In conſpectu ambo adſiſtunt, & iuncta cohærent:
Proinde operæprecium eſt, de uita corporis antè
Dicere, quæ in terram nos detrahit æthere ab alto,
Brutorumq́; facit ſimiles, contraria menti.
Hanc igitur uitam uiuit, quicunq; ſuperbos
(Sit quamquam uirtutis inops) uenatur honores,
Et laudes captare ſtudet uentoſus inanes,
Tantum oculis hominum cupiens utcunq; placere:
Et qui diuitijs uirtute aut fraude parandis
Inuigilat nimis, & totum cor fixit in illis,
Talpa bipes, alta ſemper tellure ſepultus,
Aſpiciens nunquam ſublato lumine cœlum:
Et qui luxuriæ atq; gulæ deuinctus amore,

Illece-

Illecebras carnis sequitur, spretoq; pudore
In Venerem præceps fertur, uentremq; saginat
Demens, ut uermes maiori funere pascat.
Omnes hi turpes, & uero nomine possunt
Carnales homines à carnis amore uocari:
Quorum uita parum à brutorum sorte recedit.
Contra qui humanas laudes terrenaq; prorsus
Gaudia contemnit, uiuens casteq; pieq;:
Spiritualis homo fertur. nam spiritus eius
Corpore iam domito, uictaq; libidine, liber
Imperat, & summa capitis dominatur in arce.
Ergo uita animi est, in primis ponere turpi
Fræna uoluptati, & uentrem Veneremq; domare,
Subdere spiritui carnem, contemnere quicquid
Nascitur in terris, soliq; insistere cœlo,
Cœlum optare, & amare omni conamine cœlum:
Illic spirituum patria est, sedesq; bonorum,
Illuc contendunt animæ post funera iustæ:
Illustres animæ, illustri uirtute nitentes:
Aeterna in luce æterna mercede fruentes.
Præcipue mentem studijs exerceat: illos
Perlegat & libros auide, qui uel de anima, uel
De dijs, de misera uitæ huius conditione,
Tractant, de morte, aut alijs de rebus honestis,
Spiritualis homo & sapiens: his nocte dieq;
Sedulus incumbat scriptis, & talia sæpe

Gaudeat

Gaudeat audire atq; loqui, secumq; uolutet.
Authores uero turpes, & turpia uitet
Colloquia. heu quantum bona mens corrumpitur istis.
Lectio nimirum esca animi est: quæ si bona, prodest:
Si mala sit, non parua solet dare damna legenti.
Non secus atq; malus cibus est damnosus edenti.
Quæ seruanda licet sint omnia: nil tamen est quod
Plus hominem à uili carnis secernat amore,
Plusq; Deo admoueat, quàm non raro meditari
Vitæ huius miseram sortem. quæ tam breuis, & tot
Plena malis cum sit: mihi mors, non uita uidetur.
Imò aliquid peius morte. ecquis non uidet? ecquis
Non adeo sentit, quantum sit fellis ubiq;?
Singula si excutias, sincerum comperies nil.
Omnibus infudit rebus natura uenenum.
Plurima habent geminas facies: foris alba, sed intus
Nigra, suo fallunt oculos spectata colore.
Si tamen est quicquã in uita hac pulchrumq; bonũq;,
Fumi instar nebulæq; fugit: reuolubile tempus
Nil finit esse diu in terris, uana omnia reddit
Atropos, & fastus hominum conculcat inanes.
Heu quàm cuncta abeunt celeri mortalia cursu:
Quàm fluxa atq; fugax humana est gloria, bullæ
Persimilis, quæ olim summa turgescit in unda,
Mox perit, & uento exiguo dispulsa fatiscit.
Hora breuis bona cuncta rapit, tunc fabula restat:

Hic fuit, hic fecit, pugnauit, uicit, amauit,
Regnauit, gentes domuit, populosq; subegit,
Composuit libros. at nunc ubi talia? nusquam.
Ipse ubi nunc? nusquam. quid nunc? nihil. aut abijt quò?
In uentos. Heu heu *nugæ, & mera somnia sunt hæc,*
Quæcunq; in terris pulchra & miranda uidentur.
Quid mihi cum Fuit, *aut* Fecit? *nempe* Est *ualet unum,*
Plus quàm mille Fuit. *uerum hoc* Est *utitur alis:*
Transuolat, & secum nostros abducit honores.
Hæc igitur meditari, & pertractare frequenter
Qui solet, ille huius mundi deponit amorem,
Et facile exosus terram, suspirat olympum.
Præsertim si etiam secum bene cogitet idem,
Corporis humani quàm sit miserabilis, & quàm
Sordida conditio: fragili quod carne coactum,
Contextum duris ex oßibus & cute tectum,
Fecibus immundis plenum est, & sanguine fœdo,
Semper sordescens, nisi semper proluat ipsum
Abstergatq; frequens cura, instaurando nitorem.
O uas, hospitiumq; animi illætabile, per quod
Tot morbos patimur, per quod tot rebus egemus.
O uestis grauis, ô carcer uiuumq; sepulchrum,
Suffocans mentem ac sensum, inuoluensq; tenebris,
Vnde hominum generi tanta ignorantia adhæret.
O terra in terram citius reditura, breuiq;
Vermibus aptam escam in tumulo gratamq; datura.

Quàm

Quàm miser est, quicunq; tui seductus amore,
Veram animi uitam & cœlestia dona relinquit,
Dum tibi plus æquo indulgens, tua commoda tantum
Spectatur, curatq; parum iustumq; piumq;
Nec putat esse aliam quàm hoc uili in corpore uitam
Demens, atq; sui oblitus, patriæq; prioris:
Unde has in tenebras & tristia regna recessit,
Ut carne inclusus misera miser efficeretur.
Omnis enim qui corporeo stat carcere clausus
Spiritus, & membris terrenis consociatur,
Est miser haud dubie: donec soluatur ab illa
Compede, & æthereas redeat iam liber ad oras:
Ni forte impediat uitiorum pondus euntem,
Et teneat pressum in terris aut aëre in imo.
Nil etenim immundum patitur purißimus æther
Nec praui aut stulti cœlestia limina tangunt.
Hæc dum uir sanctus loqueretur, finierat sol
Penè diem, lasso iam curru, & iuxtà aderat nox,
Paulatim inficiens atro uelamine mundum.
Discedo, & Romam *uersus uestigia duco.*
Dumq; iter inceptum perago, iam Cynthia *pleno*
Orbe micans, claram reddebat lumine noctem.
Ibam igitur solus, meditans audita: sed ecce
Tres comites hæsere mihi, quos forte repertos
Affatus blande, quò uellent ire rogaui.
Romam, dixere. interea me conspicit unus,

Nomi

N omine me appellans: unde is nunc, inquit, ab illo
R espondi sapiente, manet qui in uertice summo
R upis Apollineæ. subrisit protinus ille,
A tq; ait: o demens, reperiri qui sapientem
P osse putas quenquam in terris. sapere ille uidetur,
Q ui minus est alijs stultus, licet insipiens sit.
C onuenit haud dubie solis sapientia diuis:
Q uorum de numero sumus hic tres. nanq; ego dicor
S arracilus, uerum hic Sathiel, hic Iana uocatur.
Q uamuis humanam uideamur habere figuram,
D ij sumus, & lunæ contermina regna tenemus.
N anq; illic habitat diuûm ingens turba minorum,
E st quibus imperium telluris & æquoris alti.
T alibus auditis stupui, cœpiq; timere:
M e tamen audacem ostendens, tectoq; timore,
C ur Romam peterent quæsiui. tunc ait ille:
E st socius nobis illic, qui dicitur Ammon.
H unc sibi seruitio adstrictum, magicaq; coactum
A rte tenet iuuenis quidam, cui Narnia tellus
E st patria, Vrsiniq; colit qui Præsulis aulam.
O quanta est hominum generi concessa potestas:
C oguntur diui. uobis hinc scire licebit
D iuinas animas uestras, & morte carere.
N am si nil uestri superesset, si moreretur
V estra anima, ut corpus moritur: quid iuris haberet

I n superos tam uile animal, tam friuola imago?
S i foret in uobis nil sanctum, quomodo diui
T anti hominem facere, aut homini succumbere possent?
I pse etiam quandoq; fui seruire coactus,
G ermano cuidam, crystalli in corpore clausus:
S ed me barbatus tandem fraterculus illis
E xemit uinclis, & fracto carcere fugi.
R omam igitur petimus, cupientes soluere duro
S eruitio socium, si qua est uia: deinde, ut ad Orcum
R omanos quosdam proceres hac nocte trahamus.
H æc dicente illo, flauit leuis aura repente.
T unc Sathiel ait: ô socij, iam noster ab urbe
R emisses remeat: præcedens indicat aura.
N on uanus fuit hic sermo. nanq; illicet illic
E gregius iuuenis Remisses astitit, omnes
A duenisse illum gaudent, lætiq; salutant,
A tq; rogant, quid'nam Romana agerertur in urbe.
C uncti luxuriæ, atq; gulæ, furtisq; dolisq;
C ertatim incumbunt, nosterq; est sexus uterq;.
R espondit: sed nunc summus parat arma sacerdos
C lemens, Martinum cupiens abolere Lutherum,
A tq; ideo Hispanas retinet nutritq; cohortes:
N on disceptando, aut subtilibus argumentis
V incere, sed ferro mauult sua iura tueri.
C onsilium ualeat, ualeant commenta Lutheri,

Pontifices

Pontifices nunc bella iuuant, sunt cætera nugæ:
Nec præcepta patrum, nec Christi dogmata curant.
Iactant se dominos rerum, & sibi cuncta licere.
Cui uis est, ius non metuit, ius obruitur ui,
Sed nos hinc socij lucrum speramus, & inter
Tot cædes, multorum animas ad auerna feremus.
Sic ait: & mox inter se nonnulla locuti,
Decedunt, & me solum tristemq; relinquunt.
Nanq; ubi Sarracilus nullum dixit reperiri
In terris sapientem, extemplo pectora tristis
Inuasit cura, & cœpi sic uoluere mecum:
Ergo nequicquam petitur sapientia nobis?
Laudatur frustra, frustra speratur, & ipsis
Cœlicolis tantum conceditur? ergo necesse est
Hac misera in uita mortales desipere omnes?
Ridiculosq; esse, & spectacula tradere diuis?
O humanum genus infelix, ô effrena parentum
Luxuria, & natos gignendi infanda libido.
Quid tandem facitis? stultos miserosq; creatis.
Mas puer est natus, læti celebrate choreas,
Fundite uina, epulas festiuis addite mensis:
Sed mox ille puer fiet stultusq; miserq;,
Aut cito pallentes moriens migrabit ad umbras.
O mens cæca hominum, & uenturæ nescia sortis:
Mortales miseri lætantur sæpe dolendis.

Hæc igitur mecum meditabar, tristitiaq;
Plenus paulatim hospitium requiemq; petebam:
Nanq; oculos iam somnus iners & crura grauabat.
Hæc sint de sapiente satis. deponere fessam
Musa chelim par est, & raucis parcere chordis.
Interea mundi authorem dominumq; precemur,
Vt nos clementer permittat, quæ duo restant
Sidera Zodiaci cantando absoluere nostri.
Sunt maiora etenim dictis dicenda: timetq;
Mens mea tam tenuis mysteria tanta referre.
Naturam Hydrochoos noster scrutabitur omnem.
At labor extremus diuûm penetralia pandet.

LIBER VNDECIMVS.

AQVARIVS.

ATVRAE omniparētis amor, causasq; uidendi
Occultas rerum nobis innata cupido,
Aonios iterum fontes haurire, iugisq;
Parnasi umbriferis iterum consistere suadet.
Musa redi, citharamq; refer: nunc diuite uena,
Nunc opus ingenio est, & doctæ munere uocis.
Non leuia hic tractanda. libet specularitier omnem
Naturæ faciem, totumq; euoluere mundum.

Principio

Principio quicquid fuit, aut est, aut erit unquam,
Dicitur ens. quippe hoc complectitur omnia nomen.
Sed rerum, quascunq; Dei sapientia finxit,
Quædam funguntur uita sine corpore: quædam
Aut sunt expertes uitæ, aut in corpore uiuunt.
De prmis liber iste nihil, sed proximus olim
Tractabit: nunc de reliquis mea Musa canamus.
Mundanæ molis loca summa atq; extima cœlum
Immensis ambit spacij, motuq; perenni
Circuiens intra sese facta omnia claudit.
Quinq; secant ipsum Zonæ: sed quælibet harum,
Est habitata suis nihilo prohibente colonis.
Nam neq; dijs frigus, neq; torrens officit æstus.
Talia conueniunt terris. sacer æther ab omni
Semper abest glacie, nulloq; incenditur igni:
Qui licet aßidue circumuoluatur, ibidem
Permanet, & nunquam prima de sede recedit.
Nanq; duos inter stabiles fixosq; locatus,
Diuina ratione polos, retinetur ab illis:
Quorum alter nobis apparet semper, & ambas
Aspicit, occenoq; procul circumuehit arctos:
Alter sub terris aduersa in parte moratur,
Antipodumq; oculis nocturna luce uidetur.
Hanc uero æthereAm molem dicuntur ab ortu
Occasum uersus, parili distinguere tractu

Tot cycli, quot sunt zonæ. qui proximus Arcto est,
Arcticus est dictus: post hunc est circulus ille,
Qui medium Cancrum secat, & decedere solem
Paulatim à nobis cogit, retroq; reuerti.
Hunc alius sequitur, medium qui diuidit orbem,
Atq; dies nitidos obscuris noctibus æquat.
Non procul hinc alius medium scindit Capricornum:
Vltra quem prodire nequit, rursusq; redire
Incipit ad nostras paulatim Cynthius oras.
Postremus uero cyclus, qui proximus austro est,
Vt polus oppositus nostro, sic ipse uocatur.
Vltra hæc segmenta obliquus quoq; circulus alto
Signatur cœlo, per quem pulcherrimus it sol,
Bissenis complens obeuntem mensibus annum.
Lacteus est etiam cyclus, qui Tyndaridarum
Genua secat, caudamq; nepæ, tropicos quoq; binos,
Obliquamq; uiam solis, medium simul arcum
Arcitenentis, item Centauri crura, aquilamq;,
Necnon Aurigam, Cygnumq; & Persea tangit.
Suntq; paralleli cycli: sic nomine dicunt
Hos Græci: motuq; suo sol efficit unum,
Quaq; die, occasum repetens ortumq; relinquens.
Insuper esse duos Coluros dicitur: alter
Solstitia ostendens, Cancrum secat & Capricornum,
Percurrens utrunq; polum: sed diuidit alter
Phryxeam

P *hryxeam pecudem,& chelas.hic tēpora monstrat,*
S *unt quibus æquales & luci & noctibus horæ.*
V *ltra hos sunt cycli multi uarijq́;,secantes*
H *inc atq; hinc utrunq; polum: mediæq́; diei*
N *omen habent,nostrumq́; caput super ingrediuntur.*
C *irculus est etiam quidam,qui fertur Horizon:*
D *iuidit hic sphæram mediam,nostrumq́; uidere*
T *erminat,unde uocant hoc illum nomine Graij.*
P *ræterea in multos cælum distinguitur orbes.*
S *untq́; nouem: quorum summus,quod mobile primū*
D *icitur,extremis uoluens decedit ab Indis,*
H *ispanos Maurosq́; petens,spacioq́; diurno*
C *omplet iter,necnon rapidus cœlestia secum*
C *orpora cuncta trahit,nullo spectabilis astro.*
A *t reliqui oppositis uoluuntur motibus orbes,*
E *t Gangem uersus currunt à Gadibus.horum*
M *aximus innumeris stellis est lucidus,atq;*
C *urriculo annorum centum uix perficit unum*
I *pse gradum.iuxta hunc Saturni sphæra locatur.*
I *nferius,triginta annis hæc tota mouetur.*
I *uppiter huic substat,totusq́; reuoluitur annis*
B *is sex.hunc sequitur Mauors,annisq́; duobus*
V *ertitur in gyrum.post hunc Sol ipse trecentis*
S *exaginta(uelut dicunt)& quinq; diebus,*
A *dde his sex horas,totum pertransit olympum.*

Post solem inferius Veneris rota uoluitur, & se
Circumfert, quàm sol septemq; decemq; diebus
Ocyus. ast huic Mercurij subuoluitur astrum:
Quod Venerem superat cursu, citiusq; mouetur
Quàm Venus ipsa nouem (si uera est fama) diebus.
Vltimus est orbis Lunæ, spacioq; dierum
Viginti atq; nouem, necnon bis quattuor horis
Finit iter, remeatq; illuc prius, unde recessit.
Sidera sunt septem, quæ Græci errantia dicunt
Voce sua: quorum summus Saturnus, habere
Pro domibus fertur puerum Iouis & Capricornum:
Iuppiter ipse domos etiam tenet æthere binas,
Pisces atq; arcu pugnantem: Scorpius autem,
Phryxæusq; aries, stolidi sunt tecta Gradiui:
Dat propriam sedem Nemees fera bellua Soli:
In Libra & Tauro mollis Cytherea quiescit:
Mercurius Geminis, & pulchra Virgine gaudet:
Carcinus hospitium præbet tibi Luna benignum.
Dicere de signis cœlestibus aggrediamur.
Zodiaco, qua sol gradiens totum efficit annum,
Signa quidem duodena manent: Borealia sunt sex,
Aduerso totidem sumpserunt nomen ab Austro.
A capite auratæ pecudis, finem usq; puellæ
Erigones, septem dicuntur signa trionis.
Ast à principio libræ, finem usq; duorum

De grege Neptuni, quodcunq; est, spectat ad austrũ.
Nomina signorum iam nunc mea carmina pandent:
Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libra, nepa, arcitenens, capricornusq́;, hydrochoosq́;,
Et duo cœlesti radiantes lumine pisces,
Septima quæq; sibi opponuntur: quum uenit illud,
Conditur hoc. aries ad nos quum surgit ab ortu,
Libra cadit: tauro sic scorpius Europæo
Obijcitur: nascente illo, hic descendit in undas.
A cancri capite ad Centauri extrema, uocantur
Directa: à prima ægocerotis parte, gemellos
Vsq; ad tyndaridas, obliquo limite pendent.
Triginta gradibus longum, latum duodenis
Quodlibet est signum. terestria sunt, Capricornus,
Taurus & Erigone: sunt aëris hæc tria, Libra,
Hydrochoos, gemini. naturam seruat aquarum,
Piscibus & cancro similis Nepa: quæ tria restant,
Ignea sunt, aries, chiron, leo. mascula sunt hæc,
Cum tribus aëreis, & fortunata uocantur:
Cætera fœmineo dicuntur nomine, suntq́;
Infortunata, ut perhibent qui sidera norunt.
Mobilia hæc, Aries, Cancer, Libra, & Capricornus:
Fixa, Leo, Taurus, Nepa, cum Ganymede uocantur.
Sunt Gemini, Virgo, Chiron, cõmunia: Piscesq́;.
Vltra hæc triginta sunt & tria signa beato

F *ixa polo,quorum boreali in parte locantur*
V *iginti,at pluuius sibi cætera uindicat auster.*
H *æc sunt,quæ spectant ad septem signa triones:*
B *inæ ursæ,quarum est helice maioribus astris*
S *plendidior,Cynosura minor Phœnicibus est dux,*
I *nter quas medius serpit Draco fluminis instar.*
H *ic micat & Cepheus,hic Cassiepia,coronæ*
P *roxima Gnosiacæ.niueo uicinus olori est*
E *ngonasis,dulcemq; lyram miratur & audit.*
N *ecnon Arctophylax manstrat sua sidera ibidem.*
P *erseus hac etiam cœli in regione locatur,*
O *ra Medusæo gestans rorantia tabo.*
H *oc eodem cœlo nitet auriga anguitenensq;,*
I *llius & serpens,cumq; hoc serpente sagitta,*
A *dde aquilam,æthereoq; mari delphina natantem.*
H *ic & equus splendet,qui Pegasus appellatur.*
A *ndromede sequitur:postremum Delta uocatur.*
S *igna tria atq; decem aduerso retinentur ab austro:*
C *etus Persæa uix tandem falce peremptus.*
H *ac etiam parte armatum Oriona uidebis,*
M *ultiplicemq; uadis Nilum,leporemq; fugacem.*
H *unc canis haud unus sequitur,maiorq; minorq;.*
I *nter & australes Argo micat inclyta flammas.*
H *ic aram,magnumq; potes cratera uidere,*
N *ecnon Phœbæum fulgenti sidere coruum,*

Centaurumq;

C entaurumq́; trucem, domitamq́; laboribus hydram
H erculeis, pestem lernæ, mirabile monstrum.
H ac eadem piscis quidam regione uidetur.
Q uæ sint signa poli patefeci uersibus: at nunc
S ingula quot stellas habeant, quoq; uersibus edam.
A stra helice septena tenet: quæ dicitur ursa
M aior, quod cælo maiori lumine fulget.
A t Cynosura minor fertur, quod luce minori
A pparet: quamuis uiginti unamq́; fauillam
C orpore contineat. uigilem quindena draconem
S idera conficiunt, geminas qui diuidit arctos.
C epheus ipse decem atq; nouem complectitur astra.
C assiepeia decem atq; tribus stat lucida flammis.
I psa nouem stellis solita est splendere corona.
D ant tria dena modum Lædæo sidera cygno.
I gnibus Engonosis lucet bis quinq; nouemq́;.
Q uattuor atq; decem designant astra Booten:
I n cuius zona Arcturus stans clarius ardet.
I pse decem septemq́; faces tenet æthere Perseus,
H eniochus septem: ast humero quæ clara sinistro est,
F ertur capra: duas alias quas læua manus fert
H œdi dicuntur, nautis sæpe anxius horror.
S eptenis denisq; nitet flammis Ophiuchus.
I psius ac serpens uiginti est clara duabus.
E st lyra luminibus fulgens Orphæa nouenis.

Quattuor

Quattuor ætheream designant astra sagittam,
Quadrupliciq; nitet raptor Ganymedius igne,
Delphin ipse polo fulget bis quinq; fauillis.
Octo decemq; micat nocturnis Pægasus astris.
Ignibus Andromadæ bis denis ardet olympo.
Sed tria Deltoton duntaxat sidera fingunt.
Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere
Signa, dehinc numerũ aggrediar comprendere uersu.
Est aries primus: tenet hic astra octo decemq;.
Taurus habet stellas uiginti, unamq;: sed harum
Septem, quæ ipsius postrema in parte renident,
Vergiliæ, necnon Athlantides appellantur.
Sunt totidem in capite, atq; hyades dicuntur, ab imbri.
Tyndaridæ fratres denis octoq; fauillis
Splendescunt: alter denas, alter tenet octo.
Bisq; nouem flammis cœlestis Carcinus ardet:
Binæ insunt dorso, quæ asini & præsepe uocantur.
At Leo bisdenas stellas retinet minus una.
Virgo tenens spicam micat astris octo decemq;.
Chelæ ignes utrinq; duos, libramq; figurant.
Quindenas reliquo flammas Nepa corpore monstrat.
Quindenis etiam facibus splendere uidetur
Arcitenens: quandamq; pedes tenet ante coronam,
Septenis quæ sideribus constare putatur.
Viginti Aegoceros stellis nitet atq; duabus.

Iliacus

Iliacus puer est bis septem lucidus astris.
Octo nouemq; faces piscis tenet alter: at alter
Huic iunctus bis sex splendescit in æthere tædis.
Nunc quot habent stellas australia signa docebo:
Quamuis sint procul, atq; oculis male cognita nostris.
Lumina terribilis triadena habet æthere pristis,
Sunt totidem Nilo, leporem sex astra perurunt,
Sideribus septem atq; decem præfulget Orion,
Octo atq; undenis incendit syrius orbem
Ignibus, at procyon triplici micat æthere flamma,
Viginti atq; tribus decorata est argo fauillis.
Vnam plus Chiron retinet: sed uictima, gestat
Quam manibus, resupina, decemq; unamq; recepit.
Luminibus uero speciosa est ara quaternis.
Sex & uiginti facibus spectabilis Hydra est,
Longa trium spacio signorum, corpore Cancrum
Occupat Erigonemq; simul, tumidumq; leonem.
Septem astris coruus, crater spectabilis octo est,
Bis seno at notius decoratur lumine piscis.
Occasus nunc signorum dicamus & ortus,
Signorum est ortus triplex, occasus eorum
Est etiam triplex. namq; ortus cosmicus, atq;
Occasus fertur: quum tempore matutino
Sole oriente, aliquod signum quoq; surgit eoa
De regione simul, uel quum mane occidit undis.

D icitur at Cronicus, quoties surgit'ue cadit'ue
S ignum aliquod, quum primũ alto se gurgite condens
I am patitur stellas alias splendescere Titan.
H eliacus uero est ortus, quum sole propinquo
I ampridem occultum signum, postquam ille recessit,
I ngrediens aliud, posse incipit orbe uideri.
O ccasus contra Heliacus tunc dicitur esse,
Q uando aliquod signum per quod tunc ingreditur sol,
O btenebrat splendore suo, prohibetq; uideri.
N unc quo quæq; modo exoriantur signa, cadantq;,
V ersibus expediam: tribuant modo carmina nobis
P egasides, uatemq; suum non spernat Apollo.
Q uando aries oritur, consurgit pars quoq; læua
A ndromedæ, Perseiq; caput, media tenus aluo.
O pposita tunc parte poli pars occidit aræ,
A uerso Taurus per cœlum corpore fertur.
I pso ascendente, ascendit totus quoq; Perseus.
H eniochi consurgit item pars maxima, necnon
P ristis cauda, etiam penitus tunc occidit ara.
I pse autē Arctophylax tunc primũ absconditur undis,
C um geminis totus cetus, partesq; priores
E ridani surgunt, cumq; his armatus Orion,
A nguitenens utrunq; pedem tunc æquore mergit.
C arcinus exoriens, partem apparere coronæ
D imidiam uetat, & caudam ceti, notiumq;

Piscem,

P iscem, atq; Engonosis caput, aluum dimidiamq;
E iusdem: à genibus scapulis tenus anguitenentem.
I psiusq; anguem, excepta ceruice: Booten
T otum penè. oritur sed contra Orionis usq;
A d zonam corpus, toto cum flumine Nili.
H æc cum magnanimo nascuntur signa Leone:
T ota aquila atq; lepus, procyon quoq;, primaq; crura
M aioris canis, exurgit caput insuper hydræ.
A t contra Arctophylax totus, totusq; Ophiuchus
C um capite & ceruice sui quem continet anguis,
Q uaq; superfuerat nitidæ pars illa coronæ.
E ngonosis simul ipse, genu tamen ac pede læuo
E xceptis, tunc hesperias merguntur in undas.
V irginis exortu totus canis hydraq; surgit,
V sq; ad cratera. apparet quoq; thessala puppis,
Q uatenus erecto dependent carbasa malo.
O pposita sed parte latent hæc sidera: delphin,
T otus olor, cauda excepta: simul ipsa sagitta,
A tq; chelis, Niliq; prior pars. pegasus autem
C um capite abscondit collum, pars cætera fulget:
T ota argo cum libra oritur, tot usq; Bootes.
E xtremam præter caudam tota hydra uidetur,
E ngonasis dextrumq; genu, dextram quoq; suram.
T unc & Centuri caudam splendere uidebis,
T unc & dimidiam poteris spectare coronam:

Corpus

Corpus equi aligeri reliquum, poſtremaq; cygni
Celantur, necnon ceruicem Cetus ad uſq;
Deſcendit totus: tunc & caput occulit undis
Andromedæ, tunc & deſcendere Cephea cernes,
Ipſius Andromedæ patrem, manibuſq; humeriſq;
Et capite extremas ponti fluitantis in undas.
Scorpius exoriens hæc ſecum ſidera ducit:
Caudam hydræ, Chironis equũ, reliquamq; coronam:
Quamq; manu geſtat Chiron tunc hoſtia ſurgit.
Surgit item caput anguis, item caput anguitenentis.
Andromedæ reliquum corpus tunc occidit, atq;
Cepheus à capite ad zonam, flexuraq; duplex
Eridiani: reſupina cadit quoq; Caßiepeia.
Tunc etiam abſcondi canis incipit, atq; Orion.
Arcitenens quum oritur, iubet apparere Ophiuchum,
Ipſiuſq; anguem totum, caput atq; ſiniſtram
Engonaſis, totamq; lyram, pectuſq; caputq;
Aethiopum regis Cephei: tunc totius Orion,
Et lepus, & maior canis occidit, heniochuſq;,
Exceptis capite ac pedibus. tunc Perſeus unà
Tendit in occaſum totus, dextro pede, necnon
Crure manet. puppi excepta tota occidit argo.
Aegoceros quum ſurgit, olor ſimul atq; ſagitta,
Ara quoq; atq; aquila aſcendunt: ſed cætera puppis
Deſcendit, procyonq; mari ſua ſidera condit.

It quoq;

I t quoq; ſub terras toto tunc corpore Perſeus,
S idera quum pulchri apparent Ganymedis ab ortu,
P rima Meduſæi conſurgunt membra caballi.
T unc contrà caput & ceruix deſcendit echydnæ,
O ccultatur item poſtremo corpore Chiron.
Quum gemini ſuperum tolluntur in æthera piſces,
A ndromedæ dextrum corpus quoq; ſurgit, & ille
Qui notius fertur piſcis: tunc corpore toto
H ydra & Centaurus manes rapiuntur ad imos.
H æc de ortu atq; obitu ſignorum dicta putamus
E ſſe ſatis, nunc ad reliqua incunctanter eamus.
S ed prius Vranien libet huc ad noſtra uocare
C armina, ut auxilium tribuat, ſecretaq; pandat.
V ranie, cui nota alti penetralia cœli,
Quæ ſuperûm ſedes gemmataq; templa frequentas:
V ranie formoſa adſis, arcanaq; diuûm
T ecta aperi, uatemq; iuua tua regna canentem:
A ethereos da mente lares, animoq; tueri,
M œnia ſtelliferi circum labentia mundi.
E t primum mihi Diua aperi, num corpore duro
A [illegible]do conſtet cœlum, an fluxo tenuiq;,
[illegible]n ſecus atq; aër facili quem ſcindimus ictu.
P oſt hoc, me nonnulla etiam quærenda docebis.
S unt duo naturæ primordia prima, uocantur
M ateria & forma. ex his corpora cuncta creantur,
E x his eſt tellus, unda, aër, ignis, & æther.

Vnde errant, qui materiam cœlestibus ullam
Corporibus non esse putant. contraria in illis
Quippe forent, & ab his corrupta aliquãdo perirent.
Sic aiunt: uerum hæc ratio (me iudice) peccat.
Nam neq; materiæ culpa est, si corpora soluit
Longa dies: neq; corrumpunt contraria per se,
Si æquales habeant uires, nisi fortius unum
Sit reliquo. quia cum uis æqua est atq; potestas,
Tunc fit par pugna, & nulli uictoria cedit.
Ergo Deus *cupiens æternum condere cœlum,*
Optima materiæ primæ ac purissima legit,
Temperiemq; illis talem addidit, ut nihil unquam
Se lædant, semperq; habeant contraria pacem.
Sic cœlum æternum est, sic nullo absumitur æuo.
Sed quoniam quæ dura magis, diuturna magis sunt,
Læduntúrq; minus: proinde est durissimus æther,
Plus adamante, adeò ut ferrum contemnat & ignem,
Vimq; omnem: præter Domini, *à quo cõditus ipse est.*
Est alia id monstrans ratio: nam mobile primum
Intra se positas sphæras rapit, ac uiolenter
Occasum uersus secum trahit, atq; diurno
Motu (obstent quamuis) spacia in contraria uersat.
Quod fieri nequeat, solido nisi corpore constent.
Adde huc, quod lunæ pars illa simillima cœlo est,
Quam sol nõn spectat, fraternaq; lumina tangunt.
Sic etiam stellæ, manifesta in luce diei

Consimilem

Consimilem cœlo creduntur habere colorem.
Luna tamen stellæq; ipsæ sunt corpora dura,
Sunt & opaca. hoc eclipsis declarat aperte,
Nam radios Phœbi luna interiecta repellit,
Nec sinit in terras claram descendere lucem.
Cur non durities eadem tribuatur olympo?
Nempe aliter nunquam sua sidera fixa teneret,
Sed paßim errarent, nec certa in sede manerent.
Non tamen est cœli, ut stellarum, corpus opacum.
In terris etenim positi summa astra uidemus,
Et penetrat noster suprema ad sidera uisus.
Cum uero sint (ut dixi) durißima cœli
Corpora, sintq; eadem purißima: forsitan illis
Est etiam sonus: & cum se tangantq; rotentq;,
Concentum faciunt aliquem, cœlestibus aptum,
Vt quidam scripsere olim doctiq; probiq;:
Hunc tu Musa etiam nodum mihi solue roganti.
Dura & plura licet sacri sint corpora cœli,
Peruiaq; humanis oculis, tamen illa sonorem
Efficiunt nullum: neq; enim pulsantur ab ullo,
Nec si pulsentur resonant, craßißima cum sint.
Cumq; illic aër nullus sit, quo sine frustra
Speratur sonus, atq; ideo sine murmure currunt.
Præterea sphæræ bis quattuor inferiores,
Auroram uersus omnes uertuntur eodem
Progressu: nec se collidunt concutiuntq;

Occurendo sibi, sed certa lege modoq;
Vna eademq; uia leni uertigine pergunt,
Et choreæ in morem placide taciteq; feruntur.
Mobile duntaxat primum aduersatur eundo,
Orbibus (ut dixi) reliquis: tamen haud strepit unquã,
Nilq; sonat prorsus: quippe illic deficit aër,
Quippe superficies multo est leuissima sphæris:
Vnde fluunt celeres, nullo impediente rigore,
Et sua contactu molli confinia lambunt.
Propter quod motum faciunt sine uoce silentem.
Non igitur recte ueteres sensere, putantes
Sphærarum motu harmoniam conflarier, at non
Sentiri: quoniam humanas excelleret aures,
Ceu Nili non auditur quæ decidit altis
Rupibus unda prope: at longe fragor editur ingens.
Nugantur certe, & ratio hæc est prorsus inanis.
Nam si nemo unquam audiuit, cur fingere debent
In cœlo esse sonum? turpe est ea dicere, quæ non
Ostendi possunt, quæ possunt iure negari.
Non noua sunt fingenda, nisi hæc uera esse probẽtur.
Nullam uerba fidem amota ratione merentur.
Sed nunquid cœlum est, ut fertur, (Musa) rotundum?
Sphærica nimirum perfectior esse figura
Censetur cunctis alijs, quod non habet in se
Principium finemq;, capax quod sit magis, atq;
Simplex & formosa magis, magis apta moueri,

Præsertim

Præsertim circa medium, ceu uertitur æther
Circa ipsam terram, in medio quæ condita mundo est.
Conuenit hæc igitur cœlo tam digna figura,
Conuenit hæc eadem soli, lunæ, omnibus astris:
Quanquam aliter pictorum audax inscitia fingit.
Stellæ autem sunt'ne (ut fertur) pars densior orbis?
Non ita: quippe suam sortita est quælibet harum
Diuersam à cœlo speciem, discrimine magno.
Ipsæ etiam inter se distant, ceu sorbus ab ulmo,
Ceu pyrus à ceraso differt, fœtu atq; figura.
Indicat id color haud unus, diuersaq; earum
Virtus & splendor. stellæ est sua cuiq; potestas:
Quandoquidem natura etiam sua cuiq; tributa est.
Cœlum ergo est sedes tantum opportuna, locusq;
Stellarum, non materia aut substantia earum.
Quid uirtutis habet cœlum? est uis omnis in astris,
Astra regunt orbem terrarum, atq; omnia mutant:
Astra creant cuncta in terris, & cuncta gubernant.
Hoc docet astronomus, communis opinio fert hoc.
Quare non solum raro densoq; putandum est
Distingui à stellis cœlum, diuersa sed ipsis
Natura est etiam, & dispar faciesq; uigorq;.
Quanta etiam sint astra, & num sine fine rotentur,
Quo sunt fixa loco (ut uisum est aliquando Platoni:)
An sint deserta, an quisquam uersetur in illis,
Musa uelim scire: unde precor mihi singula pande.

Non sunt astra quidem magna æque. nanq; minora,
Plurima sunt numero, ut possit comprendere nemo.
Sunt aliquot maiora etiam, sed pauca: sereno
Quæ passim cœlo ueneranda luce refulgent.
Ex quibus astronomi uarias fecere figuras,
Et pinxere amplum diuersis æthera signis.
Ex his ergo astris maioribus (ut perhibent, qui
Astra sciunt, utq; eclipsis phœbeia monstrat:
In qua luna patet quanto sit corpore, fratris
Dum subiecta sui speciosum lumen opacat)
Quædam sunt tanta, ut totam terræq; marisq;
Excedant molem, ac spacio maiore nitescant:
Quamuis parua adeo uideantur, propterea quod
Tam longo distant à nobis interuallo.
Quippe aliquid quanto est longinquius, esse uidetur
Tanto etiã minus, & spectantum lumina fallit.
Stellæ autem fixæ (ueluti Plato maximus inquit)
Quæq; suum circa centrum uoluuntur, ibidem
Semper: & hæc ratio est, cur scintillare uidentur:
Non ea quam fingunt quidam, quia longius absunt,
Proinde illas tremulum nobis ostendere lumen.
Nimirum hæc ratio uana & puerilis habenda est.
Non etenim quicquam scintillat, quod procul absit
A nostro uisu: minus atq; obscurius illud
Sed tunc apparet, nec scintillatio motu
Vlla carere potest. quare fixa astra mouentur.

Cum

Cum ſole unà, illo motu quem diximus antè.
At non Saturnus talem, nec Iuppiter & Mars
Efficiunt motum, nec Lunæ Mercurij ue
Aut Veneris ſidus: uerum hæc gaudent epicyclis.
Cur non ſcintillat Saturnus, Iuppiter, & Mars,
Vt Sol? cum tamen à nobis longe altius abſint,
Nec magno à ſtellis fixis diſcrimine diſtent?
Nimirum, quoniam non ſic uoluuntur uti Sol,
Sed ſua permittunt epicyclis corpora ferri.
Forte aliquis ſolem non ſcintillare putabit.
At ſi hunc perſpiciet ſummo quum mane reſurgit,
Vel quum deſcendit brumali tempore in undas,
Quando acies illum melius tolerare ualebit:
Tunc circumuolui, tunc ſcintillare uidebit.
Nec quiſquam hoc adeo magnum ac mirabile dicat,
Singula ſi tali uoluuntur ſidera motu:
Non'ne magis mirum eſt, tam immenſi corpora cœli
Tam celeri ſemper ferri uertigine, ut omnes
Præuertant uolucres, uentoſq; & fulmina uincant?
Vnde nota: Ille pater rerum, mundiq; creator,
Omnia quæ fecit, diſtinxit in hæc duo: motum
Atq; quietem. atqui in terris centroq; locata eſt
Ipſa quies proprie, poſſedit cætera motus.
Vnda fluit, ſemperq; aër agitatur & ignis.
Præcipue tamen in cœlo eſt uis maxima motus:
Et quo quæq; magis ſphæra eſt ſublimis, in illa

Fortior est motus, mundumq; rapacius ambit.
Quare illud cœlum, quod primum mobile fertur,
Maximum habet motum: sed motus maximus ille est,
Tempore qui minimo spacia & loca maxima transit.
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,
Ni obstarent illi sphæræ, quas continet in se,
Frænantes cursum illius, ne protinus omnem
Voluendo raperet secum terram, oceanumq;.
Quippe animal nullum posset tunc uiuere in illis.
O rem mirandam in primis. quis non stupeat, quum
Secum agitat, tantam tam paruo tempore molem
Tam longas transire uias, iterumq; reuerti:
Nec cessare unquam, & nullum sentire laborem?
Hinc aliqui credunt, à dijs totum æthera uolui:
Assignantq; suum motorem cuilibet orbi,
Qui quasi pistrino addictus, non desinat unquam
Tam uastam uersare molem noctesq; diesq;:
Nec quamuis cupiat, minimum requiescere possit.
Fœlix seruitio tali Deus ille profecto.
Sed nugæ sunt hæ, commentaq; inania eorum
Qui cupiunt primi mortales inter haberi.
O quot morosophos tellus parit, & philodoxos.
Quare non tutum est, facile omnia credere cuiuis:
Ille licet magni sit nominis, innumerasq;
Scribendo implerit nigra loligine chartas.
Magni sæpe uiri mendacia magna loquuntur.

Et nemo eſt adeo prudens, quin ſæpius erret.
Eſt igitur ratio in primis quærenda, fideſq́;
Maior in ambiguis rationi eſt ſemper habenda,
Quàm dictis hominum: nãq; hæc ſunt falſa frequẽter.
Quid ratio oſtendit? cœlum ſtellaſq́; moueri
A dijs, an per ſe, naturaliq́; uigore?
Qualis honor, uel quale lucrum, uel quanta uoluptas
Eſſe poteſt diuis, uerſantibus æthera ſemper?
Vt ſtultorum hominum uitæ opportuna miniſtrent,
Vtq́; feras pecudes uolucres piſceſq́; gubernent?
Sic'ne decet dominos ſeruis ſeruire? deoſq́;
Seruitio æterno damnari, ut pabula brutis,
Vt ſtultis prauiſq́; ferant mortalibus eſcam?
Non'ne decet potius libertas maxima diuos?
Vt quócunq; uelint faciles accedere poſſint?
Ne tanquam dura deuincti compede, nuſquam
Ire queant, ſemperq́; loco teneantur eodem?
Aut tanquam figuli inſtantes operiq́; rotæq́;,
Nunquam decedant ſcamno, nunquam ocia captent?
Eſt'ne illis adeo dulcis labor ille rotandi?
An labor ille poteſt diuis nunquam eſſe moleſtus?
O ſapientum hominum ſententia digna notatu.
Sed ratio obſiſtit, ratio manifeſta reclamat:
Nil etenim per ſe æternum eſt, niſi conditor orbis.
Poſt ipſum æterna eſt rerum natura ſuarum,
Quas ipſe ex nihilo, ſtabili ſed lege creauit,

Vt non esse queant aliter, quàm iusserat olim,
Cum primum immensi iaceret fundamina mundi.
Sic aqua semper erit mollis, sic ignis adurens:
Sic stabilis tellus, sic semper mobilis aër,
Sic & circumagi cœlum sine fine necesse est:
Sic forma & uirtus herbis sua cuiq; tributa est,
Necnon arboribus, necnon animalibus ipsis,
Vt nullo possint mutari prorsus ab æuo:
Vsqueadeo ipsius naturæ immobilis ordo est,
Vsqueadeo est eadem semper diuina uoluntas.
Quare si motus cœli est æternus, oportet
Naturalem esse, ut grauium leuiumq; uidemus.
Nam quod naturæ est proprium, non deficit unquam.
Si uero est alius motor, quandoq; quiescet.
Nil etenim æterno uiolentum tempore durat.
An grauium & leuium natura potentior est, quàm
Astrorum & cœli, ut possint per se illa moueri,
Hæc uero nequeant, nisi dijs agitentur ab ipsis?
Terra ergo atq; ignis sunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc, quod non motoris egent alieni,
Sed per se à centro aut ad centrum tendere possunt.
Credendum est igitur, cœlestia corpora per se
Atq; suis formis, ut terra ignisq; moueri.
Natura est siquidem motore potentior omni,
Naturam uincit solus Deus: & nihil (ipso
Excepto) est melius natura, & maius in orbe.

Naturam uero appello, legem omnipotentis
Supremiq; patris, quam prima ab origine mundi
Cunctis imposuit rebus, iußitq; teneri
Inuiolabiliter, dum mundi secla manerent.
Nam legem hanc rerum formis Deus indidit: unde
Cum rebus dant esse, Dei mandata libenter
Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem,
Nempe suis res à formis tales generantur,
Quales præcepit qui formas condidit ipsas,
Hæc uere ac proprie natura est, & melius quàm
Forma aut materia: ut quidam posuere. etenim sunt
Hæc duo cunctarum potius primordia rerum,
Vel causæ primæ, uel componentia prima,
Non autem natura: placent si nomina uera,
Et nisi malimus dare falsa uocabula rebus.
Sed de hoc iam satis: ad reliqua accedamus, & utrum
Sint deserta poli pulcherrima regna beati,
An quisquam sedes illas teneatq; colatq;,
Præsens hora monet soluto nos dicere uersu.
Cum cœlum sit tam immensum, tantiq; decoris,
Conspicuum tot sideribus, tam nobile corpus,
Desertum & uacuum & solum incultumq; manebit?
Terra autem innumeris gaudebit, & unda colonis?
An mare uel tellus, locus est iucundior, atq;
Pulchrior & melior, uel toto maior olympo?
Propter quod potiusquàm æther mereantur habere

Tot ciues, & tam uarijs animalia formis?
An regis prudentis erit, fabricare palati
Ingentem molem, peregrino marmore & auro
Egregiam, & mire speciosam intusq́; forisq́;,
Nolle tamen (stabulo excepto) permittere quenquam
Tam pulchras habitare ædes, uacuasq́; tenere?
Nempe est totius mundi stabulum terra, in qua
Sunt omnes sordes, puluis, cœnumq́; fimumq́;,
Ossa, putres carnes, uaria excrementa animantum.
Quis memorare unquam tot fœda immundaq́; posset,
Quæ tellus & pontus habent, ac semper habebunt?
Quis nescit pluuias, nebulas, nubesq́;, niuesq́;,
Prælia uentorum, tempestatumq́; furores:
Quæ mare perturbant, quatiunt terram, aëra uersant?
Terra tamen pontusq́; tenent animalia multa:
At cœlum uacuum, uacuum cœlum esse putatur?
O uacuæ potius mentes, quæ creditis istud.
Quippe suos etiam ciues habet æther: & astra
Singula, sunt urbes cæli, sedesq́; deorum,
Illic & reges, populi inueniuntur & illic:
Sed ueri reges, populi ueri, omnia uera:
Non uelut hic, umbræ simulacraq́; inania rerum,
Quas cito mors rapit, & tempus terit, inquinat, aufert.
Illic fælices, immortales, sapientes:
Hic habitant miseri, mortales, insipientes.
Illic pax & lux regnant, & summa uoluptas:

Hic bellū aßiduū & tenebræ, & genus omne doloris.
I nunc, & lauda terram hanc, hanc dilige uitam.
I mò aude, ô demens, ſtabulum hoc præponere cœlo.
Verum aliquis dubitare poteſt, ſi durior æther
Eſt adamante, & nil uacui reperitur in illo:
Quomodo dij poterunt illic habitare, uel illac
Pergere? nimirum hoc fieri non poſſe uidetur.
Præterea cum cœlum ipſum non poßit arari
Atq; fodi, quónam pacto Bachusq; Ceresq;
Naſcentur, frugesq; aliæ, quarum indiget uſus?
Friuola ſunt hæc, & rugoſo digna cachinno.
Nanq; ſit ipſe licet multo ſolidiſſimus æther,
Peruius eſt tamen, & cedens cultoribus: & nil
Obſtat, quin facile huc poßint ſe ferre, uel illuc,
Et quacunq; libet nihil impediente moueri.
Cœlicolis etenim tenuißima corpora cunctis
Ille author mundi dedit, atq; leuißima. quare
Ipſis non opus eſt foribus, patulis úe feneſtris:
Per medios intrant muros, & marmora tranant,
Vſque adeo eſt illis tenuis natura, potensq;.
Quis, niſi uidiſſet piſces habitare ſub undis,
Sub limo ranas, ſalamandras uiuere in igne,
Aëre chammeleonta, & paſci rore cicadas,
Crederet? at uera hæc tamen & mira eſſe fatemur.
Plurima ſunt, quæ cum fieri non poſſe putemus,
Sæpe tamen fieri poſſunt, & facta uidemus.

Cur

Cur non ergo Deus potuit quoq; condere tales
Cœlicolas, qui per cœlum facile ire ualerent,
Nulliusq; cibi uel potius prorsus egerent?
Si potuit, certe uoluit. nam turpe fuisset,
Tam pulchras sedes, tamq; amplas linquere inanes.
Atqui cœlicolis non est opus, ut uel arando,
Vel fodiendo parent alimenta iuuantia uitam:
Quandoquidem non sunt illis mortalia membra,
Quæ instaurare solet sensim labentia uictus:
Nec sitiunt unquam diui, esuriunt ue beati,
Deniq; nulla illos penitus contristat egestas.
Quippe ultra fines lunæ illætabile nil est.
Cuncta mala in terris posuit Deus, illaq; clausit
In medio, & uetuit sacrum contingere cœlum.
Ergo fœlices uiuunt, nectarq; bibentes,
Ambrosiæ uiridi pascuntur gramine, cuius
Copia magna oritur passim cœlestibus aruis;
Cœlicolûm uero illorum fœlicior atq;
Nobilior uita est, loca qui magis alta frequentant.
Nam quanto æthereis locus est sublimior oris,
Tanto etiam melior, tantoq; beatior idem est.
Sed quid sunt maculæ illæ atræ, quæ in corpore lunæ
Apparent? nam de his homines diuersa loquuntur.
Nil per se in cœlo lucet, nisi Phœbus: ab illo
Accipiunt lucem stellæ omnes, ipsaq; Luna:
Quæ quia cunctarum stellarum est ultima, & imam

Sortita

Sortita est cœli sedem, terrisq; propinquam:
Vt sit opaca magis, minus & sincæra necesse est.
Vnde eius partes cum non æqualiter omnes
Sint albæ, & densæ, & leues, lucisq; capaces:
Hinc non tota nitet luna, & maculosa uidetur,
Nam partes albæ, & densæ, leuesq;, receptant
Nocturnum solem, reliquis sine luce relictis.
Nocte igitur lucet, sed tempore luna diurno
In faciem nubis maculosæ albescit olympo.
Sic & lampyrides lucent in nocte uolantes,
Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,
Et proprium ostendunt amota fraude colorem.
Nanq; dies uera ostendit, nox fraudibus apta est.
An uero æternum sit cœlum, an cœperit olim,
Expectetq; suum post plurima sæcula finem,
Pulchrum etiam scitu est. nam de hoc diuersa sophorum
Scripta extant: ait hic, negat ille, & opinio discors
Autorum, rem difficilem ualde ambiguamq;
Arguit, & uerum tenebrosa in sede latere.
Sunt qui principium credant habuisse, putentq;
Mundum ex materia æterna, quandoq; creatum
A summi uirtute Dei, quum non prius esset:
Atq; duo hæc æterna aiunt, semperq; fuisse,
Materiam summumq; Deum, à quibus omnia manant.
Contendunt quidam ex nihilo mundum esse creatum,
Materiamq; negant ullam antè omnino fuisse,

Sed

Sed uerbo iussuq; Dei facta omnia censent.
Ast alij affirmant, freti rationibus, ipsum
Omni principio simul, omni fine carere.
Harum autem quæ nam proprior sententia uero est?
Ipse quidem, nisi relligio prohiberet, & omnes
Christologi obstarent, tutantes dogmata Mosis,
Credere non aliud possem, quàm semper ab æuo,
Vt nunc est, mundum mundiq; elementa fuisse,
Principijq; expertem esse, ac sine fine futurum.
Nam cur non semper mundus fuit? an quia semper
Non potuit Deus, aut nesciuit condere: sed post
Doctior euadens didicit, demumq; peregit?
An semper sciuit, potuitq;: at noluit? unde hoc?
Cur potius uoluit pòst, quàm prius? aut ratio quæ
Mutauit mentem illius? si non erat æquum,
Vtileq;, hunc fieri mundum: cur conditus unquam est?
At si conueniens erat illum, atq; utile condi:
Quare tam sero fecit Deus? & quare ætas
Tam breuis est mundi? nam si fas credere cuncta
Christologis, nondum annorum bis quattuor implet
Millia, ab antiquo bene si numerentur Adamo.
Præterea quæ causa fuit, qua condere uellet
Hunc mundum Deus? an quia mundi ipse huius egebat?
Si sic: debebat prius ipsum condere, ne se
Torqueret talis tam longo tempore egestas.
Si non: cur fecit? frustra 'ne? at non decet ipsum

Frustra

Frustra aliquid facere. hic etenim insipientibus est mos.
Causa aliqua ergo fuit. sed quæ? nempe illius ingens
Haud dubie bonitas, necnon immensa potestas,
Ne frustra intra se semper conclusa maneret
Vtraq;, sed potius cunctis effusa pateret.
Frustra etenim bonus atq; potens is dicitur, à quo
Nil unquam fieri magnum egregiumq; uidetur.
Si Deus ergo fuit semper bonus atq; potens, cur
Non uoluit semper tam pulchrum condere mundum?
Cur in tam seros tantam rem distulit annos?
Nulla quidem ratio esse potest, nisi fingere quisquam
Astutus uelit, & nugas præponere uero.
Quare si humanæ rationi credere par est,
Aeternus certe mundus dicetur, & omni
Principio prorsus, prorsus quoq; fine carere.
At si aliter quondam dixit Deus, & sua Mosi
Facta reuelauit, debemus credere Mosi:
Succumbat ratio fidei, & captiua quiescat.
Namq; Deus nunquam fallit, nec fallitur ipse,
Si modo dignatur quicquam mortalibus unquam
Dicere, si cuiquam apparens arcana recludit.
At qui materiam æternam posuere, chaosq;,
Nugantur. nam cur Deus hanc liquisset inanem,
Tamq; diu informem? potuit si cōdere mundum
Confestim, & primo momento cuncta creare?

Frustra differtur diuersa in tempora, quicquid
Vna eademq; potest fieri perniciter hora.
Sunt uero quidam, æternum mundum esse putantes,
A nullo factum tamen, à nulloq; creatum:
Sed per se ut nunc est ante omnia sæcla fuisse,
Et per se ut nunc est post omnia sæcla futurum.
Quod certe falsum est: ratio quippe ipsa repugnat.
Esse etenim nunquam duo perfectissima possunt:
Nam dissentirent forsan, bellumq; cierent.
Esto quod semper concordi pace manerent,
Frustra ponuntur duo maxima: sufficit unum,
Quod saltem natura alijs prius esse necesse est.
Si prius est alijs, ergo est quoq; causa aliorum:
Nanq; prius causa efficiens est posteriorum.
Quo circa haud dubie mūdū hūc Deus ipse creauit
Ex nihilo æternum, sed quomodo? si libet, audi.
Est bonitas æterna Dei, est æterna potestas:
Nonne eius potuit simul esse æterna uoluntas
Gignendi mundum? quæ si fuit, ut ratio uult:
Nil obstat, quin æterno sit conditus æuo
Mundus ab artifice immenso, compagine mira.
Vt si quis solem æternum concesserit, idem
Aeternam solis lucem concedere debet.
Lux tamen effectus solis, sol causa uocatur.
Sed decedentes iam cœlo, elementa gradatim

Scrutemur,

Scrutemur, deq; his quædam haud indigna loquamur.
Quidam sub cœlo esse ignem dixere, propinquum
Contiguumq; orbi lunæ, sed luce carentem:
Vrentem tamen in primis, mireq; calentem.
Quod uerum esse docet ratio. nam nocte uidemus
Per sudum uolitare faces, flammasq; uagari
Aëra per liquidum, & delabi sidera cœlo.
Quæ proinde ueniunt, tenues quod in aëra fumi
Altius ascendunt, superoq; cremantur ab igni.
Nanq; uapor duplex, alter leuis, aridus, aptus
Incendi, unde ignes fiunt per inane uolantes:
Alter frigidior, grauiorq; & craßior, ex quo
Gignuntur nebulæ, pluuiæ, nubesq; niuesq;,
Fulgura cum uentis, tonitrus, ros, grando, pruina.
Quod nisi sub cœlo foret ignis, non uapor illic
Accendi posset, noctisq; uolare per umbram.
Præterea cum ignis leuitate ipsum aëra uincat,
Altior haud dubie locus illi conuenit: ergo
Sub cœlo est eius sedes, & proxima lunæ.
Infra ignem uero est aër, qui parte suprema
Accipit æthereum uicino ex igne calorem.
Pars media ipsius multo est gelidißima, & illic
Concrescunt nubes, conflantur fulmina uasto
Cum tonitru, uarijq; agitantes nubila uenti.
Infima pars calida est, atq; humida. nam uapor ipsam

Humectat liquidis exhalans iugiter undis,
Et calet ob solis radios tellure reflexos.
Hic nebulæ, hic pluuiæ, hic tenui cum rore pruinæ
Atq; niues, uaria uentorum sorte creantur.
Quippe data est uentis huius non parua potestas
Aëris: hi possunt æstiuo tempore frigus
Gignere, & hybernis diffundere mensibus æstum:
Hi nobis auferre ualent & tradere fruges,
Hi nobis inferre ualent & demere morbos.
Eurus ab aurora, Lybicis uenit auster ab oris,
Spirat ab occasu zephyrus, borealia flabra
Montibus à Scythicis, gelidaq; oriuntur ab arcto.
Inter quos alij quoq; sunt, quibus omnibus aër
Inferior seruit, cumq; aëre terra fretumq;.
A uentis igitur nubes coguntur, ab ipsis
Nubibus emanant imbres, flocciq; niuales:
Fulmen, ros, grando, matutinæq; pruinæ:
Tempore sed uario, uaria ratione modoq;,
Et uarijs etiam perflantibus aëra uentis.
Quorum qui mediæ ueniunt de parte diei,
Nubesq; & nimbos pariunt, cœliq; calorem:
Qui uero ex Scythicis regionibus, horrida gignunt
Frigora: ab his fiunt glacies, nix, atq; pruina,
Tempore brumali: sed cœlum æstate serenant.
Fert Zephyrus flores, terramq; uirentibus herbis

Vestit, dans auibus cantum, syluisq; decorem.
Eurus plerunq; est bonus: at quandoq; procellas
Concitat ingentes, terris, pelagoq́; timendas.
Hos uentos uel dij aërei, uel sidera mittunt.
Saepe etenim cum thesauros tellure latentes
Vult auferre magus, uel consecrare libellum,
Vel magico ritu quenquam sibi subdere diuûm:
Audiui exortum uentum, subitamq́; procellam,
Aut sata strauisse, aut haerentes uitibus uuas.
Materiam uentis praebet uapor ortus ab undis.
Causa mouens ipsos, dij sunt, quibus aëris est ius.
Verum haec non sapiunt uulgo, neq; talia uulgus
Credere uult. quid tum? gemmas ne apponite porcis:
Credite uos docti, quibus est mens altior, esse
Non solum in coelo, sed in aëre plurima diuûm
Millia. qui uentos tempestatesq́; ciere,
Et tonitrus facere, & detrudere fulmina possunt.
Non tamen esse nego causas alias quoq;, nasci
Quae faciant uentos: ueluti sol, lunaq́;, & astra,
Praesertim septem quae uulgo errantia dicunt:
Quorum opera exhalans uapor ad diuersa mouetur.
Vidi ego, dum Romae, Decimo regnante Leone,
Essem, opus à figulo factum, iuuenisq; figuram,
Efflantem angusto ualidum uentum oris hiatu:
Quippe cauo infusam retinebat pectore lympham,

Quæ subiecto igni resoluta exibat ab ore,
In faciem uenti ualidi, longeq; furebat.
Ergo etiam uentus resoluta emittitur unda,
Dum uapor exhalans fugit impellente calore.
Nanq; fugare solent sese contraria semper.
Hac in parte etiam quam diximus aëris ima,
Apparere solent regalia fata cometæ,
Apparere solet uariata coloribus Iris.
Hanc radij solis roranti in nube figurant:
Illos stella facit de septem errantibus una,
Dum sibi subiecto radios impressa uapori,
Assimulat caudam, lumenq; in nube relinquit.
Haud aliter, quàm cum circumnitet area lunam,
Area uenturi (ut perhibent) prænuncia uenti.
Aut cum tres soles lucere aliquando uidentur:
Nec sunt tres tamen, at subiectæ in corpore nubis,
Ceu quodam in speculo solis formatur imago.
Sub regione autem crassa, imaq; aëris, unda est:
Unda inquam oceani, quæ terrā circuit omnem,
Angustoq; freto Herculeas ingressa columnas
Diffundit sese, longe lateq; pererrans.
Hinc uarium nomen sortitur: & hinc mare fertur
Aegæum, Ionium, Tyrrhenumq;, Adriacumq;,
Et mare Erythræum, & quod Persidis alluit oras.
Hæc terræ occultas perlabitur unda cauernas,

Et fluit ac refluit semper, uariumq; saporem
Accipit: ut uaria est tellus, per uiscera cuius
Transit, sulfureumq; à sulfure mittit odorem.
Hinc est æterno quod tempore flumina currunt:
Quippe suos repetunt fontes, iterumq; marinos
Ad fluctus properant, illinc reditura uicißim,
Hac abeunt, illac redeunt, & aguntur in orbem
Aßidue, uegetantq; ut sanguis corpora terram:
Hæc eadem facit unda lacus, crassasq; paludes
Necnon perspicuos fontes, puteosq; perennes.
Deniq; ab Oceano emanat uis omnis aquarum,
Quascunq; orbis habet. nymphas hic edidit omnes,
Partim sub terra, partim suprà ingredientes,
Partim etiam nigris de nubibus egredientes.
Sed cur est adeo salsum mare, nunquid ab ipsa
Natura istud habet? non arbitror. at sapor omnis
Vndarum à terra causam trahit. inueniuntur
In terra siquidem montes salis, hos tegit æquor,
Exugitq; salem, liquidasq; resoluit in undas.
Ergo sal, non sol causa est salsedinis huius.
Nam cur sol non stagna etiam salsa efficit idem?
Nempe illam terræ partem, quæ non erat apta
Vsibus humanis, nimia salsedine abundans,
Natura Oceano substrauit prouida: at illam
Quæ fuerat melior, quæ dignior uberiorq;,

Detexit nobis, nobisq́; reliquit apertam:
In qua sunt montes, colles, cliui tumuliq́;,
Conualles, campi, rupes, fauces, iuga, rura,
Syluæ, stagna, lacus, fontes, fluuij atq; paludes,
Oppida parua, urbes magnæ, pagi, uillæ, arces,
Saxa, metalla, hominum uitæ opportuna tuendæ.
Huic terræ, illiusq́; opibus natura Deusq́;
Præposuere hominem, & regem fecere animantum,
Quotquot pontus habet, quotquot tellure morantur:
Ingeniumq́; illi ac mentem tribuere, quibus se
Præponat cunctis, terrarumq́; imperet orbi:
Atq; Deum agnoscens, illum metuatq́; colatq́;.
In medio terræ est centrum, quod sustinet ipsam.
Nam Deus ad centrum iußit grauia omnia ferri,
Nec naturali motu decedere ab ipso
Possunt. atq; ideo terra est immobilis & se
Sustinet in medio, ac propria grauitate tenetur.
Vndiq; enim ad centrum concurrit prona, globumq́;
Efficit immensum, & densum, solidumq́; & opacum:
Circa quem roseis noctesq́; diesq́; quadrigis
Sol uehitur: sed nox aduersa in parte creatur.
Quippe aliud non est, quàm terræ atq; æquoris umbra.
Quæ si forte ferit nocturnæ corpora lunæ,
Eclipsim facit, & populos terroribus implet,
Credentes magico labefactam carmine diuam.

Vmbra

Vmbra hæc tunc noctes maiores efficit, est quum
Distans à nobis sol longius: at breuiores,
Quum redit, & cancri borealia signa reuisit.
Causa huius tumor est terræ, montesq; superbi,
Quos interposuit prudens natura, suis ut
Verticibus noctes mutato sidere mutent.
Nam quanto magis accedit sol pronus ad austrum,
Tanto maiores ueniunt à montibus umbræ:
Vmbræ, quæ abscondunt lucem, auroramq; morantur,
Et spacio breuiore diem procedere cogunt.
Tunc spargit glacialis hyems sua frigora nobis,
Tunc æstas regna Antipodum decliuia torret.
Cum uero sol ad cancri loca summa recurrit,
Tunc nox fit breuior nobis, redeuntq; calores.
At bruma Antipodas magno tunc frigore torquet.
Sic uario cursu uariat sol tempora, & annum
Quattuor in partes totum discriminat æquas:
Circuiensq; orbem terrarum seruit utrisq;
Gentibus, & quæ sub terra uersantur, & illis
Quæ suprà, atq; pari moderamine temperat omnes.
Nam sub terra homines etiam sunt, non mare tantum,
Aut syluæ. neq; enim solem natura diemq;
Iussisset radios illic diffundere inanes,
Et solum seruire feris, generiq; natantum.
Nimirum tellus habitatur tota, nec ullus

A ccipiunt largè,& dapibus uescuntur opimis.
N on igitur uerum est, quod quidam Græculus inquit:
V nius tantum zonæ partem, exiguamq;
N aturam humano generi tribuisse colendam:
A t reliquum terræ desertum prorsus, ab ipsis
P iscibus atq; feris duntaxat semper haberi.
A h foret indignum certe hoc, natura minoris
F ecisset nos quàm bruta, imperiumq; dedisset
I n terris maius quàm homini et spaciosius illis.
Q uare si qua fides adhibenda est uera loquenti,
H aud dubie tellus tota est habitabilis,& nil
O bstat quin poßint mortales uiuere ubiq;.
N aturæ auxilium in rebus non deficit ullis,
I ngeniumq; hominis durißima quæq; refringit.
P ostremo quoniam ad finem properamus,& hora
I amdudum monet æthereos inuadere Pisces:
P roptcrea exponam paucis, cur terra tremiscat,
Quæ uis tanta illam quatiat, cogatq; moueri.
Scire igitur licet, innumeras uastasq; cauernas
S ub terris esse, atq; illic quandoq; creari
I ngentes uentos: qui dum crudelia miscent
P rælia, concutiunt terram, nimioq; furore
C ongreßi euertunt totas cum mœnibus urbes.
D onec parte aliqua erumpant facto agmine,& auras
D iffusi in uacuas non longa pace quiescant.

Gignuntur uero hi uenti telluris in aluo
Ex fumis,quos uicina trahit ignis ab unda.
Quippe ignes in ſe multos magnosq́; perenni
Tempore nutrit humus(dictu mirabile:)ſed non
Falſa tamen refero.credet,qui uiderit Aetnam,
Qui ſcatebras calidarum uſquam ſpectarit aquarum,
Et qui uitiferi bene nouerit acta Veſeui.
Hos agitant uentos,qui ſubterranea regna
Dij manes habitant,cæcisq́; morantur in antris.
Non etenim nugæ prorſus,nec inania uerba
Sunt,quæ de ſtygij rebus memorantur auerni.
Nempe locus nullus fruſtra eſt:habitatur ubiq́;,
Sub terris,ſupra terras,inq́; aëre & igni,
In cœlo & ſupra cœlum:eſt ubi regia ſummi
Induperatoris,mundum qui poßidet omnem.
Muſa uale:interea extremum meditare laborem.

LIBER DVODECIMVS

PISCES.

VMME *Deus,rex omnipotens,pater optime,cuius*
Tam pulchrum tamq́; immenſum ſapientia mundum
Condidit ex nihilo,& regit,aſſiduéq́; tuetur:

Principium

P rincipium & finis rerum,cui omnia parent:
Q uo maius,melius,speciosius,altius est nil:
Q ui supra omne habitas cœlum,sine fine beatus:
M ens mea nunc ad te cupiens conscendere,Musis
N on eget,aut Phœbo,aut Parnaso,aut fontibus illis
V aniloqui quoscunq; solent haurire Poetæ,
M agnifica insano scripturi somnia uulgo.
Q uippe alio auxilio nobis,alioq; fauore
E st opus,atq; alias sitientes quærimus undas.
T e uoco,te imploro,te posco,te precor unum:
V t cœpto iampridem operi,extremoq; labori
Adspires,tribuasq; optatum attingere finem.
M itte tuum quæso Deus in mea pectora numen:
Q uo afflatus miranda tui penetralia regni
S pectare,& spectata alijs expromere poßim,
C arminibusq; meis æternum acquirere honorem.
S unt qui extra cœlum credant nihil esse,putentq;
A etheris in summo dorso consistere fines
R erum,quos ultra natura extendere uires
N on queat ipsa suas,ac debilitata quiescat.
Q uod falsum ratione mihi suadente uidetur.
N am si illic finis rerum est,ubi desinit æther,
C ur nihil ulterius fecit Deus?an quia sciuit
N il facere ulterius,propria defectus ab arte?
A n quia non potuit?sed iure negatur utrunq;.

Quippe Dei nullis est clausa scientia metis,
Et nullum patitur diuina potentia finem.
Non etenim res ulla Deum concludere certis
Limitibus potuit,nec se ipse coercuit ultro.
Magna loquor,tamen hæc ratio quoq; magna probabit.
Si res ulla Deum finit uel terminat,ergo
Fortior est res illa Deo. nam quomodo posset
Efficere id,si non ipsum superaret agendo,
Quem finire cupit,quem circumscribere quærit?
At res nulla Deum superat,neq; fortior ipso est.
Quare nec finire potest,nec se Deus ultro
Limitibus cinxit. quis enim sibi ponere finem
Vellet,cum posset liberrimus esse,suasq;
Quantumcunq; sibi libeat diffundere uires?
Nemo est qui cupiat sese fecisse minorem:
Immo omnes quærunt maiora capescere semper;
Atq; aliquid semper iam partis addere rebus,
Et licet ingentes expandere latius alas.
Cum Deus ergo uolet cum poßit maximus eße,
Ac sine fine potens proprium cohibere uigorem,
Sponte sua,angustasq; sibi circundare metas?
Non decet hoc certe. quare nec credere fas est,
Eße Deo finem,si non accepit ab ullo,
Nec dedit ipse sibi:ut ratio iam nostra probauit.
His ita præpositis,concludimus:infinitum

Eße

Esse Dei omnipotentis opus, ne uana potestas
Illius dici, & ne uana scientia poßit.
Nam si extra cœlum sciuit potuitq; creare
Plura quoq; & maiora Deus, sed noluit: ergo
Scire ac poße suum frustra est, & prorsus inane.
Si sciret quisquam, & si posset gnauiter artem
Exercere aliquam, nollet tamen, ac nihil unquam
Efficeret: frustra artificis sibi nomen haberet,
Et frustra propriam uerbis extolleret artem,
Quæ non ars, immò deberet inertia dici.
Verum in diuina natura credere par est,
Esse nihil frustra aut uanum, pulcherrima cum sit.
Quæcunq; ergo Deus potuit, fecit quoq;, uirtus
Ne sua uana foret, ne semper pigra lateret.
Sed quoniam potuit facere infinita, putandum est
Fecisse infinita, omnemq; expleße uigorem,
Nec seruasse in se uacuum uel inutile quicquam.
Atqui infinitum corpus posse esse negauit
Doctus Aristoteles: ego in hoc assentior illi.
Quippe extra cœli fines non ponimus ullum
Corpus: sed puram, immensam, & sine corpore lucem:
Lucem, qua nostri solis longe minor est lux:
Lucem, quam terreni oculi non cernere possent:
Lucem, quam ex sese effundit Deus infinitam.
In qua habitant cum rege suo dij nobiliores;

Cætera

Cætera turba minor uersatur in æthere semper.
Ergo triplex regnum est, ac mundi portio triplex:
Cœlestis, subcœlestis: quarum utraq; fine
Clausa suo est, reliquam non ullus terminus ambit,
Quæ supra cœlum splendescit lumine miro.
Forte aliquis dicet, nullam sine corpore lucem
Posse dari, unde extra cœlum lucem esse negabit.
Sed frustra oblatrat nobis, frustraq; resistit.
Nam ratio mea dicta probat, uerumq; tuetur.
Dic quæso, cur sol lucet? num quod sua per se est
Lucida materia: an potius sua forma dat illi
Hanc lucem, quæ tam uastum complectitur orbem?
Nimirum tribuit rebus forma omnibus esse,
Vt perhibent physici: quibus & nos adstipulamur.
Forma igitur solis causa est, ut luceat: & non
Materia. à forma uis & decor effluit omnis.
Quod si corporeis formis lux tanta tributa est,
Cur incorporeis lucem posse esse negamus?
Præsertim cum sint puræ magis, & tenues, &
Participes multo uberius pulchriq; boniq;.
Ergo deûm formæ lucent uæmenter: at illa
Lux non est oculis mortalibus apta uideri:
Immo inter diuos quo quisq; potentior est, &
Dignior, hoc etiam maiori lumine fulget.
Non aurum, non gemmæ illis, non purpura honorem

Affert, ut nobis: lux est sua gloria diuis.
Vtq; inter stellas multo nitidissimus est sol:
Sic inter diuos lucet Rex ille deorum.
Non tamen obscurat reliquos, quin perficit illos:
Tanta eius bonitas est, & sapientia tanta.
Forte etiam obijciet, subiectum esse aëra lucis,
Ac fundamentum: proinde aër est ubi nullus,
Extra oras cœli summi, lucem esse negabit.
Sed pariter nunc à uero decedit, ut antè.
Non etenim est aër subiectum luminis, & non
Est (ut peruersè arbitratur) in aëre lumen:
Immò aër contra est in lumine, si bene cernat,
Non quid Aristoteles, sed quid ratio asserat ipsa.
Nam si adstans foribus clausis accensa lucerna,
Vel fax immittat per rimam lumen in ædes
Obscuras, quatiatq; aliquis tunc aëra, iuxta
Luminis immissi radium, transire per ipsum
Aër cogetur radium, nil lumine moto:
Si uero ipse aër subiectum luminis esset,
Nempe eodem motu radius quateretur & aër:
Cumq; suo haud dubie subiecto lumen abiret.
Præterea si quis nocturno tempore tædam
Accensam properans gestet, lux illa mouetur
Assidue, mutatq; locum, illustratq; tenebras
Nunc has, nunc illas: tamen aër ipse quiescit,
Immotusq; manet, tæda currente per ipsum.

Quod si aër esset subiectum lucis, abiret,
Progrediens cum luce simul, numero unus & idem.
Hoc autem non fit, sed lux stante aëre pergit,
Libera per sese, & tædam comitatur euntem.
Vnde patet, quod lux non indiget aëre, tanquam
Subiecto: sed stare potest absq; aëris usu.
Præsertim lux illa Dei *pulcherrima, cuius*
Particula impressa est in nostri corpore solis,
Atq; illic tanquam in speculo comprensa tenetur.
Nam ueluti in propria sphæra non cernitur ignis
Sub Luna *positus: sed si accendatur in ipso*
Materia, apparent tunc astra cadentia cœlo,
Ignitæq; trabes æstiua nocte micantes,
Atq; alia id genus humanas turbantia mentes.
Sic lux illa Dei *per se nequit ipsa uideri,*
Corporeis oculis: at fixa in Sole *nitescit,*
Propter materiam solis, quæ aptissima luci est.
Quippe ipsam talem fecit Deus, *ut sua posset*
Illic lux recipi, & toto fulgescere in orbe,
Allatura diem, & uitam & bona plurima rebus.
Illa etiam lux diuina est impressa aliorum
Diuorum formis, quamuis non omnibus æquè:
Vt non stellæ omnes æquali lumine lucent,
Sed magis una alia, quanto hæc perfectior illa est.
Vtq; potest candela alias accendere plures,
Non tamē ipsa suum amittit minuit'ue nitorem:

Haud secus illa Dei lux inuiolata, nihilq́;
Decrescens, alios impertit lumine diuos.
Verum aliquis nunc me dubitans fortasse rogabit:
An præter lucem, quam diximus infinitam,
Quicquam aliud quoq; sit, magni extra mœnia mũdi.
Sit licet indignum, atq; impar mortalibus ausis:
Ire tamen tentabo uiam, qua nulla priorum
Hactenus apparent nobis uestigia uatum,
Thesaurosq́; Dei conabor pandere terris,
Si deus ipse uolet, solitoq́; fauore iuuabit.
Principio patrem rerum, autoremq́; fatendum est
Esse Deum, áq; ipso omne bonum pulchrumq́; creari.
Quin summum pulchrũ atq; bonũ uere ipse uocatur.
Ergo ubicunq; manet Deus, illic gloria secum
Stat sua, & omne bonum ac pulchrum reperitur ibidẽ.
Quocirca quicquid tellus & pontus & æther
Pulchri habet, atq; boni, totum illud cernitur extra
Cœlestes orbes, ubi summi est regia patris.
Et quanquam rebus non ulla in talibus insit
Materia, haud ideo tamen entia falsa putato.
Nam sunt uera magis, magis & perfecta, magisq́;
Pulchra, his, materiæ quibus est data portio rebus.
Forma etenim quæcunq; ipsam se sustinet, absq;
Materiæ auxilio, longe est perfectior illa,
Quæ sine materia per se consistere non quit.
Ergo illic formæ rerum sine materia sunt,

Perfectæ ac puræ: quas nec longæua uetustas
Lædere, nec uis ulla potést dissoluere fati.
Plurima sunt illic etiam pulcherrima, quæ non
Corporeo in mundo omnipotens natura creauit.
Ex quibus emanant fœlicia gaudia diuis:
Gaudia, quæ nequeunt humana uoce referri:
Gaudia, quæ nullo possunt amittier æuo.
Has formas incorporeas diuina Platonis
Mens olim agnouit: quamuis turba inuida tanti
Scripta uiri carpat, risuq; illudat amaro.
Sed cunctis non nosse datum est mysteria diuûm:
Pauci hæc percipiunt, mundi quibus annuit autor,
Atq; suum, ut poßint speculari talia, lumen.
Postremo diuûm sunt illic millia tot, quot
Vel frondes habet omne nemus, uel littus arenas,
Vel pisces Nereus, uel stellas maximus æther.
Immò horum numerus, numero non clauditur ullo.
Nam cur finitos fecit Deus, infinitos
Si potuit facere? ut sua gloria latior esset?
Præsertim cum sit prorsus sine limite mundus,
Vt suprà ostensum & stabili ratione probatum est.
Verum incorporei cum sint omniq; carentes
Materia, iccirco mutantur tempore nullo:
Non senio ægrescunt, & nil patiuntur amari.
Non somno aut esca utuntur, nullumq; laborem
Norunt, perpetua est illis & læta iuuentus,

S ummaq́; libertas:nulli ſeruitur ab ullo,
N ec quiſquam cogit,nec quiſquam cogitur:unum
D untaxat Dominum agnoſcunt,Regemq́; Patremq́;
C ommunem cunctis:illum uenerantur,amantq́;,
V ltro illi adſiſtunt,parent ultro,atq; miniſtrant,
G audentes,eius laudes & facta canentes.
Q uiſq; illi ſtudet obſequio ac pietate placere.
B ella abſunt,odio nullo inuidiáue laborant.
P ax æterna uiget,concordia maxima amorq́;
M utuus eſt illis ſemper,nulla inſidiarum
S uſpicio,nullusúe dolus ſentitur ab illis.
D eniq; totius pars illa eſt optima mundi.
Q uiq; illic uiuunt,ſunt longe nobiliores,
Q uàm qui habitant cœlũ,& ſacris uerſantur in aſtris.
N am quanto inferior, terræq́; propinquior orbis
Q uilibet eſt,tanto diuos tenet ille minores,
A tq; minora bona,& tanto eſt quoq; uilior idem.
V nde ut qui ſupra cœli faſtigia uiuunt,
S unt ſummè pulchri atq; boni,ſummeq́; beati:
S ic qui obſcura habitant telluris uiſcera,ſumme
T urpes & praui & miſeri inueniuntur.& illic
N on temere eſſe olim finxerunt tartara uates:
T artara,ubi ſcelerum mortales digna ſuorum
P ræmia poſt mortem accipiunt,clauſiq; tenebris
A eternis,fruſtra requiem pacemq́; requirunt.
S ed quid ego in uentos effundo hæc uerba,laborans

Incassum, & cæcis cupiens ostendere lucem?
Vsq; adeo genus humanum delyrat, ut esse
Nequaquam credat superos, infernaq; regna.
Maxima pars ridet, si quis post funera dicat
Humanas superesse animas, & uiuere semper.
Hinc est, quod solis inhiant noctesq; diesq;
Diuitijs: hæc est illorum maxima cura,
Vt fiant præ alijs auro gemmisq; potentes.
Aurum omnes utcunq; uolunt, spes omnis in auro est.
Hinc currit furiosa audax in prælia miles:
Hinc natis, uxore, domo, patriaq; relictis,
Mercator maris undisoni per cerula uectus
Veliuola pinu, extremas procedit ad oras.
Quisq; dolis studet ac furtis, ut congerat aurum.
Aurum omnes cupiunt & amant, placet omnibus aurū.
Nec pœnas metuunt ullas, ubi uita recessit.
O prorsus terreni homines, solaq; figura
Discreti à brutis: solum cognoscitis aurum?
Per quod nil differt à stulto uir sapiens, &
Quod plerunq; malis sors improba donat abunde?
Discite nonnulla esse auro longe meliora,
Quæ stultis prauisq; Deus concedere non uult.
Hæc sunt uirtutes: pietas, prudentia, nec non
Iustitia, & cunctis potior sapientia rebus.
Hæc bona quisquis habet, Deus est mortalis, & idem
Immortalis homo, fœlix post fata futurus.

At qui

At qui non habet, & uitijs sese inquinat atris:
Morte obita in tenebras præceps rapietur auernas.
Hæc non sunt nugæ, aut fabellæ, aut somnia: sed sunt
Vera quidem, immo etiam uerißima. credite cæci,
Credite: næ uobis, si non credetis, abibit
Nam cito uita, & me uerum dixisse scietis
Tunc demum, quum uos Plutonia regna tenebunt.
Ridetis nunc: sed risus uertetur amaras
In lachrymas, tristesq; ferent hæc gaudia pœnas.
Tempus erit, quum nudi, inopes, miseriq; iacebunt,
Auxiliumq; humili ac lachrymosa uoce rogabunt
Multi: qui nunc diuitijs regnoq; superbi,
Præ se despiciunt cunctos hominesq; deosq;.
Vnde ô uos, quibus est cordi iustumq; piumq;,
Sortiti meliorem animam, diuina propago:
Hæc terrena instar nebulæ fugientia, quæ sors
Improba largiri stultis solet atq; scelestis,
Et quæ post paucos annos mors omnibus aufert,
Ne multum curate, & spem ne ponite in illis.
Quærite duntaxat quantum uitæ exigit usus,
Exiguum sat erit: contenti uiuite paruo.
Sed sit uester amor cœlum, cœlestia totis
Viribus appetite, huc omnes intendite sensus:
In cœlo sunt uera bona, & durantia semper,
Quæ nemo stultus, nemo sceleratus habebit.
In terris quæcunq; placent, sunt omnia nugæ,

Quas ſtulti & terreni homines, pecudumq; ſodales
Optant in primis, atq; hæc bona maxima cenſent:
Propter quæ ſubeunt diſcrimina mille, cientq;
Prælia, & opponunt ſtultiſſima pectora morti?
His ſeſe extollunt. ſcarabæi ſtercore gaudent:
Vilia delectant uiles, & turpia turpes.
Terrenis igitur terrena hæc linquite: porci
Lætentur cœno, placeant cœleſtia uobis.
Magna decent magnos: ſunt fortia fortibus apta.
Terra breue hoſpitium eſt. patriam Deus æthere ueſtrã
Conſtituit, patrias optate reuiſere ſedes.
Vt quum corporeo egreßi de carcere, edendos
Liqueritis canibus ueſtros, aut uermibus artus,
Illic poßitis fœlices uiuere ſemper,
Exempti à carne immunda, membriſq; caducis:
In quibus incluſi, multos fortaſſe labores,
Et multos morbos, & triſtia multa tuliſtis,
In mortis regno, & lachrymarum ualle manentes.
Nomine enim tali digna eſt hæc terra uocari,
Quæ mundi ſtabulũ, & genitrix, altrixq; malorũ eſt:
Regnat ubi inſanus dæmon, ſcelerum pater & rex.
Propterea memores mortis uos eſſe frequenter
Conuenit, & uerſare animo quàm proxima ſit mors
Semper, & immineat, teloq; minetur adunco.
Quàm de improuiſo inuadat, quàm ſæpe iuuentam
Occupet, & pulchros importuna auferat annos.

Ergo opus est præter iam dicta, ut numina amemus
Væmenter. nam quisquis amat, fit dignius amari.
Quisquis amat superos, & pure uiuit: ab illis
Non poterit sperni, & fructū potietur amoris:
Quodq; petet, tandem accipiet, fietq; beatus.
Sed quis amat superos? an qui desiderat huius
Corporis illecebras, & turpia gaudia quærit?
An qui in delicijs uolucres habet? & canibus rem
Insanus patriam, uel equis oblimat alendis?
An qui omni studio fumosos ambit honores,
Histrio fortunæ, & residens in culmine bubo?
An qui in diuitijs cor fixit? & omnibus illas
Artibus agglomerat, quas numinis instar adorat?
Credite: qui terrena uolunt, cœlestia nolunt.
Nemo potest dominis recte seruire duobus.
Candida quisquis amat, contemnat nigra necesse est.
Tristatur tenebris, qui solis lumine gaudet:
Et cui dulce placet, non delectatur amaro.
Qui ad terram accedit, cœlum fugit: æthera amare
Nemo potest, nisi sit terreno exutus amore.
Sed pauci, heu nimium pauci, contemnere possunt
Hæc terrena, alisq; animi se attollere cœlo.
Cur? quia difficile est, fateor: sed præmia magna
Efficiunt facilem atq; leuem quemcunq; laborem.
Quid maius, quàm præsentes agnoscere diuos?
Cernere & affari? nempe hæc est maxima merces,

Propter quam nil debemus non ferre libenter.
Ignaui uellent lucrari,& scalpere uentrem:
Difficile est uirtutis iter,tamen impiger illam
Assequitur,necnon precium uirtutis honorem.
Strenuus accipiet speciosa epinicia miles,
Ignauus uero ac timidus sine laude iacebit.
Ergo laborandum est totis conatibus,ut nos
Aspiciant & ament superi:tunc omnia nobis
Prospera succedent,uiuis,ac morte solutis.
Quid tanti facimus terram,quam linquere oportet
Momento exiguo?cæci,fugitiua putamus
Aeternis potiora bonis:quæ insania nostra est?
Postremo reliquum est,ut crebris supplicibusq;
Insistat precibus,qui uult commercia diuûm.
Non satis est petijsse semel:multumq; diuq;
Orandum est,donec longo post tempore uictor
Ac uoti compos diuina luce fruatur.
Non annosa uno quercus deciditur ictu,
Non stilla una cauat marmor,neq; protinus uno est
Condita Roma die:segetes,animalia,syluæ
Paulatim fiunt,longoq; augentur ab æuo:
Tu tantum tamq; insigne ac mirabile credis
Posse opus extemplo fieri,minimoq; labore?
Non sic ad magnos facile est accedere reges,
Et compellare,& coram auscultare uicissim.
Nonne deos longe meliores regibus esse

Censes

Censes? cur igitur uenient, nisi sæpe uocentur,
Et nisi suppliciter dominorum more rogentur?
Quocirca nos ne pigeat bis terq; quaterq;
Quaq; die ingeminare preces, superosq; rogare,
Vt se dignentur quandoq; ostendere nobis,
Alloquioq; suo nos multa arcana docere.
Hoc si fecerimus, uenient mihi credite, tandem,
Nosq; suo aduentu misera hac in carne beabunt,
Et mox in cœlo secum sine fine tenebunt:
Est ubi uera salus, & fœlicißima uita.
Tunc ire ad mundum archetypum sæpe, atq; redire,
Cunctarumq; patrem rerum spectare licebit:
Quo melius nihil esse potest, neq; pulchrius usquam,
Qui cuiusq; boni ac pulchri fons, autor, origo est.
Multi autem non posse putant contingere, ut ulli
In terris posito diui apparere, loqui ue
Dignentur: meq; arbitrantur fingere nugas.
His facile ignosco. neq; enim dedit omnibus unum
Natura ingenium. quidam cœlestia semper
Mente agitant, semperq; aliquid sublime reuoluunt:
Nonnulli tantum quæ sunt mediocria curant,
Nec procul à terris multum se attollere gaudent:
Innumeri tellure iacent, nec surgere possunt
Omnino, totoq; animo tellure morantur:
Non secus ac uolucres spaciantur in aëre quædam
Sublimi, & leuibus pennis altißima tranant:

Nonnullæ

Nonnullæ medias percurrunt aëris oras,
Nec multum sublime uolant: pars cætera in imo
Versatur spacio, & terris uicina frequentat.
Quare non mirum est, si nostris credere dictis
Turba nequit: siquidem turbæ crassissima mens est.
Vera tamen sunt quæ dixi. nam quomodo quisquam
Montibus in rigidis inter deserta manere
Solus sponte sua, & tam duram ducere uitam,
Posset? nempe breui rueret, nisi quis Deus illum
Consolans blande, tanto mœrore leuaret.
Credite, qui loca sola colit, desertaq́; uitans
Humanos cœtus: aut prorsus desipit, aut est
Plus homine, & crebro fruitur sermone deorum.
Hoc pacto Priscos olim uixisse prophetas,
Fama refert: multos etiam post funera CHRISTI,
Quos sanctos dixere patres: & tempore nostro
Complures tali funguntur munere uitæ.
Hos tu homines, cum prudenter sciteq́; loquantur,
Cum faciant miranda, & cum uentura recludant.
Delyros, hebetes, contemnendosq́; putabis?
An magis afflatos diuino numine credes?
Præterea multos Ecclesia *sancta fuisse*
Affirmat, qui sæpe deos uidere beatos.
Credere cur nolim, cum sancta Ecclesia *dicat?*
Non sunt nugæ igitur, sed consentanea uero,
Posse hominem affari diuos coram, atq; uidere:

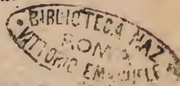
Quod reor esse bonum summum, finemq́; bonorum
Cunctorum, quæcunq; homini contingere possunt,
Donec præsentis uitæ freta turbida sulcat.
Cum uero elapsus mortali carcere abibit
Spiritus, abducens secum hæc tria, quæ sibi semper
Sunt propria, mentem, sensum, motum: ætheris oras
Exultans petet, & fœlix perfecte erit illic:
Quippe habitans cum dijs, deus efficietur & ipse.
O cœlum immensum, ô pulcherrima regia diuum,
Quàm pura es, quàm perspicua & mirabilis, & quot
Vndiq; sideribus uarijs ornata renides,
Regia cunctarum plenißima deliciarum.
Nam si tot pulchris & gratis rebus abundat
Terra, hominum locus ac pecudum, uilißima mundi
Portio: quid de te censendum? stant ubi sancti
Cœlicolæ, rerum domini, regesq́; beati?
O utinam postquam mea tristia fila sorores
Lanificæ implerint, liceat mihi corporis huius
Exempto latebris, illuc accedere, & illis
Delicijs tam mirandis sine fine potiri.
Iamq́; ego Zodiaci diuino munere nostri,
Sidera librorum numero duodena peregi:
Longum opus, & longo studio longoq́; labore
Confectum tandem, atq; extremo limite clausum.
Quas tibi agam grates, o mundi maxime Princeps
Qui me iußisti tam pulchra & grandia cœpta

Audere, audentiq; animum uiresq; dedisti?
Gloria lausq; tua est, si quid mea pagina pulchri
Continet atq; boni. pulchrum nanq; omne bonumq;
Ex te oritur: tu principium finisq; fuisti
Tanti operis, tu rexisti mentemq; manumq;.
Gratulor ergo tibi soli, tuus est honor omnis.
Si qua tamen mihi debetur mercedula, posco
Te Deus hoc, ut quando aderit meta ultima uitæ,
Vitæ, quam noctu per inania somnia duco:
Quam redeunte die uarius labor urget & angit:
Vitæ, quam nemo sapiens non nouit amaram:
Parcere digneris misero mihi, crimina delens
Omnia quæ admisi (heu) mentis caligine cæca,
Atq; animam patiare meam requiescere cœlo.
Tu Liber interea diuersa per oppida curre,
Inuidiam subiture grauem. nam multus ubiq;
Oblatrator erit, cuius laceraberc morsu.
Non deerunt certe, qui cum nil edere possint
Dignum laude, tamen gaudent maledicere semper,
Carpendisq; alijs famam uenantur inanem.
Hos tu liuidulos catulos, orisq; maligni,
Exosus refuge, & doctos inquire bonosq;:
Qui pauci sunt: sed paucis potes esse beatus.
Nimirum pauca in terris Deus optima gignit.
Hos reuerenter adi, & merces his exere nostras.
Quas si laudarint, satis est: quid cætera dicat

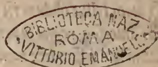
Turba

Turba, parum cura, & uulgi conuicia ride.
Iudicium uulgi insulsum, imbecillaq; mens est:
Stulta placent stultis: obsonia quisq; palato
Digna suo quærit, non omnibus una uoluptas:
Sed docti atq; boni, quæ sunt pia uera & honesta,
Auscultant, auideq; legunt, discuntq; libenter.
Hic cibus illorum est, hæc consolatio mentis.
Talibus ergo uiris (nisi me præsagia fallunt)
Gratus eris, uultuq; hilari spectabere ab illis.
Vade igitur fœlix Liber, & longißima uiue
Tempora: quumq; meos tellus obduxerit artus,
Tu uarios populos diuersaq; regna superstes,
Quære, studeq; meum latè diffundere nomen.

FINIS.

BASILEAE, IN OFFICINA
ROBERTI WINTER.
Anno à CHRISTO *nato*
M. D XXXVII.
Mense Septembri.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

388